



การบริหารการเผยแผ่พระพุทธศาสนาของคณะสงฆ์ กรุงเทพมหานคร
BUDDHIST PROPAGATION ADMINISTRATION
OF THE SANGHA IN BANGKOK

พระศิริชัย อภิชีโต (โรจน์จรัสกุล)

วิทยานิพนธ์นี้เป็นส่วนหนึ่งของการศึกษา
ตามหลักสูตรปริญญาพุทธศาสตรมหาบัณฑิต
สาขาวิชาพุทธบริหารการศึกษา

บัณฑิตวิทยาลัย
มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย
พุทธศักราช ๒๕๖๑



การบริหารการเผยแพร่พระพุทธศาสนาของคณะสงฆ์ กรุงเทพมหานคร

พระศิริชัย อภิชาติ (โรจน์จรัสกุล)

วิทยานิพนธ์นี้เป็นส่วนหนึ่งของการศึกษา
ตามหลักสูตรปริญญาพุทธศาสตรมหาบัณฑิต
สาขาวิชาพุทธบริหารการศึกษา

บัณฑิตวิทยาลัย
มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย
พุทธศักราช ๒๕๖๑

(ลิขสิทธิ์เป็นของมหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย)



Buddhist Propagation Administration of the Sangha in Bangkok

Phra Sirichai Abhijito (Routcharatkul)

A Thesis Submitted in partial Fulfillment of
the Requirements for the Degree of
Master of Arts
(Buddhist Educational Administration)

Graduate School
Mahachulalongkornrajavidyalaya University
C.E. 2018

(Copyright by Mahachulalongkornrajavidyalaya University)



บัณฑิตวิทยาลัย มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย อนุมัติให้นักศึกษานิพนธ์ เรื่อง “การบริหารการเผยแผ่พระพุทธศาสนาของคณะสงฆ์ กรุงเทพมหานคร” เป็นส่วนหนึ่ง ของการศึกษาตามหลักสูตรปริญญาพุทธศาสตรมหาบัณฑิต สาขาวิชาพุทธบริหารการศึกษา

(พระมหาสมบุรณ์ วุฑฒิกโร, ดร.)

คณบดีบัณฑิตวิทยาลัย

คณะกรรมการตรวจสอบวิทยานิพนธ์

(พระครูกิตติญาณวิสิฐ, ดร.)

ประธานกรรมการ

(รศ. ดร.อำนวยการ เดชชัยศรี)

กรรมการ

(ดร.เกษม แสงนนท์)

กรรมการ

(รศ. ดร.สิน งามประโคน)

กรรมการ

คณะกรรมการควบคุมวิทยานิพนธ์

ดร.เกษม แสงนนท์

ประธานกรรมการ

รศ. ดร.สิน งามประโคน

กรรมการ

ชื่อผู้วิจัย

(พระศิริชัย อภิชาติ)

- ชื่อวิทยานิพนธ์ : การบริหารการเผยแผ่พระพุทธศาสนาของคณะสงฆ์ กรุงเทพมหานคร
 ผู้วิจัย : พระศิริชัย อภิขีโต (โรจน์จรัสกุล)
 ปริญญา : พุทธศาสตรมหาบัณฑิต (การบริหารการศึกษา)
 คณะกรรมการควบคุมวิทยานิพนธ์ : ดร.เกษม แสงนนท์, พธ.บ. (การบริหารรัฐกิจ),
 วท.ม. (เทคโนโลยีสารสนเทศ), พธ.ด. (พุทธบริหารการศึกษา)
 : รศ.ดร.สิน งามประโคน, พธ.บ. (การบริหารการศึกษา),
 M.A. (การบริหารการศึกษา), Ph.D. (การบริหารการศึกษา)
 วันสำเร็จการศึกษา : ๑๘ มีนาคม ๒๕๖๒

บทคัดย่อ

การวิจัยนี้มีวัตถุประสงค์ ๑) เพื่อศึกษาสภาพการบริหารการเผยแผ่พระพุทธศาสนา ๒) เพื่อศึกษาแนวทางการพัฒนาการเผยแผ่พระพุทธศาสนา ๓) เพื่อเสนอแนวทางการพัฒนาการเผยแผ่พระพุทธศาสนาของคณะสงฆ์ กรุงเทพมหานคร โดยใช้การวิจัยแบบผสมผสานระหว่างเชิงปริมาณ และเชิงคุณภาพเครื่องมือที่ใช้ในการวิจัยเป็นแบบสอบถามและสัมภาษณ์โดยมีกลุ่มตัวอย่างเป็น พระสงฆ์ผู้ทำหน้าที่เผยแผ่ จำนวน ๒๘๕ รูป และสัมภาษณ์ จำนวน ๕ รูป วิเคราะห์โดยหาค่าเฉลี่ย ค่าส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐานและการวิเคราะห์เนื้อหา ผลการวิจัยพบว่า

สภาพการบริหารการเผยแผ่พระพุทธศาสนาของคณะสงฆ์ กรุงเทพมหานคร สรุปทุกด้าน โดยภาพรวมมีความคิดเห็น อยู่ในระดับปานกลาง เรียงลำดับ ได้แก่ ด้านการบรรพชาสามเณรภาคฤดูร้อน ด้านงานพระธรรมทูต/นักเทศน์ ด้านหน่วยอบรมประชาชนประจำตำบล (อ.บ.ต.) ด้านงานอบรมจริยธรรมนักเรียนข้าราชการด้านการส่งเสริมหน่วยส่งเสริมพุทธมามาเกผู้เยาว์/เยาวชน และด้านการเผยแผ่ทางสื่อสารมวลชนตามลำดับ

ผลการศึกษาแนวทางการพัฒนาการเผยแผ่พระพุทธศาสนา ฝึกอบรมการเทศน์ การฝึกการบรรยาย มีบทบาทและเป็นแกนนำในการส่งเสริมกิจกรรมของวัดพัฒนางานร่วมกันกับท้องถิ่น หรือชุมชนนิมนต์พระภิกษุสงฆ์อบรมจริยธรรมให้แก่ นักเรียนอย่างต่อเนื่อง มีการอบรมในช่วงวันเข้าพรรษา กับทางหน่วยราชการและสถานศึกษา จัดหลักสูตรอบรม ส่งเสริมการบรรพชาสามเณรภาคฤดูร้อนอย่างต่อเนื่อง ส่งเสริมการเผยแผ่ทางวิทยุ โทรทัศน์ วารสาร นิตยสารเผยแผ่ธรรม

เสนอแนวทางการพัฒนาพระพุทธศาสนาของคณะสงฆ์ กรุงเทพมหานคร โดยการส่งเสริม นำฝึกสมาธิพัฒนาทรัพยากรบุคคลเป็นแกนนำในการส่งเสริมกิจกรรมของวัด พัฒนางานร่วมกันกับท้องถิ่นหรือชุมชน จัดโครงการอบรมจริยธรรมนักเรียนข้าราชการ นำพานักเรียนปฏิบัติสมาธิในวันสำคัญทางพุทธศาสนา ส่งเสริมการบรรพชาสามเณรภาคฤดูร้อนทั้งด้านงบประมาณ สถานที่ สติปัญญา ร่วมมือกับชุมชนจัดหน่วยส่งเสริมเด็กและเยาวชน เผยแผ่ทางวิทยุ โทรทัศน์ วารสาร นิตยสารเผยแผ่ธรรมผลิตสื่อหลากหลายให้ทันสมัย พร้อมทั้งส่งเสริมการเทศน์ด้วยภาษาที่เข้าใจง่าย

Thesis Title : Buddhist Propagation Administration of the Sangha in Bangkok
Researcher : Phra Sirichai Abhijito (Routcharatkul)
Degree : Master of Arts (Buddhist Educational Administration)
Thesis Supervisory Committee
: Dr. Kasem Sangnont, B.A.(Political Science),
M.s.(Information Technology),
Ph.D. (Buddhist Educational Administration)
: Assoc. Prof. Dr. Sin Ngamprakhon, B.A. (Education),
M.A.,(Educational Administration),
Ph.D.(Educational Administration)
Date of Graduation : March 18, 2019

Abstract

The objectives of this research were; 1) to study the state of Buddhist propagation, 2) to study a guideline of Buddhist propagation, and 3) to propose a guideline of Buddhist propagation development of the Sangha in Bangkok. The mixed research methodology was used in the study. The quantitative data were collected by questionnaires from 285 monks and analyzed by mean and standard deviation. The qualitative data were collected by in-depth interviews with 5 key-informants and analyzed by content analysis. The results of the study found that:

The state of Buddhist propagation of the Sangha in Bangkok was at a moderate level overall. In details, the highest level was on summer novice ordination, Dhammaduta's work, Dhamma training for people in sub-district, moral training for students and government officials, young Buddhists promotion, and Buddhist propagation by social media respectively.

The results of Buddhist propagation development of the Sangha in Bangkok indicated that there were preaching training, lecture training, promoting temple activities together with community and local government, giving moral training to students, arranging special training in the Buddhist Lent with schools and government sectors, designing training courses, promoting summer novice ordination, and promoting Buddhist propagation on the radio, television, journals, magazines, and other media.

A guideline of Buddhist propagation development of the Sangha in Bangkok was to promote meditation as the core of temple development, to develop religious work with cooperation of community and local government, to arrange training programs for students and government officials, to train students in meditation in important Buddhist holidays, to promote summer novice ordination, to provide welfare to children and youths, and to propagate Buddhist teachings and Sangha activities through the radio, television, journals, and other media in contemporary languages.

กิตติกรรมประกาศ

งานวิจัยเรื่อง การบริหารการเผยแผ่พระพุทธศาสนาของคณะสงฆ์ กรุงเทพมหานคร สำเร็จลุล่วงไปได้ด้วยดี ก็เนื่องด้วยได้รับการช่วยเหลือสนับสนุน เอื้อเฟื้อเกื้อกูล เมตตาอนุเคราะห์ จาก ท่านผู้ทรงคุณวุฒิและผู้เชี่ยวชาญ ผู้วิจัยขอขอบคุณและอนุโมทนาขอบคุณทุกท่านมา ณ โอกาสนี้

ขอเจริญพรขอบคุณ ดร.เกษม แสงนนท์ และรองศาสตราจารย์ ดร.สิน งามประโคน ที่ได้เมตตา กรุณาเสียสละเวลาอันมีค่าช่วยตรวจสอบความถูกต้องทั้งด้านภาษา เนื้อหา ระเบียบวิธี และเครื่องมือที่ใช้ในการดำเนินการวิจัยทั้งให้ข้อเสนอแนะ และให้การแนะนำตั้งแต่เริ่มต้นจนสำเร็จ ลุล่วงไปได้ด้วยดี

ขอขอบพระคุณ พระมหาสมบุรณ์ สุทธิโม,รศ.ดร. และเจริญพรขอบคุณรอง ศาสตราจารย์ ดร.อินดา ศิริวรรณ รองศาสตราจารย์ ดร.วิชชุดา ทุ่งวิไล รองศาสตราจารย์ ดร.อำนาจ เดชชัยศรี และคณะสงฆ์ บางนา-พระโขนง คลองเตย ประเวศ สวนหลวง ที่ได้เมตตาเป็นผู้เชี่ยวชาญ ตรวจสอบแก้ไขเครื่องมือวิจัยจนสำเร็จด้วยดี และประธานคณะกรรมการสอบป้องกัน ผู้ทรงคุณวุฒิและ คณะกรรมการทุกท่าน

อนึ่งผู้วิจัยขอกราบขอบพระคุณ พระครูวิธานกิจจาทร เจ้าอาวาสวัดมหาบุศย์ คณะสงฆ์ บางนา-พระโขนง คลองเตย ประเวศ สวนหลวง ที่ได้เมตตาช่วยให้รวบรวมข้อมูลเพื่อการวิจัยในครั้งนี้

ขอกราบขอบคุณพระอาจารย์ทุกรูป และเจริญพรขอบคุณคณาจารย์คณะครุศาสตร์ทุก ท่านตลอดจนเจ้าหน้าที่ทุกท่าน ที่ได้ให้ความรู้ประสิทธิภาพและประสบการณ์ รวมถึง ให้ความเมตตาเอื้อเฟื้อ ถ่ายทอดความรู้ความเข้าใจ และเป็นกำลังใจให้แก่ผู้วิจัยตลอดมา คุณความดี การทำประโยชน์ใดๆ อันเกิดจากวิถยานิพนธ์นี้ ผู้วิจัยขอมอบบูชาเป็นกตเวทิตาคุณแต่มารดา บิดา ญาติกาสายโลหิต มิตรสหายผู้เป็นที่รัก เพื่อนสหธรรมิกร่วมชั้นเรียนทั้งบรรพชิตและคฤหัสถ์ ที่เป็น กำลังใจและให้การสนับสนุนในทุกๆ เรื่องรวมทั้งผู้มีอุปการคุณทุกท่าน

พระศิริชัย อภิชาติ (โรจน์จรัสกุล)

๑๓ มีนาคม ๒๕๖๒

สารบัญ

เรื่อง	หน้า
บทคัดย่อภาษาไทย	ก
บทคัดย่อภาษาอังกฤษ	ข
กิตติกรรมประกาศ	ค
สารบัญ	ง
สารบัญตาราง	ช
สารบัญแผนภูมิ	ฉ
บทที่ ๑ บทนำ	๑
๑.๑ ความเป็นมาและความสำคัญของปัญหา	๑
๑.๒ วัตถุประสงค์ของการวิจัย	๔
๑.๓ ปัญหาที่ต้องการทราบ	๔
๑.๔ ขอบเขตการวิจัย	๔
๑.๕ นิยามศัพท์เฉพาะที่ใช้ในการวิจัย	๔
๑.๖ ประโยชน์ที่จะได้รับ	๖
บทที่ ๒ เอกสารและงานวิจัยที่เกี่ยวข้อง	๗
๒.๑ แนวคิดทฤษฎีเกี่ยวกับการบริหาร	๗
๒.๒ แนวคิดการบริหารกิจการคณะสงฆ์	๒๒
๒.๓ การบริหารกิจการคณะสงฆ์ด้านการเผยแผ่	๒๘
๒.๔ แนวคิดเกี่ยวกับการเผยแผ่พระพุทธศาสนา	๓๓
๒.๕ งานวิจัยที่เกี่ยวข้อง	๔๙
๒.๖ กรอบแนวคิด	๖๒
บทที่ ๓ วิธีดำเนินการวิจัย	๖๓
๓.๑ รูปแบบการวิจัย	๖๓
๓.๒ ประชากรและกลุ่มตัวอย่าง	๖๓
๓.๓ เครื่องมือที่ใช้ในการวิจัย	๖๕
๓.๔ การเก็บรวบรวมข้อมูล	๖๗
๓.๕ การวิเคราะห์ข้อมูลและสถิติที่ใช้ในการวิเคราะห์ข้อมูล	๖๗

บทที่ ๔ ผลการวิจัย	๖๙
๔.๑ ผลการศึกษาสภาพการบริหารการเผยแผ่พระพุทธศาสนาของคณะสงฆ์ กรุงเทพมหานคร	๗๐
๔.๒ ผลการศึกษาแนวทางการพัฒนาการเผยแผ่พระพุทธศาสนาของคณะสงฆ์ กรุงเทพมหานคร สัมภาษณ์	๗๘
๔.๓ เสนอแนวทางการพัฒนาพระพุทธศาสนาของคณะสงฆ์ กรุงเทพมหานคร	๘๖
๔.๔ องค์กรความรู้จากการวิจัย	๘๗
บทที่ ๕ สรุป อภิปรายผล และข้อเสนอแนะ	๙๐
๕.๑ สรุปผลการการวิจัย	๙๐
๕.๒ อภิปรายผลการวิจัย	๙๓
๕.๔ ข้อเสนอแนะ	๑๐๑
บรรณานุกรม	๑๐๑
ภาคผนวก	
ภาคผนวก ก แบบสอบถามเพื่อการวิจัย	
ภาคผนวก ข รายชื่อผู้เชี่ยวชาญตรวจแก้ไขเครื่องมือวิจัย	
ภาคผนวก ค หนังสือเชิญผู้เชี่ยวชาญตรวจแก้ไขเครื่องมือวิจัย	
ภาคผนวก ง ค่าดัชนีความสอดคล้องของแบบสอบถามจากผู้เชี่ยวชาญ (IOC)	
ภาคผนวก จ หนังสือขออนุญาตเก็บรวบรวมข้อมูลแบบสอบถามเพื่อการวิจัย	
ภาคผนวก ฉ ค่าความเชื่อมั่น (try Out) ของแบบสอบถามเพื่อการวิจัย	
ประวัติผู้วิจัย	

สารบัญตาราง

ตารางที่	หน้า
๔.๑ คำร้อยละและค่ามาตรฐานข้อมูลทั่วไปของผู้ตอบแบบสอบถามจำแนกตามเพศ	๒๓
๒.๒ การวิเคราะห์งานการบริหารกิจการคณะสงฆ์	๒๗
๒.๒ การวิเคราะห์การบริหารกิจการคณะสงฆ์ด้านการเผยแผ่	๓๒
๒.๕ ความหมายการเผยแผ่พระพุทธศาสนา	๓๕
๒.๖ องค์ประกอบการเผยแผ่พระพุทธศาสนา	๓๘
๓.๑ ประชากรและกลุ่มตัวอย่าง	๖๔
๔.๑ คำร้อยละและค่ามาตรฐานข้อมูลทั่วไปของพระภิกษุจำแนกตามตำแหน่ง	๗๐
๔.๒ คำร้อยละและค่ามาตรฐานข้อมูลทั่วไปของภิกษุจำแนกตามจำนวนพรรษา	๗๐
๔.๓ คำร้อยละและค่ามาตรฐานข้อมูลทั่วไปของพระภิกษุ จำแนกตามตามประสบการณ์	๗๑
๔.๔ ค่าเฉลี่ย (\bar{x}) และส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐาน (S.D) ตามความคิดเห็น สภาพการบริหารการเผยแผ่พระพุทธศาสนาของคณะสงฆ์ กรุงเทพมหานคร ภาพรวม ๖ ด้าน	๗๑
๔.๕ ค่าเฉลี่ย (\bar{x}) และส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐาน (S.D) ตามความคิดเห็น สภาพการบริหารการเผยแผ่พระพุทธศาสนาของคณะสงฆ์ กรุงเทพมหานคร ด้านงานพระธรรมทูต/นักเทศน์	๗๒
๔.๖ ค่าเฉลี่ย (\bar{X}) และส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐาน (S.D) ตามความคิดเห็น สภาพการบริหารการเผยแผ่พระพุทธศาสนาของคณะสงฆ์ กรุงเทพมหานคร ด้านหน่วยอบรมประชาชนประจำตำบล (อ.บ.ต.)	๗๓
๔.๗ ค่าเฉลี่ย (\bar{X}) และส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐาน (S.D) ตามความคิดเห็น สภาพการบริหารการเผยแผ่พระพุทธศาสนาของคณะสงฆ์ กรุงเทพมหานคร ด้านงานอบรมจริยธรรมนักเรียนข้าราชการ	๗๔
๔.๘ ค่าเฉลี่ย (\bar{X}) และส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐาน (S.D) ตามความคิดเห็น สภาพการบริหารการเผยแผ่พระพุทธศาสนาของคณะสงฆ์ กรุงเทพมหานคร ด้านการบรรพชาสามเณรภาคฤดูร้อน	๗๕
๔.๙ ค่าเฉลี่ย (\bar{X}) และส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐาน (S.D) ตามความคิดเห็น สภาพการบริหารการเผยแผ่พระพุทธศาสนาของคณะสงฆ์ กรุงเทพมหานคร ด้านการส่งเสริมหน่วยสงเคราะห์พุทธมามา กะผู้เยาว์/เยาวชน	๗๖
๔.๑๐ ค่าเฉลี่ย (\bar{X}) และส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐาน (S.D) ตามความคิดเห็น สภาพการบริหารการเผยแผ่พระพุทธศาสนาของคณะสงฆ์ กรุงเทพมหานคร ด้านการเผยแผ่ทางสื่อสารมวลชน	๗๗
๔.๑๑ วิเคราะห์แนวทางการพัฒนาการเผยแผ่พระพุทธศาสนาของคณะสงฆ์ กรุงเทพมหานคร ทั้ง ๖ ด้าน	๘๓

แผนภาพ

แผนภาพที่	หน้า
๒.๑ กรอบแนวคิดในการวิจัย	๖๒
๔.๑ องค์กรความรู้จากการวิจัยการบริหารการเผยแผ่พระพุทธศาสนาของคณะสงฆ์ กรุงเทพมหานคร	๘๘

บทที่ ๑

บทนำ

๑.๑ ความเป็นมาและความสำคัญของปัญหา

ภายหลังพุทธปรินิพพาน ราว ๒๑๘ พระเจ้าอโศกมหาราช ทรงอุปถัมภ์การสังคายนาครั้งที่ ๓ หลังจากนั้น ได้ทรงส่งพระสงฆ์ไปประกาศพระศาสนาในดินแดนต่างๆ ในคราวนั้นพระโสณะและพระอุตตระ ได้นำพระพุทธศาสนาไปประดิษฐานในอาณาจักรสุวรรณภูมิ ซึ่งสันนิษฐานกันว่าได้แก่จังหวัดนครปฐม จากนั้นมาธรรมะในพระพุทธศาสนาจึงเป็นรากฐาน รูปแบบในการดำเนินชีวิต และมีความสำคัญต่อวิถีชีวิตของคนไทย^๑

พระพุทธศาสนาจึงเจริญรุ่งเรืองในประเทศไทย เข้ามาเป็นแม่แบบในการดำเนินชีวิตของคนไทยมายาวนาน อีกทั้งพระพุทธศาสนาเป็นศาสนาที่นำพาบุคคลและสังคมไปสู่ความเจริญงอกงามทางจิตใจและปัญญา ด้วยวิถีแห่งการปฏิบัติที่หลากหลาย^๒ ส่งเสริมการฝึกอบรมจิตใจและการฝึกอบรมปัญญาให้เกิดความรู้แจ้งตามเป็นจริง^๓ สังคมไทยได้ยึดถือปฏิบัติมาอย่างต่อเนื่อง โดยมีสำนักปฏิบัติธรรมกระจายอยู่ทั่วประเทศ แทบทุกชุมชน ได้สร้างความแข็งแกร่งให้เกิดขึ้นกับคนไทยทั้งทางด้านจิตใจและปัญญา สามารถรับมือกับทุกสภาพปัญหา ทำให้คนไทยสามารถดำรงชีวิตอยู่ได้อย่างมีความสุขในท่ามกลางสิ่งแวดล้อมต่างๆ ได้เป็นอย่างดี ชุมชนดั้งเดิมของไทย จึงมีวิถีชีวิตแบบพึ่งพาธรรมชาติ มีความพอเพียงพึ่งตนเองได้ คนในชุมชนอยู่กันแบบเอื้อเฟื้อ เกื้อกูล แบ่งปันซึ่งกันและกัน อยู่กันแบบมีน้ำใจ เอื้ออาทร มีความเป็นญาติมิตรเป็นเครื่องร้อยรัดคนในชุมชนเข้าด้วยกัน

จุดเปลี่ยนของสังคมไทย คือ การเข้ามาของกระแสโลกาภิวัตน์ ที่มุ่งพัฒนาทางด้านเศรษฐกิจเพียงอย่างเดียว มีการเอาวัตถุเปรียบทุกวิถีทาง ส่งผลให้วิถีชีวิตของคนในชุมชนเปลี่ยนไป ความใจดี รักสันติ และประนีประนอมของคนไทยลดลง^๔ การสรรสร้างคุณงามความดีที่เป็นประโยชน์ต่อตัวเองและสังคมหาได้ยากมากขึ้น การปฏิบัติตนของคนในสังคมปัจจุบันมีแต่สภาพของ

^๑พระมหาสุริยา วรเมธีและคณะ, ศึกษาแนวคิดและหลักการในการเผยแผ่พระพุทธศาสนาของพระธรรมทูตไทยในอเมริกา, (พระนครศรีอยุธยา : มหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย, ๒๕๕๑), หน้า ๖.

^๒พระธรรมปิฎก (ป.อ. ปยุตโต), **พุทธธรรม**, พิมพ์ครั้งที่ ๓, (กรุงเทพมหานคร : ธรรมสภา, ๒๕๔๑). หน้า ๒-๓.

^๓พระพรหมคุณาภรณ์ (ป.อ. ปยุตโต), **พจนานุกรมพุทธศาสตร์ฉบับประมวลธรรม**, พิมพ์ครั้งที่ ๒๐, (กรุงเทพมหานคร : โรงพิมพ์ สหธรรมิก, ๒๕๕๔), หน้า ๓๔.

^๔ร้อยขวัญพุทธ มุ่งมาจน, **ความรู้และภูมิปัญญาท้องถิ่นชุมชนทรัพย์ชุมชน**, [ออนไลน์], แหล่งที่มา : [http:// sites.google.com /site/roykhuan puth/ bth-thi-1](http://sites.google.com/site/roykhuan_puth/bth-thi-1), [๑๐ กุมภาพันธ์ ๒๕๕๕].

ความเห็นแก่ตัว เอาแต่ใจ ไม่มีจิตใจเอื้อเฟื้อต่อกัน^๕ สภาพครอบครัวแตกร้าง มีการหย่าร้างสูง มีปัญหาอาชญากรรมและทุรกรรมต่าง ๆ การคอร์รัปชันสูงมากขึ้น ประชาชนให้ความสนใจ หลงใหลในอบายมุข สภาพปัญหาโดยภาพรวมจึงทำให้ประชาชนมีสุขภาพจิตเสื่อมทรามลง ขาดสติปัญญาความรู้ในการแก้ไขปัญหาชีวิต จนเป็นผลให้สังคมขาดความสงบสุข ความเจริญก้าวหน้าทางวิทยาการด้านการสื่อสารโทรคมนาคม และเทคโนโลยีสารสนเทศที่มีเครือข่ายโยงใยไปทั่ว ส่งผลต่อการเปลี่ยนแปลงของชีวิต สังคม และสิ่งแวดล้อม^๖ วิถีชีวิตในสังคม ครอบครัวและชุมชนอ่อนแอ หลงใหลในวัตถุนิยม บริโภคนิยม ละเลยต่อการปฏิบัติตามหลักธรรมของศาสนาและประเพณีวัฒนธรรมอันดีงาม วัฒนธรรมอันดีงามของสังคมไทยถูกละเลย และกำลังจะถูกกลืนไปจากสังคมชาวพุทธ ซึ่งก่อให้เกิดผลกระทบอย่างรุนแรงต่อวัด ที่ชาวพุทธช่วยกันสร้างไว้ให้เป็นศูนย์กลางในการประกอบกิจกรรมร่วมกันทางพระพุทธศาสนาของประชุมชน จำนวนคนเข้าวัด

พระพุทธศาสนาจะดำรงอยู่ได้อาศัยการทำหน้าที่ธำรงรักษาพระพุทธศาสนาของพุทธบริษัทโดยเฉพาะพระภิกษุสงฆ์ ด้วยการศึกษาระบบวินัยและประเพณีปฏิบัติตนเป็นแบบอย่างที่ดี พร้อมทำหน้าที่อบรมแนะนำประชาชนให้ประพฤติปฏิบัติตน สืบสานกันมาอย่างต่อเนื่อง การเผยแผ่พุทธศาสนา เป็นหน้าที่ของพระสงฆ์สาวกโดยตรง โดยใช้การเผยแผ่พุทธศาสนาในรูปแบบต่างๆ ปรับเปลี่ยนไปตามสภาพการณ์ที่เหมาะสม งานเผยแผ่จึงได้ประสบความสำเร็จขยายกว้างขวางเรื่อยมา เป็นเหตุให้พระพุทธศาสนาประดิษฐานมั่นคง ส่งผลให้ประชาชนหันมานับถือพระพุทธศาสนาเป็นจำนวนมาก พระสงฆ์จึงเป็นแกนหลักของพุทธบริษัท ๔ ได้รับการยกย่องว่ามีบทบาทด้านจัดการศึกษาแก่ชาวบ้าน เป็นครูผู้สอนศีลธรรม ช่วยเหลือสังคม เป็นผู้นำในการพัฒนาชุมชน เป็นผู้ดำเนินการแก้ไขปัญหา เผยแผ่หลักธรรมผ่านสื่อวิทยุ โทรทัศน์ โดยการเป็นผู้แสดงธรรม ปาฐกถาธรรม และการประพฤติปฏิบัติธรรม^๗ ต่อมาบทบาทของพระสงฆ์ องค์กรสงฆ์ลดลงไปตามลำดับ ที่เป็นเช่นนั้นเพราะ พระสงฆ์ คณะสงฆ์ยังทำการเผยแผ่ในลักษณะอนุรักษนิยมมากกว่า พระสงฆ์มักเทศน์ในรูปแบบเดิม ทำให้ธรรมะไม่น่าสนใจ คนรุ่นใหม่ไม่สนใจฟังธรรม^๘ จำนวนคนที่เข้าหาพระสงฆ์ เข้าหาวัดจึงน้อยลงไปด้วย

นอกจากนี้ สภาพความก้าวหน้าของเทคโนโลยีของสังคมปัจจุบัน วิทยาการสมัยใหม่ได้พัฒนาและเปลี่ยนแปลงไป พระสงฆ์ส่วนใหญ่ไม่สามารถเข้าถึงความรู้ในสิ่งต่างๆ หรือศาสตร์ต่างๆ เพื่อนำมาปรับใช้ในองค์กรอย่างมีประสิทธิภาพ การสั่งงานในระบบขององค์กรที่เป็นอยู่ยังอยู่ในระบบ

^๕พระมหาพิชัย โอสถโก, กระทบทัศนในแก้ปัญหาวิกฤติการเมือง เศรษฐกิจ สังคม สิ่งแวดล้อม, ทางพระพุทธ ศาสนา [ออนไลน์],แหล่งที่มา: <http://aad.mcu.ac.th/BO/download/Document%20Form/14092008223501dFile1623.doc>, [๑๐ กุมภาพันธ์ ๒๕๕๙].

^๖อานันท์ กาญจนพันธุ์, “โลกาภิวัตน์กับวัฒนธรรมไทย”, ในท้องถิ่นพัฒนากับโลกาภิวัตน์ วิกฤตโลก วิกฤตไทย อะไรคือทางรอด, หน้า ๗-๙.

^๗พระมหาหรรษา ธมฺมหาโส, สถานการณ์พุทธบริษัทในสังคมไทย: ศรัทธาวิปริต หรือวิกฤติศรัทธา, [ออนไลน์], แหล่งที่มา: <http://www.ps.mcu.ac.th/?p=1510> [๒๒ ตุลาคม ๒๕๕๙].

^๘พระมหานงค์ อับไพ. การบริหารการเผยแผ่พุทธศาสนาในยุคโลกาภิวัตน์ของมหาเถรสมาคม, ปรัชญาดุสิตบัณฑิต สาขาวิชารัฐประศาสนศาสตร์, (วิทยาลัยบัณฑิตศึกษาด้านการจัดการ: มหาวิทยาลัยศรีปทุม, ๒๕๕๕).หน้า ๑๖๑ - ๑๖๒.

เดิมๆ ไม่ทันสมัย องค์การสงฆ์ยังไม่นำวิทยาการใหม่ๆ มาใช้ให้เกิดประโยชน์ให้มากกว่าที่เป็นอยู่ ถูกตั้งข้อสังเกตว่าไม่ทันโลก ไม่เข้าใจกระบวนการเปลี่ยนแปลงของสังคมและปัญหาอันสลับซับซ้อนของสังคม เมื่อไปเทศน์หรือบรรยายในที่ใด การทำงานไม่เป็นทีมงาน ขาดผู้นำในการทำงานเผยแผ่อย่างจริงจัง ไม่สามารถเผยแผ่พระพุทธศาสนาได้อย่างมีประสิทธิภาพ การทำงานไม่เป็นทีมงาน ขาดผู้นำในการทำงานเผยแผ่อย่างจริงจัง อีกทั้งการบริหารงานมีระบบโครงสร้างและการบริหารงานไม่ทันสมัย ไม่มีการพัฒนาให้ทันสมัย การประยุกต์ใช้เทคโนโลยีน้อย การปรับแก้ไขให้ทันต่อการเปลี่ยนแปลงมีน้อย การพัฒนาเพื่อรักษาครุฑาที่มีอยู่แล้วของประชาชนให้มั่นคงยิ่งขึ้น มีน้อย ประชาชนไม่พึงพอใจในการให้บริการ ทำให้ศรัทธาลดน้อยลง จึงเข้าร่วมกิจกรรมน้อยลง การบริจาคลดลงต่อเนื่อง

คณะสงฆ์ยังใช้วิธีการเผยแผ่ในเชิงรับมากกว่าเชิงรุก เมื่อมีปัญหาอุปสรรคเกิดขึ้น คณะสงฆ์ยังคงแก้ปัญหาในลักษณะเฉพาะหน้า แก้ไขปัญหาตามสถานการณ์ ไม่มีการบริหารจัดการที่ดี^๙ คณะกรรมการฝ่ายวิชาการ มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย โดยพระพรหมบัณฑิต(ประยูร ธมฺมจิตฺโต) ได้กล่าวไว้ในการประชุมวิชาการระดับชาติ ครั้งที่ ๑ ณ หอประชุม มวก. มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย วันที่ ๒๓ กรกฎาคม พ.ศ.๒๕๕๗ มีใจความว่า “พระพุทธศาสนาจะอยู่รอดในสังคมก็ต้องปรับตัวให้ทันต่อการเปลี่ยนแปลงของสังคมนั้น การสร้างความเป็นเลิศทางด้านวิชาการด้านพระพุทธศาสนา ความเป็นเลิศนี้จะมีไม่ได้ถ้าไม่มีการบูรณาการพระพุทธศาสนากับศาสตร์สมัยใหม่”^{๑๐} ดังนั้น การศึกษาวิจัยเพื่อนำหลักการจัดการสมัยใหม่เข้ารองรับการเผยแผ่พระพุทธศาสนา ประยุกต์รูปแบบที่มีประสิทธิภาพและนำมาใช้ประโยชน์ได้จริง จะช่วยให้การดำเนินการจัดการเผยแผ่พระพุทธศาสนามีความเป็นระบบ มีรูปแบบที่ชัดเจน สามารถนำไปใช้ได้ศึกษาปฏิบัติในวงการคณะสงฆ์ จะเกิดประโยชน์อย่างดียิ่งในการจัดการเผยแผ่พระพุทธศาสนาในประเทศไทย จะเป็นส่วนช่วยทำให้คนสมัยใหม่เข้าถึงหลักธรรมของพระสัมมาสัมพุทธเจ้าได้อย่างง่ายดายทั่วถึง กว้างขวาง และรวดเร็ว

การศึกษาวิจัยเพื่อพัฒนาการบริหารกิจการคณะสงฆ์ของพระสังฆาธิการเขตกรุงเทพมหานครจะมีส่วนอย่างสำคัญในการจะช่วยส่งเสริมสนับสนุนให้คณะสงฆ์ได้เข้าถึงข้อมูลที่จะช่วยสนับสนุนให้การจัดการเผยแผ่เป็นไปได้อย่างดียิ่งๆ ขึ้น ทั้งด้านการสืบค้นถึงสภาพการจัดการเผยแผ่พระพุทธศาสนาของคณะสงฆ์ไทยที่เป็นอยู่ในปัจจุบันที่เกี่ยวกับแนวทางการเผยแผ่ การจัดการกลุ่มเป้าหมายในการเผยแผ่พระพุทธศาสนา การจัดสรรทรัพยากรที่มีอยู่ให้ทั่วถึง การกำหนดคุณค่าหลักธรรมที่ควรแก่การเผยแผ่ให้กับหน่วยงานเผยแผ่พระพุทธศาสนาในระดับต่างๆ การวิเคราะห์ผลิตและพัฒนาบุคลากรด้านการเผยแผ่เพื่อส่งไปปฏิบัติหน้าที่ ตลอดจนรูปแบบแนวทางที่จะเป็นขบวนการในการเผยแผ่พระพุทธศาสนา พร้อมทั้งนำมาพัฒนารูปแบบการจัดการเผยแผ่พระพุทธศาสนาของคณะสงฆ์เพื่อนำเสนอให้กับคณะสงฆ์ซึ่งได้แก่ พระสังฆาธิการหรือผู้ที่ได้รับมอบ

^๙ พระครูสุทธิกิจโกศล (สมภพ สุวโจ) “รูปแบบการเผยแผ่ของพระสังฆาธิการในจังหวัดนนทบุรี”, (พระนครศรีอยุธยา: มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย, ๒๕๕๘). หน้า (ก) - (ข)

^{๑๐} คณะกรรมการฝ่ายวิชาการ, **พุทธบูรณาการการพัฒนาจิตใจและสังคม**, การประชุมวิชาการระดับชาติ มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย ครั้งที่ ๑ เล่ม ๑, (มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย, ๒๕๕๗), หน้า ๓๗.

ให้ดำเนินการจัดการการเผยแผ่พระพุทธศาสนา ได้มีแหล่งข้อมูลในการศึกษา เพื่อพัฒนาการจัดการเผยแผ่พระพุทธศาสนาสืบไป

ปัญหาสังคมไทยในปัจจุบันซึ่งมีแนวโน้มหนักขึ้นเนื่องจากการเปลี่ยนแปลงไปของโลก ในฐานะที่พระพุทธศาสนาเป็นศาสนาแห่งการศึกษาฝึกฝน พัฒนาตนเอง ซึ่งคู่บ้านคู่เมืองไทยมาแต่อดีตจนถึงปัจจุบัน เป็นเนื้อเป็นตัวกับความ เป็นไทย และชาติไทยอย่างไม่อาจแยกจากกันได้ พระพุทธศาสนาจึงเป็นทางเลือกที่ดีที่สุด ที่จะแก้ปัญหาความขัดแย้งทางสังคม องค์กรคณะสงฆ์ไทยจึงจำเป็นต้องมีบทบาท คณะสงฆ์เองมีการบริหารจัดการกันอย่างไรมีความมั่นคงขนาดไหน เพราะการที่จะไป พัฒนาองค์กรอื่นนั้นจะต้องพัฒนาองค์กรของตนก่อนจึงมีคำกล่าวที่ว่า “บัณฑิตพึง ตั้งตนไว้ในคุณธรรมที่เหมาะสมก่อน แล้วสอนคนอื่นในภายหลัง” (พระไตรปิฎก, ๒๕๓๕ : ขุ.ธ.(ไทย) ๒๕/๑๕๘/๘๑)

ด้วยเหตุผลดังกล่าวข้างต้น ผู้วิจัย จึงมีความสนใจศึกษาการบริหารกิจการคณะสงฆ์ของพระสังฆาธิการเขตกรุงเทพมหานคร ว่า ได้ปฏิบัติหน้าที่ตามพระธรรมวินัย พระราชบัญญัติ คณะสงฆ์และระเบียบ ข้อบังคับ กฎมหาเถรสมาคมอย่างไร เพื่อเป็นข้อมูลในการวางแผนและ พัฒนาการบริหารการเผยแผ่คณะสงฆ์ กรุงเทพมหานคร ให้มีประสิทธิภาพมากขึ้นต่อไปทั้งยังเป็น กรณีศึกษาเพื่อนำไปวางแผนพัฒนาการบริหารกิจการคณะสงฆ์กรุงเทพมหานคร สืบต่อไป

๑.๒ วัตถุประสงค์การวิจัย

๑.๒.๑ เพื่อศึกษาสภาพการบริหารการเผยแผ่พระพุทธศาสนาของคณะสงฆ์ กรุงเทพมหานคร

๑.๒.๒ เพื่อศึกษาแนวทางการพัฒนาการเผยแผ่พระพุทธศาสนาของคณะสงฆ์ กรุงเทพมหานคร

๑.๒.๓ เพื่อเสนอแนวทางการพัฒนาพระพุทธศาสนาของคณะสงฆ์ กรุงเทพมหานคร

๑.๓ ปัญหาที่ต้องการทราบ

๑.๓.๑ สภาพการบริหารการเผยแผ่พระพุทธศาสนาของคณะสงฆ์ กรุงเทพมหานครเป็นอย่างไร

๑.๓.๒ แนวทางการพัฒนาการเผยแผ่พระพุทธศาสนาของคณะสงฆ์ กรุงเทพมหานครเป็นอย่างไร

๑.๓.๓ เสนอแนวทางการพัฒนาพระพุทธศาสนาของคณะสงฆ์ กรุงเทพมหานครเป็นอย่างไร

๑.๔ ขอบเขตของงานวิจัย

ขอบเขตการวิจัยในเรื่อง บทบาทของพระสังฆาธิการในการบริหารการเผยแผ่พระพุทธศาสนาของคณะสงฆ์ กรุงเทพมหานคร

๑.๔.๑ ขอบเขตด้านเนื้อหา

ผู้วิจัยได้ศึกษาแนวคิด ทฤษฎี และงานวิจัยที่เกี่ยวข้องกับบทบาทของพระสังฆาธิการในการเผยแผ่พระพุทธศาสนา กรุงเทพมหานคร ในขอบเขตด้านเนื้อหา ได้แก่ แนวคิดทฤษฎีเกี่ยวกับการบริหาร แนวคิดการบริหารกิจการคณะสงฆ์ การบริหารกิจการคณะสงฆ์ด้านการเผยแผ่ แนวคิดเกี่ยวกับการเผยแผ่พระพุทธศาสนา และงานวิจัยที่เกี่ยวข้อง

๑.๔.๒ ขอบเขตด้านประชากร

๑) ประชากร ได้แก่ พระสงฆ์ผู้ทำหน้าที่เผยแผ่แก่ประชาชนผู้ฟังธรรมในที่ต่างๆภายในวัดในเขตสวนหลวง เขตคลองเตย เขตประเวศ เขตบางนา ทั้ง ๔ เขต โดยผู้วิจัยเจาะจงศึกษาพระสงฆ์ที่ทำหน้าที่เผยแผ่พระพุทธศาสนาในวัดทั้ง ๔ เขต โดยใช้เกณฑ์ในการคัดเลือก

๒) กลุ่มตัวอย่าง ได้แก่ พระสงฆ์ผู้ทำหน้าที่เผยแผ่ ผู้วิจัยได้ทำการสุ่มตัวอย่างแบบง่าย (Simple Random Sampling) มาจากประชากรได้ จำนวน ๑,๐๔๑ รูป/คน โดยเปิดตารางสำเร็จรูป Krejcie & Moegan^{๑)} ตารางนี้ใช้ในการประมาณค่าสัดส่วนของประชากรเช่นเดียวกัน และกำหนดให้สัดส่วนของลักษณะที่สนใจในประชากร เท่ากับ ๐.๕ ระดับความคลาดเคลื่อนที่ยอมรับได้ ๕% และระดับความเชื่อมั่น ๙๕ % ได้กลุ่มตัวอย่าง ๒๘๕ รูป

๓) ผู้ให้ข้อมูลสำคัญ ได้แก่ สัมภาษณ์เจ้าอาวาสวัด จำนวน ๕ รูป โดยใช้เกณฑ์ในการคัดเลือก คือ มีประสบการณ์ในการบริหารและการเผยแผ่พระพุทธศาสนา ไม่น้อยกว่า ๕ ปี มีพรรษาไม่ต่ำกว่า ๑๐ พรรษา เป็นต้น

๑.๔.๔ ขอบเขตด้านพื้นที่

วัดในเขตสวนหลวง เขตคลองเตย เขตประเวศ เขตบางนา ทั้ง ๔ เขตของกรุงเทพมหานคร

๑.๔.๕ ระยะเวลา

การวิจัยครั้งนี้ ผู้วิจัยใช้เวลาดำเนินการระหว่างเดือน กุมภาพันธ์ พ.ศ. ๒๕๖๑ ถึง เดือน กุมภาพันธ์ พ.ศ. ๒๕๖๒ รวมเป็นระยะเวลา ๑ ปี

๑.๕ นิยามศัพท์เฉพาะที่ใช้ในการวิจัย

การบริหาร หมายถึง ศิลปะในการทำให้สิ่งต่าง ๆ ได้รับการกระทำจนเป็นผลสำเร็จ การทำงานร่วมกันของกลุ่มบุคคลในองค์การเป็นการใช้ศาสตร์และศิลป์นำเอาทรัพยากรบริหาร มาประกอบเป็นกระบวนการบริหาร ให้บรรลุวัตถุประสงค์ที่กำหนดไว้อย่างมีประสิทธิภาพ โดยอาศัยปัจจัยหลัก คือ เงิน บุคคล วัสดุสิ่งของ และวิธีการปฏิบัติงานเพื่อให้บรรลุวัตถุประสงค์ตามเป้าหมาย

การบริหารการเผยแผ่พระพุทธศาสนา หมายถึง กระบวนการประกาศพระพุทธศาสนา เน้นการออกไปให้การอบรมสั่งสอน หรือรอให้ผู้ฟังเข้ามาขอรับการอบรมสั่งสอน

^{๑)} Krejcie & Moegan อ้างใน ธานีรินทร์ ศิลป์จารุ, การวิจัยและการวิเคราะห์ข้อมูลทางสถิติ, พิมพ์ครั้งที่ ๙ (กรุงเทพมหานคร: เอส อาร์.พรีนติ้ง แมสโปรดัก , ๒๕๕๑), หน้า ๔๗

เป็นหลัก ตามพระพุทธประสงค์ ๓ ประการคือ เพื่อการบำเพ็ญประโยชน์ต่อปวงชนเพื่อการเสริมสร้างความผาสุกแก่ปวงชน เพื่อแสดงเมตตาอนุเคราะห์ต่อชาวโลกทั้งปวงโดยประกอบด้วยการบริหารการเผยแผ่พระพุทธศาสนา ๖ ด้าน ได้แก่

๑. ด้านงานพระธรรมทูต/นักเทศน์ หมายถึง การส่งเสริมการเทศน์ การบรรยาย ของพระธรรมทูต/นักเทศน์ การนำฝึกสมาธิ นำเป็นพุทธมามากะ การเยี่ยมเยียนนำพัฒนาท้องถิ่นของพระธรรมทูต ส่งเสริมกิจกรรมการเผยแผ่ของพระธรรมทูตทั้งในประเทศและต่างประเทศของคณะสงฆ์ กรุงเทพมหานคร

๒) ด้านหน่วยอบรมประชาชนประจำตำบล (อ.บ.ต.) หมายถึง การส่งเสริมการพัฒนาท้องถิ่นระดับตำบลลงสู่หมู่บ้าน บทบาทและเป็นแกนนำในการส่งเสริมกิจกรรมของวัด พัฒนางานร่วมกับท้องถิ่นหรือชุมชน ส่งเสริมกิจกรรมของหน่วยอบรมประชาชนประจำตำบล/หมู่บ้าน มีส่วนร่วมในกิจกรรมของหน่วยอบรมประชาชนประจำตำบลของคณะสงฆ์ กรุงเทพมหานคร

๓) ด้านงานอบรมจริยธรรมนักเรียนข้าราชการ หมายถึง การจัดโครงการอบรมจริยธรรมนักเรียนข้าราชการ ส่งเสริมกิจกรรมอบรมจริยธรรมนักเรียนข้าราชการ ส่งเสริมการน้อมนำหลักพุทธธรรมไปปฏิบัติในการดำเนินชีวิตประจำวัน พัฒนางานอบรมจริยธรรมนักเรียนข้าราชการร่วมกับหน่วยงานต้นสังกัด มีส่วนร่วมในการบริหารกิจกรรมอบรมจริยธรรมนักเรียนข้าราชการของคณะสงฆ์ กรุงเทพมหานคร

๔) ด้านการบรรพชาสามเณรภาคฤดูร้อน หมายถึง การส่งเสริมการบรรพชาสามเณรภาคฤดูร้อน อย่างต่อเนื่อง ประชาสัมพันธ์การบรรพชาสามเณรภาคฤดูร้อนอย่างต่อเนื่องทุกปี จัดบุคลากรเข้าร่วมกิจกรรมบรรพชาสามเณรภาคฤดูร้อนตามภาระงานและหน้าที่ มีส่วนร่วมในกิจกรรมการบรรพชาสามเณรภาคฤดูร้อนของคณะสงฆ์ กรุงเทพมหานคร

๕) ด้านการส่งเสริมหน่วยสงเคราะห์พุทธมามากะผู้เยาว์/เยาวชน หมายถึง การส่งเสริมหน่วยสงเคราะห์พุทธมามากะผู้เยาว์/เยาวชน มีการอบรมด้านความรู้ ความประพฤติและจิตใจ ฝึกอบรมสั่งสอนและบริหารงานทั่วไป จัดงบประมาณสนับสนุนหน่วยสงเคราะห์พุทธมามากะผู้เยาว์/เยาวชน สอนด้วยจิตเมตตา ปรารถนาให้ผู้ฟังได้รับประโยชน์จากการสอนอย่างแท้จริงของคณะสงฆ์ กรุงเทพมหานคร

๖) ด้านการเผยแผ่ทางสื่อสารมวลชน หมายถึง การส่งเสริมการเผยแผ่ทางวิทยุ โทรทัศน์ วารสาร นิตยสารเผยแผ่ธรรม ส่งเสริมโครงการอุทยานการศึกษา การจัดสวนสมุนไพรในวัด โครงการลานวัดลานใจลานกีฬา จัดงบประมาณสนับสนุนการเผยแผ่ทางสื่อสารมวลชน ส่งเสริมการเผยแผ่ทางสื่อสารมวลชนทั้งในและต่างประเทศและมีส่วนร่วมในการเผยแผ่ทางสื่อสารมวลชนอย่างต่อเนื่องของคณะสงฆ์ กรุงเทพมหานคร

คณะสงฆ์ กรุงเทพมหานคร หมายถึง พระสังฆาธิการระดับเจ้าอาวาส รองเจ้าอาวาส ผู้ช่วยเจ้าอาวาสในการบริการการเผยแผ่พระพุทธศาสนาในกรุงเทพมหานคร

๑.๖ ประโยชน์ที่ได้รับ

๑.๖.๑ ได้สภาพการบริหารการเผยแผ่พระพุทธศาสนาของคณะสงฆ์ กรุงเทพมหานคร

๑.๖.๒ ได้แนวทางการพัฒนาการเผยแผ่พระพุทธศาสนาของคณะสงฆ์ กรุงเทพมหานคร

๑.๖.๓ ได้เสนอแนวทางการพัฒนาพระพุทธศาสนาของคณะสงฆ์ กรุงเทพมหานคร

๑.๖.๔ ผลการวิจัยดังกล่าวสามารถนำไปส่งเสริมการพัฒนาพระพุทธศาสนาของคณะสงฆ์ กรุงเทพมหานคร และคณะสงฆ์ไทยทั่วประเทศ

บทที่ ๒

แนวคิด ทฤษฎีและงานวิจัยที่เกี่ยวข้อง

การวิจัยครั้งนี้ ผู้วิจัยได้ศึกษาแนวคิดเกี่ยวกับการบริหารการเผยแผ่คณะสงฆ์ กรุงเทพมหานคร จากแนวคิด ทฤษฎี และงานวิจัยที่เกี่ยวข้อง โดยแบ่งการศึกษาการบริหารการเผยแผ่พระพุทธรศาสนาของคณะสงฆ์ กรุงเทพมหานคร ตามลำดับดังนี้

- ๒.๑ แนวคิดทฤษฎีเกี่ยวกับการบริหาร
- ๒.๒ แนวคิดการบริหารกิจการคณะสงฆ์
- ๒.๓ การบริหารกิจการคณะสงฆ์ด้านการเผยแผ่
- ๒.๔ แนวคิดเกี่ยวกับการเผยแผ่พระพุทธรศาสนา
- ๒.๕ งานวิจัยที่เกี่ยวข้อง
- ๒.๖ กรอบแนวคิด

๒.๑ แนวคิดทฤษฎีเกี่ยวกับการบริหาร

การบริหาร (Administration) เป็นเรื่องที่มีความสำคัญอย่างยิ่งต่อการดำเนินงานขององค์การ เพราะเป็นเครื่องมือสำคัญที่จะชี้ให้เห็นความสำเร็จ หรือความล้มเหลว ความมีประสิทธิภาพ หรือความไร้ประสิทธิภาพของหน่วยงาน การบริหารเป็นเครื่องบ่งชี้ให้ทราบถึงความเจริญก้าวหน้าของสังคม ความก้าวหน้าของวิทยาการต่าง ๆ การบริหารเป็นมรรคที่สำคัญจะนำไปสู่ความก้าวหน้า การบริหารเป็นลักษณะการทำงานร่วมกันของกลุ่มบุคคลในองค์การซึ่งมีการวินิจฉัยสั่งการ นักบริหารจะต้องคำนึงถึงปัจจัยสิ่งแวดล้อมต่าง ๆ การวินิจฉัยสั่งการเป็นเครื่องแสดงให้ทราบถึงความสามารถของนักบริหาร และความเจริญเติบโตของการบริหารชีวิตประจำวันของมนุษย์ไม่ว่าในครอบครัวหรือองค์การใดย่อมเกี่ยวข้องกับการบริหารอยู่เสมอ ดังนั้น การบริหารจึงเป็นเรื่องที่น่าสนใจและจำเป็นต่อการที่จะดำรงชีวิตของมนุษย์ในสังคม มีนักบริหาร นักวิชาการ และนักการศึกษา มากมายหลายท่านได้ให้ความหมายของการบริหารไว้หลายทัศนะ ซึ่งพอสรุปได้ดังนี้

๒.๑.๑ ความหมายการบริหาร

คำว่า “การบริหาร”(Administration) ใช้ในความหมายกว้าง ๆ เช่น การบริหารราชการ อีกคำหนึ่ง คือ “ การจัดการ” (Management) ใช้แทนกันได้ กับคำว่า การบริหาร ส่วนมากหมายถึง การจัดการทางธุรกิจมากกว่าโดยมีหลายท่านได้ระบุดังนี้

พจนานุกรมฉบับราชบัณฑิตยสถาน พุทธศักราช ๒๕๔๒ ได้ให้ความหมายไว้ว่า การบริหาร หมายถึง การปกครอง เช่น บริหารส่วนท้องถิ่น ดำเนินการจัดการ เช่น การบริหารธุรกิจ^๑

^๑ ราชบัณฑิตยสถาน, พจนานุกรมฉบับราชบัณฑิตยสถาน พุทธศักราช ๒๕๔๒, (กรุงเทพมหานคร : นานมีบุ๊คส์พับลิเคชั่นส์, ๒๕๔๖), หน้า ๖๐๙.

พิทยา บวรวัฒนา กล่าวว่า การบริหารเป็นเรื่องของการนำเอากฎหมายและนโยบายต่างๆ ไปปฏิบัติให้เกิดผล ซึ่งเป็นหน้าที่ของข้าราชการที่จะทำงานด้วยความเต็มใจ ด้วยความเที่ยงธรรมและอย่างมีประสิทธิภาพตามหลักเกณฑ์ที่กำหนดไว้^๒

สมคิด บางโม ได้สรุปว่า การบริหารหรือการจัดการ หมายถึง ศิลปะ ในการใช้คน เงิน วัสดุอุปกรณ์ขององค์การและนอกองค์การ เพื่อให้บรรลุวัตถุประสงค์อย่างมีประสิทธิภาพ

ยุทธ ไกยวรรณ ได้กล่าวถึงการบริหารว่า หมายถึง กลุ่มบุคคลหรือบุคคลที่ทำหน้าที่วางแผนให้คนอื่นทำงานแทน โดยอาศัยใช้ศาสตร์และศิลป์ เพื่อให้งานสำเร็จตามเป้าหมาย (Goal) ข้อกำหนดอย่างมีประสิทธิภาพ โดยการบริหารต้องอยู่บนพื้นฐานของปัจจัยการบริหาร (Factor Management) ด้วย^๓

สิรภพ เหล่าลาภะ ได้ให้ความหมายเกี่ยวกับการบริหารไว้ ๒ นัย คือ ๑) คำว่า บริหารมาจากภาษาบาลีว่า ปริหาร มาจากศัพท์ว่า ปริ แปลว่า รอบ และ หร ธาตุในความนำไป ดังนั้น คำว่า บริหาร จึงแปลว่า นำไปโดยรอบ อีกสำนวนหนึ่ง คำว่า บริหาร แปลว่า อ้อมหนี, หลีกหนี, หลบหนี ดังในประโยคภาษาบาลีว่า “ปญหิ ปริหริตฺ สมตฺโถ” แปลว่า ผู้สามารถเพื่อการอ้อมหนี หลีกหนี หลบ ซึ่งปัญหา หรือแปลว่า ผู้สามารถบริหารปัญหา และนำปัญหาไปโดยรอบ หรือกำจัดปัญหาให้หมดสิ้นไป ๒) คำว่า บริหาร แปลมาจากภาษาอังกฤษ ว่า Administer และ Administration แปลความหมายคือ การปกครอง ดำเนินการ อำนาจการ จัดการ จัดให้ วาง ส่งเสริม และบำรุง^๔

จากการศึกษา ค้นคว้า เอกสารงานวิจัย สรุปได้ว่า การบริหาร หมายถึง ศิลปะในการทำ ให้สิ่งต่าง ๆ ได้รับการกระทำจนเป็นผลสำเร็จ คือ ผู้บริหารไม่ใช่เป็นผู้ปฏิบัติ แต่เป็นผู้ใช้ศิลปะทำให้ ผู้ปฏิบัติทำงานจนสำเร็จตามจุดมุ่งหมายที่ผู้บริหารตัดสินใจเลือกแล้ว การบริหารเป็นเครื่องบ่งชี้ให้ทราบถึงความเจริญก้าวหน้า การบริหารเป็นลักษณะการทำงานร่วมกันของกลุ่มบุคคลในองค์การ มีลักษณะการวินิจฉัยสั่งการ นักบริหารจะต้องคำนึงถึงปัจจัยสิ่งแวดล้อมต่าง ๆ เพราะการวินิจฉัยสั่งการเป็นเครื่องแสดงให้ทราบถึงความสามารถของนักบริหารและการเจริญเติบโตของการบริหาร ชีวิตประจำวันของมนุษย์ไม่ว่าในครอบครัวองค์การโดยอ้อมเกี่ยวข้องกับการบริหารอยู่เสมอ ดังนั้นการ บริหารจึงเป็นเรื่องที่น่าสนใจ และจำเป็นต่อการที่จะดำรงชีวิตของบุคคลในสังคมและ การบริหาร หมายถึง การใช้ศาสตร์และศิลป์นำเอาทรัพยากรบริหาร มาประกอบเป็นกระบวนการบริหาร ให้บรรลุ วัตถุประสงค์ที่กำหนดไว้อย่างมีประสิทธิภาพ โดยอาศัยปัจจัยหลัก คือ เงิน บุคคล วัสดุสิ่งของ และ วิธีการปฏิบัติงานเพื่อให้บรรลุวัตถุประสงค์ตามเป้าหมาย

๒.๑.๒ แนวคิดเกี่ยวกับการบริหาร

การบริหารงานเป็นเรื่องของการทำงานที่เป็นขั้นเป็นตอนและคิดอีกอย่างหนึ่ง คือ การทำงานที่มีการวางแผนเพื่อที่ทำงานได้อย่างไม่ผิดพลาดหากมีการวางแผนงานก่อนลงมือ ดังจะเห็นได้

^๒ พิทยา บวรวัฒนา, **การบริหารเชิงบูรณาการ**, (นนทบุรี: สำนักงานข้าราชการพลเรือน, ๒๕๔๖), หน้า ๒.

^๓ สมคิด บางโม, **การบริหาร**, (กรุงเทพมหานคร: ไทยวัฒนาพานิช, ๒๕๔๕), หน้า ๖๑.

^๔ สิรภพ เหล่าลาภะ, **พุทธศาสตร์การเมือง**, (กรุงเทพมหานคร: สหธรรมิก, ๒๕๔๕), หน้า ๑๔๐

จากนักวิชาการที่ได้ออกแบบเป็นโมเดลหรือขั้นตอนการทำงานและการบริหารงานไว้หลาย ๆ ท่าน ดังนี้

เมธาพันธ์ โพธิ์โรจน์ ได้กล่าวถึง การบริหารจัดการของพระพุทธองค์เพียบพร้อมไปด้วย ปรีชาญาณ ปฏิบัติ ปฏิเวธ ผู้บริหารผู้นำและบุคลากรในองค์กรรู้ได้จริง ปฏิบัติการได้จริงและได้รับผลการ ปฏิบัติจริง (Really Enlightened) ผลพัฒนาของงานหมุนเวียนขับเคลื่อนไปตามยุทธศาสตร์ ยุทธวิธี และแนวทางที่พระพุทธองค์ทรงพิสูจน์มาแล้วและบุคลากรในพุทธบริษัทสามารถพิสูจน์ให้เห็นผลด้วย ตนเองได้หรือถ้ามีปัญหาที่มีพระพุทธองค์และผู้นำระดับต่างๆคอยเป็นกัลยาณมิตรช่วยหรือแนะนำจน บรรลุผลสำเร็จในที่สุด โดยวิธีการดังกล่าวนี้ก่อให้เกิดเอกภาพและดุลยภาพในองค์กรโดยส่วนรวมหรือหากเห็นว่ามีความขัดแย้งก็หาข้อยุติเป็นที่สุดได้และข้อยุตินั้นก็จะเป็นที่ยอมรับโดยสังคมทั้งหมดแล้ว จึงนำมาเป็นบรรทัดฐานในทางปฏิบัติและบังคับใช้เพื่อความผาสุกของบุคลากรในองค์กรอย่างยั่งยืน ต่อไป^๕

เสนาะ ตียะวาร์ ได้กล่าวถึงหลักสำคัญของการบริหาร ๕ ลักษณะ คือ^๖

๑. การบริหารเป็นการทำงานกับคนและโดยอาศัยคน หมายความว่า การบริหารเป็นกระบวนการทางสังคม คือ อาศัยกลุ่มคนที่รวมกันทำงานเพื่อบรรลุเป้าหมายขององค์การ ผู้บริหารจะต้องรับผิดชอบให้สำเร็จโดยอาศัยความร่วมมือของบุคคลอื่น มิฉะนั้นจะทำงานไม่สำเร็จสาระสำคัญของการบริหารในข้อนี้แสดงให้เห็นว่า ผู้บริหารที่ประสบความสำเร็จจะต้องมีสิ่งต่างๆ เหล่านี้ คือ มีความสัมพันธ์ระหว่างบุคคลที่ดี มีความเป็นผู้นำและสามารถ งานเป็นทีมได้ มีความสามารถในการปรับเปลี่ยนให้เข้ากับสภาพแวดล้อมได้หากมีการเปลี่ยนแปลงในสถานการณ์ และมีความสามารถทำให้งานบรรลุเป้าหมายได้

๒. การบริหารทำให้งานบรรลุเป้าหมายขององค์การ เป้าหมายหรือวัตถุประสงค์ขององค์การต้องอาศัยความร่วมมือกันของคนทุกคนจึงจะทำให้สำเร็จลงได้ เป้าหมายเป็นสิ่งที่ทำให้ผู้บริหารจะต้องทำให้บรรลุได้นั้นจะต้องมีลักษณะสำคัญ ๓ ประการ คือ เป้าหมายต้องสูงแล้วสามารถทำให้สำเร็จ เป้าหมายสูงเกินไปก็ทำให้สำเร็จไม่ได้ เป้าหมายต่ำเกินไปก็ไม่มีคุณค่า ประการที่สอง การจะไปถึงเป้าหมายจะต้องมีระบบงานที่ดีมีแผนงานที่มีประสิทธิภาพ ประการสุดท้ายจะต้องระบุเวลาที่จะทำให้บรรลุเป้าหมายนั้น

๓. การบริหารเป็นการสมดุลระหว่างประสิทธิผลและประสิทธิภาพ คำว่า ประสิทธิภาพ หมายความว่า ทำงานบรรลุผลสำเร็จตามที่กำหนด ส่วนคำว่า ประสิทธิภาพ หมายความว่า ทำงานโดยใช้ทรัพยากรอย่างประหยัดหรือเสียค่าใช้จ่ายต่ำสุด การทำงานให้สำเร็จอย่างเดียวไม่พอแต่จะต้องคำนึงถึงค่าใช้จ่ายที่ประหยัดอีกด้วย การทำงานให้ได้ทั้งสองอย่าง คือ งานบรรลุผลตามที่ต้องการและการใช้ทรัพยากรต่ำสุดเป็นความสมดุลระหว่างประสิทธิผลและประสิทธิภาพ

๔. การบริหารเป็นการใช้ทรัพยากรที่มีอยู่อย่างจำกัด ให้เกิดประโยชน์สูงสุด เป็นที่รู้จักกันโดยทั่วไปว่า เราอาศัยในโลกที่มีทรัพยากรจำกัดการใช้ทรัพยากรต่างๆ จึงต้องตระหนัก ๒ ข้อใหญ่ๆ

^๕ เมธาพันธ์ โพธิ์โรจน์, การวิเคราะห์การจตุการบรหารตามแนวมุขยศาสตร์, พุทธจักร ปีที่ ๔๙ ฉบับที่ ๙ (เดือน ก.ย , ๒๕๔๘) หน้า ๔๗.

^๖ เสนาะ ตียะวาร์, หลักการบริหาร, (กรุงเทพมหานคร: มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์, ๒๕๔๔), หน้า ๑ - ๒.

คือ เมื่อใช้ทรัพยากรใดไปแล้วทรัพยากรนั้นจะหมดสิ้นไปไม่สามารถกลับคืนมาใหม่ได้ และจะต้องเลือกใช้ทรัพยากรให้เหมาะสมอย่าให้เกิดสิ้นเปลืองโดยเปล่าประโยชน์ ดังนั้น การบริหารกับเศรษฐศาสตร์จึงมีความสัมพันธ์อย่างใกล้ชิด เศรษฐศาสตร์เป็นการศึกษาถึงการกระจายการใช้ทรัพยากรที่มีอยู่จำกัดอย่างไร ส่วนผู้บริหารในองค์การจะต้องผลิตสินค้าและบริหารให้เกิดประสิทธิภาพและประสิทธิผล

๕. การบริหารจะต้องเผชิญกับสภาพแวดล้อมที่เปลี่ยนแปลงไป ผู้บริหารที่ประสบความสำเร็จจะต้องสามารถคาดคะเนการเปลี่ยนแปลงที่เกิดขึ้นอย่างถูกต้อง และสามารถปรับตัวเองให้เข้ากับการเปลี่ยนแปลงนั้น

สุพิน เกษาคุปต์ ได้กล่าวถึง การบริหารแบบมีส่วนร่วม (Participation Management) เป็นแนวทางการบริหารที่เปิดโอกาสให้พนักงานเข้ามามีส่วนร่วมในการคิด การวางแผน และการตัดสินใจในกิจการงานต่างๆ ที่เขามีส่วนรับผิดชอบอยู่ การมีส่วนร่วมในกิจกรรมขององค์การทำให้พนักงานเกิดความรู้สึกเป็นเจ้าของ มีส่วนได้ส่วนเสียกับการดำเนินงานต่างๆ ขององค์การใดๆ ที่ใช้นโยบายการบริหารแบบนี้เป็นการแสดงให้เห็นว่าฝ่ายบริหารเห็นความสำคัญของพนักงาน ที่มีต่อความสำเร็จขององค์การ ทำให้เกิดความรู้สึกที่ดี มีความภูมิใจและรับผิดชอบต่องานอย่างเต็มที่ซึ่งเป็นการจูงใจในการทำงานที่ดีวิธีหนึ่ง^๗

สมยศ นาวิการ ให้ความหมายว่า การบริหาร เป็นกระบวนการของการวางแผนการจัดองค์การและสั่งการควบคุมกำกับ ความพยายามของสมาชิกขององค์การและใช้ทรัพยากรอื่นๆ เพื่อความสำเร็จตามเป้าหมายขององค์การที่กำหนดไว้ ลักษณะที่สำคัญของการบริหาร มีลักษณะที่สำคัญ ๘ ประการ ดังนี้^๘

๑. การบริหารเป็นกิจกรรมอย่างหนึ่ง มิใช่บุคคลหนึ่งบุคคลใดหรือกลุ่มใด กลุ่มหนึ่ง ถ้าจะกล่าวถึงบุคคลผู้ทำหน้าที่บริหารนั้นก็เรียกว่า ผู้บริหาร

๒. การบริหารเป็นงานที่มีจุดหมาย ทั้งนี้ หมายความว่า ในการบริหารงานนั้น จำเป็นต้องมีการกำหนดวัตถุประสงค์หรือจุดหมายไว้ก่อน ไม่ว่าจะกำหนดไว้อย่างชัดเจนหรือไม่ก็ตาม ส่วนการบริหารนั้นจะเป็นแนวทางในการดำเนินงานให้สำเร็จตามจุดหมาย

๓. การบริหารเป็นแนวทางสำคัญที่มีอิทธิพลต่อสังคมภายในและภายนอกองค์กรดังเช่น ถ้าผู้บริหารต้องการปรับปรุงวิธีปฏิบัติงานให้มีประสิทธิภาพยิ่งขึ้น ก็อาจได้โดยการจัดการเครื่องจักร เครื่องมืออันทันสมัยมาใช้จัดการฝึกอบรมคนงานให้มีความสามารถยิ่งขึ้น ซึ่งจะเป็นผลดีต่อองค์กรและผู้ปฏิบัติงานด้วย ตัวอย่างผลกระทบต่อสังคมภายนอกเป็นต้นว่า ถ้าองค์กรนั้นๆ มีนโยบายที่จะทำประโยชน์ต่อสังคม เช่น ส่งเสริมการศึกษาในชุมชนโดยให้การศึกษา หรือ บริจาคเงินก่อสร้างโรงเรียนก็นับว่าองค์กรนั้นมีส่วนช่วยพัฒนาสังคมภายนอก องค์กรบางแห่งอาจไม่นำพาต่อความเดือดร้อนรำคาญซึ่งองค์กรของตนก่อขึ้น เช่น สิ่งเหล่านี้ย่อมเป็นผลของการบริหารอันมีอิทธิพลต่อชีวิตมนุษย์และสิ่งแวดล้อม

^๗สุพิน เกษาคุปต์, การจัดการปฏิบัติงาน, (กรุงเทพมหานคร: โรงพิมพ์มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์, ๒๕๔๔), หน้า ๙๒-๙๓.

^๘สมยศ นาวิการ, การบริหารเชิงกลยุทธ์, พิมพ์ครั้งที่ ๒, (กรุงเทพมหานคร: สำนักพิมพ์บรรณกิจ, ๒๕๔๔), หน้า ๗๘.

๔. การบริหารเป็นเรื่องเกี่ยวกับความสามารถของกลุ่มคน ธุรกิจก่อตั้งขึ้นเพื่อดำเนินการให้บรรลุผลสำเร็จตามวัตถุประสงค์โดยกลุ่มคน มิใช่เป็นความสามารถของบุคคลใดบุคคลหนึ่ง เพียงบุคคลเดียวเท่านั้น ทั้งนี้ เพราะว่าคนเราย่อมมีขอบเขตความสามารถจำกัด ทั้งด้านกำลังกาย กำลังสมองและเวลา จึงจะต้องได้รับความร่วมมือร่วมใจจากบุคคลมาช่วยกัน

๕. การบริหารจะได้รับผลสำเร็จด้วยดีก็โดยการร่วมแรงร่วมใจของบุคคลอื่น ๆ นอกเหนือไปจากเจ้าของธุรกิจ ทั้งนี้เนื่องจากบรรดาเจ้าของ เช่น ผู้ถือหุ้นอาจไม่มีเวลาหรือความสามารถในการบริหารจึงต้องจัดหาผู้อื่นที่มีความสามารถในการบริหารองค์กร

๖. การบริหารจะดำเนินไปอย่างมีประสิทธิภาพได้ก็โดยการใช้ความรู้ความชำนาญ และการฝึกฝนอบรมทางด้านบริหารมาโดยเฉพาะ จึงเป็นที่ยอมรับกันโดยทั่วไปว่าการบริหารเป็นวิชาชีพอย่างหนึ่งของผู้บริหาร โดยเฉพาะผู้บริหารสูงสุดไม่จำเป็นต้องมีความรู้ทางเทคนิคในการปฏิบัติโดยตรง แต่ผู้บริหารจะต้องมีความรู้ ความชำนาญในการบริหาร อันได้แก่ การวางแผน การจัดองค์การ ฯลฯ

๗. การบริหารเป็นสิ่งที่ไม่มีตัวตน ไม่สามารถมองเห็นได้ แต่สิ่งที่จะแสดงให้เห็นว่า การบริหารดำเนินไปอย่างไร ได้ผลดีหรือไม่เพียงใดนั้น ก็คือ ผลงาน เพราะว่าผลงานจะเป็นเครื่องวัดความสามารถทางการบริหาร

๘. เจ้าของธุรกิจไม่จำเป็นต้องทำหน้าที่ผู้บริหารเสียเอง โดยทั่วไปแล้ว (ยกเว้นองค์กรขนาดเล็ก) คณะผู้บริหารมักจะเป็นกลุ่มบุคคลอื่น ๆ ที่มีความสามารถทางการบริหารทำหน้าที่ในนามเจ้าของธุรกิจ

ธงชัย สันติวงษ์ ได้ให้ความหมายของการบริหารว่า การบริหาร หมายถึง ภาระหน้าที่ของผู้นำของกลุ่ม ซึ่งจะต้องจัดการให้ทรัพยากรทั้งที่เป็นตัวคน และวัสดุสามารถประสานเข้าด้วยกันเพื่อร่วมกันทำงานเป็นองค์กรที่มีประสิทธิภาพได้ และขณะเดียวกันจะต้องจัดการนำองค์การให้สัมพันธ์กับสภาพแวดล้อมภายนอกได้อย่างดีที่สุด^๙

ติน ปรัชญพฤทธิ์ ได้เสนอทฤษฎีสำคัญในการบริหารไว้ ๗ ประการ คือ^{๑๐}

๑. การวางแผน หมายถึง การกำหนด โครงการอย่างกว้างๆ ว่ามีอะไรบ้างที่จะต้องลงมือปฏิบัติตามลำดับ วางแนววิธปฏิบัติพร้อมด้วยวัตถุประสงค์ของการปฏิบัติงานนั้นก่อนลงมือปฏิบัติการ

๒. การจัดองค์การ หมายถึง การจัดรูปโครงสร้างหรือเค้าโครงของการบริหารโดยกำหนดอำนาจหน้าที่ของหน่วยงานย่อยหรือตำแหน่งต่างๆ ของหน่วยงานให้ชัดเจน พร้อมด้วยกำหนดลักษณะ และวิธีการติดต่อสัมพันธ์ตามลำดับชั้นแห่งอำนาจหน้าที่สูงต่ำลดหลั่นลงไป

๓. การจัดคนเข้าทำงาน หมายถึง การบริหารงานเกี่ยวกับตัวบุคคลของหน่วยงานการบริหารบุคคลดังกล่าว รวมถึงตั้งแต่การแสวงหาคนทำงานมาบรรจุ การแต่งตั้ง การฝึกอบรม และการพัฒนาบุคคล การบำรุงขวัญ ลดชั้น ตลอดจนการพิจารณาให้พ้นจากงาน และการบำรุงรักษาสภาพของการทำงานให้ดี และมีประสิทธิภาพให้คงอยู่ต่อไป

^๙ ธงชัย สันติวงษ์, **องค์การและการบริหาร**, พิมพ์ครั้งที่ ๙, (กรุงเทพมหานคร: ไทยวัฒนาพานิช, ๒๕๓๗), หน้า ๒๖.

^{๑๐} ติน ปรัชญพฤทธิ์, **หลักการจัดการ**, (กรุงเทพมหานคร: โรงพิมพ์มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์, ๒๕๓๙), หน้า ๒๔-๒๖.

๔. การสั่งการ หมายถึง การอำนวยการหรือการวินิจฉัยสั่งการ หลังจากการได้วิเคราะห์ และพิจารณาโดยรอบคอบ รวมทั้งการติดตามดูแลให้มีการปฏิบัติตามคำสั่งนั้นๆ

๕. การประสานงาน หมายถึง การประสานงานหรือติดต่อ สัมพันธ์กับหน่วยงานย่อยหรือ ตำแหน่งต่างๆ ในองค์การ เพื่อก่อให้เกิดการทำงานที่มีประสิทธิภาพ ไม่มีการทำงานที่ซ้ำซ้อน หรือ ขัดแย้งกัน สามารถทำงานประสานความกลมกลืนกัน เพื่อวัตถุประสงค์หลักขององค์การ

๖. การรายงาน หมายถึง การเสนอรายงานไปยังผู้บังคับบัญชา หรือยังหน่วยงาน ที่ เกี่ยวข้องทั้งบนและล่าง เพื่อทราบความก้าวหน้าของงานทุกระยะสะดวกแก่การประสานงานอื่นจะ เป็นการสร้างความเข้าใจอันดีร่วมกัน ตลอดจนจนเป็นการบำรุงขวัญไปในตัวด้วย

๗. การงบประมาณ หมายถึง การจัดสรรทรัพยากร หรือการทำงานงบประมาณ การเงิน วางแผนหรือโครงการในการจ่ายเงิน การบัญชีและการควบคุมการใช้จ่ายเงินโดยรอบคอบและรัดกุม

พงษ์ศักดิ์ ปัญจพรผล กล่าวว่า กระบวนการบริหารควรประกอบด้วย ๑๐ ประการ คือ^{๑๑}

๑. การวางแผน (Planning) หมายถึง การกำหนดงานหรือวิธีการปฏิบัติงานไว้เป็นการ ล่วงหน้า โดยเกี่ยวกับการคาดการณ์ (Forecasting) การกำหนดวัตถุประสงค์ (Set Objective) การ พัฒนากลวิธี (Develop strategies) ในการวางแผน ซึ่งต้องคำนึงถึงนโยบาย (Policy) เพื่อให้ แผนงานที่กำหนดขึ้นไว้มีความสอดคล้องกันในการดำเนินงาน

๒. การจัดการ (Organizing) หมายถึง การพัฒนาระบบการทำงานเพื่อให้งานต่างๆ สามารถดำเนินไปโดยมีการประสานงานกันอย่างดี

๓. การจัดคนเข้าทำงาน (Staffing) การจัดการบุคคลเข้าปฏิบัติงานให้เหมาะสมตาม ตำแหน่งหน้าที่รับผิดชอบ

๔. การตัดสินใจ (Decision) หมายถึง ความสามารถของผู้บริหารในการที่จะตัดสินใจ แยกแยะและวิเคราะห์ออกมาให้ได้ว่าในการทำงานจะต้องมีการตัดสินใจในเรื่องใดบ้าง

๕. การสั่งการ (Directing) การศึกษาวิธีการวินิจฉัยสั่งการ รวมทั้งการควบคุมและนิเทศ งาน ตลอดจนศิลปะในการบริหารที่จะทำให้การทำงานประจำวันของเจ้าหน้าที่ทุกคนเป็นไปด้วยดี

๖. การควบคุม (Controlling) หมายถึง การร่วมมือประสานงาน เพื่อการดำเนินการ เป็นไปด้วยดี และราบรื่น ศึกษาหลักเกณฑ์และวิธีการที่จะทำการประสานงานดีขึ้น และดำเนินการ แก้ไขเมื่อเกิดปัญหาขึ้น

๗. การร่วมมือประสานงาน (Coordinating) หมายถึง การประสานงานให้ผู้ปฏิบัติงานทุก ฝ่ายมีความเข้าใจในงาน เข้ามาร่วมทำงานกันอย่างพร้อมเพรียงกัน ข้อตกลงที่สำคัญยิ่งของการ ประสานงาน คือ ความร่วมมือ ซึ่งเป็นเรื่องของ “จิตใจ”

๘. การสื่อข้อความ (Communicating) หมายถึง การผ่านข่าวสารข้อมูลและความเข้าใจ เพื่อที่จะให้ผู้ใต้บังคับบัญชา หรือบุคคลอื่นเปลี่ยนแปลงพฤติกรรมตามที่ต้องการ

๙. การรายงานผล (Reporting) หมายถึง การรายงานผลการปฏิบัติของหน่วยงานให้แก่ ผู้บริหารและสมาชิกของหน่วยงานได้ทราบความเคลื่อนไหวของการดำเนินงานตลอดจนการ ประชาสัมพันธ์ (Public Relation) แจ้งให้ประชาชนทราบ ซึ่งโดยทั่วไปการรายงานจะหมายถึง

^{๑๑} พงษ์ศักดิ์ ปัญจพรผล, องค์การและการจัดการ, (กรุงเทพมหานคร: มหาวิทยาลัยราชภัฏนครปฐม , ๒๕๔๒), หน้า ๖๔-๗๒.

วิธีการของสถาบันหน่วยงานที่เกี่ยวข้องกับการให้ข้อมูลแก่ผู้สนใจมาติดต่อสอบถามผู้บังคับบัญชาผู้ร่วมงาน ความสำคัญของการรายงานนั้นจะต้องตั้งอยู่บนรากฐานของความเป็นจริง

๑๐. การงบประมาณ (Budgeting) หมายถึง การงบประมาณ โดยศึกษาให้ทราบถึงระบบและกรรมวิธีในการบริหารเกี่ยวกับงบประมาณและการเงิน ตลอดจนการใช้งบประมาณในการควบคุมงาน

ภาวิตา ธาราศรีสุทธิ, และวิบูลย์ ไตวณะบุตร ได้กล่าวถึงการบริหารว่า เป็นศิลปะในการทำงานให้บรรลุเป้าหมายร่วมกับผู้อื่น ยังเป็นกิจกรรมที่บุคคลตั้งแต่ ๒ คนขึ้นไป ร่วมมือกันดำเนินการให้บรรลุวัตถุประสงค์อย่างใดอย่างหนึ่งหรือหลายอย่างร่วมกัน^{๑๒}

สมศักดิ์ คงเที่ยง ได้กล่าวว่า การบริหาร หมายถึง ศิลปะในการทำให้สิ่งต่าง ๆ ได้รับการกระทำจนเป็นผลสำเร็จ กล่าวคือ ผู้บริหารไม่ใช่เป็นผู้ปฏิบัติ แต่เป็นผู้ใช้ศิลปะ ทำให้ผู้ปฏิบัติทำงานจนสำเร็จตามจุดมุ่งหมายที่ผู้บริหารตัดสินใจเลือกแล้ว (Simon) การบริหาร ยังเป็นกระบวนการทำงานร่วมกับผู้อื่นเพื่อให้เกิดผลสัมฤทธิ์ตามเป้าหมายอย่างมีประสิทธิภาพ (Sergiovanni) การบริหาร ยังต้องการทำงานกับคณะบุคคลตั้งแต่ ๒ คนขึ้นไป ที่รวมปฏิบัติการให้บรรลุเป้าหมายร่วมกัน (Barnard) การบริหาร หมายถึง กิจกรรมต่างๆ ที่บุคคลตั้งแต่สองคนขึ้นไปร่วมมือกันดำเนินการเพื่อให้บรรลุวัตถุประสงค์อย่างหนึ่งอย่างใดหรือหลายอย่างหนึ่งที่บุคคลร่วมกันกำหนดโดยใช้กระบวนการอย่างมีระบบและใช้ทรัพยากรตลอดจนเทคนิคต่างๆ อย่างเหมาะสมยังให้ความหมายของคำว่า “การบริหาร” ทั้งคล้ายๆ กันและแตกต่างกัน ขอยกตัวอย่างสัก ๖ ความหมาย ดังนี้^{๑๓}

๑. การบริหาร คือ ศิลปะของการทำงานให้สำเร็จโดยใช้บุคคลอื่น
๒. การบริหาร คือ การทำงานของคณะบุคคล ตั้งแต่ ๒ คนขึ้นไป ที่ร่วมกันปฏิบัติการให้บรรลุเป้าหมายร่วมกัน
๓. การบริหาร คือ การที่บุคคลตั้งแต่สองคนขึ้นไปร่วมกันทำงานเพื่อจุดประสงค์อย่างเดียวกัน
๔. การบริหาร คือ กิจกรรมที่บุคคลตั้งแต่ ๒ คนขึ้นไปร่วมกันดำเนินการให้บรรลุจุดประสงค์ร่วมกัน
๕. การบริหาร คือ การใช้ศาสตร์และศิลป์นำทรัพยากรการบริหาร (Administrative resource) มาประกอบการตามกระบวนการบริหาร (Process of administration) ให้บรรลุวัตถุประสงค์ที่กำหนดไว้อย่างมีประสิทธิภาพ

๖. การบริหาร คือ ศิลปะในการทำให้สิ่งต่างๆได้รับการกระทำจนเป็นผลสำเร็จ หมายความว่า ผู้บริหารไม่ใช่ผู้ปฏิบัติ แต่ใช้ศิลปะทำให้ผู้ปฏิบัติงานทำงานจนเป็นผลสำเร็จตรงตามจุดหมายขององค์การ หรือตรงตามจุดหมายที่ผู้บริหารตัดสินใจเลือกแล้ว

พระธรรมโกศาจารย์ กล่าวถึงพุทธวิธีการบริหารไว้ว่า การบริหาร หมายถึง การทำงานให้สำเร็จโดยอาศัยคนอื่น (Getting things done through other people) เมื่อว่าตามคำนิยามนี้

^{๑๒}ภาวิตา ธาราศรีสุทธิ, และวิบูลย์ ไตวณะบุตร, **หลักและทฤษฎีการบริหารการศึกษา**, (กรุงเทพมหานคร: สำนักพิมพ์มหาวิทยาลัยรามคำแหง, ๒๕๔๒), หน้า ๒.

^{๑๓}สมศักดิ์ คงเที่ยง, **หลักและทฤษฎีการบริหารการศึกษา**, (กรุงเทพมหานคร: มิตรภาพการพิมพ์ และสตูดิโอ, ๒๕๔๒), หน้า ๑.

การบริหารในพระพุทธศาสนาเริ่มมีขึ้นเป็นรูปธรรมสองเดือนนับจากวันที่พระพุทธเจ้าตรัสรู้ นั่นคือในวันอาสาฬหบูชา เมื่อพระพุทธเจ้าทรงแสดงพระธรรมเทศนาเป็นครั้งแรกแก่ พระปัญจวัคคีย์ซึ่งทำให้เกิดพระสังฆรัตนะขึ้น เมื่อมีพระสังฆรัตนะเป็นสมาชิกใหม่เกิดขึ้นจึงทำให้ครบทั้ง ๓ รัตนะ คือ พุทธรัตนะ ธรรมรัตนะ สังฆรัตนะ รวมเรียกว่า พระรัตนตรัย พระพุทธศาสนาจึงดำรงสืบต่อมาจนถึงปัจจุบันเป็นเวลากว่า ๒,๕๐๐ ปี เป็นข้อมูลให้เราได้ศึกษาเรื่องพุทธวิธีบริหารนอกจากนี้ยังมีพุทธพจน์ที่เกี่ยวข้องกับการบริหารกระจายอยู่ในพระไตรปิฎก การศึกษาพุทธพจน์เหล่านั้นก็จะทำให้ทราบถึงพุทธวิธีการบริหารการศึกษา พุทธวิธีบริหารในครั้งนี้เป็นหน้าที่ของนักบริหาร เป็นกรอบในการพิจารณาให้สอดคล้องกับ การบริหาร หน้าที่ (Function) ของนักบริหารมีอยู่ ๕ ประการตามคำย่อในภาษาอังกฤษว่า POSDC^{๑๔}

๑. P คือ Planning หมายถึง การวางแผน เป็นการกำหนดแนวทางดำเนินงาน ในปัจจุบันเพื่อความสำเร็จที่จะตามมาในอนาคต ผู้บริหารที่ดีต้องมีวิสัยทัศน์เพื่อกำหนดทิศทาง ขององค์กร

๒. O คือ Organizing หมายถึง การจัดองค์กร เป็นการกำหนดโครงสร้างความสัมพันธ์ของสมาชิกสายบังคับบัญชาภายในองค์กร มีการแบ่งงานกันทำและการกระจายอำนาจ

๓. S คือ Staffing หมายถึง งานบุคลากร เป็นการสรรหาบุคลากรใหม่ การพัฒนาบุคลากรและการใช้คนให้เหมาะสมกับงาน

๔. D คือ Directing หมายถึง การอำนวยการ เป็นการสื่อสาร เพื่อให้เกิดการดำเนินการตามแผน ผู้บริหารต้องมีมนุษยสัมพันธ์ที่ดีและมีภาวะผู้นำ

๕. C คือ Controlling หมายถึง การกำกับดูแล เป็นการควบคุมคุณภาพของการปฏิบัติงานภายในองค์กรรวมทั้งกระบวนการแก้ปัญหาภายในองค์กร

สิริภพ เหล่าลาภะ ได้กล่าวความหมายเกี่ยวกับการบริหารไว้ ๒ นัย คือ ^{๑๕}

๑. คำว่า บริหาร มาจากภาษาบาลีว่า ปริหาร มาจากศัพท์ว่า ปรี แปลว่า รอบ และหระธาตุในความนำไป ดังนั้น คำว่า บริหาร จึงแปลว่า นำไปโดยรอบ อีกสำนวนหนึ่ง คำว่า บริหาร แปลว่า อ้อมหนี, หลีกหนี, หลบหนีดังในประโยคภาษาบาลีว่า “ปยุห์ ปริหริตฺ สมตฺโถ” แปลว่า ผู้สามารถเพื่อการอ้อมหนี หลีกหนี หลบซึ่งปัญหา หรือแปลว่า ผู้สามารถบริหารปัญหา และนำปัญหาไปโดยรอบหรือกำจัดปัญหาให้หมดสิ้นไป

๒. คำว่า บริหาร แปลมาจากภาษาอังกฤษว่า Administer และ Administration แปลความหมาย คือ การปกครอง ดำเนินการ อำนวยการ จัดการ จัดให้วาง ส่งเสริม และบำรุง

ทองหล่อ เดชไทย ได้กล่าวถึง การบริหารเป็นการจัดการอย่างมีระเบียบแบบแผน เกี่ยวกับการใช้ทรัพยากรให้เกิดประโยชน์สูงสุด และทำให้งานดำเนินเป็นไปอย่างราบรื่น บรรลุวัตถุประสงค์ที่กำหนดไว้ด้วยความร่วมมือของกลุ่มบุคคล และยังเสนอว่า “การบริหาร” และ “การจัดการ” นั้นบางครั้งอาจให้แทนกันได้เนื่องจากเป็นกิจกรรมที่หวังผลขึ้นสุดทำอย่างเดียวกัน คือ ความสำเร็จของงาน “การบริหาร” ใช้มากในการบริหารรัฐวิสาหกิจ ส่วน “การจัดการ” ใช้มาก

^{๑๔} พระธรรมโกศาจารย์, (ประยูร ธมฺมจิตฺโต), **พุทธวิธีการบริหาร**, (กรุงเทพมหานคร : โรงพิมพ์มหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย, ๒๕๔๙), หน้า ๒-๕.

^{๑๕} สิริภพ เหล่าลาภะ, **พุทธศาสตร์การเมือง**, (กรุงเทพมหานคร: สหธรรมิก, ๒๕๔๕), หน้า ๑๔๐.

ในทางธุรกิจ หรืออาจกล่าวว่า “การบริหาร” มุ่งเน้นที่การกำหนดนโยบายและการวางแผน ส่วน “การจัดการ” เป็นการนำเอานโยบายและแผนไปดำเนินการให้บรรลุวัตถุประสงค์ตามที่กำหนดไว้^{๑๖}

สมคิด บางโม ได้อธิบายองค์ประกอบของการบริหารที่สำคัญ และมีความจำเป็นต่อองค์การ ดังนี้^{๑๗}

๑. วัตถุประสงค์ที่แน่นอน กล่าวคือ จะต้องรู้ว่า จะดำเนินการไปทำไม เพื่ออะไร และต้องการอะไรจากการดำเนินการ เช่น ต้องมีวัตถุประสงค์ในการให้บริการ หรือในการผลิต ต้องรู้ว่า จะผลิตเพื่อใคร ต้องการผลตอบแทนเช่นใด ถ้าหากไม่มีเป้าหมายหรือวัตถุประสงค์แล้วก็ไม่มีความจำเป็นที่จะบริหาร การดำเนินงานต่างๆ จะไม่มีผลสำเร็จ เพราะไม่มีเป้าหมายกำหนดไว้แน่นอน

๒. ทรัพยากรในการบริหาร ได้แก่ วัตถุและเครื่องใช้เพื่อประกอบการดำเนินงานรวมถึงความสามารถในการจัดการ ทรัพยากรในการบริหาร ได้แก่ ๔ MS คือ มนุษย์ (Man) เงิน (Money) วัสดุอุปกรณ์ (Material) และความสามารถในการจัดการ (Management) หรือ ๖ MS ที่มีเครื่องจักร (Machine) และตลาด (Market) เพิ่มเข้ามาซึ่งในปัจจุบันมีความจำเป็นมากขึ้น

๓. มีการประสานงานระหว่างกัน หรือเรียกได้ว่ามีปฏิสัมพันธ์ระหว่างกัน กล่าวคือ เป้าหมายและวัตถุประสงค์รวมทั้งทรัพยากรในการบริหารทั้ง ๔ MS หรือ ๖ MS ดังกล่าว จะต้องมีความสัมพันธ์ซึ่งกันและกันและเกิดปฏิสัมพันธ์ระหว่างกัน หรือกล่าวได้ว่า จะต้องมีการทำงานร่วมกันและที่เกิดขึ้นจริงๆ ด้วยการนำปัจจัยทั้งหลายเบื้องต้นมาไว้ร่วมกันแล้ว ไม่เกิดปฏิสัมพันธ์ระหว่างกัน ไม่เกิดความสัมพันธ์ ระหว่างกัน การบริหารก็จะไม่เกิดขึ้น

๔. ประสิทธิภาพและประสิทธิผล ในการบริหารงานนั้นสิ่งทีวัดผลสำเร็จของงานว่า บรรลุเป้าหมายของวัตถุประสงค์ขององค์การก็คือ ประสิทธิภาพขององค์การ หมายถึง ความสามารถขององค์การ ในอันที่จะบริหารงานให้บรรลุวัตถุประสงค์ขององค์การในการใช้ทรัพยากรขององค์การที่มีอยู่ระยะสั้น โดยเปรียบเทียบกับปัจจัยนำเข้าและค่าใช้จ่ายกับปัจจัยนำออกและรายได้ขององค์การ

จากที่กล่าวมาข้างต้นพอสรุปได้ว่า การบริหาร เป็นการบริหารที่ทำให้ผู้รับบริการเกิดความพอใจโดยเน้น การบริหารจัดการในทุกเรื่องเพื่อให้ได้ตามนโยบายและเป้าหมายที่เกี่ยวกับคุณภาพ ซึ่งในการบริหารการศึกษานั้นต้องเน้นการกระจายอำนาจการบริหารจัดการให้มากที่สุด ให้ทุกภาคส่วนได้เข้ามามีส่วนร่วมในกระบวนการบริหารสถานศึกษา เพื่อให้สถานศึกษาเกิดคุณภาพและมีประสิทธิภาพ ซึ่งต้องอาศัยหลักการบริหารโดยใช้โรงเรียนเป็นฐาน ซึ่งเป็นการสร้างความเข้มแข็งให้กับสถานศึกษาให้สถานศึกษาสามารถจัดการศึกษาได้อย่างมีคุณภาพได้ตามมาตรฐาน

๒.๑.๓ แนวคิดเกี่ยวกับกระบวนการบริหาร

จากการศึกษาเอกสารปรากฏว่า มีนักวิชาการได้ให้แนวคิดทฤษฎีเกี่ยวกับกระบวนการบริหาร ไว้หลายท่าน ดังนี้

^{๑๖} ทองหล่อ เดชไทย, หน่วยที่ ๑ แนวคิดเกี่ยวกับการบริหารสาธารณสุข, (นนทบุรี : มหาวิทยาลัยสุโขทัยธรรมาธิราช, ๒๕๓๔), หน้า ๕.

^{๑๗} สมคิด บางโม, การบริหาร, (กรุงเทพมหานคร: ไทยวัฒนาพานิช, ๒๕๔๕), หน้า ๖๒-๖๓.

เดล โยเดอร์ (Dale Yoder) กล่าวว่า กระบวนการบริหาร หมายถึง การนำไปสู่กระบวนการของการทำกิจกรรมที่มีการวางแผน (Planning) การอำนวยการ (Directing) และความร่วมมือ (Coordinating) โดยเฉพาะกิจกรรมด้านเศรษฐกิจ

กูลิก และเออร์วิค (Gulick L. and Urwick J) ได้กล่าวว่า กระบวนการบริหารนั้นต้องประกอบด้วยขั้นตอนที่สำคัญ หรือที่เรียกกันย่อ ๆ ว่า “POSDCORB Model” ซึ่งอธิบายตามความหมายได้ดังนี้

๑. การวางแผน (P=Planning) หมายถึง การจัดวางโครงการและแผนปฏิบัติงานไว้ล่วงหน้าว่าจะต้องทำอะไรบ้างและทำอย่างไร

๒. การจัดการองค์การ (O=Organizing) หมายถึง การจัดหน่วยงาน กำหนดโครงสร้างของหน่วยงาน การจัดสายงานตำแหน่งต่าง ๆ กำหนดอำนาจหน้าที่ให้ชัดเจน

๓. การจัดหาบุคคล (S=Staffing) หมายถึง การจัดหาบุคคล เป็นการบริหารงาน ด้านบุคคล อันได้แก่การจัดอัตรากำลัง การสรรหา การพัฒนาบุคลากร การสร้างบรรยากาศ การทำงานที่ดีการประเมินผลการทำงาน และการให้พ้นจากงาน

๔. การอำนวยการ (D=Directing) หมายถึง การตัดสินใจ การวินิจฉัยสั่งการหน่วยงานให้เกิดความร่วมมือเพื่อดำเนินไปสู่เป้าหมายเดียวกัน

๕. การประสานงาน (Co=Coordinating) หมายถึง การประสานงานกิจการด้านต่างๆ ของหน่วยงาน ให้เกิดความร่วมมือเพื่อดำเนินไปสู่เป้าหมายเดียวกัน

๖. การรายงาน (R=Reporting) หมายถึง การรายงานผลการปฏิบัติของหน่วยงาน ให้แก่ผู้บริหารและสมาชิกของหน่วยงานได้ทราบความเคลื่อนไหวของการดำเนินงานว่าก้าวหน้าเพียงใด

๗. การงบประมาณ (B=Budgeting) หมายถึง การงบประมาณ การจัดทำงบประมาณ บัญชีการใช้จ่ายเงิน การควบคุมและการตรวจสอบด้านการเงิน^{๑๘}

เทลเลอร์ (Taylor) บิดาแห่งการบริหารที่มีหลักเกณฑ์ได้พัฒนาการบริหารที่มีหลักเกณฑ์ซึ่งมีพื้นฐานอยู่ในหลักการ (Principles) ที่สำคัญ ๔ ประการ คือ

๑. ต้องมีการคิดค้นและกำหนดวิธีการที่ดีที่สุด (One Best Way) สำหรับงานแต่ละ อย่าง ต้องมีการกำหนดวิธีการทำงานที่ดีที่สุดช่วยให้สามารถทำงานเสร็จลุล่วงไปด้วยดีตาม วัตถุประสงค์ มาตรฐานของงานจะต้องมีการจัดวางเอาไว้โดยมีหลักเกณฑ์ที่ได้พิสูจน์มาแล้วว่าเป็นวิธี ที่ดีที่สุดจริง และในเวลาเดียวกันการจ่ายผลตอบแทนแบบจูงใจต่างๆ ก็จ่ายให้ตามผลผลิตทั้งหมด

๒. ต้องมีการคัดเลือกและพัฒนาคนงานโดยตระหนักถึงความสำคัญและคุณค่าของการ รู้จักงานให้เหมาะสมสอดคล้องกับคนงาน นอกจากนี้ต้องมีการอบรมคนงานให้รู้จักวิธีการทำงานที่ถูกวิธีด้วย และในการคัดเลือกคนงานจะต้องมีการพิจารณาเป็นพิเศษที่จะให้ได้คนที่มีคุณสมบัติที่ดีที่สุด ตรงตามงานที่จะให้ทำ

๓. ด้วยวิธีการพิจารณาอย่างรอบคอบเกี่ยวกับวิธีการทำงาน ควบคู่กับการพิจารณาคนงานนั้น คนงานจะไม่คัดค้านต่อวิธีทำงานใหม่ที่ได้กำหนดขึ้น เพราะโดยหลักเหตุผลคนงานทุกคน จะเห็นจริงถึงโอกาสที่จะได้รับรายได้สูงขึ้นจากการทำงานถูกวิธีจะช่วยให้ได้ผลผลิตสูงขึ้น

^{๑๘} Luther Gulick and Lyndall Urwick, Papers on the Science of Administration, (New York: Institute of Public Administration, 1937), pp.37 - 38.

๔. การประสานร่วมมือกันอย่างใกล้ชิดระหว่างผู้บริหารและคนงาน ฝ่ายบริหารควรจะ ได้ ประสานอย่างใกล้ชิดเป็นประจำกับคนงานที่เป็นผู้ปฏิบัติงาน แต่ต้องไม่ใช่โดยการลงมือปฏิบัติงาน ที่ ควรจะเป็นของคนงานเท่านั้น^{๑๙}

เฮนรี ฟาโย (Henri Fayol) ได้สรุปสาระสำคัญของหลักการบริหาร ไว้ดังนี้

๑. หน้าที่ทางการบริหาร (Management function) ซึ่งประกอบด้วยหน้าที่ทางการบริหาร ๕ ประการ คือ การวางแผน (Planning) การจัดองค์การ (Organizing) การบังคับบัญชาสั่งการ (Commanding) การประสานงาน (Coordinating) และการควบคุม (Controlling)

๒. ผู้บริหารจะต้องมีลักษณะพร้อมด้วยความสามารถทางร่างกายจิตใจ ไหวพริบ การศึกษาหาความรู้เทคนิคการทำงานและประสบการณ์ต่าง ๆ

๓. หลักการบริหาร ซึ่งมีหลักทั่วไปที่ใช้เป็นแนวทางปฏิบัติสำหรับผู้บริหาร ๑๔ ข้อ คือ

๑. หลักการเกี่ยวกับอำนาจหน้าที่ความรับผิดชอบ (Authority and responsibility)

๒. หลักของการมีผู้บังคับบัญชาเพียงคนเดียว (Unity of command)

๓. หลักการมีจุดมุ่งหมายร่วมกัน (Unity of direction)

๔. หลักการจรรงไว้ซึ่งสายงาน (Scalar of chain)

๕. หลักการแบ่งงานกันทำ (Division of work, or specialization)

๖. หลักเกี่ยวกับระเบียบวินัย (Discipline)

๗. หลักของการถือประโยชน์ส่วนบุคคลรองจากประโยชน์ส่วนร่วม (Subordination of individual to general interest)

๘. หลักของการให้ผลประโยชน์ตอบแทน (Remuneration)

๙. หลักของการรวมอำนาจไว้ส่วนกลาง (Centralization)

๑๐. หลักของการมีระเบียบเรียบร้อย (Order)

๑๑. หลักของความเสมอภาค (Equity)

๑๒. หลักของการมีเสถียรภาพของการว่าจ้างทำงาน (Stability of tenure)

๑๓. หลักของความคิดริเริ่มสร้างสรรค์ (Initiative)

๑๔. หลักของความสามัคคี (Esprit de corps)^{๒๐}

วิลเลียม อูชิ (William Ouchi) ได้กล่าวทฤษฎีของการบริหาร คือ ทฤษฎี Z โดยหลังจาก การศึกษาการบริหารของธุรกิจญี่ปุ่น และสหรัฐอเมริกา และได้ทำการประสมประสานกันโดยมี แนวคิดด้านการบริหาร ดังนี้

๑. การจ้างงานระยะยาว

๒. การตัดสินใจเป็นเอกฉันท์

๓. ความรับผิดชอบเฉพาะบุคคล

^{๑๙} ริงชัย สันติวงษ์, องค์การและการบริหาร, พิมพ์ครั้งที่ ๑๑, (กรุงเทพมหานคร: ไทย วัฒนาพานิช, ๒๕๔๓), หน้า ๔๗-๔๘.

^{๒๐} Henri Fayol, Industrial and General Administration, (New York: Mc-Graw Hill, 1930), pp. 17 - 18

๔. การประเมินผลและการเลื่อนตำแหน่งแบบค่อยเป็นค่อยไป
๕. การควบคุมในตัวเองไม่เป็นทางการโดยมีการวัดผลอย่างชัดเจนและเป็นทางการ
๖. เส้นทางอาชีพแบบเชี่ยวชาญเฉพาะด้านในระดับปานกลาง
๗. มีความเกี่ยวข้องในลักษณะครอบครัว^{๒๑}

ทฤษฎีการบริหาร Abraham Harold Maslow ทฤษฎีลำดับขั้นความต้องการ ๕ ชั้น มาสโลว์ เป็นเจ้าของทฤษฎีลำดับขั้นความต้องการ ๕ ลำดับ ถ้าคุณเป็นนักอ่านเรื่องราวที่เกี่ยวกับการบริหารจัดการทั้งหลาย มาสโลว์ จะถูกนำมาอ้างอิงตลอด ยังไม่เห็นมีใครจะมาแทนที่ได้

ถ้าคุณสนองความต้องการของลูกค้าได้ทั้งหมดตามหลักการของมาสโลว์ องค์กรของคุณจะประสบผลสำเร็จ ไม่เชื่อก็ลองดู ยกเว้นลูกน้องของคุณเป็นคนที่ไม่รู้จักพอ ได้คืบจะเอาศอก ได้ศอกจะเอววา ถ้าเป็นเช่นนั้น มาสโลว์ก็เอาไม่อยู่^{๒๒}

มาสโลว์ เป็นผู้วางรากฐานจิตวิทยามนุษยนิยม เขาได้พัฒนาทฤษฎีแรงจูงใจ ซึ่งมีอิทธิพลต่อระบบการศึกษาของอเมริกันเป็นอันมาก ทฤษฎีของเขามีพื้นฐานอยู่บนความคิดที่ว่า การตอบสนองมีแรงขับเป็นหลักการเพียงอันเดียวที่มีความสำคัญที่สุดซึ่งอยู่เบื้องหลังพฤติกรรมของมนุษย์ เขามีความเชื่อว่า มนุษย์มีแนวโน้มที่จะมีความต้องการอันใหม่ที่สูงขึ้น แรงจูงใจของคนเรามาจากความต้องการ พฤติกรรมของคนเรามุ่งไปสู่การตอบสนองความพอใจ มาสโลว์ แบ่งความต้องการพื้นฐานของมนุษย์ออกเป็น ๕ ระดับด้วยกัน ได้แก่

๑. ความต้องการทางกายภาพ (Physiological Needs) หมายถึง ความต้องการพื้นฐานของร่างกายซึ่งจำเป็นในการดำรงชีวิต ได้แก่ ความต้องการอาหาร น้ำ อากาศ เสื้อผ้า

๒. ความต้องการความปลอดภัย (Safety Needs) หมายถึง ความต้องการมั่นคงปลอดภัยทั้งทางด้านร่างกายและจิตใจ

๓. ความต้องการทางสังคม (Social Needs) หมายถึง ความต้องการที่จะเป็นที่รักของผู้อื่น และต้องการมีสัมพันธ์ภาพที่ดีกับบุคคลอื่น

๔. ความต้องการยกย่องชื่อเสียง (Esteem Needs) หมายถึง ความปรารถนาที่จะมองตนเองว่ามีคุณค่าสูง เป็นที่น่าเคารพยกย่องจากทั้งตนเองและผู้อื่นและ ต้องการที่จะให้ผู้อื่นเห็นตนมีความสามารถ มีคุณค่า มีเกียรติ มีตำแหน่งฐานะ บุคคลที่มีความต้องการประเภทนี้จะเป็นผู้ที่มีความมั่นใจในตนเอง

๕. ความต้องการที่จะรู้จักตนเองตามสภาพที่แท้จริง และความสำเร็จของชีวิต (Self-Actualization Needs) หมายถึง ความต้องการที่จะรู้จักและเข้าใจตนเองตามสภาพที่แท้จริงเพื่อการพัฒนาชีวิตของตนเองให้สมบูรณ์ (Self-fulfillment) รู้จักค่านิยม มาสโลว์ ตั้งสมมุติฐานเกี่ยวกับความต้องการมนุษย์ไว้ดังนี้ ๑) มนุษย์มีความต้องการอยู่เสมอ ๒) ความต้องการที่ได้รับการตอบสนองแล้วจะไม่ใช่สิ่งจูงใจของพฤติกรรมนั้น ๆ ๓) ความต้องการของมนุษย์จะเรียงกันเป็นลำดับขั้น

^{๒๑} William Ouchi, Organization and Management, (Eaglewood Cliffs: Prentice Hill, 1971), p. 283.

^{๒๒} แหล่งที่มาของข้อมูล, group.wunjun.com/valrom201/topic/36321311262. [สืบค้น ๒ สิงหาคม ๒๕๕๗].

ตามความสำคัญ Henry Fayol : บิดาทฤษฎีการบริหารจัดการสมัยใหม่ Henri Fayol (๑๘๔๑-๑๙๒๕) เป็นบิดาของทฤษฎีการจัดการปฏิบัติการ(Operational management theory)หรือบางทางก็ถือกันว่าเป็นบิดาของการบริหารจัดการสมัยใหม่ เขาเชื่อว่าการบริหารนั้นเป็นเรื่องของทักษะ และเขาสนใจที่จะศึกษาองค์การโดยรวมและมุ่งเน้นที่กิจกรรมการจัดการ (Managerial activities) ซึ่งประกอบด้วยกิจกรรมห้าอย่างคือ การวางแผน(Planning) การจัดองค์การ(Organizing) การบังคับบัญชา หรือการสั่งการ (Commanding) การประสานงาน (Coordinating) และการควบคุม (Controlling)

Henri Fayol เป็นนักอุตสาหกรรมชาวฝรั่งเศส มีประสบการณ์ด้านการบริหารองค์การของรัฐขนาดใหญ่ ได้นำเสนอหลักการที่เขาเรียกว่า หลักการจัดการ ๑๔ ประการ (Fayol's Fourteen Principles of Management) ซึ่งมีดังต่อไปนี้ คือ^{๒๓}

๑. การจัดแบ่งงาน (division of work) หลักการก็คือการทำให้คนจำนวนมากที่ต้องมาทำงานร่วมกัน ได้มีการจัดแบ่งหน้าที่ตามความสามารถหรือความเชี่ยวชาญพิเศษของแต่ละคน เพื่อให้สามารถทำงานได้อย่างมีประสิทธิภาพมากขึ้น

๒. การมีอำนาจหน้าที่ (authority) ผู้จัดการต้องสามารถออกคำสั่งได้สอดคล้องกับอำนาจหน้าที่ที่ได้รับมอบหมาย ทำให้คำสั่งที่ออกไปนั้นมีความถูกต้อง เกิดความรับผิดชอบควบคู่กันไป เมื่อใดที่มีการใช้อำนาจหน้าที่ เมื่อนั้นความรับผิดชอบก็ต้องติดตามไปด้วย

๓. ความมีวินัย (discipline) ผู้ใต้บังคับบัญชาหรือพนักงานต้องเชื่อฟัง ต้องเคารพกฎเกณฑ์ขององค์การ การที่คนจะมีวินัยที่ดีนั้นเกิดจากความเป็นผู้นำที่มีประสิทธิภาพ มีความเข้าใจที่ชัดเจนระหว่างฝ่ายจัดการและคนทำงาน ทั้งนี้ เมื่อมีการทำผิดกฎระเบียบขององค์การ ก็จะมีผลทำให้ได้รับโทษ

๔. เอกภาพของสายบังคับบัญชา (unity of command) พนักงานหรือลูกจ้างทุกคนจะได้รับคำสั่งจากผู้บังคับบัญชาเพียงคนเดียว สายบังคับบัญชาจะมีลักษณะเป็นทอดๆไป แต่ละคนจะรู้ว่าใครคือเจ้านายของตน

๕. เอกภาพในทิศทาง (unity of direction) คนในกลุ่มกิจกรรมขององค์การจะมีจุดมุ่งหมายเดียวกัน รับแผนเดียว และจากหัวหน้าเดียว

๖. ผลประโยชน์ของหมู่คณะจะต้องเหนือผลประโยชน์ส่วนตน (Subordination of Individual Interests to the General Interests) คนที่เข้ามาทำงานในองค์การนั้นจะต้องเป็นที่ยอมรับว่าผลประโยชน์ขององค์การจะต้องมาเหนือผลประโยชน์ส่วนตน

๗. มีระบบค่าตอบแทนที่ยุติธรรม (remuneration) คนทำงานต้องเห็นประโยชน์ขององค์การเหนือผลประโยชน์ส่วนตน แต่องค์การก็ต้องทำหน้าที่จัดระบบค่าตอบแทนเหมาะสมแก่ความสามารถและเป็นไปอย่างยุติธรรม

๘. ระบบการรวมศูนย์ (centralization) การรวมศูนย์ในที่นี้หมายถึงระดับของการที่ผู้ใต้บังคับบัญชาจะมีส่วนในการตัดสินใจอย่างไร การจะกระจายอำนาจ หรือรวมอำนาจเพียงใดนั้น

^{๒๓} แหล่งที่มาของข้อมูล, www.novabizz.net-๑๐๗.html. [สืบค้น ๒ สิงหาคม ๒๕๖๐],

ขึ้นอยู่กับความเหมาะสม ประเด็นจะอยู่ที่ว่าทำอะไรจึงจะรวมศูนย์ได้ในแต่ละกรณี แนวคิดนี้ มองเห็นความจำเป็นขององค์การที่ต้องมีศูนย์รวมอำนาจ

๙. สายบังคับบัญชา (scalar chain) หมายถึงสายบังคับบัญชาจากระดับสูงลงมาสู่ระดับต่ำสุด สายการสื่อสารติดต่อก็คจะเป็นไปตามนี้ คือจะเป็นไปตามระดับชั้น อย่างไรก็ตาม ถ้าสายการบังคับบัญชาก่อให้เกิดการเสียเวลาล่าช้า ก็ให้มีการข้ามชั้นตอนได้ และทั้งนี้ต้องเป็นข้อตกลงระหว่างส่วนงานที่เกี่ยวข้อง

๑๐. ความเป็นระบบระเบียบ (order) หมายถึง คนก็ดีหรือวัสดุอุปกรณ์ทั้งหลายก็ดี จะอยู่ในที่อันเหมาะสมในเวลาอันเหมาะสม และความเป็นระบบระเบียบนี้ในส่วนหนึ่งหมายความว่าถ้าเกิดการเปลี่ยนแปลง เช่นคนป่วยงาน ลางาน ก็สามารถมีคนทดแทนได้ เพราะมีความเป็นระบบทำให้รู้งานกัน

๑๑. ความเท่าเทียมกัน (equity) ในที่นี้ ผู้เป็นหัวหน้าจะต้องมีการตอบสนองต่อผู้ใต้บังคับบัญชาอย่างมีเมตตาและยุติธรรม การใช้อำนาจของผู้บริหารจะเป็นไปด้วยหลักการ มิใช่จะทำอะไรได้ตามใจ

๑๒. ความมั่นคงและสามัญฐานะของบุคลากร (stability of tenure of personnel) ทั้งนี้โดยมองว่า การที่มีคนเปลี่ยนงานบ่อยๆ นั้นอาจจะทำให้งานไม่มีประสิทธิภาพ ฝ่ายบริหารควรวางแผนงานให้สามารถมีการทดแทนกำลังคนกันได้ เมื่อมีตำแหน่งว่างลง

๑๓. การริเริ่มสร้างสรรค์ (initiative) ผู้ใต้บังคับบัญชาจะสามารถมีความคิดริเริ่มสร้างสรรค์ ที่จะทำงานออกมาได้ในระดับที่สูง

๑๔. วิญญาณแห่งหมู่คณะ (esprit de corps) การสร้างขวัญและกำลังใจในการทำงาน มีความราบรื่น และความเป็นปึกแผ่นใน Luther Gulick : POSDCORB

Luther Gulick เป็นผู้คิดรูปแบบการบริหารจัดการโดยมีกิจกรรม ๗ ประการมาใช้ในการบริหารจัดการและในวงการบริหารจะรู้จักกิจกรรมทั้ง ๗ ประการ นี้เป็นอย่างดีโดยมีคำย่อว่า POSDCORB(CO คือคำเดียวกัน) มีการนำรูปแบบการบริหารจัดการของ Luther Gulick ไปใช้ในการบริหารองค์กรสมัยใหม่อย่างกว้างขวาง แนวความคิดที่นำเอามุมมองทั้ง ๗ ด้านมาใช้นั้นสอดคล้องกับทฤษฎีการบริหารจัดการของ Henri Fayol , Frederick W.Taylor และ Max Weber^{๒๔}

Luther Gulick ให้ความสำคัญของการควบคุม การสั่งการและการประสานงาน จะต้องสร้างขอบข่ายการควบคุม (span of control) ให้เกิดประสิทธิภาพ ต้องพิจารณาปัจจัยต่าง ๆ ประกอบ เช่น จำนวนคนที่เป็นหัวหน้า จำนวนคนที่เป็นลูกน้อง ความสามารถเฉพาะตัวของหัวหน้า ลักษณะเฉพาะของงานที่ทำและเสถียรภาพขององค์การ อีกสิ่งหนึ่งที่ต้องคำนึงถึงในการบริหารจัดการองค์กรคือเอกภาพการควบคุม (unity of command) องค์กรที่ดีต้องสามารถสร้างโครงสร้างอำนาจภายในองค์กรในลักษณะที่มีหัวหน้าฝ่ายบริหารควบคุมและประสานงานต่าง ๆ แต่เพียงผู้เดียว

องค์กรเกิดขึ้นมา เพราะมนุษย์ที่มาอยู่ร่วมกันได้ช่วยกันแบ่งงานกันทำตามความชำนาญพิเศษของแต่ละคนซึ่งเป็นการประหยัดเวลา และแรงงานในการทำงานอย่างยิ่ง เมื่อสังคมต้องขยายตัวขึ้นลักษณะการแบ่งงานกันทำจะสลับซับซ้อนมากยิ่งขึ้น จนในที่สุดจำเป็นต้องสร้างกลไกหรือ

^{๒๔} แหล่งที่มาของข้อมูล, <http://www.gotoknow.org/posts/๒๗๕๐๑๓>. [สืบค้น ๓ สิงหาคม ๒๕๖๐],

โครงสร้างบางประการเพื่อผูกโยงประสานหน่วยงานแต่ละหน่วย (work unit) เข้าด้วยกัน ดังนั้นหัวใจทฤษฎีเกี่ยวกับองค์การจึงเป็นเรื่องของความพยายามจัดโครงสร้าง ในการประสานงานระหว่างหน่วยทำงานย่อยให้มีประสิทธิภาพหลัก ในการประสานงานหน่วยทำงานย่อยมีอยู่สองวิธีที่ต้องใช้ควบคู่กันไป คือ วิธีแรกเรียกว่า การประสานงานโดยการสร้างกลไกในความควบคุมภายในองค์การ หมายถึงการจัดตั้งโครงสร้างอำนาจ (structure of authority) ซึ่งประกอบด้วยสายการบังคับบัญชาระหว่างหัวหน้าและลูกน้องเป็นลำดับชั้น เชื่อมโยงจากยอดถึงฐานของโครงสร้างอำนาจ โดยให้คนในแต่ละชั้นของโครงสร้างดังกล่าวแบ่งงานกันทำเป็นหน่วยงาน วิธีที่สอง เรียกว่า การประสานงานโดยการผูกมัดทางใจ ทำให้คนที่มาร่วมกันทำงานมีพลังจิตตั้งใจประกอบการทำงานเต็มความสามารถและทำด้วยความกระตือรือร้น บรรยากาศในการทำงานดังกล่าวจะสร้างขึ้นได้ต้องอาศัยความสามารถของผู้นำ หรือ (leadership) กิจกรรม ๗ ประการ มีดังนี้ P – Planning O – Organizing S – Staffing D – Directing CO – Coordinating R – Reporting B – Budgeting

P คือการวางแผน (planning) หมายถึง การกำหนดเป้าหมายขององค์การว่าควรทำงานเพื่อบรรลุวัตถุประสงค์อะไร และจะดำเนินการอย่างไร

O คือการจัดองค์การ (organizing) หมายถึง การจัดตั้งโครงสร้างอำนาจอย่างเป็นทางการภายในองค์การเพื่อประสานงานหน่วยทำงานย่อยต่าง ๆ ให้สามารถบรรลุเป้าหมายขององค์การได้

D คือการสั่งการ (directing) หมายถึง การที่หัวหน้าฝ่ายบริหารมีหน้าที่ต้องตัดสินใจอยู่ตลอดเวลา โดยพยายามนำเอาการตัดสินใจดังกล่าวมาเปลี่ยนเป็นคำสั่งและคำแนะนำ นอกจากนี้ ยังหมายถึงการที่หัวหน้าฝ่ายบริหารต้องทำหน้าที่เป็นผู้นำขององค์การ

S คือการบรรจุ (staffing) หมายถึง หน้าที่ด้านบริหารงานบุคคลเพื่อฝึกอบรมและเจ้าหน้าที่และจัดเตรียมบรรยากาศในการทำงานที่ดีที่สุดไว้

CO คือการประสานงาน (co-ordinating) หมายถึง หน้าที่สำคัญต่าง ๆ ในการประสานส่วนต่าง ๆ ของงานให้เข้าด้วยกันอย่างดี

R คือการรายงาน (reporting) หมายถึง การรายงานความเคลื่อนไหวต่าง ๆ ขององค์การให้ทุกฝ่ายทราบ ทั้งนี้อาจใช้วิธีการต่าง ๆ เช่น การวิจัยและการตรวจสอบ

B คือการงบประมาณ (budgeting) หมายถึง หน้าที่ในส่วนที่เกี่ยวข้องของงบประมาณในรูปของการวางแผนและการควบคุมด้านการเงินการบัญชี Douglas Mc Gregor : ทฤษฎี X และทฤษฎี Y

ทฤษฎีนี้อาจจะเรียกได้ว่าเป็นทฤษฎีการมองต่างมุม ในความเป็นจริงของคนทุกคนไม่มีใครจะร้ายอย่างบริสุทธิ์ คือไม่มีข้อดีเลย คงไม่มีและในทางกลับกัน ก็คงไม่มีใครที่ดีร้อยเปอร์เซ็นต์ ไม่มีข้อดีพร้อยเลย ก็คงไม่มีอีกเช่นกันแต่ไม่เชื่อว่าพอเราจะได้ผลประโยชน์จากใครก็มองเขาดีไปหมดถึงแม้ว่าในความเป็นจริงเขาจะไม่ดีไปเสียทุกอย่าง ผลประโยชน์สำหรับเราแล้ว ทุกอย่างก็ดูจะไม่ดีไปเสียทั้งหมด ถึงแม้ว่า ที่จริงแล้วเขาก็ไม่ใช่คนที่เลวร้ายนัก เรามาลองศึกษาความคิดของคุณ Douglas Mc Gregor (1906-1964) ดูซิว่าเป็นอย่างไร

ทฤษฎี X Theory X) เป็นปรัชญาการบริหารจัดการแบบดั้งเดิม โดยมองว่าพนักงานเกียจคร้าน ไม่กระตือรือร้น ไม่ชอบงานและพยายามหลีกเลี่ยงงาน

ทฤษฎี Y (Theory Y) เป็นปรัชญาการบริหารจัดการ โดยมองว่าพนักงานมีความรับผิดชอบ มีความคิดริเริ่มในการแก้ปัญหาในการทำงานและไม่มีความเบื่อหน่ายในการทำงาน

สรุปแนวคิดทฤษฎีการบริหาร องค์กรเกิดขึ้นมาเพราะมนุษย์ที่มาอยู่ร่วมกันได้ช่วยกันแบ่งงานกันทำตามความชำนาญของแต่ละคนโดยการจัดตั้งโครงสร้างอำนาจและการประสานงานโดยการผูกมัดทางใจทำให้คนที่มาร่วมกันทำงานตั้งใจทำงานอย่างเต็มความสามารถโดยอาศัยความสามารถของผู้นำ

การบริหาร หมายถึง กิจกรรมต่างๆ ที่บุคคลตั้งแต่สองคนขึ้นไปร่วมมือกันดำเนินการ เพื่อให้บรรลุวัตถุประสงค์อย่างหนึ่งอย่างใดหรือหลายๆอย่าง ที่บุคคลร่วมกันกำหนดโดยใช้กระบวนการอย่างมีระบบและให้ทรัพยากรตลอดจนเทคนิคต่างๆ อย่างเหมาะสม^{๒๕}

๒.๒ แนวคิดการบริหารกิจการคณะสงฆ์

ผู้วิจัยได้ทำการศึกษาเอกสารและงานวิจัยที่เกี่ยวข้องกับแนวคิดการบริหารกิจการคณะสงฆ์ โดยมีลำดับ การนำเสนอ ได้แก่ ความหมายการบริหารกิจการคณะสงฆ์ งานการบริหารกิจการคณะสงฆ์ การบริหารกิจการคณะสงฆ์ด้านการปกครอง การบริหารกิจการคณะสงฆ์ด้านการศึกษา การบริหารกิจการคณะสงฆ์ด้านการศึกษาสงเคราะห์ การบริหารกิจการคณะสงฆ์ด้านการเผยแผ่ การบริหารกิจการคณะสงฆ์ด้านสาธารณูปการ การบริหารกิจการคณะสงฆ์ด้านสาธารณสงเคราะห์ ดังต่อไปนี้

๒.๒.๑ ความหมายการบริหารกิจการคณะสงฆ์

ความหมายการบริหารกิจการคณะสงฆ์ นั้น มีนักวิชาการ นักการศึกษา และผู้ทรงคุณวุฒิในพระพุทธศาสนา ได้ให้นิยามความหมายไว้หลายประการ ดังต่อไปนี้

กรมการศาสนา ให้ความหมายของการบริหารวัดไว้ว่า การบริหารวัดหมายถึง การปกครองบังคับบัญชากำกับดูแล แนะนำ สั่งสอนพระภิกษุ สามเณรและฆราวาสผู้อยู่ในวัด ให้มีความเป็นระเบียบเรียบร้อยดีงาม ให้อยู่ในศีลธรรมอันดี และดำเนินกิจกรรมโครงการของวัด ให้สำเร็จไปด้วยดีมีประสิทธิภาพสูงสุด^{๒๖}

น้อย ลายคราม และสุบรรณ จันทบุตร กล่าวว่า การบริหารวัด หมายถึง การใช้ศาสตร์ ซึ่งประกอบด้วย การวางแผน การจัดองค์การ การบริหารงานบุคคล การอำนวยการ การประสานงาน การประเมินผลงาน การงบประมาณ เพื่อให้ได้ผลเต็มที่มีประสิทธิภาพสูงสุด และการใช้ศิลป์ซึ่งประกอบด้วย ภาวะผู้นำ มนุษยสัมพันธ์ในการทำงาน เพื่อให้เกิดความร่วมมือ อันจะทำให้การดำเนินงานของวัดบรรลุวัตถุประสงค์^{๒๗}

^{๒๕} สมศักดิ์ คงเที่ยง, การบริหารบุคลากรและการพัฒนาทรัพยากรมนุษย์, (กรุงเทพฯ:มหาวิทยาลัยรามคำแหง, ๒๕๕๖), หน้า ๔๒.

^{๒๖} กรมการศาสนา, คู่มือพระสังฆาธิการและพระวินยาธิการ, (กรุงเทพมหานคร: กรมการศาสนา, ๒๕๕๒), หน้า ๖๓.

^{๒๗} น้อย ลายคราม และสุบรรณ จันทบุตร, การบริหารจัดการวัดให้เป็นศูนย์กลางชุมชน ใน “หลักการบริหารและการจัดการวัดในยุคโลกาภิวัตน์”, (กรุงเทพมหานคร: สำนักงานสภาสถาบันราชภัฏ, ๒๕๓๙), หน้า ๑๖๓-๑๖๘.

พระเทพปริยัติสุธี (วรวิทย์ คงคปณฺโญ) กล่าวว่า การบริหารวัด หมายถึง การดำเนินการบริหารและปกครองภิกษุสงฆ์ สามเณรและศิษย์วัด ให้สอดคล้องกับระบบการพัฒนาวัดที่เอื้อต่อการเผยแผ่พุทธศาสนาธรรมแก่ชุมชน^{๒๘}

พระธรรมกิตติวงศ์ ให้ความหมายไว้ว่า การบริหารวัด หมายถึง การจัดการงาน เงิน คน วัสดุ แผนงาน เพื่อให้การดำเนินงานภายในวัดเป็นไปอย่างราบรื่น เกิดประโยชน์ต่อสังคม โดยบุคคลมีความสำคัญอย่างยิ่งเพราะบุคคลเป็นผู้สร้างงาน ทีมงาน และแก๊งงาน^{๒๙}

จากการศึกษาความหมายการบริหารกิจการคณะสงฆ์ จากนักวิชาการดังต่อไปนี้ กรมการศาสนา ๒๕๔๒, น้อย ลายคราม และสุบรรณ จันทบุตร ๒๕๓๙, พระเทพปริยัติสุธี (วรวิทย์ คงคปณฺโญ) ๒๕๔๓ และพระธรรมกิตติวงศ์ ๒๕๔๑ สามารถนำมาวิเคราะห์ความหมายการบริหารกิจการคณะสงฆ์ได้ดังตารางที่ ๒.๑ ต่อไปนี้

ตารางที่ ๒.๑ การวิเคราะห์ความหมายการบริหารกิจการคณะสงฆ์

ความหมายการบริหารกิจการคณะสงฆ์	๑	๒	๓	๔	๕	รวม
การปกครองบังคับบัญชากำกับดูแลดำเนินกิจกรรมโครงการของวัด ให้สำเร็จไปด้วยดีมีประสิทธิภาพสูงสุด	✓				✓	๒
การจัดการงาน เงิน คน วัสดุ แผนงาน เพื่อให้การดำเนินงานภายในวัดเป็นไปอย่างราบรื่น เกิดประโยชน์ต่อสังคม				✓	✓	๒
การใช้ศาสตร์ ซึ่งประกอบด้วย การวางแผน การจัดการ การบริหารงานบุคคล การอำนวยความสะดวก การประสานงาน การประเมินผลงาน การงบประมาณ เพื่อให้ได้ผลเต็มที่ที่มีประสิทธิภาพสูงสุด การใช้ศิลป์ซึ่งประกอบด้วย ภาวะผู้นำ มนุษยสัมพันธ์ในการทำงาน เพื่อให้เกิดความร่วมมือ อันจะทำให้การดำเนินงานของวัดบรรลุวัตถุประสงค์		✓			✓	๒
การดำเนินการบริหารและปกครองภิกษุสงฆ์ สามเณรและศิษย์วัด ให้สอดคล้องกับระบบการพัฒนาวัดที่เอื้อต่อการเผยแผ่พุทธศาสนาธรรมแก่ชุมชน			✓		✓	๒

หมายเหตุ

๑ = กรมการศาสนา ๒๕๔๒

๒ = น้อย ลายคราม และสุบรรณ จันทบุตร ๒๕๓๙

๓ = พระเทพปริยัติสุธี (วรวิทย์ คงคปณฺโญ) ๒๕๔๓

^{๒๘}พระเทพปริยัติสุธี (วรวิทย์ คงคปณฺโญ), การคณะสงฆ์และการศาสนา, (กรุงเทพมหานคร : มหจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย, ๒๕๔๓), หน้า ๑๓๔-๑๓๕.

^{๒๙}พระธรรมกิตติวงศ์, พระสงฆ์กับกรมการศาสนา ใน “กรมการศาสนาสู่ทศวรรษแห่งการพัฒนา”, (กรุงเทพมหานคร : กรมการศาสนา, ๒๕๔๑), หน้า ๒๐๑.

๔ = พระธรรมกิตติวงศ์ ๒๕๔๑

๕ = ผู้วิจัย

จากตาราง ผู้วิจัยสามารถสรุปความหมายการบริหารกิจการคณะสงฆ์ ได้ว่า การปกครองบังคับบัญชากำกับดูแลดำเนินกิจกรรมโครงการของวัด ด้วยการใช้ศาสตร์ ซึ่งประกอบด้วย การวางแผน การจัดการ การบริหารงานบุคคล การอำนวยการ การประสานงาน การประเมินผลงาน การงบประมาณ เพื่อให้ได้ผลเต็มที่มีประสิทธิภาพสูงสุด และการใช้ศิลป์ซึ่งประกอบด้วย ภาวะผู้นำ มนุษย์สัมพันธ์ในการทำงาน เพื่อให้เกิดความร่วมมือ อันจะทำให้การดำเนินงานของวัดบรรลุวัตถุประสงค์ ให้สำเร็จไปด้วยดีมีประสิทธิภาพสูงสุด

๒.๒.๒ งานการบริหารกิจการคณะสงฆ์

งานการบริหารกิจการคณะสงฆ์นั้น มีนักวิชาการ นักการศึกษา และผู้ทรงคุณวุฒิในพระพุทธศาสนา ได้กำหนดงานไว้ ดังต่อไปนี้

พระธรรมญาณมุนี (ทองย้อย กิตติทินโน) ได้กล่าวไว้ว่า การบริหารงานเป็นกิจการของคณะสงฆ์ที่จะต้องทำ หรือที่จะต้องถือเป็นธุระหน้าที่ และเป็นภารกิจของพระสังฆาธิการจะต้องปฏิบัติ อันเป็นภารกิจของคณะสงฆ์และการพระศาสนา มี ๖ ประการ คือ การควบคุมและส่งเสริม การรักษาความเรียบร้อยดีงาม การศาสนศึกษา การศึกษาสงเคราะห์ การเผยแผ่พระศาสนา การสาธารณูปการ การสาธารณสงเคราะห์ วิธีการดำเนินงานทั้ง ๖ ประการดังกล่าว บางประการมีกำหนดไว้ในระเบียบกฎหมาย สหคัมภีร์ แต่บางประการคงเป็นไปตามจารีตที่ถือปฏิบัติตามจารีตก็มีอยู่^{๓๐}

พระธรรมวรานายก (โอภาส นิลุตติเมธี) กล่าวไว้ว่า การบริหารงานการคณะสงฆ์ ได้แก่ การกำหนดนโยบาย วางแผน จัดโครงการ ให้มีหลักการ วิธีการ และระเบียบงาน ที่เอื้ออำนวยต่อภารกิจสำคัญๆ ๖ ประการคือ^{๓๑}

๑. การปกครอง คือ การจัดระบบความเป็นอยู่ในสังฆมณฑล เน้นการบำบัดทุกข์ บำรุงสุขเป็นหลัก ภายใต้วิธีการ ๓ วิธีการ ได้แก่ นิคคหวิธี ข่มคนที่ควรข่ม หรือตำหนิคนที่ควรตำหนิ ปักคหวิธี ภัยยงคนที่ควรภัยยง ปวารณวิธี เปิดโอกาสให้ผู้อื่นว่ากล่าว ตักเตือนสั่งสอนตนได้ คือให้ตักเตือนซึ่งกันและกัน โดยใช้พระธรรมวินัย กฎหมายบ้านเมือง

๒. การศึกษา คือ การจัดสภาพการเรียนรู้ทั้งในและนอกหลักสูตร เน้นการเรียน การสอนวิชาการตามหลักสูตรเป็นงานหลัก และมีการศึกษาอบรมเป็นงานรอง ภายใต้หลักการการศึกษา ๓ ประการ คือ ศิล เรียนเรื่องศีล คือ ระเบียบวินัย เพื่อเป็นเครื่องมือในการพัฒนาพฤติกรรมให้สะอาดสมาธิ เรียนเรื่องสมาธิ คือ วิธีทำจิตใจให้สงบ เพื่อใช้เป็นเครื่องมือในการพัฒนาสภาพจิตใจให้มั่นคง ปัญญา เรียนเรื่องปัญญา คือ ความรู้ทั่วไป เพื่อใช้เป็นเครื่องมือในการพัฒนาทัศนคติให้ถูกต้อง

^{๓๐} พระธรรมญาณมุนี (ทองย้อย กิตติทินโน), วัดจะหลวยชาวบ้านได้อย่างไร การแสวงหาเส้นทางการพัฒนาชนบทของพระสงฆ์ไทย, (กรุงเทพมหานคร: เอกสารอัดสำเนา, ๒๕๒๖), หน้า ๓๙-๕๒.

^{๓๑} พระธรรมวรานายก (โอภาส นิลุตติเมธี), ธรรมปริทัศน์ “๔๖”, (กรุงเทพมหานคร: มหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย, ๒๕๔๖), หน้า ๔๖-๔๙.

๓. การเผยแผ่ คือ ภาระงานการประกาศพระพุทธศาสนา เน้นการออกไปให้การอบรมสั่งสอน หรือรอให้ผู้ฟังเข้ามาขอรับการอบรมสั่งสอนเป็นหลัก ตามพระพุทธประสงค์ ๓ ประการคือ เพื่อการบำเพ็ญประโยชน์ต่อปวงชนเพื่อการเสริมสร้างความผาสุกแก่ปวงชน เพื่อแสดงเมตตาอนุเคราะห์ต่อชาวโลกทั้งปวง

๔. การสาธารณูปการ คือ ภาระงานการบำเพ็ญสาธารณประโยชน์ เน้นกิจกรรม การพัฒนาภายในวัดเป็นงานหลัก ถึงงานอื่นเป็นงานรอง ภายใต้หลักการสำคัญ ๒ ประการ คือ ดูแลรักษาของเก่าไว้ให้ได้ และสร้างสรรค์พัฒนาของใหม่ให้งอกเงย

๕. การศึกษาสงเคราะห์ คือ ภาระงานการสงเคราะห์ปวงชน ทั้งก่อนวัยเรียน ในวัยเรียนและพ้นวัยเรียน ให้ได้รับการศึกษาเล่าเรียนอย่างต่อเนื่องในเรื่องต่าง ๆ ตามสมควรแก่อัตภาพ ในลักษณะการศึกษาแห่งชีวิตเน้นกลุ่มเยาวชนเป็นเป้าหมายหลัก ส่วนคนกลุ่มอื่นถือเป็นเป้าหมายรอง

๖. การสาธารณสงเคราะห์ คือ ภาระงานการสงเคราะห์ปวงชน ผู้ประสบภัยพิบัติ จากวินาศภัย อุบัติภัยและสาธารณภัยซึ่งได้แก่ ภัย คือ ความยากจน ความเจ็บไข้ ความไม่รู้ทั้ง ๓ ประการนี้คุกคามย่ำยีปวงชนชาวไทยอยู่ทั่วไป โดยเฉพาะอย่างยิ่งคนไทย ในชนบท

พระพรหมโมลี (สมศักดิ์ อุปสโม) ได้กล่าวไว้ว่า การบริหารกิจการคณะสงฆ์นั้น พระสังฆาธิการเป็นบุคลากรที่สำคัญยิ่งของพระพุทธศาสนาในฐานะที่ได้รับมอบหมายจากพุทธบริษัท ให้เป็นผู้นำในกิจการด้านต่างๆ ของพระพุทธศาสนา ความเจริญหรือความเสื่อมของพระพุทธศาสนา จึงสัมพันธ์อย่างยิ่งกับคุณภาพของพระสังฆาธิการระดับต่างๆ ภารกิจของพระสังฆาธิการนั้น นอกจากหน้าที่ตามปกติของสงฆ์คือ การสอนธรรมนำปฏิบัติแก่พุทธบริษัทแล้ว ยังมีภารกิจด้านการบริหารจัดการ กิจการพระพุทธศาสนาอีก ๖ ด้าน กล่าวคือ งานการปกครอง งานการศึกษา งานการศึกษสงเคราะห์ งานการเผยแผ่ งานการสาธารณูปการ และงานสาธารณะสงเคราะห์ การบริหารจัดการภาระงานด้านต่างๆ ดังกล่าวนั้นล้วนต้องอาศัยบุคลากรที่มีความรู้ในด้านนั้นๆ อย่างเพียงพอจึงจะสำเร็จลุล่วงดังเป้าหมายได้^{๓๒}

พระราชญาณวิสิฐ (เสริมชัย ชยมงคล) ได้กล่าวว่า วัตถุประสงค์การบริหารวัด หมายถึง การวางแผนงานนโยบายและการจัดลำดับความเร่งด่วนของโครงการ การวางแผนและการบริหารโครงการ การแบ่งงาน การมอบหมายอำนาจหน้าที่การทำงานและการจัดการตามแผนงานให้สำเร็จ ตามวัตถุประสงค์และนโยบายที่กำหนดไว้ให้ได้ผล คือ ประสิทธิภาพและประสิทธิภาพสูงสุด^{๓๓}

เป้าหมาย หมายถึง ภารกิจทั้ง ๖ ประการ ได้แก่ การปกครอง การศึกษา การศึกษสงเคราะห์ การเผยแผ่พระพุทธศาสนา การสาธารณูปการ การสาธารณสงเคราะห์ และการดำเนินการต่าง ๆ ของวัดให้สำเร็จลุล่วงไปตามนโยบายและวัตถุประสงค์ของวัด

จุดมุ่งหมาย หมายถึง การกำหนดแผนงานโครงการที่จะดำเนินการในรอบปี ซึ่งเป็นโครงการใหม่หรือต่อเนื่องที่วัดจะต้องบริหารให้สำเร็จด้วยดี

โครงสร้างการบริหารวัด หมายถึง วัดนั้นมีฐานะเป็นนิติบุคคล คือบุคคลตามกฎหมาย ตามความในมาตรา ๓๑ และมาตรา ๑๙ แห่งพระราชบัญญัติคณะสงฆ์ฉบับที่ ๒ (พ.ศ. ๒๕๓๕) โดยมีเจ้า

^{๓๒} พระพรหมโมลี (สมศักดิ์ อุปสโม), พิธีมอบประกาศนียบัตรหลักสูตรประกาศนียบัตร การบริหารกิจการคณะสงฆ์, (กรุงเทพมหานคร: มหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย, ๒๕๔๙), หน้า ข.

^{๓๓} พระราชญาณวิสิฐ (เสริมชัย ชยมงคล), การบริหารวัด, (กรุงเทพมหานคร: เอช ที เพรส, ๒๕๓๙), หน้า ๑๓๐-๑๓๔.

อวาสาเป็นผู้ปกครองดูแลวัด เจ้าอวาสามีอำนาจในการแต่งตั้งรองเจ้าอวาสา ผู้ช่วยเจ้าอวาสา และมีหน้าที่ปกครอง ดูแลพระภิกษุสามเณรในวัด ในส่วนของฝ่ายฆราวาสนั้น จะมีบุคคลที่ทำหน้าที่ช่วยเหลือเจ้าอวาสาในการบริหารกิจการของวัด ได้แก่ คณะกรรมการวัด ไวยาวัจกร และศิษย์วัด

พระราชบัญญัติคณะสงฆ์ พุทธศักราช ๒๕๐๕ ฉบับแก้ไขปรับปรุงพุทธศักราช ๒๕๓๕ ได้บัญญัติว่า^{๓๔}

มหาเถรสมาคม ซึ่งเป็นองค์กรปกครองคณะสงฆ์สูงสุด มีอำนาจหน้าที่ตามความในมาตรา ๑๕ ดังนี้

“มาตรา ๑๕ ตรี มหาเถรสมาคมมีอำนาจหน้าที่ดังต่อไปนี้

- (๑) ปกครองคณะสงฆ์ให้เป็นไปโดยเรียบร้อยดีงาม
- (๒) ปกครองและกำหนดการบรรพชาสามเณร
- (๓) ควบคุมและส่งเสริมการศาสนศึกษา การศึกษาสงเคราะห์ การเผยแผ่ การสาธารณูปการ และการสาธารณสงเคราะห์ ของคณะสงฆ์
- (๔) รักษาหลักพระธรรมวินัยของพระพุทธศาสนา
- (๕) ปฏิบัติหน้าที่อื่น ๆ ตามที่บัญญัติไว้ในพระราชบัญญัตินี้ หรือ กฎหมายอื่น เพื่อให้มหาเถรสมาคมมีอำนาจตรากฎหมายมหาเถรสมาคม ออกข้อบังคับ วางระเบียบ ออกคำสั่ง มีมติ หรือออกประกาศ โดยไม่ขัดหรือแย้งกับกฎหมายและพระธรรมวินัย ใช้บังคับได้ และจะมอบให้พระภิกษุรูปใด หรือคณะกรรมการหรือคณะอนุกรรมการตาม มาตรา ๑๙ เป็นผู้ใช้อำนาจหน้าที่ตามวรรคหนึ่งก็ได้”

พระวิบูลธรรมวาที ได้ให้ความหมายของคำว่า การบริหารวัด หมายถึง การที่เจ้าอวาสา ใช้ความรู้ความสามารถและประสบการณ์ในการตัดสินใจ ดำเนินงานด้านการปกครอง การศึกษา การเผยแผ่ การสาธารณูปการ ด้านการศึกษาสงเคราะห์ และด้านสาธารณสงเคราะห์ ให้ประสบผลสำเร็จ ภายใต้อำนาจร่วมมือของบุคคลภายในวัดและภายนอกวัด^{๓๕}

สำนักงานคณะกรรมการการศึกษาแห่งชาติ ได้ระบุถึงภารกิจที่สำคัญของการ บริหารกิจการ คณะสงฆ์ในแต่ละด้าน ดังนี้^{๓๖}

๑. ด้านศาสนศึกษา หมายถึง การจัดการศึกษาปริยัติธรรมและการศึกษาอื่นๆ อันควรแก่ สมณะ ซึ่งได้แก่การศึกษาพระปริยัติธรรมหรือการศึกษาธรรมบาลี ซึ่งปัจจุบันได้จำแนกเป็นสองส่วน คือการศึกษาพระปริยัติธรรมแผนกธรรม บาลีและการศึกษาพระปริยัติธรรมแผนกสามัญ

๒. ด้านศึกษาสงเคราะห์ เป็นการจัดการศึกษาสงเคราะห์แก่ประชาชนทั่วไปปัจจุบันมีการ ดำเนินการดังนี้ ศูนย์ศึกษาพระพุทธศาสนาวันอาทิตย์ศูนย์อบรมเด็กก่อนเกณฑ์ในวัด โรงเรียน ราษฎร์สงเคราะห์ที่วัดสนับสนุน

^{๓๔}พระราชบัญญัติคณะสงฆ์ พุทธศักราช ๒๕๐๕ ฉบับแก้ไขปรับปรุงพุทธศักราช ๒๕๒๕, ราชกิจจานุเบกษา, เล่ม ๑๐๙ ตอนที่ ๑๖ ประกาศเมื่อ ๔ มีนาคม ๒๕๓๕, หน้า ๕.

^{๓๕}พระวิบูลธรรมวาที, พระสังฆาธิการกับวัด ใน “ที่ระลึกงานสมโภชน์ฉลองพระบัญชาแต่งตั้งเจ้าคณะจังหวัดศรีสะเกษ”, (กรุงเทพมหานคร : มหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย, ๒๕๓๗), หน้า ๓๑.

^{๓๖}สำนักงานคณะกรรมการการศึกษาแห่งชาติ, คู่มือวิชาการโครงการอนุรักษ์วัด, (กรุงเทพมหานคร : โรงพิมพ์สำนักงานพระพุทธศาสนาแห่งชาติ, ๒๕๔๙), หน้า ๒๕.

หมายเหตุ

- ๑ = พระธรรมญาณมุนี (ทองย้อย กิตติทินโน) ๒๕๒๖
- ๒ = พระธรรมวรานายก (โอภาส นิรุตติเมธี) ๒๕๔๖
- ๓ = พระพรหมโมลี (สมศักดิ์ อุปสโม) ๒๕๔๙
- ๔ = พระราชญาณวิสิฐ (เสริมชัย ชยมงคโล) ๒๕๓๙
- ๕ = พระราชบัญญัติคณะสงฆ์ พุทธศักราช ๒๕๐๕
- ๖ = พระวิบูลธรรมวาที ๒๕๓๗
- ๗ = สำนักงานคณะกรรมการศึกษาแห่งชาติ ๒๕๔๙
- ๘ = ผู้วิจัย

จากตาราง ผู้วิจัยสามารถสรุปงานการบริหารกิจการคณะสงฆ์ได้ว่า เป็นงานของคณะสงฆ์ที่จะต้องทำ หรือที่จะต้องถือเป็นหน้าที่ และเป็นภารกิจของพระสังฆาธิการจะต้องปฏิบัติ อันเป็นภารกิจของคณะสงฆ์และการพระศาสนา ที่บัญญัติไว้ในพระราชบัญญัติคณะสงฆ์พ.ศ. ๒๕๐๕ แก้ไขเพิ่มเติม (ฉบับที่ ๒)พ.ศ. ๒๕๓๕ มีทั้งหมด ๖ งาน ประกอบด้วย งานด้านการปกครอง งานด้านศาสนศึกษา งานด้านการศึกษาสงเคราะห์ งานด้านการเผยแผ่ งานด้านการสาธารณูปการ และงานด้านสาธารณสงเคราะห์

๒.๓ การบริหารกิจการคณะสงฆ์ด้านการเผยแผ่

พระพุทธศาสนามีความเป็นมาอย่างยาวนาน นับแต่สมเด็จพระสัมมาพระพุทธเจ้าทรงประทานการอุปสมบทแก่พระอัญญาโกณฑัญญะ ถือว่าเป็นการสืบศาสนทายาทเป็นครั้งแรก และทรงประกาศความจริงแห่งชีวิตด้วยการแสดงพระธรรมจักกัปปวัตตนสูตร เป็นปฐมฤกษ์แห่ง การประกาศพระพุทธศาสนาหลังจากนั้นทรงส่งพระสาวกไปประกาศพระสัทธรรมด้วยพระพุทธดำรัสว่า “ดูก่อนภิกษุทั้งหลาย พวกเธอจงเที่ยวจาริกไปเพื่อประโยชน์ และความสุขแก่ชนหมู่มากเพื่ออนุเคราะห์โลก เพื่อประโยชน์เกื้อกูลและความสุขแก่ปวงกตและมนุษย์ อย่าไปโดยทางเดียวกันสองรูป จงแสดงธรรมมีความงามในเบื้องต้นมีความงามในท่ามกลาง และความงามในที่สุด จงประกาศพรหมจรรย์พร้อมทั้งอรรถ และพยัญชนะบริสุทธิบริบูรณ์ครบถ้วน”^{๓๗} คณะสงฆ์ได้กำหนดการเผยแผ่พระพุทธศาสนา เป็นกิจการอันหนึ่งของคณะสงฆ์ และมีผู้กล่าวถึงเรื่องนี้ไว้ ดังนี้

สมเด็จพระมหาธีรราชเจ้า (ช่วง วรปุณฺโญ) ได้กล่าวว่า กิจการเผยแผ่พระศาสนาของวัดและคณะสงฆ์ในปัจจุบัน มีทั้งแบบประเพณี แบบปรับปรุงให้เหมาะสมกับสภาพสังคม ปัจจุบัน และแบบที่จัดเป็นคณะหรือหน่วยงานเฉพาะจัดขึ้น มีการดำเนินการดังนี้^{๓๘}

๑. การเผยแผ่ตามประเพณีคณะสงฆ์และตามประเพณีไทย ได้แก่ การเทศนาอบรมสั่งสอนประชาชนที่วัด ที่บ้านผู้อารธนา และที่อื่นๆ ในโอกาสต่างๆ ทั้งแบบเทศน์ธรรมาคือ เทศน์

^{๓๗}วิ.ม. (ไทย) ๔/๓๒/๔๐.

^{๓๘}สมเด็จพระมหาธีรราชเจ้า (ช่วง วรปุณฺโญ), การเผยแผ่พระศาสนา, (กรุงเทพมหานคร : โรงพิมพ์การศาสนา, ๒๕๔๐), หน้า ๑๔๘-๑๕๕.

รูปเดี่ยวหรือเทศน์ปุจฉา-วิสัชนา ๒ รูปขึ้นไป และได้มีการปรับปรุงมีการเทศน์ทางวิทยุกระจายเสียง วิทยุโทรทัศน์ หรือบันทึกเสียงหรือแถบบันทึกเสียงนำไปเผยแพร่ในที่ต่าง ๆ และโอกาสต่าง ๆ

๒. การเผยแพร่แบบปรับปรุงให้เหมาะสมกับสภาพสังคมปัจจุบัน ได้แก่ การบรรยายธรรม การสนทนาธรรม การปาฐกถาธรรมในที่ประชุม ที่วัด หรือที่อื่นๆ ในโอกาสต่างๆ หรือโดยทางวิทยุกระจายเสียง วิทยุโทรทัศน์ บันทึกเสียงหรือแถบบันทึกเสียงนำไปเผยแพร่ในที่อื่น ในโอกาสต่าง ๆ รวมถึงตลอดถึงการพิมพ์หนังสือเทศน์ หนังสือธรรมะออกเผยแพร่ในหนังสือพิมพ์

๓. การเผยแพร่แบบจัดเป็นคณะหรือหน่วยงานเผยแพร่หรือเป็นสถานศึกษาเป็นการประจำ หรือครั้งคราว หรือจัดเป็นกิจกรรมพิเศษภายในวัด หรือในหมู่บ้านใกล้เคียง เช่น งานพระธรรมทูต งานพระธรรมจาริก งานอบรมประชาชนประจำตำบล (อ.ป.ต.) หน่วยสงเคราะห์ พุทธมาฆกะผู้เยาว์ โรงเรียนพระพุทธศาสนาวันอาทิตย์ ฯลฯ

๔. การเผยแพร่พระพุทธศาสนาด้านคดีหัตถ์ มีการจัดตั้งเป็นสมาคมเพื่อเผยแพร่พระพุทธศาสนา เช่น พุทธสมาคมแห่งประเทศไทย ในพระบรมราชูปถัมภ์ ยุวพุทธสมาคมแห่งประเทศไทยในพระบรมราชูปถัมภ์ สมาคมส่งเสริมพระพุทธศาสนาต่าง ๆ การบรรยายธรรมในที่ประชุมและทางสื่อมวลชนต่าง ๆ การตั้งชมรมพุทธศาสน์ในมหาวิทยาลัยและโรงเรียนต่าง ๆ ตลอดจนการรักษาพระพุทธศาสนาในสถานรักษาและในที่สาธารณะต่าง ๆ

๕. การจัดกิจกรรมเนื่องในวันสำคัญทางพระพุทธศาสนาต่าง ๆ วัดบางวัดได้จัดให้มีปาฐกถาธรรมเป็นประจำทุกสัปดาห์ หรือจัดกิจกรรมหลายประการ เช่น การหล่อเทียนเข้าพรรษา อาจมีการประกวดกัน วันสงกรานต์จัดให้มีพิธีการสงฆ์น้ำพระ การแห่พระธาตุ การแห่พระ การขนทรายเข้าวัด การก่อเจดีย์ทราย

พระพิพิธธรรมสุนทร (สุนทร ญาณสุนทรโร) ให้ความหมายของการเผยแผ่ว่า เป็นการสื่อสารเพื่อการพัฒนาบุคคลทางด้านจิตใจให้มีความเคารพเลื่อมใส ยำเกรง ในพระรัตนตรัยน้อมนำเอาหลักธรรมในพระพุทธศาสนาไปประพฤติปฏิบัติ เพื่อให้เกิดประโยชน์แก่ผู้ปฏิบัติตามสมควรแห่งการปฏิบัตินั้นเพราะพระพุทธศาสนาเป็นศาสนาที่มุ่งเพื่อประโยชน์สุขแก่ชาวโลก เป็นศาสนาแห่งสันติภาพของโลกและสันติภาพแห่งโลกสากล สมดังพระดำริที่จะส่ง พระอรหันต์สาวก ๖๐ รูปออกไปเผยแผ่พุทธธรรมให้ชาวโลกได้รับรู้ จึงได้ตรัสกับภิกษุทั้งหลายว่า “จรถ ภิกษเว จาริก พุชชนิ ตาย พุชชนสุขาย โลกานุกมปาย อตถาย หิตาย สุขาย เทวมนุสสาน แปลว่า ภิกษุทั้งหลายพวกเธอจงเที่ยวไป เพื่อประโยชน์ และความสุข แก่ชนหมู่มาก เพื่ออนุเคราะห์โลก เพื่อประโยชน์เกื้อกูล และความสุขแก่เหล่าทวยเทพและมนุษย์และให้เกิดประโยชน์สูงสุดตามที่พระองค์ทรงประสงค์ว่า ๓ ประการ คือ^{๓๙}

๑. ทิฏฐธรรมิกัตถะ คือ ประโยชน์ปัจจุบัน, ประโยชน์โลกนี้, ประโยชน์ขั้นต้น
๒. สัมปรายิกัตถะ คือ ประโยชน์เบื้องหน้าหรือในภพหน้า, ประโยชน์สูงขึ้นไป
๓. ปรมัตถะ คือ ประโยชน์สูงสุด, จุดหมายสูงสุด คือ พระนิพพาน

กรมการศาสนา ได้อธิบายว่า การเผยแผ่พระพุทธศาสนา คือ การทำให้พระพุทธศาสนา ขยายวงกว้างออกไปให้แพร่หลาย ได้แก่ การดำเนินการเพื่อให้หลักคำสอน ในพระพุทธศาสนาเผยแผ่

^{๓๙}พระพิพิธธรรมสุนทร (สุนทร ญาณสุนทรโร), **คม ชัด ลึก เล่ม ๒**, (กรุงเทพมหานคร : สำนักพิมพ์เสียงเชียงใหม่, ๒๕๔๗), หน้า ๔๑.

ออกไป ทำให้มีผู้เคารพเลื่อมใสศรัทธาในพระรัตนตรัย น้อมนำหลักคำสอน ในพระพุทธศาสนาไป ประพฤติ ปฏิบัติเพื่อให้เกิดแก่ผู้ปฏิบัติเหล่านั้น เพราะพระพุทธศาสนาบังเกิดขึ้น เพื่อประโยชน์สุขแก่ ชาวโลกหัวใจสำคัญของการเผยแผ่คำสอนของพระพุทธศาสนา ก็เพื่อประโยชน์ สุขแก่ชาวโลก โดยให้ เกิดประโยชน์สุข ตามที่พระพุทธองค์ทรงประสงค์ ๓ ประการ คือ ทิฏฐธัมม มิกัตถประโยชน์ (ประโยชน์ในชาตินี้) สัมปรายิกัตถประโยชน์ (ประโยชน์ในชาติหน้า) และปรมัตถประโยชน์ (ประโยชน์ อย่างยิ่ง คือ พระนิพพาน) พระภิกษุผู้เป็นเจ้าของอาวาส และเจ้าคณะทุกชั้นมีหน้าที่จะต้องรับผิดชอบ ด้านการเผยแผ่พระพุทธศาสนา ตามบทบัญญัติ มาตรา ๓๗ (๓) แห่งพระราชบัญญัติ คณะสงฆ์ พ.ศ. ๒๕๐๕ แก้ไขเพิ่มเติมโดยพระราชบัญญัติคณะสงฆ์ ฉบับที่ ๒ พ.ศ. ๒๕๓๕ ดังนี้^{๕๐}

ตามบทบัญญัตินี้ได้จำแนกการเผยแผ่พระพุทธศาสนาอันเป็นหน้าที่ของเจ้าอาวาส หรือผู้ รักษาการแทนเจ้าอาวาสจะต้องปฏิบัติรับผิดชอบ ด้านการเผยแผ่พระพุทธศาสนา จะต้องจัดทำอัน เป็นภารกิจประจำตลอดเวลาที่ดำรงตำแหน่งเจ้าอาวาส หรือตำแหน่งที่สูงขึ้นไป แยกออกเป็น ๒ ประเภท คือ ๑) เป็นฐานะในการจัดการศึกษา อบรมสั่งสอนพระธรรมวินัยแก่บรรพชิต และ ๒) เป็น ฐานะในการอบรม และสั่งสอนธรรมะแก่คฤหัสถ์

ปิ่น มุฑกันต์ ได้กล่าวว่า การเผยแผ่พุทธธรรมในสมัยพุทธกาล พระพุทธเจ้ามี วิธีดำเนินการในการประสานมนุษย์สัมพันธ์โดยตระหนักในเหตุ ๓ ประการ อยู่เสมอ และในทุกๆ กรณีที่พระพุทธองค์ทรงดำเนินการคือ ๑) ทรงค้นหาพื้นเพเดิมของเขา ๒) ทรงวิจัยถึงความต้องการ ของเขา ๓) ทรงรู้วิธีเข้าถึงจิตใจของเขาจึงกล่าวได้ว่าการเผยแผ่ของพระพุทธเจ้าทำกันหลายรูปแบบ เช่น การแสดงธรรม การสนทนาธรรมการแนะนำสั่งสอน กาปฏิบัติตนให้เป็นที่น่าเลื่อมใส และการ ตอบปัญหาข้อข้องใจสงสัย เป็นต้น โดยที่พระพุทธเจ้าได้ทรงประทานแม่แบบ (หลัก) ในการปฏิบัติ (การแสดงธรรม) ให้มีเหตุผลต่อเนื่องกันไปโดยลำดับ ชี้แจงให้เข้าใจชัดเจนในแต่ละประเด็น แสดง ธรรมด้วยจิตเมตตา มุ่งให้ประโยชน์แก่ผู้ฟัง ไม่แสดงธรรมเพราะเห็นแก่ลาภสักการะแสดงธรรมไม่ยก ตนข่มท่าน และไม่เสียดสีข่มขู่ผู้อื่น ให้เกิดความกระตือรือร้นทั้งนี้เพราะพระพุทธศาสนาเป็น ศาสนาที่สอนมุ่งประโยชน์ต่อมหาชน สอนด้วยเหตุผลเป็นศาสนาที่มีในโลกที่องค์ผู้ประดิษฐานและผู้ เผยแผ่ ไม่ได้สอนให้เชื่ออย่างงมงาย พระพุทธเจ้าได้ตรัสอยู่เสมอว่าให้คิดตรึกตรองเสียให้ดีกว่าก่อน แล้ว จึงเชื่อ ให้เชื่อภายหลังที่เข้าใจเหตุผลดี ไม่ใช่ให้เชื่อเสียก่อน แล้วจึงเข้าใจภายหลังหลักใหญ่ของ พระพุทธศาสนานั้นอยู่ที่เหตุผล ผลทุกประการย่อมมาจากเหตุถ้าไม่มีเหตุก็ไม่มีผลด้วยเหตุดังนี้ บทบาทการเผยแผ่มีเหตุผลที่ดี จึงประกาศให้ทราบมีลักษณะอะลุ่มอะล่วย แสดงถึงการมีใจกว้าง ไม่ ผูกมัดผู้อื่นด้วยความคิดของตน อีกทั้งการเผยแผ่พุทธธรรม นับว่าเป็นหัวใจของการสืบทอดอายุ พระพุทธศาสนาให้วัฒนาสถาพร งานเผยแผ่ที่พระสงฆ์ทำกันอยู่ทั่วไปในปัจจุบันนี้ ดังนี้^{๕๑}

๑. งานพระธรรมทูต เป็นงานที่นำพุทธบริษัทและประชาชนทั่วไปให้เกิดความคิดถึง คุณค่าของธรรมะ และความจำเป็นที่จะต้องปฏิบัติธรรม สามารถนำธรรมะมาใช้ในชีวิตประจำวันได้ อย่างวิธีและถูกต้องรวมทั้งสามารถแก้ปัญหาต่างๆ ในด้านเศรษฐกิจสังคมการปกครองและ สิ่งแวดล้อมประเทศชาติแนวการปฏิบัติงานของพระธรรมทูต ได้แก่ การเทศน์ การบรรยายการ

^{๕๐} กรมการศาสนา, คู่มือพระสังฆาธิการว่าด้วยเรื่องการคณะสงฆ์และการศาสนา, (กรุงเทพมหานคร : การศาสนา, ๒๕๔๐), หน้า ๓๐.

^{๕๑} ปิ่น มุฑกันต์, มุม สว่าง, พิมพ์ครั้งที่ ๖, (กรุงเทพมหานคร : มีเดียโพกัส, ๒๕๓๓), หน้า ๒๐๕-๒๐๖.

สนทนา ธรรมีกถา นำฝึกปฏิบัติ นำเป็นพุทธมามกะ เยี่ยมเยียน นำพัฒนาท้องถิ่น สาธิตและนำจัดกิจกรรม

๒. หน่วยอบรมประชาชนประจำตำบล (อ.ป.ต.) เป็นกิจกรรมของคณะสงฆ์ไทย ตามระเบียบมหาเถรสมาคม ว่าด้วยการตั้งหน่วยอบรมประชาชนประจำตำบล พ.ศ. ๒๕๑๘ มีความมุ่งหมายที่จะพัฒนาท้องถิ่นระดับตำบลลงสู่หมู่บ้าน โดยให้พระภิกษุในชนบทได้มีบทบาทเป็นแกนนำในการส่งเสริมวัดให้เป็นศูนย์กลางของชุมชนพัฒนาท้องถิ่นให้เกิดประโยชน์ต่อชุมชนนั้นๆ

๓. งานอบรมจริยธรรมนักเรียนตามโรงเรียนต่างๆ เพื่อมุ่งให้นักเรียนมีทัศนคติที่ดีต่อสถาบันพระพุทธศาสนา สามารถปฏิบัติตนตามหน้าที่ชาวพุทธได้อย่างถูกต้องเหมาะสมและน้อมนำหลัก พุทธธรรมไปปฏิบัติในการดำเนินชีวิตประจำวัน เพื่อพัฒนาตนเองและสังคม

๔. การเผยแพร่ทางวิทยุและโทรทัศน์

๕. วารสาร นิตยสารเผยแพร่ธรรม

๖. งานเผยแพร่ต่างประเทศ

บุญศรี พานะจิตต์ ได้กล่าวว่า การประกาศธรรมเป็นบทบาทที่สำคัญของสถาบันสงฆ์ การเผยแพร่พระธรรมคำสั่งสอนของพระพุทธเจ้าเป็นการช่วยเหลือผู้อื่นให้พ้นจากความทุกข์ ด้วยอาศัยความเมตตาและกรุณาของพระสงฆ์ งานเผยแพร่ที่พระสงฆ์ทำกันอยู่ทั่วไปในปัจจุบันมีดังนี้^{๔๒}

๑. งานพระธรรมทูต ดำเนินงานโดยใช้มติมหาเถรสมาคม ว่าด้วยการแต่งตั้งคณะกรรมการดำเนินงานพระธรรมทูตภายในประเทศ พ.ศ. ๒๕๐๘ โดยจัดพระสงฆ์ผู้สมัครบำเพ็ญประโยชน์แก่พระศาสนา ออกไปจาริกเผยแผ่หลักธรรมแก่ประชาชนทั่วประเทศ เป็นงานที่นำพุทธบริษัทและประชาชนทั่วไปให้เกิดความคิดถึงคุณค่าของธรรมะและความจำเป็นที่จะต้องปฏิบัติธรรมะสามารถนำธรรมะไปใช้ในชีวิตประจำวันได้อย่างถูกวิธีและถูกต้อง รวมทั้งสามารถใช้ธรรมะแก้ปัญหาต่างๆในด้านเศรษฐกิจ สังคมการปกครองและสิ่งแวดล้อม งาน พระธรรมทูต เป็นงานพัฒนาทรัพยากรบุคคลและเป็นงานที่เป็นรากฐานแห่งความมั่นคงของประเทศชาติ แนวการปฏิบัติงานของพระธรรมทูต ได้แก่ การเทศน์ การบรรยายการสนทนาธรรมีกถา นำฝึกสมาธิ นำเป็นพุทธมามกะ เยี่ยมเยียน นำพัฒนาท้องถิ่น สาธิตและนำจัดกิจกรรม

๒. หน่วยอบรมประชาชนประจำตำบล (อ.ป.ต.) เป็นกิจกรรมของคณะสงฆ์ไทยตามระเบียบมหาเถรสมาคม ว่าด้วยการตั้งหน่วยอบรมประชาชนประจำตำบล พ.ศ. ๒๕๑๘ มีความมุ่งหมายที่จะพัฒนาท้องถิ่นระดับตำบลลงสู่หมู่บ้าน โดยให้พระสงฆ์ในชนบทมีบทบาทและเป็นแกนนำในการส่งเสริมวัดให้เป็นศูนย์กลางการพัฒนาท้องถิ่นให้เกิดประโยชน์ต่อชุมชนนั้น

๓. งานอบรมจริยธรรมนักเรียน ข้าราชการและประชาชน เพื่อให้ผู้เข้ารับการอบรมมีทัศนคติที่ดีต่อสถาบันพระพุทธศาสนา สามารถปฏิบัติตนตามหน้าที่ของชาวพุทธได้อย่างถูกต้องเหมาะสม และน้อมนำพระพุทธศาสนาไปประพฤติปฏิบัติในการดำเนินชีวิตประจำเพื่อพัฒนาตนเองและสังคม

๔. งานบรรพชาสามเณรฤดูร้อน เป็นการจัดบรรพชาเยาวชนชายอายุตั้งแต่ ๑๐ ปี เพื่อใช้เวลาว่างให้เกิดประโยชน์ในการศึกษาธรรมในช่วงปิดฤดูร้อนประมาณเดือนเมษายน

^{๔๒}บุญศรี พานะจิตต์, ความสำเร็จในการปฏิบัติภารกิจของวัด :ศึกษาเฉพาะกรณีวัดสวนแก้ว อำเภอบางใหญ่ จังหวัดนนทบุรี, (กรุงเทพมหานคร : จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย, ๒๕๔๕), หน้า ๒๑.

๕. การส่งเสริมหน่วยสงเคราะห์พุทธมามกะผู้เยาว์ เป็นหน่วยสงเคราะห์ที่วัดและประชาชนจัดให้มีขึ้นในวัด ในหมู่บ้านเพื่อฝึกอบรมด้านความรู้ ความประพฤติและจิตใจ โดยมีพระสงฆ์ทำหน้าที่ฝึกอบรมสั่งสอน และบริหารงานทั่วไปของหน่วยสงเคราะห์พุทธมามกะผู้เยาว์เรียกพุทธมามกาจารย์ แบ่งเป็น ๓ คณะ คือ คณะประภมพุทธมามกะ ได้แก่ เด็กอายุ ๗-๑๐ ขวบ คณะมัธยมพุทธมามกะ ได้แก่ เด็กอายุ ๑๑-๑๕ ขวบ คณะอุดมพุทธมามกะ ได้แก่ เด็กอายุ ๑๖-๑๘ ปี

๖. การเผยแพร่ทางสื่อมวลชน เป็นการดำเนินการโดยเผยแพร่ทางวิทยุ โทรทัศน์ วารสารนิตยสารเผยแพร่ธรรมและการเผยแพร่ในต่างประเทศ อาจมีการตั้งวัดในต่างประเทศ

๗. การเผยแพร่ตามศักยภาพของวัด เป็นโครงการที่จัดขึ้นเพื่อพัฒนาคุณภาพชุมชนตามศักยภาพของวัด ได้แก่ โครงการอุทยานการศึกษา การจัดสวนสมุนไพรในวัด โครงการลานวัด ลานใจการกีฬา เป็นต้น

จากการศึกษาการบริหารกิจการคณะสงฆ์ด้านการเผยแพร่ จากนักวิชาการดังต่อไปนี้ สมเด็จพระมหาธีรราชเจ้ามิ่งมงคลจารย์ (ช่วง วรปุณฺโญ) ๒๕๔๐, พระพิพิธธรรมสุนทร (สุนทร ญาณสุนทรโร) ๒๕๔๗, กรมการศาสนา ๒๕๔๒, ปิ่น มุกกันต์ ๒๕๑๓, และบุญศรี พานะจิตต์ ๒๕๔๕ สามารถนำมาวิเคราะห์การบริหารกิจการคณะสงฆ์ด้านการเผยแพร่ได้ดังตารางที่ ๒.๒ ต่อไปนี้

ตารางที่ ๒.๒ การวิเคราะห์การบริหารกิจการคณะสงฆ์ด้านการเผยแพร่

การบริหารกิจการคณะสงฆ์ด้านการเผยแพร่	๑	๒	๓	๔	๕	๖	รวม
พระพุทธศาสนา							
งานพระธรรมทูต งานที่เผยแพร่แก่ประชาชนทั่วไป	✓	✓	✓	✓	✓	✓	๖
หน่วยอบรมประชาชนประจำตำบล (อ.ป.ต.)				✓	✓	✓	๓
งานอบรมจริยธรรมนักเรียนข้าราชการ				✓	✓	✓	๓
งานบรรพชาสามเณรฤดูร้อน					✓	✓	๒
การส่งเสริมหน่วยสงเคราะห์พุทธมามกะผู้เยาว์					✓	✓	๒
การเผยแพร่ทางสื่อมวลชน				✓		✓	๒

หมายเหตุ

๑ = สมเด็จพระมหาธีรราชเจ้ามิ่งมงคลจารย์ (ช่วง วรปุณฺโญ) ๒๕๔๐

๒ = พระพิพิธธรรมสุนทร (สุนทร ญาณสุนทรโร) ๒๕๔๗

๓ = กรมการศาสนา ๒๕๔๒

๔ = ปิ่น มุกกันต์ ๒๕๑๓

๕ = บุญศรี พานะจิตต์ ๒๕๔๕

๖ = ผู้วิจัย

จากตาราง ผู้วิจัยสามารถสรุปความหมาย การบริหารกิจการคณะสงฆ์ด้านการเผยแพร่ได้ดังนี้ วิธีที่ภิกษุสงฆ์ใช้ในการเผยแพร่ธรรมะในปัจจุบันมีหลายวิธี เช่น การเทศนาปาฐกถาธรรม อภิปรายธรรม สนทนาธรรม การสอนวิปัสสนากรรมฐานและการใช้สื่อประกอบการสอนธรรมะจะ

เลือกใช้วิธีใดขึ้นอยู่กับลักษณะของผู้รับ การเทศนาสั่งสอนประชาชน เป็นการเผยแผ่พระพุทธศาสนาที่พระสงฆ์และคณะสงฆ์ ถือเป็นกิจการที่สำคัญ นอกจากนี้ยังมีลักษณะอื่นๆ ที่เป็นการเผยแผ่พระพุทธศาสนา ได้แก่ งานพระธรรมทูต งานที่เผยแผ่แก่ประชาชนทั่วไป หน่วยอบรมประชาชนประจำตำบล (อ.ป.ต.) งานอบรมจริยธรรมนักเรียนตามโรงเรียนต่างๆ การเผยแผ่ทางวิทยุและโทรทัศน์ วารสาร นิตยสารเผยแผ่ธรรม งานเผยแผ่ต่างประเทศ งานบรรพชาสามเณรฤดูร้อน การส่งเสริมหน่วยส่งเสริมพุทธมามกะผู้เยาว์ และการเผยแผ่ตามศักยภาพของวัด เพื่อให้ได้ผลดีและมีประสิทธิภาพ

๒.๔ แนวคิดเกี่ยวกับการเผยแผ่พระพุทธศาสนา

๒.๔.๑ ความหมายการเผยแผ่พระพุทธศาสนา

ราชบัณฑิตยสถาน พจนานุกรมฉบับราชบัณฑิตยสถาน พ.ศ. ๒๕๕๔ กล่าวว่า การเผยแผ่หมายถึง การทำให้ขยายออกไป เช่น เผยแผ่พระศาสนา^{๔๓}

พระยุพธนา รมณีย์ธมโม ได้ให้ความหมาย การเผยแผ่พระพุทธศาสนา คือ การทำให้หลักธรรมคำสั่งสอนของพระพุทธเจ้าแพร่หลายออกไป ทำให้มีผู้เคารพเลื่อมใสในพระรัตนตรัย น้อมนำเอาหลักธรรมคำสั่งสอนของพระพุทธเจ้าไปปฏิบัติ เพื่อก่อให้เกิดการศึกษาและการพัฒนาตนเองไปในทางที่ถูกต้องและเหมาะสมเป็นหน้าที่ของพุทธบริษัททุกฝ่ายที่จะต้องดำเนินการร่วมกันให้งานสำเร็จลุล่วงไปด้วยดี โดยเฉพาะพระภิกษุสงฆ์ที่มีหน้าที่ในการศึกษาและปฏิบัติตามหลักธรรมคำสั่งสอนจะต้องตระหนักในภาระหน้าที่เหล่านี้้อย่างแท้จริง^{๔๔}

กรมการศาสนา ได้ให้ความหมายการเผยแผ่พระพุทธศาสนาไว้ว่า หมายถึง การประกาศพระพุทธศาสนาให้แก่ศาสนทายาทและประชาชนได้รับทราบในทุกวิถีๆ ที่ไม่ขัดต่อพระธรรมวินัย โดยมุ่งเน้นให้ประชาชนได้มีความรู้ความเข้าใจในหลักธรรมแล้วน้อมนำไปปฏิบัติในชีวิตประจำวัน ได้แก่ การเทศนา การปาฐกถาในโอกาสและสถานที่ต่างๆ ทั้งในวัดและนอกวัด โดยมีวัตถุประสงค์เพื่อการเผยแผ่ธรรมหรือต้องการให้ประชาชนได้เข้าวัดปฏิบัติธรรม หรือมุ่งเน้นสืบสานวัฒนธรรมไทยที่ได้รับอิทธิพลมาจากพระพุทธศาสนา การดำเนินการใดๆ ของภิกษุสงฆ์ในพระพุทธศาสนาที่เป็นไปเพื่อการเผยแผ่ธรรมทางพระพุทธศาสนาทั้งในวัดและนอกวัด ถือเป็นภารกิจด้านการเผยแผ่ทั้งสิ้น^{๔๕}

วคิน อินทสระ กล่าวว่า การเผยแผ่ว่า หมายถึง “การพูดการสั่งสอน การแนะนำ, การเขียนหนังสือ, การเป็นตัวอย่าง การทำให้ดู การอยู่ให้เห็น”^{๔๖}

ปิ่น มุฑกันต์ ได้กล่าวถึงการเผยแผ่พระพุทธศาสนาว่า การเผยแผ่พุทธธรรมในสมัยพุทธกาล พระพุทธเจ้ามีวิธีการดำเนินการในการประสานมนุษย์สัมพันธ์โดยตระหนักในเหตุ ๓ ประการอยู่เสมอ และในทุกๆ กรณีที่พระพุทธองค์ทรงดำเนินการ คือ ๑) ทรงค้นหาพื้นเพเดิมของเขา

^{๔๓}ราชบัณฑิตยสถาน, พจนานุกรมฉบับราชบัณฑิตยสถานพ.ศ.๒๕๕๔, (กรุงเทพมหานคร : นานมีบุ๊คส์), หน้า ๗๙๙.

^{๔๔}พระยุพธนา รมณีย์ธมโม (แก้วกันหา), “การศึกษาเชิงวิเคราะห์การจัดองค์กรคณะสงฆ์ในสมัยพุทธกาล”, วิทยานิพนธ์พุทธศาสตรมหาบัณฑิต, หน้า ๑๑๕.

^{๔๕}กรมการศาสนา, คู่มือการบริหารและการจัดการวัดฉบับย่อ, (กรุงเทพมหานคร : การศาสนา, ๒๕๔๒), หน้า ๙.

^{๔๖}วคิน อินทสระ, การเผยแผ่ศาสนา, (กรุงเทพมหานคร : กิตติวรรณการพิมพ์, ๒๕๓๖), หน้า ๓๗.

๒) ทรงวิจัยถึงความต้องการของเขา ๓) ทรงรู้วิธีเข้าถึงจิตใจของเขาจึงกล่าวได้ว่าการเผยแผ่พระพุทธศาสนาของพระพุทธเจ้าทำกันหลายรูปแบบ เช่น การแสดงธรรมการสนทนาธรรม การแนะนำสั่งสอน การปฏิบัติตนให้เป็นที่น่าเลื่อมใส และการตอบปัญหาข้อข้องใจสงสัย เป็นต้น โดยที่พระพุทธเจ้าได้ทรงประทานแม่แบบ (หลัก) ในการปฏิบัติ (การแสดงธรรม) ให้มีเหตุผลต่อเนื่อง ไปโดยลำดับ ชี้แจงให้เข้าใจชัดเจน ในแต่ละประเด็นแสดงธรรมด้วยจิตเมตตา มุ่งประโยชน์ต่อมหาชนผู้ฟัง ไม่แสดงธรรมเพราะเห็นแก่ลาภสักการะ แสดงธรรมไม่ยกตนข่มท่านและไม่เสียดสีข่มขู่ผู้อื่น ให้เกิดความกระตือรือร้นทั้งนี้เพราะพระพุทธศาสนาเป็นศาสนาที่มุ่งสอนให้เกิดประโยชน์แก่มหาชน สอนด้วยเหตุผล เป็นศาสนาที่มีในโลก ที่องค์ผู้ประดิษฐานและผู้เผยแผ่ ไม่ได้สอนให้เชื่ออย่างงมงาย พระพุทธเจ้าได้ทรงตรัสสอนอยู่เสมอว่าให้คิดดีกรรมดีเสียให้ดีกว่าก่อน แล้วจึงเชื่อ ให้เชื่อภายหลังที่เข้าใจ เหตุผลดี ไม่ใช่ให้เชื่อเสียก่อน แล้วจึงเข้าใจภายหลังหลักใหญ่ของพระพุทธศาสนานั้นอยู่ที่เหตุผล ผลทุกประการย่อมมาจากเหตุ ถ้าไม่มีเหตุ ก็ไม่มีผล ด้วยเหตุดังนี้ บทบาทการเผยแผ่มีเหตุผลที่ดี จึงประกาศให้ทราบมีลักษณะ อะลุ่มอล่วย แสดงถึงการมีน้ำใจกว้างไม่ผูกมัดผู้อื่นด้วยความคิดของตน อีกทั้งการเผยแผ่พุทธธรรม นับว่าเป็นหัวใจของการสืบทอดอายุพระพุทธศาสนาให้วัฒนาสถาพร^{๔๗}

พระพิพิธธรรมสุนทร (สุนทร ญาณสุนทรโร) ได้กล่าวถึงการเผยแผ่ คือการสื่อสารเพื่อการพัฒนาบุคคลทางด้านจิตใจให้มีความเคารพเลื่อมใส ยำเกรง ในพระรัตนตรัย น้อมนำเอาหลักธรรมในพระพุทธศาสนาไปประพฤติปฏิบัติ เพื่อให้เกิดประโยชน์แก่ผู้ปฏิบัติตามสมควรแก่การปฏิบัติ นั้น เพราะพระพุทธศาสนาเป็นศาสนาที่มุ่งเพื่อประโยชน์สุขแก่ชาวโลก เป็นศาสนาแห่งสันติภาพของโลก^{๔๘}

พระเทพโสภณ (ประยูร ธมฺมจิตฺโต) กล่าวว่า การเผยแผ่ หมายถึง “ขยายออกไป, การทำให้ขยายออกไป, หมายถึง สิ่งที่ยิ่งใหญ่อยู่แล้วทำให้ขยายออกไป เช่น การแผ่กฤษฎาภินิหารของพระเจ้าจักรพรรดิ เช่น พระเจ้าอโศกมหาราชทรงแผ่กฤษฎาภินิหารด้วยการส่ง พระมหินทะไปยังประเทศศรีลังกา”^{๔๙}

สมเด็จพระมหาธีรราชมิ่งคณาจารย์ (ช่วง วรปญฺโญ) ได้กล่าวไว้ว่า บทบาทหน้าที่ของเจ้าคณะตำบล คณะสงฆ์อำเภอ และคณะสงฆ์จังหวัดเกี่ยวกับการเผยแผ่ ไว้ดังนี้

๑. หาอุบายวิธีให้ประชาชนได้ยินได้ฟังโอวาท คำสั่งสอนหรือข้อแนะนำที่เป็นประโยชน์

๒. แนะนำ สั่งสอน อบรม ประชาชนให้เข้าใจในศาสนพิธีและการปฏิบัติ

๓. เทศนาสั่งสอนประชาชนให้ตั้งอยู่ในศีลธรรมและให้ได้ยินได้ฟังเกี่ยวกับพระพุทธศาสนาโดยถูกต้อง^{๕๐}

กล่าวโดยสรุป การเผยแผ่พระพุทธศาสนา หมายถึง การที่พระภิกษุสงฆ์พุทธสาวกผู้ฝึกฝนตนเองจนเป็นที่น่าเลื่อมใส ออกทำหน้าที่แสดงธรรม สนทนาธรรม แนะนำธรรมและตอบปัญหาข้อ

^{๔๗} ปิ่น มุฑกันต์, มุมสว่าง, (กรุงเทพมหานคร : สำนักพิมพ์คลังวิทยา, ๒๕๑๓), หน้า ๒๐๕.

^{๔๘} พระพิพิธธรรมสุนทร (สุนทร ญาณสุนทรโร), คม ชัด ลึก เล่ม ๒, (กรุงเทพมหานคร : สำนักพิมพ์เสียงเชียงใหม่, ๒๕๕๑), หน้า ๔๑.

^{๔๙} พระเทพโสภณ (ประยูร ธมฺมจิตฺโต), การเผยแผ่เชิงรุก, (กรุงเทพมหานคร : สานิตยา, ๒๕๔๘), หน้า ๓๕.

^{๕๐} สมเด็จพระมหาธีรราชมิ่งคณาจารย์ (ช่วง วรปญฺโญ), การเผยแผ่พระพุทธศาสนา, คู่มือพระสังฆาธิการว่าด้วยเรื่องการคณะสงฆ์และการพระศาสนา, (กรุงเทพมหานคร : การศาสนา, ๒๕๔๐), หน้า ๑๔๘ - ๑๕๕.

ข้องใจไปตามลำดับตามคำสอนของพระพุทธเจ้าทรงประทานไว้ โดยยึดถือเป็นหลักปฏิบัติว่าให้แสดงธรรมมีเหตุผลสัมพันธ์ต่อเนื่องกันไปโดยลำดับ ชี้แจงให้เข้าใจในแต่ละแง่แต่ละประเด็น แสดงธรรมด้วยจิตเมตตาอนุเคราะห์มุ่งจะให้เป็นประโยชน์แก่ผู้ฟัง ไม่แสดงธรรมเพราะเห็นแก่ลาภสักการะ แสดงธรรมไม่ยกตน ไม่เสียดสีข่มผู้อื่น^{๕๑} ตลอดจนยึดหลักโอวาทปาฏิโมกข์คือการไม่กล่าวร้ายผู้ใด มีความสำรวมในศีลเป็นต้น^{๕๒}

ดังนั้น การเผยแผ่พระพุทธศาสนา หมายถึง การที่พระสงฆ์ผู้ซึ่งเป็นผู้มีบทบาทสำคัญในฐานะที่เป็นส่วนหนึ่งของพระรัตนตรัย เป็นหนึ่งในพุทธบริษัท เป็นกำลังสำคัญของพระพุทธศาสนา^{๕๓} ตั้งใจศึกษาหลักธรรมคำสอนขององค์สมเด็จพระสัมมาสัมพุทธเจ้า ตั้งปฏิบัติดีปฏิบัติชอบ ปฏิบัติตรง ปฏิบัติถูกทาง ปฏิบัติสมควร จนเป็นผู้ควรแก่การค้ำชู ควรแก่การต้อนรับ ควรแก่ของทำบุญ ควรแก่การกราบไหว้ เป็นเนืองนาคบุญอันยอดเยี่ยมของโลก^{๕๔} ปฏิบัติตนเป็นแบบอย่างที่ดีของสังคม มีปณิธาน ออกทำหน้าที่อบรมสั่งสอนหลักธรรมให้แก่พุทธศาสนิกชน ออกประกาศพระพุทธศาสนา^{๕๕} โดยยึดหลักประโยชน์และความสุขของมหาชนเป็นที่ตั้ง เพื่อประโยชน์สุขแก่มนุษย์ โดยหลักการก็คือให้เกิดประโยชน์สุขตามพุทธประสงค์ ๓ ประการคือ^{๕๖} (๑) ทิฐุธรรมิกัตถะประโยชน์ ได้แก่ประโยชน์ในชาติ (๒) สัมปรายิกัตถะประโยชน์ ได้แก่ประโยชน์ในชาติหน้า และ (๓) ปรมัตถะประโยชน์ ได้แก่ประโยชน์อย่างยิ่งประโยชน์ ทำให้พระพุทธศาสนาขยายแผ่กว้างไปจนเป็นที่พึ่งแก่มวลมนุษยชาติและสรรพสัตว์ทั้งหลายได้

ตารางที่ ๒.๕ ความหมายการเผยแผ่พระพุทธศาสนา

ความหมายการเผยแผ่พระพุทธศาสนา	๑	๒	๓	๔	๕	๖	๗	๘	๙	๑๐
๑. พระสงฆ์ตั้งใจศึกษาหลักธรรมคำสอน								/	/	/
๒. พระสงฆ์ปฏิบัติตนเป็นแบบอย่างที่ดีของสังคม				/				/	/	/
๓. พระสงฆ์มีปณิธาน								/	/	/
๔. พระสงฆ์ออกทำหน้าที่อบรม แนะนำ สั่งสอนหลักธรรม				/	/		/	/	/	/
๕. พระสงฆ์หาอุบายวิธีประกาศพระพุทธศาสนาให้แก่พุทธศาสนิกชน			/		/		/			/
๖. พระสงฆ์ให้ได้ยินได้ฟังเกี่ยวกับพระพุทธ ศาสนา โดยถูกต้อง							/	/	/	/
๗. พระสงฆ์ทำให้หลักธรรมคำสั่งสอนของพระพุทธเจ้าขยาย	/	/				/		/		/

^{๕๑} สุชีพ ปุญญาภพ, ศาสนาเปรียบเทียบ, (กรุงเทพมหานคร : มหาวิทยาลัยรามคำแหง, ๒๕๒๔), หน้า ๑๓.

^{๕๒} ที.ม. (ไทย) ๑๐/๙๐/๕๐ - ๕๑.

^{๕๓} เสถียร พันธรั้ง, ศาสนาเปรียบเทียบ, (กรุงเทพมหานคร : ผดุงวิทยาการพิมพ์. ๒๕๑๖), หน้า ๑๑.

^{๕๔} ม.ม. (ไทย) ๑๒/๗๔/๖๖.

^{๕๕} พระธรรมปิฎก (ป.อ.ปยุตโต), พจนานุกรมพุทธศาสตร์ฉบับประมวลธรรม, (กรุงเทพมหานคร : มหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย, ๒๕๔๘), หน้า ๑๑๐.

^{๕๖} เรื่องเดียวกัน, หน้า ๑๑๑.

๘. พระสงฆ์ทำให้มีผู้เคารพเลื่อมใสในพระรัตนตรัย	/								/
๙. พระสงฆ์ทำให้มีการนำเอาหลักธรรมคำสั่งสอนของพระพุทธเจ้าไปปฏิบัติ	/								/
๑๐. พระสงฆ์ทำให้มีผู้ตั้งอยู่ในศีลธรรมเพิ่มจำนวนมากขึ้น						/	/	/	

๑.ราชบัณฑิตยสถาน ๒.พระยุพธนา รมณียธมโม ๓.กรมการศาสนา ๔.วคิน อินทสระ ๕.ปิ่น มุทุกันต์ ๖.พระเทพโสภณ (ประยูร ธมมจิตโต) ๗.สมเด็จพระมหารัชมังคลาจารย์ (ช่วง วรปัญญา) ๘.สุชีพ ปุญญานุภาพ ๙.เสถียร พันธรังษี ๑๐. ผู้วิจัย

จากแนวคิดนักวิชาการต่างๆ ตามสรุปความได้ว่า การเผยแผ่พระพุทธศาสนา หมายถึง การที่พระสงฆ์ ตั้งใจศึกษาหลักธรรมคำสั่งสอน ปฏิบัติตนเป็นแบบอย่างที่ดีของสังคม มีปณิธาน ออกทำหน้าที่อบรม แนะนำ สั่งสอนหลักธรรม หาอุบายวิธีประกาศพระพุทธศาสนาให้แก่พุทธศาสนิกชนให้ ได้ยินได้ฟังเกี่ยวกับพระพุทธศาสนาโดยถูกต้อง ทำให้หลักธรรมคำสั่งสอนของพระพุทธเจ้าขยายออกไปจนมีผู้เคารพเลื่อมใสในพระรัตนตรัย น้อมนำเอาหลักธรรมคำสั่งสอนของพระพุทธเจ้าไปปฏิบัติ ตั้งอยู่ในศีลธรรมเพิ่มจำนวนมากขึ้น

๒.๔.๒ องค์ประกอบของการเผยแผ่พระพุทธศาสนา

แก้ว ขิตตะขบ กล่าวว่า พระผู้มีพระภาคอรหันตสัมมาสัมพุทธเจ้า องค์พระบรมศาสดาของพระพุทธศาสนาทรงประสบผลสำเร็จอย่างสูงยิ่งในการประกาศเผยแผ่ศาสนธรรมที่พระองค์ได้ตรัสรู้ ซึ่งทรงใช้เวลาเพียง ๙ เดือน ก็สามารถประกาศศาสนธรรมก่อตั้งและประดิษฐานพระพุทธศาสนาไว้ได้อย่างมั่นคงดำรงประโยชน์สุขแก่ประชาชนในดินแดนชมพูทวีป คือ ครอบองค์ประกอบ ๕ ประการของการก่อตั้งศาสนา ซึ่งได้แก่

๑. มีองค์พระศาสดาผู้ก่อตั้งคือพระองค์เอง
๒. มีศาสนธรรม คือ หลักพุทธธรรมคำสั่งสอนที่พระองค์ตรัสรู้ชอบด้วยพระองค์เอง
๓. มีศาสนบุคคล คือ พระพุทธสาวกเป็นประจักษ์พยานในการปฏิบัติตามศาสนธรรมและเป็นกำลังสำคัญช่วยประกาศเผยแผ่
๔. มีศาสนสถาน คือ พุทธศาสนสถานหรือวัด
๕. มีศาสนพิธี คือ ธรรมเนียมประเพณีอันดีงามที่พระพุทธองค์ทรงกำหนดเป็นแบบแผนให้ประพฤติปฏิบัติ^{๕๗}

พระราชญาณวิสิฐ (เสริมชัย ขยมงคล) กล่าวว่า การเผยแผ่ต้องมีปัจจัยพื้นฐานที่สำคัญรองรับการจัดการเผยแผ่ได้แก่

๑. ศาสนธรรม ก็คือพระสัทธรรมคำสั่งสอนของสมเด็จพระสัมมาสัมพุทธเจ้าอันประกอบด้วยพระธรรมและพระวินัยอันพระพุทธเจ้าตรัสไว้ดีแล้ว ซึ่งนับเป็นธรรมนุญการปกครองของ

^{๕๗} แก้ว ขิตตะขบ, ประวัติความสำคัญของการเผยแผ่พระพุทธศาสนา, (กรุงเทพมหานคร : สำนักพระพุทธศาสนาแห่งชาติ, ๒๕๕๓), หน้า ๑๘.

พระภิกษุ คณะภิกษุ หมู่พระภิกษุคือสงฆ์ และคณะสงฆ์ จะพึงต้องปฏิบัติตาม เพื่อยังประโยชน์ตน ประโยชน์ท่าน (ผู้อื่น) ให้สำเร็จด้วยดี กล่าวคือ

ก. การบริหารตน เพื่อสลัดตนออกจากทุกข์ทั้งปวง และเพื่อทำพระนิพพานให้แจ้งเฉพาะตนตามระดับภูมิธรรมที่ปฏิบัติได้ และดำรงตนอยู่ในฐานของพระผู้ประเสริฐ และสมณะผู้สงบ เป็นตัวอย่างที่ดีแก่ผู้อื่น

ข. การบริหารหมู่คณะ ทั้งภายในสังฆมณฑลย่อย คือ วัด และกว้างใหญ่ขึ้นไป เป็นลำดับ ตามพระธรรมวินัย และตามกฎหมาย กฎ ระเบียบข้อบังคับ ของมหาเถรสมาคม

ค. การเผยแผ่พระสัทธรรมของสมเด็จพระสัมมาสัมพุทธเจ้าแก่ประชาชน โดยทั่วไป ตามภูมิธรรมภูมิปัญญาของแต่ละท่านจะพึงทำได้ เพื่อประโยชน์สุขของสาธุชนหมู่ใหญ่ ผู้สนใจในการศึกษาสัมมาปฏิบัติ

๒. ศาสนบุคคล ได้แก่ พระภิกษุสามเณร ผู้อยู่วัดหรือชุมชนเดียวกัน แต่เฉพาะพระภิกษุ ๒ - ๓ รูป ชื่อว่า “คณะภิกษุ” พระภิกษุตั้งแต่ ๔ รูปขึ้นไป ชื่อว่า “หมู่ภิกษุ” เมื่ออยู่ร่วมกันหรือทำสังฆกรรมร่วมกัน ชื่อว่า “สงฆ์” หมู่ภิกษุสงฆ์หลายหมู่รวมกันทั้งตำบล อำเภอ จังหวัด ภาค และ / หรือ ทั้งทั้งประเทศ ชื่อว่า “คณะสงฆ์”

๓. ศาสนสถาน ได้แก่ วัด และสถานที่ต่างๆ ภายในวัด

๔. ศาสนวัตถุ ได้แก่ ทรัพย์สินต่างๆ อันเป็นของวัดหรือเป็นของหมู่พระภิกษุสามเณรโดยส่วนรวม

๕. ศาสนพิธี ได้แก่ กุศลพิธี บุญพิธี ทานพิธีต่างๆ เป็นต้น อันเป็นส่วนช่วยจรรโลงพระพุทธศาสนา ดุจเดียวกันกับเปลือกและกระดูกแก่นไม้ฉะนั้น^{๕๘}

พระพรหมคุณาภรณ์ (ป.อ. ปยุตโต) กล่าวถึงองค์ประกอบของพุทธวิธีการสอน ซึ่งสามารถสรุปวิเคราะห์ห่อหุ้มเป็นองค์ประกอบของการเผยแผ่ได้ว่า การเผยแผ่พระพุทธศาสนาจะประสบผลควรมีองค์ประกอบดังนี้ ๑. ศาสนาธรรม คุณค่าสำคัญที่ควรแก่การสั่งสอนเผยแผ่ ๒. ศาสนบุคคล ผู้มีคุณสมบัติควรแก่การเป็นผู้สอน มีบุคลิกภาพดี อาจารย์ตรงตาม ทรงคุณธรรมที่ได้อบรมตนดีแล้ว ด้วย ศีล สมาธิ ปัญญา และอื่นๆ ๓. ศาสนพิธี มีหลักและแนวทางวิธีที่ดีเหมาะสมในการสอน ๔. ศาสนนโยบาย อุบายประกอบการสอน ยกอุทาหรณ์ อุปมา ๕. ศาสนวัตถุ การใช้อุปกรณ์ประกอบทั้งจากธรรมชาติ และสิ่งประดิษฐ์ สื่อประกอบเพื่อให้เข้าถึง ๖. กลุ่มเป้าหมาย คือ ผู้เรียน ที่เป็นศาสนทายาท^{๕๙}

พระพรหมบัณฑิต (ประยูร ธมมจิตโต) กล่าวถึงวิธีการเผยแผ่ธรรมหรือกลยุทธ์การดำเนินการประกาศธรรมที่สำคัญของมหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัยที่สำคัญ มี ๕ ข้อได้แก่

๑. การตกปลาอกบ้าน หมายถึง การทำงานเชิงรุกเพื่อถึงกลุ่มเป้าหมาย

๒. ประสานสิบทิศ หมายถึง การสร้างเครือข่าย

๓. ผูกมิตรทั่วหล้า หมายถึง การประสานสามัคคีองค์กรต่างๆ

^{๕๘} พระราชญาณวิสิฐ (เสริมชัย ขยมงคล), การบริหารวัด, (กรุงเทพมหานคร : นามมีบุ๊คส์พับลิเคชันส์, ๒๕๔๘), หน้า ๓

- ๔.

^{๕๙} พระพรหมคุณาภรณ์ (ป.อ. ปยุตโต), พุทธวิธีการสอน, คำบรรยายสรุป ณ วิทยาลัยครูธนบุรี ๑ ตุลาคม ๒๕๑๓ ครั้ง ดำรงค์สมณศักดิ์พระศรีวิสุทธิโมลี.

๔. บริหารปัญญา หมายถึง การพัฒนาศักยภาพตนเองอยู่เสมอ
 ๕. สาลิกาป้อนเหยื่อ หมายถึง การนำธรรม ให้เข้าถึงจิตใจของชาวบ้าน^{๖๐}

ตารางที่ ๒.๖ องค์ประกอบการเผยแผ่พระพุทธศาสนา

องค์ประกอบ	๑	๒	๓	๔	๕
๑. ศาสนทายาท			/	/	/
๒. ศาสนธรรม	/	/	/	/	/
๓. ศาสนวัตถุ		/	/		/
๔. ศาสนโยบาย			/		
๕. ศาสนบุคคล	/	/	/	/	/
๖. ศาสนพิธี	/	/	/	/	/
๗. ศาสนสถาน	/	/		/	/

๑. แก้ว ชิตตะขบ ๒. พระราชาญาณวิสิฐ (เสริมชัย ชยมงฺคโล) ๓. พระพรหมคุณาภรณ์ (ป.อ. ปยุตโต)
 ๔. พระพรหมบัณฑิต (ประยูร ธมฺมจิตฺโต) ๕. ผู้วิจัย

จากการศึกษาเอกสาร แนวคิด สรุปได้ว่า องค์ประกอบการเผยแผ่พระพุทธศาสนา มีองค์ประกอบดังนี้

๑. ศาสนทายาท ได้แก่ กลุ่มเป้าหมาย คือ ผู้เรียน ผู้ควรแก่การสั่งสอน
๒. ศาสนธรรม พระสัทธรรมคำสั่งสอนของสมเด็จพระสัมมาสัมพุทธเจ้า คุณค่าสำคัญที่ควรแก่การสั่งสอนและเผยแผ่
๓. ศาสนบุคคล ได้แก่ พระภิกษุสามเณรพุทธสาวกที่เป็นประจักษ์พยานในการปฏิบัติตามศาสนาธรรม เป็นผู้มีความสมบูรณ์ดีควรแก่การเป็นผู้สอน มีบุคลิกภาพดี อาจารย์ตรงตาม ทรงคุณธรรมที่ได้อบรมตนดีแล้ว ด้วย ศีล สมาธิ ปัญญา และอื่นๆ และเป็นกำลังสำคัญช่วยประกาศเผยแผ่
๔. ศาสนพิธี ได้แก่ ธรรมเนียมประเพณีอันดีงามที่พระพุทธองค์ทรงกำหนดเป็นแบบแผนให้ประพฤติปฏิบัติ เช่น กุศลพิธี บุญพิธี ทานพิธีต่างๆ อันเป็นส่วนช่วยจรจรโลงพระพุทธศาสนา
๕. ศาสนสถาน ได้แก่ วัด องค์กรที่เป็นเครือข่ายพันธมิตรในการเผยแผ่พระพุทธศาสนา
๖. ศาสนวัตถุ ได้แก่ ทรัพย์สินต่างๆ อันเป็นของวัดหรือเป็นของหมู่พระภิกษุสามเณรโดยส่วนรวมที่สามารถนำมาใช้ประโยชน์ในการเผยแผ่พระพุทธศาสนาได้

^{๖๐} พระพรหมบัณฑิต (ประยูร ธมฺมจิตฺโต), ธรรมประกาศโนบาย, (กรุงเทพมหานคร : โรงพิมพ์มหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย, ๒๕๕๒), หน้า ๑.

๒.๔.๓ ลักษณะการเผยแผ่พระพุทธศาสนาที่ประสิทธิภาพ

แนวทางในการเผยแผ่ขยายพระพุทธศาสนาในยุคสมัยพุทธกาล จากการศึกษาพบว่า พระพุทธเจ้าทรงมีทั้งหลักการ และหลักปฏิบัติแตกต่างกันไปตามกาลเทศะและบุคคลที่จะทรงสั่งสอน ดังนั้นการพิจารณาวิธีการเผยแผ่พระพุทธศาสนาของพระองค์จึงเริ่มตั้งแต่ คุณสมบัติของผู้สอน วิธีการสอนและหลักการสอน

สิริพิชญ์ เตชะไกรศรี ได้ศึกษาพบว่า รูปแบบวิธีการเผยแผ่พระพุทธศาสนาในสมัยพุทธกาล โดยสรุปเป็นภาพรวมได้ ๑๐ วิธี^{๒๐} คือ

๑. วิธีการเข้าหาผู้นำทางศาสนา การเมืองและทางเศรษฐกิจ
๒. วิธีการปฏิบัติหลักคำสอนและหลักความเชื่อบางประการของลัทธิศาสนาดั้งเดิม พระพุทธเจ้าทรงปฏิบัติทางสังคมชนชั้นที่ชาวชมพูทวีปยึดถือมา ทรงแนะนำให้ดำเนินในทางสายกลาง อันได้แก่มรรคมงคล ๘ หรือมัชฌิมาปฏิปทา เป็นทางปฏิบัติที่ไม่เข้มงวดและไม่หละหลวมเกินไปทรงถือว่าเป็นแนวทางที่ถูกต้องและเหมาะสมที่สุด
๓. วิธีการปฏิรูปพระพุทธศาสนาเกิดขึ้นมาท่ามกลางกระแสวัฒนธรรมและลัทธิต่างๆ โดยเฉพาะศาสนาพราหมณ์จึงทำให้พระพุทธเจ้าต้องมีความเกี่ยวข้องกับถ้อยคำทางศาสนา ด้วยมีความมุ่งมั่นที่จะประกาศพระพุทธศาสนาให้มีความมั่นคงอย่างรวดเร็ว จึงไม่ทรงหักล้างคำสอนหรือถ้อยคำของศาสนาอื่นอย่างทันที แต่พยายามให้กลมกลืนกันไปเรื่อยๆ จนกลายเป็นการเปลี่ยนแปลงไปอย่างไม่รู้ตัว
๔. วิธีการเสนอหลักคำสอนที่เป็นแก่นแท้ของพระพุทธศาสนาวิธีการนี้เป็นวิธีที่สืบเนื่องมาจากวิธีการดังกล่าวแล้วข้างต้นนั้น กล่าวคือ เมื่อทรงอธิบายชี้แจงถึงส่วนดีส่วนบกพร่องของศาสนาพราหมณ์แล้ว ได้เสนอหลักการใหม่ที่เป็นหลักคำสอนของพระพุทธศาสนาล้วนๆ ขึ้นแทนที่ และเผยแผ่หลักคำสอนที่เป็นแก่นแท้ของพระพุทธศาสนาแก่ประชาชนเพื่อให้เข้าใจถึงธรรมชาติแท้จริงของมนุษย์และสรรพสิ่ง หลักธรรมที่เป็นแก่นแท้ของพระพุทธศาสนา ได้แก่ ไตรลักษณ์หรือสามัญลักษณ์ คือความเป็นของไม่เที่ยงความเป็นทุกข์ และความเป็นของไม่ใช่ตัวตน ความไม่คงที่แน่นอนของสรรพสิ่งเกิดขึ้นตั้งอยู่และดับไปตามเหตุปัจจัยที่อาศัยกันเกิดขึ้นและเสื่อมสลายไปตามกาลเวลาที่ผ่านไป และหลักอริยสัจ ๔ ถือได้ว่าเป็นหลักหัวใจสำคัญของพระพุทธศาสนา เป็นหลักธรรมที่สำคัญครอบคลุมคำสอนทั้งหมดในพระพุทธศาสนา กุศลธรรมทั้งหมดในพระพุทธศาสนา รวมอยู่ในอริยสัจทั้งสิ้น พระพุทธองค์ทรงบรรลุธรรมก็ด้วยหลักธรรมข้อนี้ซึ่งแสดงให้เห็นถึงการเกิดขึ้นและดับไปอย่างมีเหตุปัจจัย เป็นหลักธรรมที่พระพุทธองค์ทรงนำมาแสดงเพื่อโปรดสัตว์มากที่สุด
๕. วิธีการปฏิบัติเชิงรุก หรือเยี่ยมเยียนตามบ้าน เป็นวิธีที่พระพุทธเจ้าทรงใช้ตลอดการเผยแผ่ธรรมะ ทรงแผ่ข่ายคือพระญาณของพระองค์เพื่อสำรวจดูเวไนยสัตว์ที่มีอุปนิสัยแก่กล้าพอที่จะบรรลุธรรมแล้วเสด็จไปเทศนาโปรดถึงบ้าน อันเป็นพระกรณียกิจประจำวันของพระองค์อีกประการหนึ่งด้วยเช่นกัน ผู้ที่ได้รับการเทศนาโปรดเช่นนี้มักจะได้บรรลุธรรมอยู่เสมอ เรียกว่าพุทธกิจ ๕ ประการของพระพุทธเจ้า ได้แก่เวลาเช้าเสด็จบิณฑบาต เวลาสายทรงแสดงธรรม เวลาบ่ายประทาน

^{๒๐}สิริพิชญ์ เตชะไกรศรี, การเผยแผ่ธรรมะเชิงรุกตามวิถีพุทธ, (กรุงเทพมหานคร : จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย, ๒๕๔๘),

โอบวาท กลางคืนตอบปัญหาเทวดา และเวลาจวนสว่างตรวจดูสรรพสัตว์ผู้ที่สมควรและยังไม่สมควรตรัสรู้

๖. วิธีการบริการชุมชน วิธีการนี้เป็นการเผยแพร่เชิงรุกซึ่งได้ผลมากที่สุดอีกวิธีหนึ่ง พระพุทธเจ้าและพระสาวกทั้งหลายจะเข้าไปมีส่วนร่วมกับสังคมอยู่เนืองๆ เพื่อให้เกิดความคุ้นเคยและความเข้าใจอันดีระหว่างชาวบ้านและพระสงฆ์ เช่นการเข้าไปสงเคราะห์ประชาชนในภูมิกันตสูตร พระองค์ได้ทรงเข้าไปช่วยเหลือชาวบ้านโดยวิธีแก้ปัญหามาโดยการจัดระบบเศรษฐกิจให้ประชาชนอยู่ดีกินดีมีความสุขในสังคม

๗. วิธีการใช้ปาฏิหาริย์ต่างๆ เป็นวิธีการเผยแพร่ที่ใช้ความสามารถพิเศษเข้ามาช่วย โดยมีจุดประสงค์เพื่อปราบปรามคนที่แสดงอาการกระด้างกระเดื่องไม่ยอมรับนับถือหรืออยากลองดีให้สิ้นพยุศ การแสดงปาฏิหาริย์นี้ไม่นิยมใช้นักเพราะทรงเล็งเห็นว่าการแสดงฤทธิ์นั้นมันทั้งแง่ดีและไม่ดีในตัวเอง คือผู้ที่มิศรัทธาเลื่อมใสก็ยิ่งยกย่องส่งเสริมมากขึ้น ส่วนผู้ที่ไม่เลื่อมใสอาจจะดูหมิ่นว่าการแสดงปาฏิหาริย์แบบนี้ไม่เห็นแปลกอะไรเพราะคนที่เรียนวิชา “คันธาริ” ก็ สามารถทำได้เช่นเดียวกัน และตรัสว่า “เราเล็งเห็นโทษในอิทธิปาฏิหาริย์อย่างนี้ จึงอึดอัดระอาเกลียดการแสดงอิทธิปาฏิหาริย์” ๒๐ แต่วิธีการที่ทรงโปรดและใช้อยู่เสมอคือ อนุสาสนีปาฏิหาริย์คือการสอนอย่างธรรมดา อธิบายชี้แจงโต้ตอบกันไปมาโดยไม่ต้องมีการใช้ฤทธิ์เดชเข้ามาช่วย เป็นวิธีที่ทำให้คนเข้าถึงสัจธรรมได้ตามพุทธประสงค์และมีความมั่นคงยืนยาวมาถึงปัจจุบัน

๘. วิธีการปรับตัวให้เข้ากับวัฒนธรรมท้องถิ่นเป็นวิธีการปรับตัวให้เข้ากับวัฒนธรรมท้องถิ่นเพื่อเป็นการเผยแพร่ให้้ง่ายมากขึ้นทำให้ผู้ฟังเกิดความรู้สึกว่าผู้เผยแผ่เป็นเสมือนญาติของตนเอง จึงเกิดความเต็มใจที่จะรับฟังพระธรรมเทศนาแต่พระพุทธเจ้าทรงห้ามยกพุทธพจน์ขึ้นเป็นภาษาสันสกฤต และทรงปรับอภิตทุกกฎแก่พระภิกษุผู้แสดงพุทธพจน์เป็นภาษาสันสกฤต ทรงอนุญาตในการแสดงธรรมด้วยภาษาของตนเอง เพราะเป็นภาษาสามัญที่ประชาชนจำนวนมากสามารถเข้าใจได้ เป็นการเปิดโอกาสให้มวลชนทุกระดับชั้นได้มีโอกาสเข้ามาเลื่อมใสศรัทธา พระพุทธศาสนาจึงแพร่หลายไปสู่มวลชนอย่างรวดเร็วทั้งเป็นการเปิดโอกาสให้ประชาชนทุกระดับชั้นได้รับการศึกษาอย่างทั่วถึงกัน ตรงกันข้ามกับศาสนาพราหมณ์ที่จำกัดสิทธิการศึกษาทั้งยังใช้ภาษาสันสกฤตซึ่งถือได้ว่าเป็นภาษาต้องห้ามสำหรับคนบางวรรณะ เช่นวรรณะศูทรในการสั่งสอนอีกด้วย

๙. วิธีการเผยแผ่ด้วยบุคลิกภาพ บุคลิกภาพที่ดีนับได้ว่าเป็นองค์ประกอบที่สำคัญประการหนึ่งของนักเผยแผ่ นอกเหนือจากคุณสมบัติด้านคุณธรรม เพราะบุคลิกภาพที่สง่างาม น่ามอง น่าเลื่อมใสย่อมเป็นเหตุนำมาซึ่งความเลื่อมใสแก่ผู้พบเห็นได้ พระพุทธองค์ทรงมีพระวรกายที่สง่างาม ประกอบด้วยลักษณะมหาบุรุษ ดังมีจังกิพราหมณ์ชมว่า “พระสมณโคดมมีพระรูปร่างงาม น่าดู น่าเลื่อมใส มีพระฉวีวรรณผุดผ่องยิ่งนักดุจพรหม มีพระวรกายดุจพรหม โอกาสที่จะพบเห็นยากนัก” การเผยแผ่พระพุทธศานานอกจากมีความรู้ความสามารถในการเผยแผ่แล้ว คุณสมบัติของนักเผยแผ่ก็เป็นสิ่งหนึ่งที่สร้างความศรัทธาให้เกิดขึ้นได้ เพราะนักเผยแผ่ที่ดีนั้นแม้จะไม่ออกปากพูดก็สามารถเผยแผ่พุทธธรรมได้ บุคลิกลักษณะที่ดึงดูดก็ยิ่งความผ่องใสแห่งจิตใจให้เกิดศรัทธาแก่ผู้ที่พบเห็น

๑๐. วิธีการสนทนา การบรรยายและตอบปัญหา (๑) แบบสาภิจฉา หรือสนทนา วิธีนี้เป็นวิธีที่ทรงใช้บ่อยในเมื่อผู้มาเฝ้าหรือทรงพบนั้น ยังไม่ได้เลื่อมใสศรัทธาในพระพุทธศาสนา (๒) แบบบรรยาย วิธีสอนแบบนี้ ใช้ในที่ประชุมใหญ่ในการแสดงธรรมประจำวันซึ่งมีประชาชน หรือ

พระสงฆ์จำนวนมาก และส่วนมากเป็นผู้มีพื้นฐานความรู้ความเข้าใจ กับมีความเลื่อมใสศรัทธาอยู่แล้ว (๓) แบบตอบปัญหา ผู้ที่มาถามปัญหานั้น นอกจากผู้ที่มีความสงสัยข้องใจในข้อธรรมต่างๆแล้ว โดยมากเป็นผู้นับถือลัทธิศาสนาอื่น บ้างก็มาถามเพื่อต้องการรู้คำสอนทางฝ่ายพระพุทธศาสนา หรือเทียบเคียงกับคำสอนในลัทธิของตน มาถามเพื่อลองภูมิ บ้างก็เตรียมมา ถามเพื่อข่มปราบให้จน หรือให้ได้รับความอับอาย

สำนักงานคณะกรรมการการศึกษาแห่งชาติ ได้กล่าวถึงหลักการบริหารและการจัดการวัดในยุคโลกาภิวัตน์ไว้ ดังนี้

๑. ควรมีการคัดสรรอบรมบุคคล ผู้จะมาบวชในพระพุทธศาสนาให้เป็นที่มั่นใจที่จะเข้ามาศึกษาธรรม

๒. ต้องมีการศึกษาอบรมธรรมแก่ผู้เข้ามาบวชทั้งก่อน ระหว่าง และหลังการบวช

๓. ต้องมีการปฏิบัติธรรมในระหว่างบวชเพื่อให้เกิดความรู้ความเข้าใจอย่างแท้จริงเพื่อการเผยแผ่ต่อไปแก่ประชาชน

๔. แต่ละวัดจักต้องให้พระสงฆ์ที่ศึกษาธรรมดีแล้วให้ได้มีโอกาสเผยแผ่ธรรมแก่ประชาชน เพื่อประโยชน์สุขแก่ประชาชน และความมั่นคงของพระพุทธศาสนา และต้องพยายามวิเคราะห์หาทางเผยแผ่ธรรมต่อประชาชนด้วยความเมตตาอย่างต่อเนื่องด้วยมิใช่รอให้มีผู้มานิมนต์เท่านั้น

๕. กิจกรรมการศึกษาธรรมของพระและประชาชน ควรมุ่งให้การศึกษาและปฏิบัติธรรมอย่างต่อเนื่อง ให้พัฒนาขึ้นเป็นลำดับทั้งในการทำงานและการดำเนินชีวิตประจำวัน ด้วยหลักการแห่งความไม่ประมาทและหลักการแห่งการพึ่งตนเอง

๖. ศาสนาเป็นที่พึงทางใจ ดังนั้น การปกครองสงฆ์ให้มีพฤติกรรมและการกระทำที่เหมาะสม นับเป็นเรื่องสำคัญเบื้องต้นที่พระทุกรูปพึงปฏิบัติ เจ้าอาวาสควรดำเนินการให้พระทุกรูปสังกัดมีภาพลักษณ์ที่ดีเมื่อประชาชนพบเห็นจักเกิดความศรัทธาถือเป็นการเผยแผ่พระพุทธ ศาสนาเบื้องต้นแล้ว

๗. พระควรรีดยึดหลักการเผยแผ่ธรรมด้วยหลัก ๖ ประการดังนี้

(๑) ห้ามปรามการทำความชั่วทั้งมวล

(๒) ส่งเสริมให้กระทำความดีทั้งมวล

(๓) ให้ได้ฟังและได้รู้ธรรมที่ยังไม่เคยรู้ไม่เคยฟัง

(๔) ช่วยเสริมในสิ่งที่ประชาชนได้ยินได้รู้แต่ไม่เข้าใจให้เข้าใจ

(๕) ให้คิดอนุเคราะห์ผู้อื่นด้วยความเมตตาปรารถนาดี

(๖) บอทางสวรรค์คือทางดำเนินชีวิตที่ดีที่ถูกต้องให้ประชาชน

๘. การเผยแผ่ธรรมควรศึกษากลุ่มคน หรือกลุ่มเป้าหมาย วิเคราะห์การนำเสนอธรรมให้เหมาะสมต่อสภาพ เหตุ ผล ตน ประมาณ กาลเวลา ชุมชน และบุคคลเป็นสำคัญ

๙. เจ้าอาวาสทุกแห่งควรปกครองดูแลพระสงฆ์ เณร ไวยาวัจกร ศิษย์วัดผู้อาศัยในวัดหรือเกี่ยวข้องกับวัด ให้มีพฤติกรรมที่เหมาะสมเป็นการสร้างศรัทธาแก่ประชาชนผู้พบเห็น และมาติดต่อกับวัด

๑๐. จักต้องพยายามบริหารวัดให้มีอาคารสถานที่อาณาบริเวณเหมาะสมต่อการศึกษาและปฏิบัติธรรมทั้งในส่วนของพระภิกษุ สามเณร และประชาชน ให้สอดคล้องกับหลักการของพระพุทธศาสนา มีความสงบร่มรื่น ทำให้อยากเข้ามาหาความสงบและศึกษาธรรม รวมทั้งสรรพสิ่งต่างๆ ทั้งสิ่งมีชีวิตและไม่มีชีวิต จักต้องไม่ก่อให้เกิดความเดือดร้อนรำคาญแก่ประชาชนที่มาวัดหรือที่อยู่ใกล้วัดด้วย

๑๑. วัดกับประชาชนจักต้องเกื้อหนุนซึ่งกันและกัน พระพุทธศาสนาจึงจะอยู่ได้อย่างมั่นคง ดังนั้น นอกจากพระจะให้ธรรมแก่ประชาชนแล้ว ก็ควรจัดวัดและเครื่องใช้ของวัดอย่างมีระบบให้เหมาะต่อการให้บริการประชาชนเพื่อกิจการของพระพุทธศาสนา เพื่อให้เกิดความสัมพันธ์ที่ดีต่อกัน เป็นการดึงประชาชนเข้ามาใกล้ชิดกับวัด และพระก็ควรหาช่องทางช่วยเหลือในด้านธรรมแก่ประชาชนต่อไปตามความเหมาะสมด้วย

๑๒. ประชาชนเป็นจำนวนมากที่เชื่อโชคลางของขลังวัตถุมงคลและสิ่งศักดิ์สิทธิ์ โดยหวังว่าสิ่งเหล่านี้จะบันดาลความโชคดี ความร่ำรวย ความสำเร็จแก่เขาได้ ทำให้ประชาชนขาดการพึ่งพาตนเอง ไม่พัฒนา พระพุทธศาสนาควรทำหน้าที่เป็นยารักษาโรคเหล่านี้ โดยการไม่ไปดูถูก ต่ำหนิ การกระทำเหล่านั้นแต่ควรใช้หลักธรรมในเรื่องเหตุและผล เรื่องการพึ่งตนเอง เรื่องการศึกษา ฝึกฝนพัฒนาและการครองชีวิตอย่างไม่ประมาทมาใช้ในการเผยแพร่ โดยใช้เครื่องรางของขลังสิ่งศักดิ์สิทธิ์ วัตถุมงคลเป็นเครื่องปิดช่องความประหวั่นใจ จักทำให้การเผยแพร่พระพุทธ ศาสนาได้ผลดียิ่งขึ้น

๑๓. ศาสนาพุทธเป็นของคู่กับชุมชน วัดมีครบทุกตำบล และจะเป็นศูนย์รวมของประชาชนในแต่ละตำบล หากจะจัดการบริหารวัดให้เป็นศูนย์กลางการพัฒนาชุมชน ที่พัฒนาทั้งด้านจิตใจและคุณภาพชีวิตในด้านอื่นๆ จะทำให้เกิดความสัมพันธ์ของประชาชนกับพระพุทธศาสนาเจริญอย่างยั่งยืน โดยที่พระสงฆ์จะให้ธรรมทานแก่ประชาชน ส่วนประชาชนจะให้ อามิสทานแก่พระสงฆ์ นับเป็นการเกื้อกูลกันอย่างถูกต้องเพื่อมีพลังอยู่ในสังคมต่อไป

๑๔. การจัดการบริหารวัดเพื่อเป็นศูนย์กลางพัฒนาชุมชนจำเป็นต้องจัดให้ประชาชนในท้องถิ่นมีส่วนร่วมในการเป็นเจ้าของกิจการของวัด ร่วมบริหารวัดตามหลักการของพระพุทธศาสนา ด้วย จึงสมควรปรับปรุงการบริหารวัดให้เป็นองค์กรบริหารวัด ถึงแม้วัดแต่ละวัดจะเป็นนิติบุคคลอยู่แล้วก็ตาม แต่การเมืองค์กรร่วมบริหารวัด เสนอความคิดและให้เจ้าอาวาสตัดสินใจดำเนินการ ประชาชนก็จะร่วมดำเนินการอย่างเต็มที่ เต็มใจพุทธศาสนาย่อมเจริญยิ่งขึ้น

๑๕. สำนักงานพระพุทธศาสนาแห่งชาติ และกระทรวงศึกษาธิการ ย่อมมีเจตนาที่ดีในการรักษาและพัฒนาพระพุทธศาสนา ดังนั้น เจ้าอาวาสและพระภิกษุควรศึกษางานโครงการของทางราชการ เพื่อประสานงานการดำเนินงานให้เกิดพลังการพัฒนาพระพุทธศาสนายิ่งขึ้น

๑๖. วัดทุกวัดควรได้ดำเนินการรักษาและฟื้นฟูธรรมชาติ เช่นร่วมจัดโครงการป่าชุมชนโครงการอุทยานการศึกษา เป็นต้น ซึ่งจะได้ทั้งการส่งเสริมการปลูกต้นไม้ และการใช้ต้นไม้เป็นเครื่องมือในการเผยแพร่ธรรมต่อด้วย

๑๗. มหาเถรสมาคมเป็นองค์กรสูงสุด ซึ่งเจ้าอาวาสและพระสงฆ์จะต้องศึกษา ส่งเสริมสนับสนุน ประสานงานเพื่อการเผยแพร่ธรรมและพัฒนาพระพุทธศาสนาจะได้ตรงตามนโยบาย ถูกทิศทาง แก่ไขสถานการณ์และเหมาะสมกับโอกาส ย่อมเป็นพลังส่งเสริมพัฒนายิ่งขึ้น

๑๘. หลักการบริหาร การดำเนินงานต่างๆ ควรมีการวางแผนระยะยาว ระยะสั้น เพื่อการปฏิบัติพัฒนาวัด และควรให้ประชาชนในท้องถิ่นมีส่วนร่วมอย่างสม่ำเสมอ หลักการเหล่านี้ พระสงฆ์สามารถค้นคว้าให้เกิดการเรียนรู้ได้ซึ่งจักต้องยึดหลักการ การฝึกฝน การพัฒนา การไม่ประมาท และหลักการพึ่งตนเองเป็นสำคัญ จึงจะบังเกิดผลดี

๑๙. สงฆ์ควรมีความสมถะ มีความเป็นอยู่อย่างง่าย ไม่หวังลาภสักการะ มุ่งศึกษา ปฏิบัติธรรมและเผยแผ่แก่ประชาชน ดังนั้น กิจกรรมที่วัดต่างๆ ดำเนินการอยู่ขณะนี้ จึงจำเป็นต้องมีการทบทวน สังคายนา เพื่อการพัฒนาที่มั่นคงยั่งยืนของพระพุทธศาสนาต่อไป

๒๐. ปัจจุบันจำนวนพระสงฆ์มีมากยิ่งฤดูพรรษายังมีจำนวนมากขึ้นกว่าปกติหลายเท่า ดังนั้น จำเป็นต้องมีการปกครองพระบวชใหม่โดยให้พระที่ประพฤติดีแล้วดูแลปกครองอบรมพระที่บวชใหม่เป็นกลุ่มๆ จะช่วยส่งเสริมพระวินัยและการศึกษาของพระสงฆ์ให้ดีขึ้นทำให้เกิดการพัฒนา สงฆ์ พัฒนาวัด พัฒนาบทบาทหน้าที่พระสงฆ์ จนเกิดประโยชน์แก่ประชาชนและประเทศชาติอย่างแท้จริง^{๒๒}

ตารางที่ ๒.๗ ลักษณะการเผยแผ่ที่มีประสิทธิภาพ

ลักษณะการเผยแผ่ที่มีประสิทธิภาพ	๑	๒	๓
๑) ยึดหลักคำสอนที่เป็นแก่นแท้ของพระพุทธศาสนาตามหลักอริยสัจ ๔ มรรคมีองค์ ๘ มุ่งเน้นการปฏิบัติธรรมเพื่อการเผยแผ่ต่อไป ใช้หลักธรรมในเรื่องเหตุและผล เรื่องการพึ่งตนเอง เรื่องการศึกษา	/	/	/
๒) มุ่งพัฒนาภาพลักษณ์ที่ดีแก่พระสงฆ์ ควรมีการคัดสรรบุคคล ผู้จะมาบวช มีการศึกษาอบรมธรรมทั้งก่อน ระหว่าง และหลังการบวช มุ่งจัดกิจกรรมให้การศึกษาศึกษาและปฏิบัติธรรมอย่างต่อเนื่อง	/	/	/
๓) ส่งเสริมพระวินัยและการศึกษาของพระสงฆ์ให้ดีขึ้น จัดให้พระสงฆ์ที่ศึกษาธรรมดีแล้วให้ได้มีโอกาสเผยแผ่ธรรมแก่ประชาชน ด้วยบุคลิกภาพที่ดี	/	/	/
๔) ศึกษากลุ่มคน หรือกลุ่มเป้าหมาย ส่งเสริมวิธีการเผยแผ่เชิงรุก เข้าหาผู้นำทางศาสนา การเมืองและทางเศรษฐกิจ เยี่ยมเยียนตามบ้าน	/	/	/
๕) วิเคราะห์การนำเสนอธรรมให้เหมาะสมต่อกลุ่มเป้าหมาย ส่งเสริมอนุศาสนีปาฏิหาริย์คือการสอน อธิบาย ชี้แจง โต้ตอบด้วยเหตุผล ใช้วิธีสนทนา บรรยายและตอบปัญหา	/	/	/
๖) ดำเนินการเผยแผ่ธรรม ยึดหลักการเผยแผ่ธรรม ๖ ประการ	/	/	/
๗) มีการวางแผนระยะยาว ระยะสั้น เพื่อการปฏิบัติพัฒนาวัด บริหารวัดให้มีอาคารสถานที่ที่เหมาะสม จัดวัดและเครื่องใช้ของวัดอย่างมีระบบให้เหมาะต่อการให้บริการ	/	/	/
๘) จัดการบริหารวัดให้เป็นศูนย์กลางการพัฒนาชุมชน ส่งเสริมวิธีการบริการชุมชน ปรับตัวให้เข้ากับวัฒนธรรมท้องถิ่น จัดให้ประชาชนในท้องถิ่นมีส่วนร่วม	/	/	/

^{๒๒} สำนักงานคณะกรรมการการศึกษาแห่งชาติ, ความสำเร็จในการปฏิบัติภารกิจของวัด : ศึกษาเฉพาะกรณี วัดป่านานาชาติ จังหวัดอุบลราชธานี, (กรุงเทพมหานคร : ศุภสภาลาดพร้าว, ๒๕๔๕), หน้า ๒๑ - ๒๕.

ในการเป็นเจ้าของกิจกรรมของวัด			
๙) ส่งเสริมการปฏิรูปพระพุทธศาสนาให้มีความมั่นคง ต้องมีการทบทวนสังคายนากิจกรรมต่างๆ ที่ดำเนินการอยู่ ประสานงาน สร้างพันธมิตรกับหน่วยงานต่างๆ	/	/	/

๑. สิริพิชญ์ เตชะไกรศรี ๒. สำนักงานคณะกรรมการการศึกษาแห่งชาติ ๓. ผู้วิจัย

จากแนวคิดของนักวิชาการดังกล่าว สรุปได้ว่า ลักษณะการเผยแผ่ที่มีประสิทธิภาพมีลักษณะดังนี้

๑. ยึดหลักคำสอนที่เป็นแก่นแท้ของพระพุทธศาสนาตามหลักอริยสัจ ๔ มรรคมีองค์ ๘ มุ่งเน้นการปฏิบัติธรรมเพื่อการเผยแผ่ต่อไป ใช้หลักธรรมในเรื่องเหตุและผล เรื่องการพึ่งตนเอง เรื่องการศึกษา

๒. มุ่งพัฒนาภาพลักษณ์ที่ดีแก่พระสงฆ์ ควรมีการคัดสรรบุคคล ผู้จะมาบวช มีการศึกษาอบรมธรรมทั้งก่อน ระหว่าง และหลังการบวช มุ่งจัดกิจกรรมให้การศึกษาและปฏิบัติธรรมอย่างต่อเนื่อง

๓. ส่งเสริมพระวินัยและการศึกษาของพระสงฆ์ให้ดีขึ้น จัดให้พระสงฆ์ที่ศึกษาธรรมดีแล้ว ให้ได้มีโอกาสเผยแผ่ธรรมแก่ประชาชน ด้วยบุคลิกภาพที่ดี

๔. ศึกษากลุ่มคน หรือกลุ่มเป้าหมาย ส่งเสริมวิธีการเผยแผ่เชิงรุก เข้าหาผู้นำทางศาสนา การเมืองและทางเศรษฐกิจ เยี่ยมเยียนตามบ้าน

๕. วิเคราะห์การนำเสนอธรรมให้เหมาะสมต่อกลุ่มเป้าหมาย ส่งเสริมอนุสาสนีปาฏิหาริย์ คือการสอน อธิบาย ชี้แจง โต้ตอบกันด้วยเหตุผล ใช้วิธีการสนทนา การบรรยายและตอบปัญหา

๖. ดำเนินการเผยแผ่ธรรม ยึดหลักการเผยแผ่ธรรม ๖ ประการดังนี้ (๑) ห้ามปรามการทำความชั่วทั้งมวล (๒) ส่งเสริมให้กระทำความดีทั้งมวล (๓) ให้ได้ฟังและได้รู้ธรรมที่ยังไม่เคยรู้ไม่เคยฟัง (๔) ช่วยเสริมในสิ่งที่ประชาชนได้ยินได้รู้แต่ไม่เข้าใจให้เข้าใจ (๕) ให้คิดอนุเคราะห์ผู้อื่นด้วยความเมตตาปรารถนาดี (๖) บอกทางสวรรค์คือทางดำเนินชีวิตที่ดีที่ถูกต้องให้ประชาชน

๗. มีการวางแผนระยะยาว ระยะสั้น เพื่อการปฏิบัติพัฒนาวัด บริหารวัดให้มีอาคารสถานที่อาณาบริเวณเหมาะสม จัดวัดและเครื่องใช้ของวัดอย่างมีระบบให้เหมาะต่อการให้บริการ

๘. จัดการบริหารวัดให้เป็นศูนย์กลางการพัฒนาชุมชน ส่งเสริมวิธีการบริการชุมชน ปรับตัวให้เข้ากับวัฒนธรรมท้องถิ่น จัดให้ประชาชนในท้องถิ่นมีส่วนร่วมในการเป็นเจ้าของกิจกรรมของวัด

๙. ส่งเสริมการปฏิรูปพระพุทธศาสนาให้มีความมั่นคง ต้องมีการทบทวน สังคายนากิจกรรมต่างๆ ที่ดำเนินการอยู่ ประสานงาน สร้างพันธมิตรกับหน่วยงานต่างๆ

๒.๔.๔ ขั้นตอนการเผยแพร่พระพุทธศาสนาศาสนา

จากการศึกษาจากพระไตรปิฎก สามารถสรุปขั้นตอนการเผยแพร่ของพระสัมมาสัมพุทธเจ้าที่ได้ทรงปฏิบัติอยู่เป็นประจำ สามารถจำแนกได้ ดังนี้

๑. พระสัมมาสัมพุทธเจ้าทรงแบ่งกลุ่มเป้าหมายชัดเจน ทรงจำแนกประเภทบุคคลไว้ ๔ จำพวกคือ

- ๑) อุกคฆิตัญญู ผู้เข้าใจได้ฉับพลัน
- ๒) วิปจิตัญญู ผู้เข้าใจต่อเมื่อขยายความ
- ๓) เนยยะ ผู้ที่พอจะแนะนำได้
- ๔) ปทปรมะ ผู้ที่สอนให้รู้ได้เพียงตัวบทคือพยัญชนะ^{๖๓}

ถือได้ว่า พระองค์ได้มีการวิเคราะห์กลุ่มเป้าหมายที่จะเผยแพร่ไว้ก่อนแล้ว โดยทรงตรวจดูสัตว์โลกที่สามารถและที่ยังไม่สามารถบรรลุธรรมอันควรจะเสด็จไปโปรดหรือไม่ และโปรดในระดับใด

๒. พระสัมมาสัมพุทธเจ้าทรงแสดงธรรมโปรดประชาชนด้วย อนุปุพพิกา^{๖๔} ที่กล่าวธรรมไปตามลำดับ ทาน ศีล สักคกกา กามาทีนพ เนกขัมมานิสงส์ จนถึงอริยสัจจ์ ๔ แสดงให้เห็นว่าทรงมีการกำหนดหัวข้อธรรมที่พอเหมาะพอสมกับผู้ที่จะไปอบรมแนะนำสั่งสอน ลำดับหัวข้อธรรมจัดลำดับจากรูปธรรม ไปหานามธรรม หรือจากหยาบไปหาละเอียด จัดลำดับจากง่ายไปหายาก

๓. พระสัมมาสัมพุทธเจ้าทรงแสดงคุณประโยชน์ของคำสอนของพระองค์ว่าเป็นไปเพื่อประโยชน์ ๓ ประการ ดังนี้

๑. ทิฏฐธัมมิกัตถะ^{๖๕} หมายถึง ประโยชน์ที่พึงเกิดขึ้นในปัจจุบัน ซึ่งเป็นประโยชน์เกี่ยวกับการดำเนินชีวิตประจำวันที่บุคคลธรรมดาสามัญทั่วๆ

๒. สัมปรายิกัตถะ^{๖๖} หมายถึง ประโยชน์เบื้องหน้าเป็นหลักประกันชีวิตในอนาคตและภพหน้า ซึ่งเป็นประโยชน์ที่สูงกว่าประโยชน์ในปัจจุบันเป็นคุณค่าของชีวิตและยังเป็น ประโยชน์ที่พึงได้ในโลกนี้เช่นเดียวกัน

๓. ปรมัตถะ หมายถึง ประโยชน์สูงสุด อันหมายถึงนิพพาน คือ ดับกิเลสและทุกข์ได้โดยสิ้นเชิง รู้แจ้งสภาวะของสิ่งทั้งหลายตามความเป็นจริง รู้เท่าทันคติธรรมของสังขารธรรมทั้งหลายไม่ตกเป็นทาสของโลกและชีวิต ไม่ถูกบีบคั้นด้วยอำนาจความยึดถือ สามารถทำจิตใจให้เป็นอิสระ ผ่องใส สงบ มีความสุขใจ รู้แจ้งสภาวะของสิ่งทั้งปวง หลุดพ้นจากความทุกข์ ดับอวิชชา ตัณหา และอุปาทาน

๔. พระสัมมาสัมพุทธเจ้าทรงกำหนดหลักการการเผยแผ่ออกเป็นอุดมการณ์ หลักการ และวิธีการ โดยทรงแสดงโอวาทปาฏิโมกข์แก่พระภิกษุ จำนวน ๑,๒๕๐ ก่อนส่งไปเผยแผ่

๕. พระสัมมาสัมพุทธเจ้าทรงดำเนินการเผยแผ่ผ่านช่องทางการเผยแผ่โดยทางมุขปาฐะรูปแบบที่ใช้ในยุคนี้คือ การท่องจำด้วยวาจาและการสาธยายทั้งโดยบุคคลคนเดียวหรือสาธยายเป็นหมู่คณะ เช่น การสาธยายพระวินัยโดยการสวดปาฏิโมกข์ กระบวนการในยุคนี้เป็นการเผยแผ่ปากต่อ

^{๖๓} อัง.จตุกก. (ไทย) ๒๑/๑๓๓/๒๐๒.

^{๖๔} วิ.ม. (ไทย) ๔/๒๕/๓๒ - ๓๓.

^{๖๕} อัง.อภุฎก. ๒๓/๕๔/๓๒๑

^{๖๖} อัง.อภุฎก. ๒๓/๕๔/๓๒๔

ปาก โดยอาจารย์จะสอนศิษย์ด้วยวาจา จากนั้นศิษย์ก็จะจดจำจนขึ้นใจและสาธยายต่อ เมื่ออาจารย์เสียชีวิตลง ลูกศิษย์ก็จะเป็นอาจารย์ต่อไป ส่วนในการเผยแพร่ต่อคนทั่วไปก็จะใช้การเทศน์ การบรรยายธรรม การสนทนาธรรม การอภิปรายธรรม เป็นต้น^{๖๗}

๖. พระสัมมาสัมพุทธเจ้าทรงสร้างความสัมพันธ์กับกลุ่มเป้าหมายในการเผยแพร่ ทั้งจากโดยพระองค์เองกรณีพระปัญญาวัคคีย์ ทรงดำริว่า “ภิกษุปัญญาวัคคีย์ มีอุปการะแก่เรามากที่ได้เฝ้าปรนนิบัติเรา ผู้มุ่งหน้าบำเพ็ญเพียรมา ถ้ากระไร เราจะพึงแสดงธรรมแก่ภิกษุปัญญาวัคคีย์ก่อน”^{๖๘} นี้เป็นเครื่องยืนยันถึงความสัมพันธ์เป็นปัจจัยจำเป็นต่อการเผยแพร่พระพุทธศาสนาและกรณีทรงกำหนดความสัมพันธ์ให้สงฆ์พุทธสาวก ทรงกำหนดความสัมพันธ์ไว้ชัดเจน ได้แก่

๑) ความสัมพันธ์ระหว่างพระอุปัชฌาย์ กับสัททวิหาริก ทรงอนุญาตอุปัชฌาย์ ว่า “ภิกษุทั้งหลาย เราอนุญาตอุปัชฌาย์ อุปัชฌาย์จักเข้าไปตั้งจิตสนทนสนมในสัททวิหาริกฉันทบุตร สัททวิหาริกจักเข้าไปตั้งจิตสนทนสนมในอุปัชฌาย์ฉันทบิดาเมื่อเป็นเช่นนี้ อุปัชฌาย์และสัททวิหาริกจักมีความเคารพ ยำเกรงประพฤติกถมเกลียวกัน จักถึงความเจริญองงามไพบุลย์ในธรรมวินัยนี้”^{๖๙}

๒) ความสัมพันธ์ระหว่างอาจารย์กับอันเตวาสิก เริ่มขึ้นมีพระภิกษุเข้าบรรพชาอุปสมบทมากขึ้นจนกระทั่งพระอุปัชฌาย์ดูแลไม่ทั่วถึง จึงทรงอนุญาตอาจารย์ ด้วยพระดำรัสว่า “ดูกรภิกษุทั้งหลาย เราอนุญาตอาจารย์ อาจารย์จักตั้งจิตสนทนสนมในอันเตวาสิกฉันทบุตร อันเตวาสิกจักตั้งจิตสนทนสนมในอาจารย์ฉันทบิดา เมื่อเป็นเช่นนี้ อาจารย์และอันเตวาสิกนั้นต่างจักมีความเคารพ ยำเกรง ประพฤติกถมเกลียวกันอยู่ จักถึงความเจริญองงามไพบุลย์ในธรรมวินัยนี้”^{๗๐}

๓. พระสัมมาสัมพุทธเจ้าทรงจัดวางภารกิจ กิจวัตร กิจกรรมหลักของพระองค์ในการทำหน้าที่เผยแผ่ในแต่ละวันอย่างชัดเจน เป็น โลกัตถจริยา การที่พระองค์ทรงอนุเคราะห์ชาวโลกนั้น แสดงออกในพุทธกิจประจำวันนั่นเอง พุทธกิจ ๕ ประการ คือ

(๑) ปุเรภัตตกิจ เวลาเช้าเสด็จออกบิณฑบาต ถือโอกาสแสดงธรรมโปรดเวไนยสัตว์ด้วย

(๒) ปิจฉภัตตกิจ เวลาบ่ายทรงแสดงธรรมโปรดประชาชน

(๓) ปุริมยามกิจ เวลาค่ำทรงประทานโอวาทแก่ภิกษุสงฆ์

(๔) มัชฌิมยามกิจ เวลากลางคืนทรงตอบปัญหาเทวดา

(๕) ปัจฉิมยามกิจ เวลาจวนสว่างทรงตรวจดูบุคคลที่พึงโปรดด้วยพระญาณ

๘. พระสัมมาสัมพุทธเจ้าทรงให้ความสำคัญกับการสร้างพันธมิตรกับทุกชนชาติเผ่าพันธุ์ทุกหมู่เหล่า ทุกชนชั้นวรรณะของสังคม สังเกตจากการที่พระองค์เสด็จไปหา ครูทั้ง ๖ ซึ่งเป็นเจ้าลัทธินิโฆณในสมัยนั้นเป็นประจำ ในส่วนของการสร้างพันธมิตรเพื่อให้กิจการงานต่างๆ เจริญก้าวหน้า พระสัมมาสัมพุทธเจ้าตรัสเรื่องการสร้างพันธมิตรไว้ในหัวข้อธรรมที่ว่าด้วย ปริสัณญู ในหมวดธรรมสัปปุริสธรรม ๗ ไว้ว่า “ดูก่อนท่านผู้มีอายุทั้งหลาย ภิกษุในพระธรรมวินัยนี้ ๑. ธรรมัญญู เป็นผู้รู้จักเหตุ ๒. อัตตัญญู เป็นผู้รู้จักผล ๓. อุตตัญญู เป็นผู้รู้จักตน ๔. มัตตัญญู เป็นผู้รู้จักประมาณ ๕. กาลัญญู เป็นผู้รู้

^{๖๗} อ่างแก้ว

^{๖๘} วิ. มหา. (ไทย) ๔/๑๐/๑๕ - ๑๖

^{๖๙} วิ. มหา. (ไทย) ๔/๖๕/๘๑

^{๗๐} วิ. มหา. (ไทย) ๔/๙๒/๖๕

จักกาลเวลา ๖. ปริสัญญุ เป็นผู้รู้จักบริษัท ๗. ปุคคัลญญ เป็นผู้รู้จักบุคคล.^{๗๑} แม้การรู้จักบริษัท ก็เป็นองค์คุณหนึ่งของพระสัมมาสัมพุทธเจ้า ตามที่พระองค์ตรัสไว้ว่า “ดูก่อนภิกษุทั้งหลาย พระตถาคตอรหันตสัมมาสัมพุทธเจ้าทรงประกอบด้วยธรรม ๕ ประการ ก็ฉนั้นเหมือนกัน ย่อมทรงยังธรรมจักรขึ้นเยี่ยมให้ขึ้นไปโดยธรรมที่เดียว ธรรมจักรนั้นย่อมเป็นจักรอันสมณะ พราหมณ์ เทวดา มาร พรหม หรือใครๆ ในโลก จะคัดค้านไม่ได้ ธรรม ๕ ประการเป็นไฉน คือ พระตถาคตอรหันตสัมมาสัมพุทธเจ้าในโลกนี้ ทรงรู้จักผล ๑ ทรงรู้จักเหตุ ๑ ทรงรู้จักประมาณ ๑ ทรงรู้จักกาล ๑ ทรงรู้จักบริษัท ๑ ดูก่อนภิกษุทั้งหลาย พระตถาคตอรหันตสัมมาสัมพุทธเจ้าทรงประกอบด้วยธรรม ๕ ประการนี้แล ย่อมทรงยังธรรมจักรขึ้นเยี่ยมให้ขึ้นไปโดยธรรมที่เดียว ธรรมจักรนั้นย่อมเป็นจักรอันสมณะ พราหมณ์ เทวดา มาร พรหม หรือ ใครๆ ในโลก จะคัดค้านไม่ได้”^{๗๒}

คณะกรรมการการเผยแผ่พระพุทธศาสนาแห่งชาติ มีแนวทางในการจัดกิจกรรมงานเผยแผ่ตามขั้นตอนดังนี้

๑. กำหนดนโยบายและแผนแม่บทการเผยแผ่พระพุทธศาสนา
๒. งบประมาณสนับสนุนกิจกรรมการเผยแผ่
๓. กำกับดูแลและสนับสนุนส่งเสริม การดำเนินกิจกรรม ตามนโยบายและแผนแม่บท

๔. พัฒนาบุคลากรการเผยแผ่พระพุทธศาสนา
๕. ดำเนินการให้มีการผลิตสื่อการเรียนการสอน ตำราวิชาการ โสตทัศนศึกษา
๖. ส่งเสริมการจัดตั้งสถานีวิจัยโทรทัศน์เพื่อการเผยแผ่พระพุทธศาสนา
๗. จัดตั้งกองทุนเพื่อการเผยแผ่พระพุทธศาสนา
๘. ดำเนินการเกี่ยวกับการเป็นศูนย์รวบรวมข้อมูล สารสนเทศ
๙. ให้คำปรึกษาและข้อเสนอแนะเกี่ยวกับการเผยแผ่แก่บุคลากรการเผยแผ่พระพุทธศาสนา

๑๐. จัดทำรายงานผลการเผยแผ่พระพุทธ ศาสนาประจำปี

ฝ่ายเผยแผ่พระพุทธศาสนา สำนักงานพระพุทธศาสนาแห่งชาติ ได้ให้กรอบแนวทางการปฏิบัติสามารถนำมาใช้เป็นแนวทางในการเผยแผ่ได้ ดังนี้

๑. การพัฒนารูปแบบและจัดทำแผนการเผยแผ่พระพุทธศาสนา โดยการแต่งตั้งคณะกรรมการท้องถิ่น กำหนดนโยบายแนวทางและส่งเสริมการเผยแผ่พระพุทธศาสนาอย่างต่อเนื่องและครอบคลุมในทุกระดับ จัดทำแผนการเผยแผ่พระพุทธศาสนาให้เป็นระบบและต่อเนื่องทั้งระยะสั้นและระยะยาว สร้างรูปแบบการเผยแผ่พระพุทธศาสนาให้เหมาะสมกับประเภทและวัยของกลุ่มคน
๒. ส่งเสริมวัด องค์กรและเอกชนในท้องถิ่นให้จัดกิจกรรมเผยแผ่พระพุทธศาสนา โดยการส่งเสริมการดำเนินงานของพระสงฆ์ผู้ทำหน้าที่ด้วยการจัดตั้งสถาบันอบรมให้ฝึกอบรมพระสงฆ์ให้มีความสามารถเผยแผ่พระพุทธศาสนาได้อย่างมีประสิทธิภาพ ขยายฝึกอบรมให้กระจายไปอยู่ในส่วนภูมิภาค พัฒนาวัดให้เป็นศูนย์กลางของชุมชน เป็นแหล่งความรู้ มีสภาพแวดล้อมที่สะอาด ร่มรื่น เป็นศูนย์กลางเผยแผ่พระพุทธศาสนา และเป็นแหล่งจูงใจให้ประชาชนเข้าวัดให้มากขึ้น

^{๗๑} ที. ปา. (ไทย) ๑๑/๓๓๐/๓๓๓

^{๗๒} อง. ปณจก. (ไทย) ๒๒/๑๓๑/๒๑๑

ส่งเสริมองค์กรทางพระพุทธศาสนา องค์กรทางสังคม สื่อมวลชนและเอกชนร่วมจัดกิจกรรมการเผยแผ่พระพุทธศาสนาให้แพร่หลายไปสู่ประชาชน จัดให้ผู้มีคุณวุฒิทางพระพุทธศาสนาเป็นผู้สอนวิชาพระพุทธศาสนาในสถานศึกษาทุกระดับ รวมทั้งส่งเสริมให้มีการฝึกปฏิบัติธรรม และจัดกิจกรรมส่งเสริมคุณธรรมทั้งในภาครัฐและภาคเอกชน

๓. พัฒนาสื่อการเผยแผ่พระพุทธศาสนาให้หลากหลายและทันสมัย โดยการผลิตสื่อหลากหลายให้ทันสมัย พร้อมทั้งส่งเสริมการเทศน์ด้วยภาษาที่เข้าใจง่าย ผลิตรายการวิทยุ โทรทัศน์ เทปเสียง และวีดิทัศน์ เพื่อใช้ในการเผยแผ่พระพุทธศาสนาให้เป็นไปอย่างต่อเนื่องดำเนินการให้นักเรียน นักศึกษา ประชาชนได้รับการศึกษาหลักสูตรธรรมศึกษาให้ทั่วถึงทุกห้องที่ ผลิตและพัฒนาสื่อการเผยแผ่หลักธรรมคำสอนของพระพุทธศาสนาโดยเน้นการใช้เทคโนโลยีที่ทันสมัยเช่น สื่อวิทยุ โทรทัศน์ สิ่งพิมพ์ จัดทำสื่อ หรือจัดทำคอมพิวเตอร์ รวมทั้งการสื่อสารประชาสัมพันธ์ในทุกรูปแบบ เพื่อให้ประชาชนตื่นตัว

๔. ส่งเสริมและสร้างเครือข่ายการเผยแผ่พระพุทธศาสนา โดยการจัดรูปแบบเครือข่ายการดำเนินงานเผยแผ่พระพุทธศาสนา เพื่อให้เกิดการประสานงานระหว่างหน่วยงานที่เกี่ยวข้องส่งเสริมสนับสนุนให้มีการจัดตั้งศูนย์เผยแผ่พระพุทธศาสนา เพื่อระดมสรรพกำลังในการเผยแผ่พระพุทธศาสนาไปสู่ประชาชน ส่งเสริมสนับสนุนและประสานงานกับหน่วยงานที่ทำหน้าที่เผยแผ่พระพุทธศาสนา เช่น ศูนย์เผยแผ่พระพุทธศาสนาประจำจังหวัด เพื่อเป็นศูนย์กลางในการเผยแผ่คุณธรรม จริยธรรม และดำเนินงานที่สามารถทำให้การเผยแผ่พระพุทธศาสนาเป็นไปอย่างต่อเนื่องและครอบคลุมกลุ่มเป้าหมายอย่างทั่วถึง^{๗๓}

ตารางที่ ๒.๘ ขั้นตอนการเผยแผ่พระพุทธศาสนา

ขั้นตอนการเผยแผ่พระพุทธศาสนา	๑	๒	๓	๔
๑. การวิเคราะห์กลุ่มเป้าหมาย กำหนดนโยบายและจัดทำแผน	/	/		/
๒. การพัฒนารูปแบบ แสดงคุณประโยชน์ของคำสอน กำหนดหัวข้อธรรมที่พอเหมาะพอสม	/		/	/
๓. พัฒนาบุคลากรด้านการเผยแผ่พระพุทธศาสนา ส่งเสริมสร้างความสัมพันธ์กับกลุ่มเป้าหมายในการเผยแผ่	/	/		/
๔. จัดตั้งกองทุนเพื่อการเผยแผ่พระพุทธศาสนา จัดงบประมาณสนับสนุนกิจกรรมการเผยแผ่		/		/
๕. ส่งเสริมวัด องค์กรและเอกชนในท้องถิ่นให้จัดวางภารกิจ กิจกรรมหลัก ดำเนินการเผยแผ่ผ่านช่องทางต่างๆ		/	/	/
๖. พัฒนาสื่อการเผยแผ่พระพุทธศาสนาให้หลากหลายและทันสมัย จัดตั้งสถานีวิทยุโทรทัศน์		/	/	/
๗. ส่งเสริมและสร้างเครือข่าย สร้างพันธมิตรกับทุกชนชาติเผ่าพันธุ์ ทุกหมู่เหล่า ให้มีการแต่งตั้งคณะกรรมการระดับภูมิภาคและระดับท้องถิ่นขึ้น	/	/	/	/

^{๗๓}ฝ่ายเผยแผ่พระพุทธศาสนา สำนักงานพระพุทธศาสนาแห่งชาติ, คู่มือการปฏิบัติงานหน่วยอบรมประชาชนประจำตำบล (กรุงเทพมหานคร : สำนักงานพระพุทธศาสนาแห่งชาติ, ๒๕๕๐), หน้า ๒๖ - ๒๘.

๘. ดำเนินการเกี่ยวกับการเป็นศูนย์รวบรวมข้อมูล สารสนเทศ ให้ คำปรึกษาและข้อเสนอแนะ จัดทำรายงานผล		/	/	/
---	--	---	---	---

๑. พระไตรปิฎก ๒. คณะกรรมการการเผยแผ่พระพุทธศาสนาแห่งชาติ ๓. สำนักงานพระพุทธศาสนาแห่งชาติ/ฝ่ายเผยแผ่พระพุทธศาสนา ๔. ผู้วิจัย

จากการวิเคราะห์ตามตารางดังกล่าวข้างต้น สามารถสรุปขั้นตอนการเผยแผ่ได้ดังต่อไปนี้

๑. การวิเคราะห์กลุ่มเป้าหมาย กำหนดนโยบายและจัดทำแผน
๒. แสดงคุณสมบัติของคำสอน กำหนดหัวข้อธรรมที่พอเหมาะพอสม
๓. พัฒนาบุคลากรด้านการเผยแผ่พระพุทธศาสนา สร้างความสัมพันธ์กับกลุ่มเป้าหมายในการเผยแผ่
๔. จัดตั้งกองทุนเพื่อการเผยแผ่พระพุทธศาสนา จัดงบประมาณสนับสนุนกิจกรรมการเผยแผ่
๕. ส่งเสริมวัด องค์กรและเอกชนในท้องถิ่นให้จัดวางภารกิจ กิจกรรมหลัก ดำเนินการเผยแผ่ผ่านช่องทางต่างๆ
๖. พัฒนาสื่อการเผยแผ่พระพุทธศาสนาให้หลากหลายและทันสมัย จัดตั้งสถานีวิทยุโทรทัศน์
๗. ส่งเสริมและสร้างเครือข่าย สร้างพันธมิตรกับทุกชนชาติเผ่าพันธุ์ ทุกหมู่เหล่า ให้มีการแต่งตั้งคณะกรรมการระดับภูมิภาคและระดับท้องถิ่นขึ้น
๘. ดำเนินการเกี่ยวกับการเป็นศูนย์รวบรวมข้อมูล สารสนเทศ ให้คำปรึกษาและข้อเสนอแนะ จัดทำรายงานผล

๒.๕ งานวิจัยที่เกี่ยวข้อง

๒.๕.๑ งานวิจัยภายในประเทศ

พระครูอุทัยกิจจารักษ์ (สุรางค์ สุจินฺโณ) ได้ศึกษาวิจัยเรื่อง “รูปแบบการบริหารจัดการการเผยแผ่พระพุทธศาสนาขององค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น ภาค ๒” พบว่า^{๗๔}

๑. พระสงฆ์ไม่ทันโลก ไม่เข้าใจกระบวนการเปลี่ยนแปลงของสังคมและปัญหาอันสลับซับซ้อนของสังคมแล้ว เมื่อไปเทศน์หรือบรรยายให้นักเรียน นักศึกษาหรือปัญญาชนฟัง จะทำให้เขาเหล่านั้นมองพระสงฆ์ว่า ไม่มีการพัฒนา ทำให้ไม่สามารถแก้ปัญหาของชาวบ้านได้และเป็นเหตุให้เขาหันไปพึ่งผู้อื่น ทั้งที่บทบาทของพระสงฆ์ในอดีตซึ่งทำหน้าที่เป็นที่ปรึกษาของชาวบ้านในเมื่อเขามีปัญหาชีวิต

๒. ความเป็นอยู่ของพระสงฆ์ที่เคยเรียบง่ายได้เปลี่ยนไป เครื่องอำนวยความสะดวกที่เป็นผลผลิตทางเทคโนโลยีและวิทยาศาสตร์สมัยใหม่มากขึ้น เช่น ไฟฟ้า วิทยุ โทรทัศน์ โทรศัพท์ รถยนต์ เครื่องปรับอากาศ เป็นต้น ได้เข้ามาเกี่ยวข้องกับพระสงฆ์ พระสงฆ์ต้องปรับตัวเข้ากับสภาพของสังคม

^{๗๔}พระครูอุทัยกิจจารักษ์ (สุรางค์ สุจินฺโณ) “รูปแบบการบริหารจัดการการเผยแผ่พระพุทธศาสนาขององค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น ภาค ๒”, **พุทธศาสตร์ศึกษานิตยสาร** สาขาการจัดการเชิงพุทธ, (บัณฑิตวิทยาลัย : มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย, ๒๕๕๗). หน้า ๑๑๓ - ๑๒๐.

มากขึ้น ทำให้ประชาชนที่ไม่เข้าใจถึงความจำเป็นของพระสงฆ์ที่ต้องเข้าไปเกี่ยวข้องกับสิ่งเหล่านี้ พลอยเสื่อมศรัทธาไป

๓. ความสับสนกับหลักธรรม ผู้เผยแพร่ไม่แม่นยำให้หลักธรรมและเข้าใจไม่ลึกซึ้งพอ ทำให้ผู้เรียนรู้เกิดความสับสนและไขว้เขว กลายเป็นการลดทอนศรัทธาที่มีแต่เดิมและเกิดความสับสนไขว้เขวในหลักธรรมว่า แท้จริงนั้น หลักธรรมคำสอนที่ถูกต้องคืออะไร

๔. สถาบันสงฆ์ ไม่มีบุคลากรพอเพียง ที่จะเผยแพร่ได้อย่างถูกต้องและถ่องแท้ โดยเนื้อแท้ก็หมายความว่า ไม่มีบุคลากรที่มีความรู้ความเข้าใจในหลักพระพุทธศาสนาอย่างถูกต้องถ่องแท้ เป็นปัญหาในการเผยแพร่ ทำให้พุทธศาสนิกชนเกิดความสับสน สำคัญผิดและเข้าใจคลาดเคลื่อนไปจากความเป็นจริงตามหลักพระพุทธศาสนา

บัญญัติชายุทธ นาคมุจลินท์ ศึกษาเรื่อง “วิเคราะห์การบริหารองค์กรในการเผยแพร่พระพุทธศาสนาของศูนย์การเผยแพร่พระพุทธศาสนาประจำจังหวัดอุทัยธานี” พบว่า^{๗๕}

๑. ระเบียบมหาเถรสมาคมว่าด้วยการเผยแพร่พระพุทธศาสนาพ.ศ. ๒๕๕๐ กำหนดให้มีศูนย์การเผยแพร่พระพุทธศาสนาแห่งชาติและศูนย์การเผยแพร่พระพุทธศาสนาประจำจังหวัด เป็นองค์กรที่บูรณาการกับสำนักงานพระพุทธศาสนาแห่งชาติและสำนักงานพระพุทธศาสนาจังหวัดคอยให้การช่วยเหลือสนับสนุนการดำเนินการ

๒. โครงสร้างการบริหารงานศูนย์การเผยแพร่พระพุทธศาสนาแห่งชาติและศูนย์การเผยแพร่พระพุทธศาสนาประจำจังหวัดมีลักษณะเด่นชัด มีผู้บริหาร กรรมการเลขานุการ มีคณะกรรมการทั้งฝ่ายบรรพชิตและคฤหัสถ์ อีกทั้งมีส่วนราชการเข้ามาช่วยเหลืออีกหลายฝ่ายทั้งทางตรงและทางอ้อม

๓. ศูนย์การเผยแพร่พระพุทธศาสนาประจำจังหวัด ได้นำเอาแนวคิดและทฤษฎีการบริหารองค์กรในสมัยของพระพุทธเจ้ามาประยุกต์ใช้ร่วมกับทฤษฎีการบริหารองค์กรสมัยใหม่ เพื่อให้สามารถบริหารองค์กรได้บรรลุตามเป้าหมายที่ตั้งไว้

๔. หน่วยงานหรือองค์กรที่สนับสนุน ส่งเสริมให้การบริหารศูนย์การเผยแพร่พระพุทธศาสนาให้ดำเนินไปด้วยความเรียบร้อย มีทั้งที่ได้รับการสนับสนุนจากภาครัฐและทางคณะสงฆ์ คือ สำนักงานพระพุทธศาสนาแห่งชาติ สำนักงานพระพุทธศาสนาจังหวัดและทางฝ่ายคณะสงฆ์ก็มีมหาเถรสมาคม วัด ศาสนสถานและพระภิกษุสามเณรที่มีความรู้ความเชี่ยวชาญได้รับการพัฒนาให้การสนับสนุนในรูปแบบที่หลากหลาย

๕. ศูนย์การเผยแพร่พระพุทธศาสนาแห่งชาติและศูนย์การเผยแพร่พระพุทธศาสนาประจำจังหวัด มีกรอบนโยบายของทางภาครัฐให้การส่งเสริมสนับสนุนเพื่อให้การดำเนินการเผยแพร่หลักธรรมทางศาสนาไปสู่ประชาชนอย่างชัดเจน

๖. การเผยแพร่พระพุทธศาสนา มีระเบียบ กฎหมายรองรับส่งเสริมสนับสนุนโดยได้กำหนดไว้ในนโยบายรัฐและกำหนดให้มีหน่วยงานทางราชการให้การสนองงานและงบประมาณอุดหนุนชัดเจน

^{๗๕} บัญญัติชายุทธ นาคมุจลินท์, วิเคราะห์การบริหารองค์กรในการเผยแพร่ พระพุทธศาสนาของศูนย์การเผยแพร่พระพุทธศาสนาประจำจังหวัดอุทัยธานี”, พุทธศาสตร์ศึกษาบัณฑิต (พระพุทธศาสนา), (บัณฑิตวิทยาลัย : มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย , ๒๕๕๖), หน้า ๓๙ - ๔๗.

สุธานศ เพชรโปรี ได้ศึกษาวิจัยเรื่อง “รูปแบบการจัดการศึกษาเพื่อเผยแผ่พระพุทธศาสนาบนเครือข่ายสังคมออนไลน์ขององค์กรพระพุทธศาสนาในประเทศไทย” พบว่า^{๗๖}

๑. สภาพการใช้งานบนเครือข่ายสังคมออนไลน์ขององค์กรพระพุทธศาสนา

ในประเทศไทย พบว่า มีการจัดการศึกษาเพื่อเผยแผ่พระพุทธศาสนาบนสังคมออนไลน์ มีตัวเชื่อมกับผู้รับสารหรือพุทธศาสนิกชน (the connecting link) มีลักษณะเป็นสื่อผสม (media mix / multi - media) ให้เข้าถึงกลุ่มเป้าหมายได้มากที่สุด ตลอดจนเทคโนโลยีการสื่อสารสมัยใหม่ต่างๆ เป็น

การเผยแผ่ธรรมะและการเผยแพร่ประชาสัมพันธ์กิจกรรมขององค์กร มีการจัดการศึกษาเพื่อเผยแผ่ธรรมะผ่าน twitter, facebook, website, youtube และในอนาคตมีการขยายช่องทางตามความนิยมของสังคม มีการสร้างพื้นที่เผยแผ่งานที่เกี่ยวข้องกับธรรมะ เพื่อให้บริการข้อมูลแก่สังคม ปัจเจกบุคคล ครอบครัว องค์กร สถาบัน โดยเฉพาะสื่อสารมวลชน เน้นการจัดกิจกรรมต่างๆ เพื่อให้ข้อมูลและเชื้อเชิญเข้าร่วมกิจกรรมการเผยแผ่ธรรมะให้กับบุคคลทุกระดับ

๒. รูปแบบการจัดการศึกษาเพื่อเผยแผ่พระพุทธศาสนาบนเครือข่ายสังคมออนไลน์

ขององค์กรพระพุทธศาสนาในประเทศไทย ได้นำเสนอโดยยึดถือตามหลักการเผยแผ่ตามแนวนโยบายการเผยแผ่พระพุทธศาสนาโดยพระเดชพระคุณพระพรหมบัณฑิต อธิการบดี ได้วางนโยบายธรรมประกาศมี ๕ ข้อ ประกอบด้วย ๑) ตกปลานอกบ้าน ๒) ประสานสิบทิศ ๓) ผูกมิตรทั่วหล้า

๔) บริหารปัญญา และ ๕) สาลิกาป้อนเหยื่อ โดยวิเคราะห์ร่วมกับทฤษฎี 7C's ทฤษฎีการสื่อสารอย่างมีประสิทธิภาพ โดยใช้ในการสื่อสารเพื่อการเผยแผ่ธรรมะผ่านทางสื่อสังคมออนไลน์ โดยยึดหลัก ๓ สิ่งคือ เข้าใกล้ เข้าใจ และเข้าถึง

๓. ผู้วิจัย สรุปเป็นผลการศึกษาที่เกิดจากการวิเคราะห์ผลการวิจัยและการบูรณาการระหว่างนโยบายประกาศธรรม ๕ ข้อและทฤษฎี 7Cs สรุปสังเคราะห์เป็นรูปแบบดังนี้ คือ Leadership - ภาวะผู้นำ, Coordinate - การประสานงาน, Buddhist Knowledge - การจัดการความรู้เชิงพุทธ, Friendly - กัลยาณมิตร, Target Group - กลุ่มเป้าหมาย

พระครูภัทรธรรมคุณ (อำนาจ อติภทฺโท) ได้ศึกษาวิจัยเรื่อง “กลยุทธ์การบริหารจัดการเผยแผ่พระพุทธศาสนาของสถานีวิฑูรพระพุทธศาสนาในสังคมไทย” พบว่า^{๗๗}

๑. สภาพปัญหาด้านรูปแบบเผยแผ่พระพุทธศาสนาทางสถานีวิฑูรกระจายเสียงด้านบุคคลผู้เผยแผ่ที่เด่นชัด ผู้เผยแผ่พระพุทธศาสนาขาดการฝึกอบรมด้านวาทศิลป์และศาสตร์แห่งความรู้ด้านพระพุทธศาสนา ขาดปฏิภาณไหวพริบ ประสบการณ์น้อยในการจัดรายการ

^{๗๖}สุธานศ เพชรโปรี “รูปแบบการจัดการศึกษาเพื่อเผยแผ่พระพุทธศาสนาบนเครือข่ายสังคมออนไลน์ขององค์กรพระพุทธศาสนาในประเทศไทย”, **พุทธศาสตร์ดุสิตบัณฑิต สาขาพุทธบริหารการศึกษา**, (บัณฑิตวิทยาลัย : มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย, ๒๕๕๙).

^{๗๗}พระครูภัทรธรรมคุณ (อำนาจ อติภทฺโท) “กลยุทธ์การบริหารจัดการเผยแผ่พระพุทธศาสนาของสถานีวิฑูรพระพุทธศาสนาในสังคมไทย”, **พุทธศาสตร์ดุสิตบัณฑิต สาขาพุทธบริหารการศึกษา**, (บัณฑิตวิทยาลัย : มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย, ๒๕๕๙).

ด้านสื่อที่เผยแพร่ สื่อที่ใช้ในการเผยแพร่ ไม่เหมาะสมกับกลุ่มเป้าหมายของผู้ฟัง ชัดจำกัด ระยะเวลาและกำลังสื่อ รวมทั้งการบวกรวมของคลื่นวิทยุ การนำเสนอสื่อการเผยแพร่พระพุทธศาสนา ยังใช้รูปแบบการสื่อสารทางเดียว

ด้านเนื้อหาที่เผยแพร่ หลักธรรมในการเผยแพร่ไม่ให้ลึกซึ้งมาก ยังเน้นการทำบุญให้ทาน การก่อสร้างถาวรวัตถุ

ด้านกระบวนการเผยแพร่พระพุทธศาสนา ขาดความสนใจจากชาวพุทธ เพราะ TV มีคนเข้าถึงมากขึ้น ยุทธศาสตร์การพัฒนาสถานีวิทยุในด้านการเผยแพร่ยังไม่มีกระบวนการจากทุกภาคส่วนเข้ามามีส่วนร่วมและขาดงบประมาณที่จะนำมาสนับสนุนรายการ

๒. การพัฒนารูปแบบการจัดเผยแพร่พระพุทธศาสนาทางสถานีวิทยุพระพุทธศาสนา

๑) ด้านบุคคลผู้เผยแพร่ ควรยึดหลักการ ๓ อุดมการณ์ ๔ และวิธีการ ๖ ที่พระพุทธเจ้าแสดงในวันมาฆบูชา และต้องพัฒนาบุคลากรที่เผยแพร่ให้มีมากขึ้น

๒) ด้านเนื้อหา ควรใช้หลักธรรม ยกนิทานประกอบ อุปมาและอุปมัย

๓) ด้านเทคนิคการพูดแสดงธรรม ควรใช้สำนวนภาษา, คำคม คำกลอน สุภาษิต และเพลงธรรมประกอบ

๔) รูปแบบการจัดการเผยแพร่พระพุทธศาสนาในสังคมไทย ควรใช้การบรรยาย, การสนทนา การถาม และเชิญผู้ทรงคุณวุฒิมาสนทนาธรรมะตามสถานีวิทยุด้วย

๕) ด้านการพัฒนา มีการวางแผนการเผยแพร่พระพุทธศาสนาทางสถานีวิทยุกระจายเสียง ได้แก่ ต้องศึกษาวิจัยตามต้องการมีแผนงาน (ผังรายการ) รายสัปดาห์ รายเดือน รายปี เพื่อเป็นข้อมูล การบริหารจัดการรายการ

๖) การพัฒนามีการกำหนดขั้นตอนในการเผยแพร่พระพุทธศาสนาทางสถานีวิทยุกระจายเสียง ต้องกำหนดกลุ่มเป้าหมาย จัดผังรายการ วัด บุคลากรประชาสัมพันธ์รายการ และดำเนินการจัดรายการ และมีการวางแผนงานมอบหมายงานผู้รับผิดชอบในงานและติดตามงาน

๗) ด้านการพัฒนา มีการติดตามการเผยแพร่พระพุทธศาสนาทางสถานีวิทยุกระจายเสียง ควรมีกิจกรรมการตอบปัญหาธรรมะ การสำรวจความเห็นของผู้ฟังเพื่อเป็นข้อมูลในการดำเนินงานให้สนองความต้องการ ความสนใจของผู้ฟัง

๘) ด้านการพัฒนาการพัฒนาด้านผู้ฟังการเผยแพร่พระพุทธศาสนาทางสถานีวิทยุกระจายเสียง ได้แก่ ผู้เผยแพร่คำนึงอยู่เสมอว่าผู้ฟังเปรียบเหมือนบัวสี่เหล่า และให้ความรู้พื้นฐานด้านธรรมะ ฟังแล้วเข้าใจง่าย น่าสนใจ อยากศึกษา เพื่อสร้างศรัทธาแก่ผู้ฟัง

๓. กลยุทธ์การบริหารจัดการเผยแพร่พระพุทธศาสนาของสถานีวิทยุพระพุทธศาสนาในสังคมไทย พบว่า

๑) กลยุทธ์การบริหารจัดการเผยแพร่พระพุทธศาสนาด้านพัฒนาผู้เผยแพร่ การเผยแพร่พระพุทธศาสนาของสถานีวิทยุพระพุทธศาสนาในสังคมไทยต้องพัฒนาผู้เผยแพร่ให้มีความรู้ มีความสามารถ มีทักษะ และประสบการณ์ในการเผยแพร่เพื่อให้สามารถสื่อสาร เผยแพร่ธรรมให้ผู้ฟังเข้าใจ สามารถนำไปปฏิบัติได้

๒) กลยุทธ์การบริหารจัดการเผยแผ่พระพุทธศาสนาด้านสื่อ สื่อมีความสำคัญเป็นตัวเชื่อมโยงการเผยแผ่ของผู้เผยแผ่ไปสู่ผู้ฟังทำให้เกิดประโยชน์สูงสุดในการฟังหลักธรรมทางพระพุทธศาสนาผ่านสถานีวิทยุ

๓) กลยุทธ์การบริหารจัดการเผยแผ่พระพุทธศาสนาด้านกระบวนการเผยแผ่เป็นการบริหารจัดการเผยแผ่ด้านเครือข่ายโดยการสร้างเครือข่ายการเผยแผ่และสร้างเครือข่ายผู้ฟังโดยอาศัยความร่วมมือของหน่วยงานที่เกี่ยวข้องกับบ้านและโรงเรียนร่วมมือกัน

พระใบฎีกาสุพจน์ ตปสีโล ได้วิจัยเรื่อง “ขบวนการพุทธใหม่ในประเทศไทย” พบว่า^{๗๘}

ผู้ที่เป็นสานุศิษย์ขบวนการพุทธแนวใหม่มีความเชื่อ และเลื่อมใสโดยมีจุดมุ่งหมายเพื่อให้ตนมีคุณภาพชีวิตที่ดีขึ้น เช่น การหายจากโรคร้ายไข้เจ็บ การหลุดพ้นจากความทุกข์ความยากจนและมีชีวิตครอบครัวที่เป็นสุข สานุศิษย์มีความหลากหลาย นอกจากนี้มีหลักการเผยแผ่แนวคิดและความคิดเป็นเครือข่ายทั้ง ชุมชนเมืองและชนบทอย่างไรก็ตามผลการวิจัยพบว่า แต่ละขบวนการมีหลักการ-แนวคิด พิธีกรรม ตลอดจนการปฏิบัติที่มีลักษณะเฉพาะตัว และแปลก แตกต่างไปจากสำนักอื่นๆ อย่างเห็นได้ชัดโดยเฉพาะวิหารธรรมบ้านหนองโดน คือประกอบด้วยคติพุทธ คติพราหมณ์ คติการนับถือวิญญาณ วิธีการดำเนินชีวิตประจำวันผิดไปจากขบวนการอื่นๆ เช่น เลื่อมใสในองค์พระศรีอาริยมฤตไถยที่ลงมาบำเพ็ญบารมีเป็นอาจารย์ทองพูน เสาวโรนุพันธ์ ที่บรรดาลูกศิษย์เรียกว่า พ่อตัน หรือองค์ตัน นั่นเอง

ความเข้มข้นของการผสมผสานความเชื่อท้องถิ่น ความเชื่อด้านศาสนาวัฒนธรรมดั้งเดิมทำให้เกิดเป็นปัจจัยที่เกื้อหนุนให้เกิดปรากฏการณ์ ทำให้หันเข้าสู่ความเชื่อเหนือธรรมชาติมากขึ้น มีความเชื่อหลากหลายมารวมกัน โดยมีกระบวนการขัดเกลาทางสังคมทั้ง ทางตรงและทางอ้อมเข้ามาสนับสนุนและปัจจัยด้านผลประโยชน์ซึ่งเป็นของแต่ละขบวนการ เช่น เรื่องของเงินรายได้ หรือการได้รับการยกย่องจากสังคม

จึงกล่าวได้ว่าแนวคิดใหม่ที่เกิดขึ้นโดยเฉพาะเรื่องเกี่ยวกับความเชื่อนั้น ชุมชนมีการรับความเชื่อใหม่เข้ามาผสมผสานกับความเชื่อดั้งเดิมจนกระทั่งได้รูปแบบของความเชื่อใหม่ ซึ่งในทั้งสามกรณีในรายการวิจัยครั้งนี้ ชุมชนได้นำแนวปฏิบัติของแต่ละแห่งผสมผสานอย่างกลมกลืนกับวิถีการดำเนินชีวิตของตน ซึ่งปรากฏการณ์เช่นนี้เกิดมานานและมีตลอดเรื่อยมาในสังคมไทยเพียงแต่มีการเปลี่ยนแปลงไปบ้างซึ่งจะเห็นได้จากการนำเสนอมานี้

โชติ บดีรัฐ ได้วิจัยเรื่อง “การบริหารงานของพระสังฆาธิการ ในเขตการปกครองคณะสงฆ์ภาค ๔ เพื่อความมั่นคงแห่งพระพุทธศาสนา” พบว่า^{๗๙}

๑. สภาพการบริหารงานคณะสงฆ์ภาค ๔ ในการบริหารคน มีการสร้างและพัฒนาภาวะผู้นำบุคลากรทางพระพุทธศาสนาให้มีประสิทธิภาพมากขึ้น การบริหารงาน มีการออกกฎระเบียบในการปกครองคณะสงฆ์

^{๗๘} พระใบฎีกาสุพจน์ ตปสีโล, “ขบวนการพุทธใหม่ในประเทศไทย”, (พระนครศรีอยุธยา : มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย, ๒๕๕๒). หน้า ๔๒.

^{๗๙} โชติ บดีรัฐ, “การบริหารงานของพระสังฆาธิการ ในเขตการปกครองคณะสงฆ์ภาค ๔ เพื่อความมั่นคงแห่งพระพุทธศาสนา”, (พระนครศรีอยุธยา : มหาวิทยาลัยราชภัฏวไลยอลงกรณ์, ๒๕๕๔). หน้า ก.

๒. ประสิทธิภาพการบริหารงานคณะสงฆ์ภาค ๔ ในการบริหารคน มีการดำเนินไปอย่างรวดเร็วสนองต่องานที่มอบหมายให้ทาการบริหารภาระงาน มุ่งบริหารที่สนองต่อความต้องการของผู้มาติดต่อ และการบริหารองค์กร ได้เน้นในเรื่องสร้างศรัทธาเข้าวัดและปฏิบัติธรรมมากขึ้น

๓. ศักยภาพการบริหารงานคณะสงฆ์ภาค ๔ การบริหารคน มีการนำจุดเด่นของบุคลากรมาใช้ในการบริหารงาน การบริหารภาระงาน มีการประยุกต์เทคโนโลยีเข้ามาช่วยในการบริหารงาน และการบริหารองค์กร มีการจัดทำแผนงานหรือโครงการเพื่อพัฒนาองค์กรอย่างต่อเนื่อง

๔. วิธีการพัฒนาการบริหารงานคณะสงฆ์ภาค ๔ ควรมึวิธีการพัฒนาคนให้เก่ง มีความรู้ความสามารถ มีการพัฒนาสมรรถนะด้านการบริหารงาน โดยอบรมให้พระสังฆาธิการเป็นผู้นำในการพัฒนาจิตใจ จริยธรรมคุณธรรมและให้มีความรู้และทักษะในเรื่องการป้องกันไม่ให้พุทธศาสนิกชนเสื่อมศรัทธาในพระพุทธศาสนา

พระครูใบฎีกาอภิชาติ ธมฺมสุทฺโธ ได้วิจัยเรื่อง “แนวโน้มการบริหารกิจการคณะสงฆ์ ในทศวรรษหน้า” พบว่า^{๕๐}

๑. การพัฒนาการบริหารกิจการคณะสงฆ์ไทย แบ่งออกเป็น ๔ ยุค คือ (๑) การบริหารกิจการคณะสงฆ์สมัยสุโขทัย (๒) การบริหารกิจการคณะสงฆ์สมัยอยุธยา (๓) การบริหารกิจการคณะสงฆ์สมัยธนบุรี และ (๔) การบริหารกิจการคณะสงฆ์สมัยรัตนโกสินทร์ (รัชกาลที่ ๑-๙)

๒. สภาพการบริหารกิจการของคณะสงฆ์ไทยในปัจจุบัน เป็นการบริหารกิจการคณะสงฆ์ตามพระราชบัญญัติ คณะสงฆ์ พ.ศ. ๒๕๐๕ (แก้ไขเพิ่มเติม ฉบับที่ ๒ พ.ศ. ๒๕๓๕) ซึ่งมีจุดเด่นคือ มีการสถาปนาสมเด็จพระสังฆราชเพียงพระองค์เดียว โดยพระมหากษัตริย์ทรงเป็นผู้สถาปนาสมเด็จพระราชาคณะผู้มีอาวุโสสูงสุด โดยสมณศักดิ์ มีคณะกรรมการเถรสมาคม ๒๑ รูป มีหน้าที่สำคัญ ๕ ประการ (๑) ปกครองคณะสงฆ์ ให้เป็นไปโดยเรียบร้อยดีงาม (๒) ปกครองและกำหนดการบรรพชาสามเณร (๓) ควบคุมและส่งเสริมการศาสนศึกษา การศึกษาสงเคราะห์ การเผยแผ่พระพุทธศาสนา การสาธารณูปการ และการสาธารณสงเคราะห์ (๔) รักษาหลักธรรมวินัยของพระพุทธศาสนา และ (๕) ปฏิบัติหน้าที่อื่นๆ ตามที่บัญญัติไว้ในพระราชบัญญัตินี้หรือกฎหมายอื่น

๓. แนวโน้มของการบริหารกิจการคณะสงฆ์ ในทศวรรษหน้า ด้านการปกครอง ต้องยึดตามพระธรรมวินัยเป็นหลัก กฎ ระเบียบ พระราชบัญญัติ และกฎหมายบ้านเมือง ต้องมีการปฏิบัติตามคำสั่งผู้บังคับบัญชาอย่างถูกต้อง การรับคนมาบวชเป็นพระต้องมีการคัดกรอง เพื่อไม่ให้เกิดความเสียหายตามมา การปฏิบัติตนเป็นไปตามลำดับขั้นที่ถูกต้อง ด้านการศาสนศึกษา ต้องมีการศึกษาการบริหารกิจการตามรูปแบบเดิม โดยมีการปรับปรุงเนื้อหาในการเรียนการสอนให้ทันสมัย มีการนำเทคโนโลยีมาเป็นสื่อในการเรียนการสอน มีการส่งเสริมสนับสนุนให้พระมีการศึกษาเพื่อการถ่ายทอดองค์ความรู้ กำหนดวุฒิการศึกษาของผู้สอนอย่างชัดเจน ด้านการศึกษาสงเคราะห์ ต้องมีการส่งเสริมให้มีการศึกษาธรรมศึกษามากขึ้น มีการให้ทุนการศึกษาแก่เยาวชนที่เรียนดี แต่ขาดทุนทรัพย์ การช่วยเหลือโรงเรียนที่ขาดแคลน ด้วยการประชาสัมพันธ์ผ่านสื่อหลายช่องทาง การสนับสนุนอุปกรณ์ในการศึกษากับโรงเรียนใกล้วัด เพื่อส่งเสริมให้นักเรียนมาเรียนพุทธศาสนาวันอาทิตย์ให้มากขึ้น ด้านการเผยแผ่พระพุทธศาสนา โดยมีการใช้เทคโนโลยีเข้ามาใช้ในการเผยแผ่มากขึ้น มีการจัดสื่อที่

^{๕๐}พระครูใบฎีกาอภิชาติ ธมฺมสุทฺโธ, “แนวโน้มการบริหารกิจการคณะสงฆ์ ในทศวรรษหน้า”, (พระนครศรีอยุธยา : มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย, ๒๕๕๙). หน้า ก.

เหมาะสมในการเผยแพร่ มีการตั้งสถานีวิจัยทางพระพุทธศาสนา การเผยแพร่มัลติมีเดียในเชิงสร้างสรรค์ การทำโครงการเชิงรุก ทำให้ประชาชนสนใจโครงการมากขึ้น ด้านการสาธารณูปการ มีการกำหนดสิ่งก่อสร้างที่เหมาะสม มีการปรับปรุงสิ่งก่อสร้างที่ต้องบูรณะ มีการสำรองเงินทุนในการก่อสร้างสถานที่ที่จำเป็นในการปฏิบัติงาน มีการอนุรักษ์ศิลปะที่สวยงามในพระพุทธศาสนา และมีการให้ความรู้ในการก่อสร้างโบราณสถาน โบราณวัตถุที่มีคุณค่าทางประวัติศาสตร์ และด้านการสาธารณสุข สงเคราะห์ ต้องให้ความสำคัญกับงานของสังคมที่ต้องให้ความช่วยเหลืออย่างต่อเนื่อง มีการช่วยเหลือสังคมในสิ่งที่ขาดแคลน อย่างสม่ำเสมอ มีการสร้างสถานพยาบาลเพื่อให้บริการกับสังคม มีความร่วมมือกับชุมชนในการสร้างโครงสร้างพื้นฐาน ให้กับชุมชน มีการช่วยเหลือผู้ประสบภัยพิบัติทางธรรมชาติ ด้วยการให้ที่อยู่อาศัย อาหารและการดูแลรักษาพยาบาล

พระครูปริชาธรรมวิจิตร (จิตรกร อภิวิโร) ได้วิจัยเรื่อง “การบริหารจัดการเผยแพร่พระพุทธศาสนาของพระสังฆาธิการจังหวัดสมุทรปราการ” พบว่า^{๑๑}

๑. สภาพปัญหาการบริหารจัดการยังขาดความกระตือรือร้นเนื่องจากไม่มีศาสนาอื่นเป็นคู่แข่งและสภาพภูมิศาสตร์ไม่เอื้อต่อการบริหารจัดการด้านการเผยแพร่สืบเนื่องจากเขตพื้นที่ดังกล่าวยังมีหน่วยธุรกิจชุมชนมากมาย พระสงฆ์ต้องรับบทบาทหน้าที่ที่ไม่ตรงสายงานที่ตนเองถนัด เพราะเจ้าคณะพระสังฆาธิการส่วนหนึ่งได้มอบหมายภาระหน้าที่ให้พระเลขาฯ ได้ทำบทบาทหน้าที่แทน ปัญหาในการวางแผนงานจึงเป็นปัญหาเพราะเป้าหมายของงานไปถึงผู้รับผิดชอบและปฏิบัติหน้าที่โดยตรง

๒. การบริหารจัดการเผยแพร่พระพุทธศาสนาของพระสังฆาธิการจังหวัดสมุทรปราการ ผลการศึกษาการบริหารจัดการเผยแพร่พระพุทธศาสนาของพระสังฆาธิการจังหวัดสมุทรปราการ โดยรวมพบว่า อยู่ในระดับมาก ($X = ๓.๗๓$) เมื่อพิจารณาเป็นรายด้าน พบว่า ทุกด้านอยู่ในระดับมาก ทั้งนี้ด้านที่มีการบริหารจัดการมากที่สุดคือ ด้านการอำนวยความสะดวก ($X = ๓.๙๒$) รองลงมาคือ ด้านการจัดองค์การ ($X = ๓.๘๘$) และด้านที่มีส่วนร่วมน้อยที่สุด คือ ด้านการควบคุม ($X = ๓.๔๑$)

๓. แนวทางการบริหารจัดการเผยแพร่พระพุทธศาสนาของพระสังฆาธิการจังหวัดสมุทรปราการพบว่าแนวทางการบริหารจัดการเผยแพร่พระพุทธศาสนาของพระสังฆาธิการจังหวัดสมุทรปราการ ๑) ควรเพิ่มการจัดอบรมและเผยแพร่พระพุทธศาสนาให้แก่พระภิกษุสามเณรภายในวัดให้มากกว่านี้ เพื่อให้พระภิกษุและสามเณรสามารถเผยแพร่พระพุทธศาสนาให้แก่ประชาชนได้ถูกต้องตรงตามหลักธรรมในพระพุทธศาสนา ๒) ควรตั้งทุนมูลนิธิเพื่อเตรียมดำเนินการเผยแพร่ไว้โดยเฉพาะ ๓) ควรจัดหาบุคลากรด้านการเผยแพร่เพิ่มเติม ๔) ต้องเริ่มต้นสร้างทีมงานในกลุ่มพระเผยแพร่ด้วยกัน แลกเปลี่ยนเรียนรู้กันและกัน ๕) ควรมีการฝึกฝนอบรมในเรื่องอาจารย์ระความประพฤติตลอดถึงฝ่ายปกครองก็ต้องดูแล พระภิกษุสามเณรอย่างเคร่งครัด ๖) ควรมีการสนับสนุนการเผยแพร่พระพุทธศาสนามากกว่านี้ และในการเผยแพร่ควรมีการสอดแทรกวัฒนธรรมท้องถิ่นและวิถีชีวิตในชนบทด้วย ๗) ควรให้โอกาสพระรุ่นใหม่ๆ ได้มีโอกาสฝึกหัดการแสดงธรรมในโอกาสต่างๆ ๘) ควรมีเวทีสำหรับให้พระภิกษุสามเณรได้มีโอกาสแสดงธรรมบ้าง ๙) ควรมีการพัฒนารูปแบบการเผยแพร่ให้ทันสมัยเพื่อไม่ให้เกิดความน่าเบื่อหน่าย ๑๐) ควรมีการจัดหาทรัพยากรที่สำคัญในการเผยแพร่ให้เพียงพอ เช่น ควรมีสถานที่ในการศึกษาธรรมะประจำวัดต่างๆ หรือประจำหมู่บ้าน เป็นต้น

^{๑๑}พระครูปริชาธรรมวิจิตร (จิตรกร อภิวิโร), “การบริหารจัดการเผยแพร่พระพุทธศาสนาของพระสังฆาธิการจังหวัดสมุทรปราการ”, (พระนครศรีอยุธยา : มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย, ๒๕๕๘). หน้า (๑) - (๒)

พระครูศรีนันทวัฒน์ (นันทา นนทปญฺโญ) ได้วิจัยเรื่อง “การบริหารจัดการการเผยแผ่พระพุทธศาสนาทางสถานีวิทยุกระจายเสียงคลื่นพระพุทธศาสนาในจังหวัดนนทบุรี” พบว่า^{๘๒}

๑) การบริหารสถานีวิทยุกระจายเสียงคลื่นพระพุทธศาสนาของจังหวัดนนทบุรี ประกอบด้วย ๑) ด้านการบริหาร มีการบริหารตามรูปแบบการบริหารคณะสงฆ์ ๒) รูปแบบรายการมีรูปแบบที่หลากหลาย มีการสนทนา การสัมภาษณ์ อภิปราย เทศน์ นิทานชาดก และรายการเพลงธรรม ๓) ด้านปัญหาอุปสรรค ขาดบุคลากรที่มีความรู้ความสามารถและงบประมาณในการบริหารจัดการ ๔) ด้านโครงสร้างการบริหาร มีการจัดโครงสร้างการบริหารแบบมีส่วนร่วม ๕) ด้านการเผยแผ่มีความสอดคล้องกับการเผยแผ่ที่ปรากฏในพระไตรปิฎก

๒) ปัจจัยการบริหารจัดการการเผยแผ่พระพุทธศาสนาทางสถานีวิทยุกระจายเสียงคลื่นพระพุทธศาสนาในจังหวัดนนทบุรี ทั้ง ๕ ด้าน ได้แก่ ด้านการเข้าถึง ด้านการมีส่วนร่วม ด้านความหลากหลาย ด้านความเป็นท้องถิ่น และด้านความอิสระ พบว่ามีการดำเนินการโดยรวมอยู่ในระดับมาก ($X=๔.๑๘$, $S.D.=๐.๓๑$) เมื่อพิจารณารายด้านพบว่ามีการดำเนินการในระดับมากทุกด้าน และปัจจัยที่มีผลต่อการบริหารจัดการประกอบด้วย การเผยแผ่เข้าถึงชุมชน ชุมชนมีส่วนร่วมในการดำเนินการ สื่อมีความหลากหลาย เนื้อหาสาระมีความเป็นท้องถิ่น ความเป็นอิสระในการนำเสนอข้อมูลข่าวสาร

๓) แนวทางการบริหารจัดการวิทยุชุมชนที่ส่งผลต่อการบริหารจัดการการเผยแผ่พระพุทธศาสนาทางสถานีวิทยุกระจายเสียงคลื่นพระพุทธศาสนาในจังหวัดนนทบุรี ประกอบด้วย การ ๑) การเข้าถึง ได้แก่ การกระจายเสียงเข้าถึงชุมชน สื่อมีความเป็นกลาง มีการประกาศข่าวงานบุญ สื่อที่นำเสนอมีความสอดคล้องกับชุมชน มีการกำหนดเป้าหมายในการเผยแผ่ ๒) การมีส่วนร่วม ได้แก่ มีส่วนร่วมในการนำเสนอ ตัดสินใจ กำหนดนโยบาย เสนอแนะ และประเมิน ๓) ความหลากหลาย ได้แก่ การนำเสนอมีความหลากหลาย สื่อมีความหลากหลาย พิธีกรรมมีความหลากหลาย ๔) ความเป็นท้องถิ่น ได้แก่ เนื้อหาสาระและการนำเสนอมีความเป็นท้องถิ่น ๕) ความเป็นอิสระ ได้แก่ มีอิสระในการบริหาร และการดำเนินการ

พระครูสุทธิกิจโกศล (สมภพ สุวโจ) ได้วิจัยเรื่อง “รูปแบบการเผยแผ่ของพระสังฆาธิการในจังหวัดนนทบุรี” พบว่า^{๘๓}

๑. สภาพทั่วไปและปัญหาอุปสรรคการเผยแผ่พระพุทธศาสนา พระสังฆาธิการได้ให้การดูแลสนับสนุนด้านการเผยแผ่ ในลักษณะเฉพาะการแก้ไขปัญหาตามสถานการณ์ จุดอ่อนไม่มีการบริหารจัดการที่ดี ควรจะต้องเร่งปรับปรุงแก้ไขเพื่อพลิกให้เป็นจุดแข็ง สิ่งคุกคาม เช่น คนบวชน้อยลง รุ่นลูกไม่ยอมเข้าวัด พระนักเผยแผ่ต้องปรับท่าที่การทำงานให้เหมาะสม ปัญหาอุปสรรคการเผยแผ่พระพุทธศาสนาในระดับจังหวัดนั้นมีอยู่หลายกรณี ถึงแม้ว่าศูนย์การเผยแผ่พระพุทธศาสนาประจำจังหวัดจะมีวัตถุประสงค์อย่างไรก็ตาม แต่การทำงานจริงก็ย่อมมีปัญหาอุปสรรคตามมาอย่างแน่นอน

^{๘๒}พระครูศรีนันทวัฒน์ (นันทา นนทปญฺโญ), “การบริหารจัดการการเผยแผ่พระพุทธศาสนาทางสถานีวิทยุกระจายเสียงคลื่นพระพุทธศาสนาในจังหวัดนนทบุรี”, (พระนครศรีอยุธยา : มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย, ๒๕๕๘). หน้า (๑) - (๒)

^{๘๓}พระครูสุทธิกิจโกศล (สมภพ สุวโจ) “รูปแบบการเผยแผ่ของพระสังฆาธิการในจังหวัดนนทบุรี”, (พระนครศรีอยุธยา : มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย, ๒๕๕๘). หน้า (ก) - (ข)

ตามปกติแล้วศูนย์ประสานงานประจำจังหวัดมีหน้าที่อำนวยความสะดวก คอยเป็นที่ปรึกษาแก่บุคลากรการเผยแผ่พระพุทธศาสนา คอยให้การอุปถัมภ์ และปฏิบัติตามนโยบายเป็นต้น

๒. แนวทางพุทธวิธีการเผยแผ่พระพุทธศาสนา พระสังฆาธิการมีหน้าที่ในการกำหนดวิสัยทัศน์ พันธกิจ วิเคราะห์การเผยแผ่ตามหลักการสื่อสาร โดยคณะบุคคลผู้ทำหน้าที่การเผยแผ่ควรจะศึกษาความเป็นมาและพุทธวิธีการเผยแผ่พระพุทธศาสนาอย่างรอบคอบ เมื่อศึกษาแล้วก็จะเห็นได้ว่า พระพุทธเจ้าทรงกำหนดภูมิความรู้ของบุคคลแล้วถ้าหากว่า บุคคลใดมีระดับสติปัญญาน้อย พระองค์ก็สอนแบบง่ายๆ ถ้าผู้ใดมีสติปัญญาแก่กล้าแล้วก็สอนแบบเชิงลึก พุทธวิธีการสอน ๔ คือ สันทัตสนา แจ่มแจ้ง สมาทปนา จุงใจ สมุตเตชชา แก้วกล้า และสัมปห่งสนา ร่าเริง ซึ่งหลักดังกล่าวมานี้เมื่อพระสังฆาธิการนำมาประยุกต์กับการเผยแผ่พระพุทธศาสนาตามหลักการสื่อสารด้านผู้ส่งสาร ด้านสาร ด้านช่องทาง และด้านผู้รับสาร ก็จะก่อให้เกิดผลดีแก่คณะบุคคลผู้รับผิดชอบการเผยแผ่สนับสนุนให้เกิดการบริหารการเผยแผ่ และดำเนินการให้เป็นไปตามรูปแบบอย่างเหมาะสมและมีความชัดเจนตามวัตถุประสงค์

๓. นำเสนอพุทธวิธีการเผยแผ่ของพระสังฆาธิการในจังหวัดนนทบุรี สนทสนาการเทศนาเป็นศิลปะสำคัญที่นักเทศน์ทุกรูปทำความเข้าใจ อุเทศคือหัวข้อที่ยกขึ้นเป็นหลักในการแสดง นิเทศคือการอธิบายขยายความเชิงปริยัติ และปฏินิเทศคือการสรุปใจความวางเป็นประเด็นสมาทปนา เคล็ดลับหมายถึงกลเม็ดหรือวิธีที่ชาญฉลาด ศิลปะหมายถึงความมีฝีมือหรือความชำนาญในการแสดงออก สมุตเตชชา การปฏิบัติการเทศน์ไปก่อนเวลา เข้าหาเจ้าหน้าที่ คัมภีร์ไม่ขาดฉลาดเจรจากับเจ้าภาพ สมปห่งสนา แสดงวิธีการเป็นแนวทางคือมีครูแนะนำ ท่องจำเทศนา ฝึกว่าปากเปล่า เข้าใจวางโครง ฟัง เขียน เพียร อ่าน ปฏิภาณว่องไว จิตใจสงบเป็นต้น สำหรับผลการวิเคราะห์ข้อมูลเชิงปริมาณตามพุทธวิธีการสอน ๔ ตามความคิดเห็นของพระสังฆาธิการที่เป็นกลุ่มตัวอย่าง โดยภาพรวมอยู่ในระดับปานกลาง เมื่อพิจารณาแต่ละด้านพบว่า พระสังฆาธิการที่เป็นกลุ่มตัวอย่างมีความคิดเห็น โดยภาพรวมอยู่ในระดับปานกลางทุกด้านการเผยแผ่ตามหลักการสื่อสาร ผู้ส่งสาร เข้าใจอย่างแจ่มแจ้ง สร้างความจูงใจให้แก่ผู้รับธรรมะ ปฏิบัติตามได้อย่างเหมาะสม ส่งเสริมให้เกิดความแก้วกล้า มีความยินดีร่าเริง บันเทิงใจในธรรมะ ด้วยลีลาการสอนของผู้ส่งสารด้วยภาษาพูด ภาษาเขียนในการสื่อสาร การสื่อสารเป็นศาสตร์ที่ต้องอาศัยทั้งบุคคล วัสดุเครื่องมือ และเทคนิค ถ่ายทอดสารจากผู้ส่งไปยังผู้รับ เช่น เสียงพูดกิริยาท่าทาง สิ่งพิมพ์ วิทยุ โทรทัศน์ เป็นต้น ช่องทางการสื่อสาร คือตัวกลางให้สื่อจากผู้ส่งสารไปถึงผู้รับสาร โดยผ่านประสาทสัมผัส ได้แก่ มองเห็น ได้ยิน ได้กลิ่น ได้สัมผัส และได้ลิ้มรส ซึ่งต้องอยู่ต่อหน้ากัน แต่ถ้าอยู่ห่างไกลกันก็ต้องใช้สื่อที่สร้างขึ้นเป็นเครื่องช่วยในการติดต่อสื่อสาร โดยช่องทางหมายถึงทางซึ่งทำให้ผู้ส่งสารกับผู้รับสารติดต่อกันได้ ได้แก่ ตา หู จมูก ลิ้น กาย ผู้รับสารพระพุทธเจ้า ทรงวิเคราะห์ผู้รับสารตามระดับสติปัญญา ตามความเหมาะสมของบุคคลแตกต่างกันเป็น ๔ ระดับ คืออุคฆตติตัญญู ได้แก่ ผู้มีภูมิปัญญาที่สามารถเรียนรู้และเข้าใจพระธรรมคำสอนได้ทันทีเมื่อได้ฟัง วิปจิตัญญู ได้แก่ ผู้สามารถเรียนรู้ได้เมื่อมีการอธิบายขยายความเพิ่มเติม เนยยะ ได้แก่ ผู้ที่อาจเรียนรู้ธรรมด้วยอาศัยความเพียรอย่างยิ่งยวดทั้งด้วยการฟัง การคิด การถาม การท่องบ่นปทปรมะ ได้แก่ ผู้ซึ่งไม่อาจเรียนรู้และเข้าใจในพระธรรมวิเศษ แม้จะฟัง คิดและท่องบ่นอย่างไรก็ตามผลการวิเคราะห์ข้อมูลเชิงปริมาณการเผยแผ่ตามหลักการสื่อสารตามความคิดเห็นของ

พระสังฆาธิการที่เป็นกลุ่มตัวอย่าง โดยภาพรวมอยู่ในระดับปานกลาง เมื่อพิจารณาแต่ละด้านพบว่า พระสังฆาธิการที่เป็นกลุ่มตัวอย่างมีความคิดเห็น โดยภาพรวมอยู่ในระดับปานกลางทุกด้าน

พระครูโสภณธรรมวิจารณ์ (ทรงพล อัสกาโร) ได้วิจัยเรื่อง “รูปแบบการเผยแผ่พระพุทธศาสนาของพระธรรมทูตในจังหวัดอ่างทอง” พบว่า^{๘๔}

๑) แนวคิด ทฤษฎีเกี่ยวกับการเผยแผ่พระพุทธศาสนาที่มีคุณภาพที่เหมาะสม ต่อการนำมาเป็นแนวทางการเผยแผ่พระพุทธศาสนาของพระธรรมทูตในจังหวัดอ่างทอง พบว่า การเผยแผ่พระพุทธศาสนานั้นได้ดำเนินการมาตั้งแต่ครั้งพุทธกาล ซึ่งรูปแบบในการเผยแผ่พระพุทธศาสนานั้น มีการหลายรูปแบบ ยกตัวอย่างเช่น การปฏิบัติตนจนเป็นที่น่าเลื่อมใส การสำรวมระวังในการสนทนา การให้คำแนะนำแบบเป็นกลาง การตอบปัญหาข้อข้องใจที่ตรงประเด็น และการแสดงธรรมที่ชัดเจน เข้าใจง่าย ไปตามลำดับ โดยอาศัยพระบูรพาจารย์ผู้แตกฉานในพระธรรมวินัยเป็นกำลังสำคัญ นอกจากนี้ การเผยแผ่พระพุทธศาสนาที่เหมาะสมต้องเผยแผ่ตามประเพณีคณะสงฆ์ และ ตามประเพณีไทย การเผยแผ่ต้องปรับปรุงให้เหมาะสมกับสภาพสังคมปัจจุบัน และปรับประยุกต์ การเผยแผ่โดยจัดเป็นคณะหรือหน่วยงานเผยแผ่หรือเป็นสถานศึกษาเป็นที่ประจำหรือครั้งคราวหรือจัดเป็นกิจกรรมพิเศษภายในวัด หรือในหมู่บ้านใกล้เคียง

๒) ปัญหาทั่วไปที่ส่งผลต่อคุณภาพ การเผยแผ่พระพุทธศาสนาของพระธรรมทูต ในจังหวัดอ่างทอง พบว่า มี ๔ ด้าน ดังนี้ (๑) ปัญหาด้านเนื้อหาหลักธรรม คือ พระธรรมทูตขาดความรู้ในเรื่องที่จะแสดงธรรม ขาดทักษะและเทคนิคในการแสดงธรรมที่ดี และพระธรรมทูตมีบทบาทจำกัดเพียงการออกบรรยายธรรมนอกวัดที่มีอยู่น้อย และปัญหาการมีทัศนคติพื้นฐานต่อการเป็นพระธรรมทูต และงานโดยบทบาทและหน้าที่ของพระธรรมทูตไม่ครอบคลุมครบต่อสังคมโดยรวมอย่างชัดเจนเท่าที่ควร (๒) ปัญหาด้านกิจกรรม คือ พระธรรมทูตที่มีบทบาททำกิจกรรมในเรื่องดังกล่าวมักจะเป็นพระธรรมทูตที่มีตำแหน่งทางการบริหารกิจการคณะสงฆ์ในระดับอำเภอและระดับประจำจังหวัดอ่างทอง ขาดเทคนิคและกิจกรรมที่ใช้ในการนำเสนอใช้ รูปแบบเดิมๆ ทำให้น่าเบื่อ (๓) ปัญหาด้านการใช้สื่อประกอบการบรรยาย คือ พระธรรมทูตยังขาดความรู้ ความสามารถในการสร้างสื่อที่ง่ายต่อการเข้าใจ และเป็นสื่อที่แปลกและน่าสนใจ ขาดอุปกรณ์และสื่อเทคโนโลยีที่ทันสมัยที่ใช้ในการอบรมสื่อประเภทวิทยุโทรทัศน์ประกอบในการเผยแผ่พระพุทธศาสนาอย่างไม่เพียงพอต่อการใช้งานที่ครอบคลุมกับหน่วยงาน (๔) ปัญหาด้านการได้รับประโยชน์และคุณค่า คือ ๑) ประโยชน์ตน กล่าวคือ ยังไม่สามารถนำความรู้และประสบการณ์ไปใช้ในการพัฒนาตนเองและประกอบสัมมาอาชีพ มีการพัฒนาบุคลิกภาพ เจตคติ ค่านิยมให้ถูกต้องเหมาะสมกับสังคมไทย และนำมาใช้ในการดำเนินชีวิต สร้างศีลธรรมจริยธรรม ๒) ประโยชน์คนอื่น กล่าวคือ ยังขาดจิตสำนึกและทำประโยชน์เพื่อสังคมและประเทศชาติ เกิดแรงจูงใจเชิงบวกให้เกิดความเชื่อมั่นและภูมิใจในตัวเอง การปฏิบัติเป็นแบบอย่างที่ดี การเน้นหลักการสอนประชาชน ๓) ประโยชน์สังคมส่วนรวม กล่าวคือ ขาดความมุ่งมั่นที่จะเป็นตัวอย่างในการทำงานที่ดีของพระสงฆ์และของคนทั่วไป มีความมุ่งมั่นปฏิบัติงานพระศาสนาเพื่อสังคมส่วนรวม

^{๘๔} พระครูโสภณธรรมวิจารณ์ (ทรงพล อัสกาโร) “รูปแบบการเผยแผ่พระพุทธศาสนาของพระธรรมทูตในจังหวัดอ่างทอง”, (พระนครศรีอยุธยา : มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย, ๒๕๕๘). หน้า (๑) - (๒)

๓) รูปแบบและวิธีการเผยแพร่พระพุทธศาสนาที่มีคุณภาพ เพื่อนำมาเป็นแนวทางการเผยแพร่ของพระธรรมทูตในจังหวัดอ่างทอง พบว่า มีอยู่ ๘ รูปแบบ คือ (๑) รูปแบบและวิธีการเผยแพร่ธรรมแบบการแสดงธรรมเทศนา (๒) รูปแบบและวิธีการเผยแพร่ธรรมแบบการบรรยายธรรมหรือปาฐกถาธรรม (๓) รูปแบบและวิธีการเผยแพร่ธรรมแบบการบรรยายธรรมผ่านสื่อแพร่ภาพหรือสถานีวิทยุกระจายเสียงออกอากาศ (๔) รูปแบบและวิธีการเผยแพร่ธรรมแบบการจัดโครงการส่งเสริมคุณธรรมต่างๆ (๕) รูปแบบและวิธีการเผยแพร่ธรรมแบบการนำฝึกสมาธิ (๖) รูปแบบและวิธีการเผยแพร่ธรรมแบบการนำปฏิญาณตนเป็นพุทธมามกะ (๗) รูปแบบและวิธีการเผยแพร่ธรรมแบบการพัฒนาท้องถิ่น (๘) รูปแบบและวิธีการเผยแพร่ธรรมแบบการทำกิจกรรมสังคมสงเคราะห์ พระธรรมทูตหรือ ผู้เผยแพร่พระพุทธศาสนาจะต้องพิจารณารูปแบบตามความเหมาะสมของปัจจัย เช่น เวลา สถานที่ ตัวผู้ฟัง และบริบทต่าง ๆ เป็นต้น

พระครูศรีสิทธิการ (สมใจ ธมฺมเวที) ได้วิจัยเรื่อง “รูปแบบการบริหารการเผยแพร่พระพุทธศาสนาในยุคโลกาภิวัตน์ของคณะสงฆ์จังหวัดนนทบุรี” พบว่า^{๘๕}

๑. ปัญหาอุปสรรคการบริหารการเผยแพร่พระพุทธศาสนา ได้แก่ (๑) บุคลากรมีขั้นตอนการทำงานไม่เป็นทีมงาน ขาดภาวะผู้นำในการทำงานเพื่อเผยแพร่ การทำงานมีอยู่ในวงจำกัด ส่งผลให้การทำงานไม่ประสบความสำเร็จ (๒) ขาดงบประมาณในการบริหารทั้งบุคลากรและการใช้จ่ายซื้อวัสดุอุปกรณ์เครื่องใช้ภายในสำนักงานเพื่อส่งเสริมการเผยแพร่ในยุคโลกาภิวัตน์ (๓) ขาดวัสดุอุปกรณ์เพื่อส่งเสริมการเผยแพร่ทั้งเชิงรุกและเชิงรับ ทั้งเครื่องคอมพิวเตอร์ อินเทอร์เน็ต วิทยุ โทรศัพท์มือถือ สิ่งพิมพ์ไม่มี (๔) การจัดการเพื่อส่งเสริมการเผยแพร่ของคณะสงฆ์ในจังหวัดนนทบุรีไม่สอดคล้องกับสภาพสังคม เศรษฐกิจ การเมืองการปกครองที่เปลี่ยนแปลงในยุคโลกาภิวัตน์ ส่งผลให้ประชาชนไม่เกิดศรัทธาเลื่อมใสในการดำเนินการเท่าที่ควร

๒. หลักพุทธธรรม แนวคิด และทฤษฎีที่เกี่ยวข้องกับการบริหารการเผยแพร่พระพุทธศาสนา คือ ผู้บริหารสามารถประยุกต์ใช้ตามหลักพุทธลีลาการสอนของพระพุทธเจ้าที่ทรงปฏิบัติมานั่นก็คือการสั่งสอนอนุสาสนีปาฏิหาริย์ส่งเสริมให้เกิดแรงบันดาลใจประกอบด้วยสันตสนา คำสอนทำให้เกิดความเข้าใจชัดเจน สมาทปนา คำสอนทำให้เกิดความตั้งใจสมาทานปฏิบัติตาม สมุตเตชชา คำสอนทำให้เกิดความองอาจกล้าหาญ สัมปหังสนา คำสอนทำให้จิตใจเกิดความร่าเริงแจ่มใส สำหรับทฤษฎีการจัดการเพื่อการบริหารการเผยแพร่ ได้แก่ การวางแผน การจัดองค์การการบังคับบัญชาสั่งการ การประสานงาน และการควบคุม นอกจากนี้ สำหรับทฤษฎีเพื่อการสื่อสาร ประกอบด้วยผู้ส่งสาร สาร ช่องทาง และผู้รับสาร

๓. การบริหารการเผยแพร่พระพุทธศาสนาในยุคโลกาภิวัตน์ของคณะสงฆ์จังหวัดนนทบุรี ได้แก่ (๑) การวางแผน พระสังฆาธิการต้องจัดบุคลากรที่มีความรู้ความถนัด ติดตามผลงาน รายงานผล นำเสนอผลงาน ให้ความรู้ ให้ความเข้าใจ ความชัดเจน การบริหารทรัพยากรของวัดอย่างมั่นคงปลอดภัยจากภัยอันตรายทั้งปวง (๒) การจัดองค์การ พระสังฆาธิการปฏิบัติตามโครงสร้างแบบบูรณาการ ส่งเสริมวัดให้เป็นสำนักเรียน สำนักปฏิบัติธรรม เป็นศูนย์กลางการอำนวยความสะดวกแก่สังคม เป็นแหล่งข้อมูลด้านศิลปวัฒนธรรมประจำท้องถิ่น ส่งเสริมให้พระภิกษุ สามเณร ตั้งอยู่ในศีลาจารวัตร

^{๘๕} พระครูศรีสิทธิการ (สมใจ ธมฺมเวที), “รูปแบบการบริหารการเผยแพร่พระพุทธศาสนาในยุคโลกาภิวัตน์ของคณะสงฆ์จังหวัดนนทบุรี”, (พระนครศรีอยุธยา : มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย, ๒๕๕๘). หน้า (ก) - (ข)

อึ้งดงาม สอดคล้องตามกฎระเบียบวินัย ตลอดทั้งญาติโยมได้ศึกษาคัมภีร์และวิปัสสนาธุระ(๓) การสั่งการ พระสังฆาธิการ กำกับดูแลการจัดการศาสนสมบัติของวัดให้เป็นไปด้วยกฎระเบียบ ปกครองบรรพชิตและคฤหัสถ์ให้ปฏิบัติตามกฎระเบียบ อบรมสั่งสอนพระธรรมวินัยแก่บรรพชิตและ คฤหัสถ์ ส่งเสริมการเผยแผ่พระพุทธศาสนาให้ประชาชนในท้องถิ่น (๔) การประสานงาน พระสังฆา ธิการมีหน้าที่อำนวยความสะดวกแก่สังคม ทั้งสงเคราะห์ อนุเคราะห์ สนับสนุนศาสนกิจทั้งปวงให้ เป็นไปอย่างถูกต้อง จัดประชุมสัมมนาเชิงวิชาการแก่บุคลากรอย่างน้อยปีละ ๓ ครั้ง เมื่อเป็นเช่นนั้น บุคลากรที่ได้เรียนเรียนรู้หลักการปฏิบัติที่ถูกต้องแล้ว ก็สามารถมาช่วยเหลือแบ่งเบาภาระการงานได้ ส่งเสริมพิธีกรรมแบบเรียบง่ายตามจารีตประเพณีท้องถิ่น ตลอดทั้งปรับปรุงขั้นตอนพิธีการให้เข้ากับ ยุคโลกาภิวัตน์ (๕) การควบคุม พระสังฆาธิการ กำกับดูแลการบริหารการเผยแผ่พระพุทธศาสนาต้อง มีความเสียสละความสุขส่วนตัวเพื่อประโยชน์แก่สังคม ส่งเสริมให้บุคลากรทุกฝ่ายทำหน้าที่ถูกต้อง ตามกฎระเบียบ ด้วยการติดตามดูแลบุคลากร ทุนทรัพย์ วัสดุอุปกรณ์ ข้อมูลการสื่อสาร รวมทั้งมี การบูรณาการบริหารทั้งการวางแผน การจัดการ การสั่งการ และการประสานงาน ให้อยู่ในกรอบ กฎระเบียบ พระธรรมวินัย ส่งเสริมการปฏิบัติสมณธรรมฐานและวิปัสสนากรรมฐาน

๒.๕.๒ งานวิจัยในต่างประเทศ

ไดจีอะโคโม (DiGiacomo) ได้ทำการศึกษาพบว่า วิธีการสอนจริยธรรมให้นักศึกษา วัยรุ่น ให้ประสบความสำเร็จ โดยเฉพาะในประเด็นที่เกี่ยวกับการสอนว่าอะไรถูก อะไรผิด อาจารย์ ผู้สอน ต้องให้ความสำคัญต่อบุคคลที่มีอิทธิพลต่อการพัฒนาจริยธรรมใน ๓ ประเด็นหลัก คือ

- ๑) ด้านวัฒนธรรม
- ๒) ด้านปรัชญาและความเชื่อ
- ๓) ด้านศาสนา^{๘๖}

จอห์น มาร์สตัน (John Marston) และคณะ ได้ตีพิมพ์ผลงานวิทยานิพนธ์ชื่อ “History, Buddhism, and New Religious Movements in Cambodia” ซึ่งเป็นการศึกษาเกี่ยวกับ ขบวนการเคลื่อนไหวของคณะสงฆ์กัมพูชา พอที่สรุปได้ว่า พระพุทธศาสนาในยุคต้น ๆ จนถึงกลางครึ่ง ศตวรรษ (นับแต่ศตวรรษที่ ๕ เป็นต้นมา) ไม่ค่อยมีหลักฐานชัดเจนมากนัก อีกทั้งส่วนใหญ่ได้จากศิลา จารึกศิลปะวรรณกรรม จนกระทั่ง ถึงยุค ของพระเจ้าองค์จันทร์(หลังยุคพระนคร) ความเชื่อใน พระพุทธศาสนาก็กลายเป็นเครื่องมือในการสร้างความสามัคคีของคนในสังคม โดยเฉพาะเรื่องพระศรี อริยมะตไธย และได้ปรับเปลี่ยนระบบโครงสร้างของสังคม ศาสนาเข้าสู่สังคมแห่งยุคสมัยใหม่ (Modernization) โดยอาณานิคมฝรั่งเศส บุคคลสำคัญ ในการบุกเบิกการศึกษาของคณะสงฆ์ครั้งแรก คือสมเด็จพระสังฆราชเที่ยง (Samdec Sangharaj Dien) และสมเด็จพระสังฆราชธิปัตยาน (Samtec Sagandhadhipati Pan) ที่ได้รับการศึกษาอบรมจากคณะสงฆ์ไทย และเป็นผู้ที่มีอิทธิพลต่อ การศึกษาของคณะสงฆ์รุ่นใหม่ เช่น สมเด็จพระสังฆราช จวน ณาต (Chuon Nath) และสมเด็จพระ มหาสุเมธาธิบดี ฮวต ตาด (Huot Tat) ทั้งนี้การจัดการศึกษาของคณะสงฆ์รุ่นใหม่ เป็นปัจจัยประการ

^{๘๖} ไดจีอะโคโม DiGiacomo. James J. “Teaching Right From Wrong : The Moral Education of today’s Youth”. National Catholic Education. (Washington DC. 2000).

หนึ่งที่ทำให้คณะสงฆ์ภิกษุแตกแยกกันเป็นสองฝ่าย คือฝ่ายที่เป็นอนุรักษนิยม(Traditionalist) กับฝ่ายที่ให้ความสำคัญในการจัดระบบโครงสร้างทางคณะสงฆ์และการศึกษาใหม่ที่เรียกว่าฝ่ายสมัยใหม่นิยม (Modernist) โดยฝ่ายหลังนี้เห็นว่าการตีความในอรรถธรรมของคณะสงฆ์อนุรักษนิยม มีความผิดเพี้ยนจากพระธรรมวินัยในคัมภีร์พระไตรปิฎก ฉะนั้นควรทำการศึกษาอย่างจริงจังเพราะเหตุนี้ นับตั้งแต่ปี ค.ศ. ๙๐ เป็นต้นมา จึงมีการสร้างโรงเรียนพุทธศึกษาตั้งแต่ระดับประถมศึกษาจนถึงระดับอุดมศึกษาขณะเดียวกันได้มีการจัด ตั้งคณะกรรมการชำระพระไตรปิฎกบาลีแปลเป็นเขมร สร้างพุทธศาสนบัณฑิต และหอสมุด เป็นต้น โดยการสนับสนุนของอาณานิคมฝรั่งเศส และพระราชูปถัมภ์ ทำให้พระภิกษุสามเณรเข้ามาศึกษาจำนวนเพิ่มขึ้นทุกปี นับว่าเป็นยุค ทองของพระพุทธศาสนาของประเทศกัมพูชาในขณะนั้น^{๘๗}

Arterbury ได้ศึกษาผลการใช้บริการสื่อการสอนซึ่งจัดบริการโดยศูนย์บริการการศึกษาประจำท้องถิ่นในรัฐเท็กซัส ผลการวิจัยพบว่า ๑) ยิ่งบริการแก่ครูนานเท่าใด ครูที่ใช้บริการโสตทัศนูปกรณ์ก็มีมากขึ้นเท่านั้น ๒) ครูที่สอนวิชาเฉพาะ และครูชั้นประถมศึกษา ใช้บริการของศูนย์มากกว่าครูชั้นมัธยมศึกษา และระดับอุดมศึกษา ๓) ครูสังคมศึกษามีแนวโน้มว่าเป็นผู้ใช้บริการบ่อยครั้งที่สุด ขณะที่ครูสอนคณิตศาสตร์มีแนวโน้มการใช้ที่น้อยที่สุด ๔) ครูที่ได้รับการฝึกอบรมการใช้โสตทัศนูปกรณ์จะใช้โสตทัศนูปกรณ์ประกอบการสอนมากกว่าครูที่ไม่ได้รับการฝึกอบรม ๕) การให้บริการที่ล่าช้าทั้งการให้ยืม และรับส่งคืน เป็นอุปสรรคต่อการใช้บริการของศูนย์สื่อการศึกษา ๖) ครูจำนวนมากไม่ทราบถึงการให้บริการของศูนย์สื่อการศึกษา ๗) สภาพของห้องเรียนไม่เอื้ออำนวยต่อการใช้โสตทัศนูปกรณ์ และ ๘) ครูจำนวนมากไม่ได้ใช้บริการของศูนย์สื่อการศึกษา^{๘๘}

ชาร์ลส บี.จอห์น (Charles B. Jones) ประวัติศาสตร์ของการเผยแผ่พระพุทธศาสนาไต้หวัน ก็คือ ประวัติศาสตร์ไต้หวัน มันเป็นเสมือนเส้นขนานที่เดินควบคู่กันมาตลอด เริ่มแต่ยุคสมัยฮอลแลนด์, สเปน เป็นช่วงตอนแห่งการผสมปนเป เคลื่อนกลาดไปด้วยพหุเทวนิยม ยังไม่อาจปรากฏความพิเศษของพระพุทธศาสนาจนเข้าถึงยุคสมัยหมิงเจิ้ง เมื่อชาวฮั่นจำนวนมากจากตอนใต้ของจีนอพยพเข้าสู่เกาะไต้หวัน ก็เป็นสีสันแบบพระพุทธศาสนาของ ชาวหมินหนัน (ฮกเกี้ยน) พระพุทธศาสนาได้เผยแผ่เข้าสู่ไต้หวันหลายศตวรรษมาแล้ว โดยผู้อพยพชาวจีนรุ่นแรก แต่พระพุทธศาสนาที่เผยแผ่ในไต้หวันปัจจุบัน มาจากประเทศจีนหลังสงครามโลกครั้งที่สอง โดยภิกษุชาวจีนกลางหรือคณะสงฆ์จีนที่อพยพมาพร้อมกับกองทัพก๊กมินตั๋ง (KMT)^{๘๙}

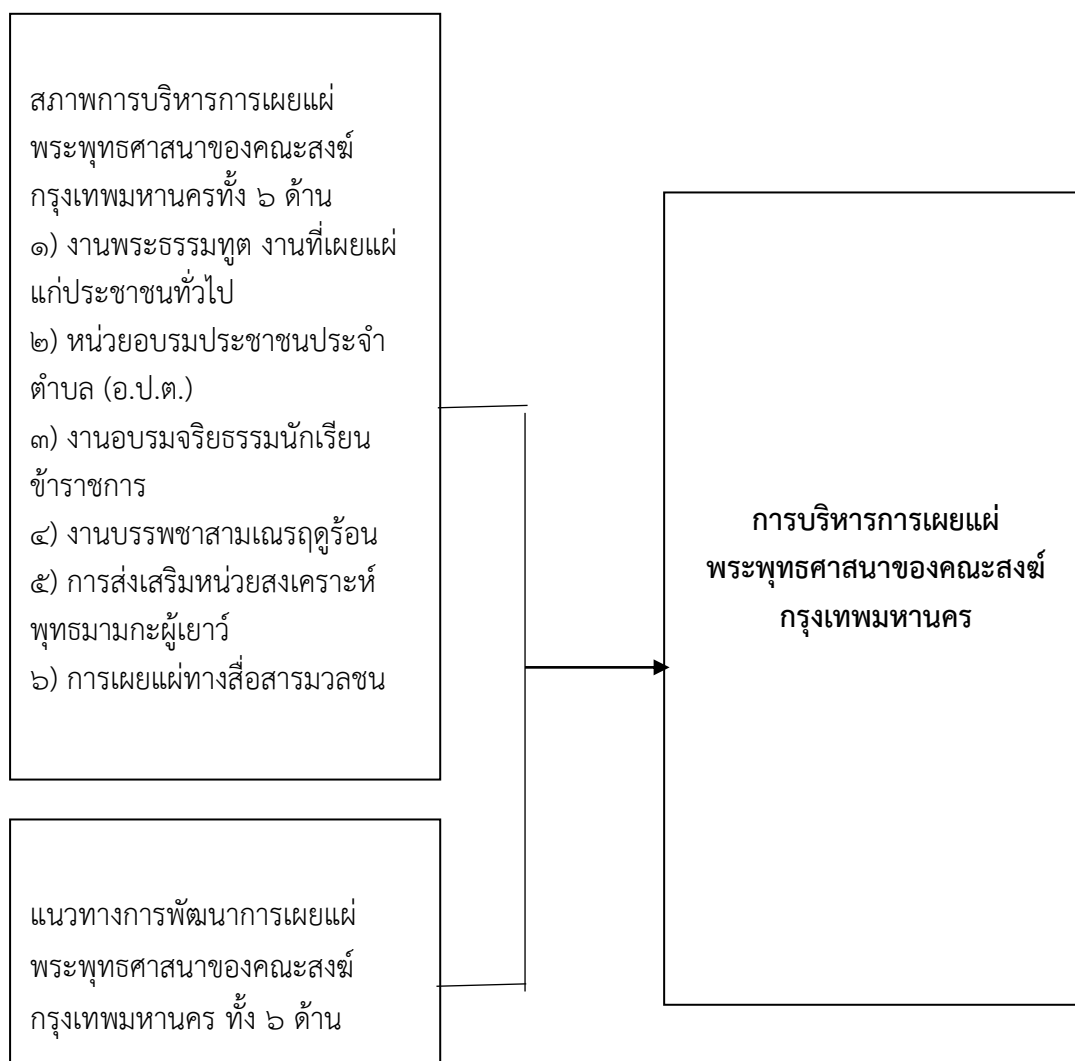
^{๘๗} จอน มาร์สตัน(John Marston and others editors). **History. Buddhism. and New Religious Movements in Cambodia.** (Chiangmai: Silkworm Books. 2006).p.60

^{๘๘} Arterbury, Elvis Hug , “Teacher Utilization of Media Service Provided by the Regional Education Service Centers in Texas”, **Dissertation Abstracts International**, 32 , 3 (March1972) : A.

^{๘๙} ชาร์ลส.บี.จอห์น (Charles B. Jones). “Buddhism in Taiwan : A Historical Survey”. **PhD. Dissertaaation.** (University of Virginia. 1996). p. 201.

๒.๖ กรอบแนวคิด

จากการศึกษาเอกสารและวรรณกรรมที่เกี่ยวข้องกับ “การบริหารการเผยแผ่พระพุทธศาสนาของคณะสงฆ์ กรุงเทพมหานคร” ดังได้กล่าวมาแล้วผู้วิจัยได้วิเคราะห์และสังเคราะห์แนวคิดของนักการศึกษานักวิชาการ ได้แก่ สมเด็จพระมหาธีรราชเจ้า (ช่วง วรปุณฺโย), พระพิพิธธรรมสุนทร (สุนทร ญาณสุนทรโร), กรมการศาสนา, ปิ่น มุกกันต์, บุญศรี พานะจิตต์ แล้วสรุปเป็นการบริหารการเผยแผ่พระพุทธศาสนาของคณะสงฆ์ ๖ ด้าน ได้แก่ ๑) งานพระธรรมทูต งานที่เผยแผ่แก่ประชาชนทั่วไป ๒) หน่วยอบรมประชาชนประจำตำบล (อ.ป.ต.) ๓) งานอบรมจริยธรรมนักเรียนข้าราชการ ๔) งานบรรพชาสามเณรฤดูร้อน ๕) การส่งเสริมหน่วยสงเคราะห์พุทธมามกะผู้เยาว์ ๖) การเผยแผ่ทางสื่อสารมวลชน จากนั้นจึงนำมาสร้างเป็นกรอบแนวคิดเพื่อการวิจัย (Conceptual framework) ในการศึกษาวิจัยครั้งนี้ดังภาพที่ ๒.๑



ภาพที่ ๒.๑ กรอบแนวคิดในการวิจัย

บทที่ ๓

วิธีดำเนินการวิจัย

การวิจัยเรื่องการบริหารการเผยแผ่พระพุทธศาสนาของคณะสงฆ์ กรุงเทพมหานคร ซึ่งผู้วิจัยได้ดำเนินการด้วยขั้นตอน ดังนี้

- ๓.๑ รูปแบบการวิจัย
- ๓.๒ ประชากรและกลุ่มตัวอย่าง
- ๓.๓ การสร้างเครื่องมือในการวิจัย
- ๓.๔ เครื่องมือที่ใช้ในการวิจัย
- ๓.๕ การเก็บรวบรวมข้อมูล
- ๓.๖ การวิเคราะห์ข้อมูลวิจัย
- ๓.๗ สถิติที่ใช้ในการวิจัย

๓.๑. รูปแบบการวิจัย

การวิจัยเรื่องการบริหารการเผยแผ่พระพุทธศาสนาของคณะสงฆ์ กรุงเทพมหานคร เป็นการวิจัยแบบผสมผสาน (Mixed Methodology Research) ระหว่างการวิจัยเชิงปริมาณในการสอบถามและการวิจัยเชิงคุณภาพในการศึกษาเอกสารและสัมภาษณ์ผู้ทรงคุณวุฒิ จำนวน ๕ รูป

๓.๒. ประชากรและกลุ่มตัวอย่าง

การวิจัยเชิงปริมาณ (Quantitative Research) มีประชากรและกลุ่มตัวอย่าง ดังนี้

๑. ประชากร ได้แก่ พระสงฆ์ผู้ทำหน้าที่เผยแผ่แก่ประชาชนผู้ฟังธรรมในที่ต่างๆภายในวัดในเขตสวนหลวง เขตคลองเตย เขตประเวศ เขตบางนา ทั้ง ๔ เขต โดยผู้วิจัยเจาะจงศึกษาพระสงฆ์ที่ทำหน้าที่เผยแผ่พุทธศาสนาในวัดทั้ง ๔ เขต โดยใช้เกณฑ์ในการคัดเลือก

๒. กลุ่มตัวอย่าง ได้แก่ พระสงฆ์ผู้ทำหน้าที่เผยแผ่ ผู้วิจัยได้ทำการสุ่มตัวอย่างแบบง่าย (Simple Random Sampling) มาจากประชากรได้ จำนวน ๑,๐๔๑ รูป/คน โดยเปิดตารางสำเร็จรูป Krejcie & Moegan^๑ ตารางนี้ใช้ในการประมาณค่าสัดส่วนของประชากรเช่นเดียวกัน และกำหนดให้สัดส่วนของลักษณะที่สนใจในประชากร เท่ากับ ๐.๕ ระดับความคลาดเคลื่อนที่ยอมรับได้ ๕% และระดับความเชื่อมั่น ๙๕ % ได้กลุ่มตัวอย่าง ๒๘๕ รูป ดังตารางที่ ๓.๑

^๑ Krejcie & Moegan อ้างใน ธานินทร์ ศิลป์จารุ, การวิจัยและการวิเคราะห์ข้อมูลทางสถิติ, พิมพ์ครั้งที่ ๙ (กรุงเทพมหานคร: เอส อาร์.พรินติ้ง แมสโปรดัก , ๒๕๕๑), หน้า ๔๗

ตารางที่ ๓.๑ ประชากรและกลุ่มตัวอย่าง

	พระภิกษุ-สามเณร	พระภิกษุภายในวัด	พระนักเผยแผ่
เขตสวนหลวง			
	วัดมหาบุศย์	๓๒	๘
	วัดยางพระอารามหลวง	๒๘	๖
	วัดปากบ่อ	๗๔	๒๖
	วัดต้นไทรย์	๒๗	๔
	วัดทองใน	๑๖	๖
	วัดขจรศิริ	๒๕	๕
	วัดบ้านทุ่ง	๒๐	๕
เขตคลองเตย			
	วัดคลองเตยใน	๗๕	๒๒
	วัดคลองเตยนอก	๖๐	๑๒
	วัดสะพาน	๔๘	๑๓
	วัดภาษี(เอกมัย)	๔๘	๑๔
	วัดใต้	๕๐	๘
เขตประเวศ			
	วัดทุ่งเศรษฐี	๓๔	๑๐
	วัดตะกล้า	๒๕	๘
	วัดทุ่งลานนา	๒๔	๗
	วัดกระทุ่มเสือปลา	๕๘	๑๔
	วัดลาดบัวขาว	๑๕	๔
เขตบางนา			
	วัดบางนานอก	๕๗	๑๕
	วัดบางนาใน(พระอารามหลวง)	๑๕๐	๒๐
	วัดบุญรอดธรรมมาราม	๔๐	๑๒
	วัดราษฎร์ศรัทธาธรรม(โคก)	๑๐	๒
	วัดวชิรธรรมสาธิตวรวิหาร	๕๐	๙
	วัดศรีเอี่ยม	๗๕	๑๕
	รวม	๑๐๔๑	๒๘๕

๓. ผู้ให้ข้อมูลสำคัญ ได้แก่ สัมภาษณ์เจ้าอาวาสวัด จำนวน ๕ รูป โดยใช้เกณฑ์ในการคัดเลือก คือ มีประสบการณ์ในการบริหารและการเผยแผ่พุทธศาสนา ไม่น้อยกว่า ๕ ปี มีพรรษาไม่ต่ำกว่า ๑๐ พรรษา เป็นต้น

๓.๓ เครื่องมือที่ใช้ในการวิจัย

การวิจัยครั้งนี้ ผู้วิจัยกำหนดเครื่องมือที่ใช้ในการวิจัยแบบสอบถาม (Questionnaire) โดยแบ่งออกเป็น ๓ ตอน และแบบสัมภาษณ์ (Structure Interview) ดังนี้

๓.๓.๑ ขั้นตอนการสร้างเครื่องมือ

ผู้วิจัยได้กำหนดขั้นตอนในการดำเนินการวิจัยตามระเบียบวิธีวิจัย ได้ศึกษาเอกสารงานวิจัยที่เกี่ยวข้อง สัมภาษณ์ผู้เชี่ยวชาญ เพื่อนำแนวคิดทฤษฎีมาสร้างเครื่องมือในการเก็บข้อมูลภาคสนาม ดังนี้

๓.๓.๑ เครื่องมือการวิจัยเชิงปริมาณ (Survey Research) ผู้วิจัยจะใช้เก็บข้อมูลแบบสอบถาม โดยมีขั้นตอนการสร้างและตรวจสอบคุณภาพของเครื่องมือ ดังนี้

๑. ศึกษาแนวคิด ทฤษฎี จากเอกสาร และผลงานวิจัยที่เกี่ยวข้องกับการวิจัย เพื่อใช้เป็นแนวทางในการสร้างแบบสอบถาม โดยให้ครอบคลุมเนื้อหาครอบคลุมความคิดของการวิจัย

๒. สร้างแบบสอบถามเกี่ยวกับการบริหารการเผยแผ่พระพุทธศาสนาของคณะสงฆ์ กรุงเทพมหานคร

๓. นำแบบสอบถามที่ผู้วิจัยสร้างขึ้นมาเสนออาจารย์ที่ปรึกษาวิทยานิพนธ์ เพื่อพิจารณาตรวจสอบคุณภาพแบบสอบถามในเบื้องต้น

๔. นำแบบสอบถามที่ผ่านการตรวจสอบเบื้องต้นจากอาจารย์ที่ปรึกษาวิทยานิพนธ์ ไปให้ผู้เชี่ยวชาญตรวจสอบความถูกต้องตามเนื้อหา (Content Validity) และภาษาที่ใช้ จำนวน ๕ รูป/คน โดยหาค่าความสอดคล้องดัชนีระหว่างข้อคำถามกับวัตถุประสงค์ (Item Objective Congruence Index = IOC) สำหรับพิจารณาเนื้อหาและภาษาของข้อคำถามแต่ละข้อว่า เหมาะสมหรือไม่แน่ใจ และไม่เหมาะสม ผลการตรวจสอบคุณภาพเครื่องมือได้ค่า IOC อยู่ระหว่าง ๐.๖๐-๑.๐๐ ถือว่า ข้อคำถามนั้นมีความเหมาะสม

๕. นำความคิดเห็นของผู้เชี่ยวชาญทั้ง ๕ ท่านมาปรับปรุงแก้ไขแบบสอบถาม แล้วนำไปทดลองใช้ (Try Out) กับกลุ่มตัวอย่างทดสอบในการวิจัย จำนวน ๓๐ รูป/คน เพื่อหาความเชื่อมั่น (Reliability) ของแบบสอบถาม โดยคำนวณค่าสัมประสิทธิ์แอลฟา หรือวิธีของ Cronbach^๒ ซึ่งมีค่าสัมประสิทธิ์สหสัมพันธ์ เท่ากับ ๐.๙๐

^๒Cronbach, Lee J, *Essentials of psychological testing*, 4th ed., (New York : Harper & Row, 1971), p. 123.

๖. ปรับปรุงแบบสอบถามให้สมบูรณ์ก่อนนำไปแจกแบบสอบถามกับกลุ่มตัวอย่าง โดยเครื่องมือที่ใช้ในการวิจัย ซึ่งผู้วิจัยได้แบ่งออกเป็น ๓ ตอน ดังนี้

ตอนที่ ๑ แบบสอบถามเกี่ยวกับสถานภาพผู้ตอบแบบสอบถาม

ตอนที่ ๒ แบบสอบถามความคิดเห็นเกี่ยวกับสภาพการบริหารการเผยแผ่พระพุทธศาสนาของคณะสงฆ์ กรุงเทพมหานคร โดยมีเกณฑ์การประเมินค่าคะแนน (Rating Scale) แบ่งออกเป็น ๕ ระดับ คือ มากที่สุด มาก ปานกลาง น้อย และน้อยที่สุด ตามเกณฑ์การให้คะแนน ดังนี้

๕	หมายความว่า	ความคิดเห็น	มากที่สุด
๔	หมายความว่า	ความคิดเห็น	มาก
๓	หมายความว่า	ความคิดเห็น	ปานกลาง
๒	หมายความว่า	ความคิดเห็น	น้อย
๑	หมายความว่า	ความคิดเห็น	น้อยที่สุด

เกณฑ์การแปลความหมายเพื่อจัดระดับคะแนนความคิดเห็นของพระภิกษุสงฆ์ที่ทำหน้าที่เผยแผ่พระพุทธศาสนา กำหนด เป็นช่วงของคะแนน ดังต่อไปนี้ ^๓

คะแนนเฉลี่ย	๑.๐๐ – ๑.๔๙	แปลความว่า	ความคิดเห็นน้อยที่สุด
คะแนนเฉลี่ย	๑.๕๐ – ๒.๔๙	แปลความว่า	ความคิดเห็นน้อย
คะแนนเฉลี่ย	๒.๕๐ – ๓.๔๙	แปลความว่า	ความคิดเห็นปานกลาง
คะแนนเฉลี่ย	๓.๕๐ – ๔.๔๙	แปลความว่า	ความคิดเห็นมาก
คะแนนเฉลี่ย	๔.๕๐ – ๕.๐๐	แปลความว่า	ความคิดเห็นมากที่สุด

๓.๓.๒ ลักษณะของเครื่องมือ

๑. แบบสอบถาม (Questionnaire)

ตอนที่ ๑ เป็นแบบสอบถามเกี่ยวกับปัจจัยส่วนบุคคลของผู้ตอบแบบสอบถาม ได้แก่ ตำแหน่ง จำนวนพรรษา ประสบการณ์ เป็นแบบสอบถามแบบตรวจสอบรายการ (Check List)

ตอนที่ ๒ แบบสอบถามสภาพการบริหารการเผยแผ่พระพุทธศาสนาของคณะสงฆ์ กรุงเทพมหานคร ทั้ง ๖ ด้าน ประกอบด้วย

๑. งานพระธรรมทูต/นักเทศน์
๒. หน่วยอบรมประชาชนประจำตำบล (อ.บ.ต.)
๓. งานอบรมจริยธรรมนักเรียนข้าราชการ
๔. การบรรพชาสามเณรภาคฤดูร้อน
๕. การส่งเสริมหน่วยสงเคราะห์พุทธมามากะผู้เยาว์/เยาวชน
๖. การเผยแผ่ทางสื่อสารมวลชน

^๓ ชูศรี วงศ์รัตน์, เทคนิคการใช้สถิติเพื่อการวิจัย, พิมพ์ครั้งที่ ๗, (กรุงเทพมหานคร : เทพเนรมิต, ๒๕๔๑),

ตอนที่ ๓ เป็นคำถามประเภทปลายเปิดซึ่งให้กลุ่มตัวอย่างได้แสดงความคิดเห็นในเรื่องแนวทางการพัฒนาการเผยแผ่พระพุทธศาสนาของคณะสงฆ์ กรุงเทพมหานคร

๒. แบบสัมภาษณ์ (Structure Interview) แบบสัมภาษณ์สัมภาษณ์เจ้าอาวาสวัด จำนวน ๕ รูป โดยใช้เกณฑ์ในการคัดเลือก คือ มีประสบการณ์ในการบริหารและการเผยแผ่พระพุทธศาสนา ไม่น้อยกว่า ๕ ปี มีพรรษาไม่ต่ำกว่า ๑๐ พรรษา เป็นต้น

๓.๔ การเก็บรวบรวมข้อมูล

ผู้ศึกษาดำเนินการเก็บข้อมูลตามขั้นตอน ดังนี้

๑. รวบรวมเอกสารผู้ศึกษารวมรวมข้อมูลจากหนังสือ บทความ งานวิจัยและเอกสารสิ่งพิมพ์ต่างๆ ที่เกี่ยวข้องกับการบริหารการเผยแผ่พระพุทธศาสนาของคณะสงฆ์ กรุงเทพมหานคร

๒. ผู้ศึกษาได้สร้างแบบสอบถามและขออนุญาตและเก็บรวบรวมข้อมูลจากวัดในกรุงเทพมหานครทั้ง ๔ เขต หลังจากนั้นดำเนินการเก็บรวบรวมข้อมูล

๓. ผู้ศึกษาดำเนินการเก็บรวบรวมข้อมูลโดยแจกแบบสอบถามกับกลุ่มเป้าหมาย คือ พระภิกษุสงฆ์ที่ทำหน้าที่เผยแผ่พระพุทธศาสนา จำนวน ๒๘๕ รูป ซึ่งในการแจกแบบสอบถามผู้ศึกษาได้นำแบบสอบถามไปแจกและเก็บรวบรวมข้อมูลด้วยตนเอง

๔. ในส่วนของการเก็บข้อมูลโดยการสัมภาษณ์ ผู้วิจัยใช้วิธีการสัมภาษณ์เชิงลึก (In depth Interview) ซึ่งบันทึกการสัมภาษณ์โดยการจดบันทึกและเทป

๓.๕ การวิเคราะห์ข้อมูลและสถิติที่ใช้ในการวิเคราะห์ข้อมูล

๑. นำแบบสอบถามทั้งหมดมาตรวจสอบความสมบูรณ์ความถูกต้อง ในการตอบแบบสอบถามแล้วนำมาคัดเลือกฉบับที่สมบูรณ์เพื่อนำมาวิเคราะห์ข้อมูลโดยการบันทึกคะแนนแต่ละข้อ ของแต่ละคนลงในแบบลงรหัส (Coding Form)

๒. ทำการวิเคราะห์ข้อมูลโดยใช้โปรแกรมสำเร็จรูปเพื่อการวิจัยทางสังคมศาสตร์

๓. การวิเคราะห์ข้อมูล

๑.) ข้อมูลเกี่ยวกับสถานภาพของผู้ตอบแบบสอบถามวิเคราะห์โดยใช้ค่าความถี่ (Frequency) และค่าร้อยละ (Percentage)

๒.) ระดับความคิดเห็นสภาพการบริหารการเผยแผ่พระพุทธศาสนาของคณะสงฆ์ กรุงเทพมหานคร วิเคราะห์โดยใช้ค่าเฉลี่ย (\bar{x}) และค่าส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐาน (Standard Deviation) ของคะแนนจากการตอบแบบสอบถามของพระภิกษุสงฆ์ที่ทำหน้าที่เผยแผ่พระพุทธศาสนา แปลความหมายของค่าเฉลี่ย โดยยึดเกณฑ์ดังนี้

ค่าเฉลี่ย ๔.๕๐ - ๕.๐๐ กำหนดให้อยู่ในเกณฑ์ มากที่สุด

ค่าเฉลี่ย ๓.๕๐ - ๔.๔๙ กำหนดให้อยู่ในเกณฑ์ มาก

ค่าเฉลี่ย ๒.๕๐ - ๓.๔๙ กำหนดให้อยู่ในเกณฑ์ ปานกลาง

ค่าเฉลี่ย ๑.๕๐ - ๒.๔๙ กำหนดให้อยู่ในเกณฑ์ น้อย

ค่าเฉลี่ย ๑.๐๐ - ๑.๔๙ กำหนดให้อยู่ในเกณฑ์ น้อยที่สุด

๓. การวิเคราะห์ข้อมูลจากการสัมภาษณ์เชิงลึก ผู้วิจัยจะทำการจัดกลุ่มข้อมูล (Data Gruping) ตามสาระสำคัญของประเด็นการสัมภาษณ์ที่กำหนดไว้ จากนั้น จึงทำการวิเคราะห์ข้อมูล โดยใช้เทคนิคการวิเคราะห์เชิงเนื้อหาประกอบบริบท (Context Content analysis Technique)

บทที่ ๔

ผลการวิจัย

ผลการวิจัยเรื่อง การบริหารการเผยแผ่พระพุทธศาสนาของคณะสงฆ์ กรุงเทพมหานคร โดยมีวัตถุประสงค์ของการวิจัย ๑) เพื่อศึกษาสภาพการบริหารการเผยแผ่พระพุทธศาสนาของคณะสงฆ์ กรุงเทพมหานคร ๒) เพื่อศึกษาแนวทางการพัฒนาการเผยแผ่พระพุทธศาสนาของคณะสงฆ์ กรุงเทพมหานคร ๓) เพื่อเสนอแนวทางการพัฒนาพระพุทธศาสนาของคณะสงฆ์ กรุงเทพมหานคร และผู้วิจัยได้แบ่งผลการวิจัยเป็น ๔ ตอนดังนี้

๔.๑ ผลการศึกษาสภาพการบริหารการเผยแผ่พระพุทธศาสนาของคณะสงฆ์ กรุงเทพมหานคร

๔.๒ ผลการศึกษาแนวทางการพัฒนาการเผยแผ่พระพุทธศาสนาของคณะสงฆ์ กรุงเทพมหานคร สัมภาษณ์

๔.๓ เสนอแนวทางการพัฒนาพระพุทธศาสนาของคณะสงฆ์ กรุงเทพมหานคร

๔.๔ องค์กรความรู้จากการวิจัย

โดยมีสัญลักษณ์ที่ใช้ในการวิเคราะห์ข้อมูล ดังนี้

n	=	จำนวนกลุ่มตัวอย่าง
\bar{X}	=	ค่าเฉลี่ยของกลุ่มตัวอย่าง
S.D.	=	ค่าส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐาน

๔.๑ ผลการศึกษาสภาพการบริหารการเผยแผ่พระพุทธศาสนาของคณะสงฆ์ กรุงเทพมหานคร

๔.๑.๑ ผลการวิจัยข้อมูลทั่วไปของผู้ตอบแบบสอบถามและความคิดเห็นต่อการบริหารการเผยแผ่ของคณะสงฆ์ กรุงเทพมหานคร

ผลการวิจัยข้อมูลทั่วไปของผู้ตอบแบบสอบถาม จำนวน ๒๘๕ คน มีค่าร้อยละและค่ามาตรฐาน ดังตารางต่อไปนี้

ตารางที่ ๔.๑ ค่าร้อยละและค่ามาตรฐานข้อมูลทั่วไปของพระภิกษุจำแนกตามตำแหน่ง

จำแนกตามตำแหน่ง	จำนวน	ร้อยละ
เจ้าอาวาส	๒๒	๗.๗๒
รองเจ้าอาวาส	๒๐	๗.๐๒
ผู้ช่วยเจ้าอาวาส	๔๐	๑๔.๐๓
พระลูกวัด	๒๐๓	๗๑.๒๓
รวม	๒๘๕	๑๐๐.๐๐

จากตารางที่ ๔.๑ ค่าร้อยละและค่ามาตรฐานข้อมูลทั่วไปของพระภิกษุจำแนกตามตำแหน่ง พบว่า เป็นเจ้าอาวาส จำนวน ๒๒ รูป คิดเป็นร้อยละ ๗.๗๒ เป็นรองเจ้าอาวาส จำนวน ๒๐ รูป คิดเป็นร้อยละ ๗.๐๒ เป็นผู้ช่วยเจ้าอาวาส จำนวน ๔๐ รูป คิดเป็นร้อยละ ๑๔.๐๓ เป็นพระลูกวัด จำนวน ๒๐๓ รูป คิดเป็นร้อยละ ๗๑.๒๓

ตารางที่ ๔.๒ ค่าร้อยละและค่ามาตรฐานข้อมูลทั่วไปของภิกษุจำแนกตามจำนวนพรรษา

จำแนกตามพรรษา	จำนวน	ร้อยละ
๕-๑๐ พรรษา	๙๔	๓๒.๙๘
๑๑-๒๐ พรรษา	๑๔๖	๕๑.๒๓
๒๑ พรรษาขึ้นไป	๔๕	๑๕.๗๙
รวม	๒๘๕	๑๐๐.๐๐

จากตารางที่ ๔.๒ ค่าร้อยละและค่ามาตรฐานข้อมูลทั่วไปของพระภิกษุ จำแนกตามพรรษา พบว่า พรรษาช่วง ๕-๑๐ พรรษา จำนวน ๙๔ รูป คิดเป็นร้อยละ ๓๒.๙๘ มีพรรษาช่วง ๑๑-๒๐ พรรษา จำนวน ๑๔๖ คน คิดเป็นร้อยละ ๕๑.๒๓ มีพรรษาช่วง ๒๑ พรรษาขึ้นไป จำนวน ๔๕ คน คิดเป็นร้อยละ ๑๕.๗๙

ตารางที่ ๔.๓ ค่าร้อยละและค่ามาตรฐานข้อมูลทั่วไปของพระภิกษุ จำแนกตามตามประสบการณ์

จำแนกตามประสบการณ์	จำนวน (รูป)	ร้อยละ
๕-๑๐ ปี	๙๔	๓๒.๙๘
๑๑-๑๕ ปี	๑๔๖	๕๑.๒๓
๑๖ ปีขึ้นไป	๔๕	๑๕.๗๙
รวม	๒๘๕	๑๐๐.๐๐

จากตารางที่ ๔.๓ ค่าร้อยละและค่ามาตรฐานข้อมูลทั่วไปของพระภิกษุ จำแนกตามตามประสบการณ์ พบว่า ประสบการณ์การเผยแผ่ ๕-๑๐ ปี จำนวน ๙๔ รูป คิดเป็นร้อยละ ๓๒.๙๘ มีประสบการณ์การเผยแผ่ ๑๑-๑๕ ปี จำนวน ๑๔๖ คน คิดเป็นร้อยละ ๕๑.๒๓ มีประสบการณ์การเผยแผ่ ๑๖ ปีขึ้นไป จำนวน ๔๕ คน คิดเป็นร้อยละ ๑๕.๗๙

ตารางที่ ๔.๔ ค่าเฉลี่ย (\bar{X}) และส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐาน (S.D) ตามความคิดเห็น สภาพการบริหารการเผยแผ่พระพุทธศาสนาของคณะสงฆ์ กรุงเทพมหานคร ภาพรวม ๖ ด้าน

สภาพการบริหารการเผยแผ่พระพุทธศาสนาของคณะสงฆ์ กรุงเทพมหานคร งานพระธรรมทูต/นักเทศน์ ทั้ง ๕ ข้อ	n = กลุ่มตัวอย่าง ๒๘๕ รูป ระดับความคิดเห็นของพระภิกษุ			
	\bar{X}	S.D	ระดับ	อันดับที่
๑. งานพระธรรมทูต/นักเทศน์	๓.๔๗	๑.๐๔	ดี	๒
๒. หน่วยอบรมประชาชนประจำตำบล (อ.บ.ต.)	๓.๔๖	๑.๒๕	พอใช้	๓
๓. งานอบรมจริยธรรมนักเรียนข้าราชการ	๓.๔๕	๑.๐๓	พอใช้	๔
๔. การบรรพชาสามเณรภาคฤดูร้อน	๓.๖๖	๑.๐๒	ดี	๑
๕. การส่งเสริมหน่วยสงเคราะห์พุทธมามกะผู้เยาว์/เยาวชน	๓.๔๒	๑.๐๕	พอใช้	๕
๖. การเผยแผ่ทางสื่อสารมวลชน	๓.๒๖	๑.๒๓	พอใช้	๖
ภาพรวม	๓.๔๕	๑.๑๐	พอใช้	

จากตารางที่ ๔.๔ พบว่า ความคิดเห็นของพระภิกษุต่อสภาพการบริหารการเผยแผ่พระพุทธศาสนาของคณะสงฆ์ โดยภาพรวมทั้ง ๖ ด้าน อยู่ในระดับปานกลาง มีค่าเฉลี่ยเท่ากับ ๓.๔๕ ค่าเบี่ยงเบนมาตรฐานเท่ากับ ๑.๑๐ เมื่อพิจารณาเป็นรายข้อ พบว่ารายข้อที่อยู่ในระดับดี ได้แก่ การบรรพชาสามเณรภาคฤดูร้อน มีค่าเฉลี่ยเท่ากับ ๓.๖๖ ส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐาน ๑.๐๒ งานพระธรรมทูต/นักเทศน์ มีค่าเฉลี่ยเท่ากับ ๓.๔๗ ส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐาน ๑.๐๔ รองลงมา รายด้านที่อยู่ในระดับพอใช้ได้แก่ หน่วยอบรมประชาชนประจำตำบล (อ.บ.ต.) มีค่าเฉลี่ยเท่ากับ ๓.๔๖ ส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐาน ๑.๒๕ งานอบรมจริยธรรมนักเรียนข้าราชการมีค่าเฉลี่ยเท่ากับ ๓.๔๕ ส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐาน ๑.๐๓ การส่งเสริมหน่วยสงเคราะห์พุทธมามกะผู้เยาว์/เยาวชน มีค่าเฉลี่ยเท่ากับ ๓.๔๒ ส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐาน ๑.๐๕ และรายด้านที่อยู่ในระดับต่ำสุด ได้แก่ การเผยแผ่ทางสื่อสารมวลชนมีค่าเฉลี่ยเท่ากับ ๓.๒๖ ส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐาน ๑.๒๓ ตามลำดับ

ตารางที่ ๔.๕ ค่าเฉลี่ย (\bar{X}) และส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐาน (S.D) ตามความคิดเห็น สภาพการบริหาร การเผยแผ่พระพุทธศาสนาของคณะสงฆ์ กรุงเทพมหานคร ด้านงานพระธรรมทูต/นักเทศน์

สภาพการบริหารการเผยแผ่พระพุทธศาสนาของคณะสงฆ์ กรุงเทพมหานคร ด้านงานพระธรรมทูต/นักเทศน์	n = กลุ่มตัวอย่าง ๒๘๕ รูป			
	ระดับความคิดเห็นของพระภิกษุ			
	\bar{X}	S.D	ระดับ	อันดับที่
๑. มีการส่งเสริมการเทศน์ของพระธรรมทูต/นักเทศน์	๓.๕๕	๑.๐๖	ดี	๒
๒. มีการส่งเสริมการบรรยายธรรมของพระทูต/นักเทศน์	๓.๕๔	๑.๐๓	ดี	๓
๓. มีการส่งเสริมนำฝึกสมาธิ นำเป็นพุทธมามกะ	๓.๕๖	๐.๙๖	ดี	๑
๔. มีการนำการเยี่ยมเยียนนำพัฒนาท้องถิ่นของพระธรรม ทูต/นักเทศน์	๓.๓๙	๑.๐๙	พอใช้	๔
๕. มีการส่งเสริมกิจกรรมการเผยแผ่ของพระธรรมทูตทั้งใน ประเทศและต่างประเทศ	๓.๓๑	๑.๐๗	พอใช้	๕
ภาพรวม	๓.๔๗	๑.๐๔	ดี	

จากตารางที่ ๔.๕ พบว่า ความคิดเห็นของพระภิกษุต่อสภาพการบริหารการเผยแผ่พระพุทธศาสนาของคณะสงฆ์ ด้านงานพระธรรมทูต/นักเทศน์ อยู่ในระดับดี มีค่าเฉลี่ยเท่ากับ ๓.๔๗ ส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐานเท่ากับ ๑.๐๔ เมื่อพิจารณาเป็นรายข้อทุกข้ออยู่ในระดับดี ได้แก่ มีการส่งเสริมนำฝึกสมาธิ นำเป็นพุทธมามกะ มีค่าเฉลี่ยเท่ากับ ๓.๕๖ ส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐานเท่ากับ ๐.๙๖ อยู่ในเกณฑ์ระดับ ดี รองลงมา ได้แก่ มีการส่งเสริมการเทศน์ของพระธรรมทูต/นักเทศน์ มีค่าเฉลี่ยเท่ากับ ๓.๕๕ ส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐานเท่ากับ ๑.๐๖ อยู่ในเกณฑ์ระดับ ดี อันดับ ๓ มีการส่งเสริมการบรรยายธรรมของพระทูต/นักเทศน์ มีค่าเฉลี่ยเท่ากับ ๓.๕๔ ส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐานเท่ากับ ๑.๐๓ อยู่ในเกณฑ์ระดับพอใช้ มีการนำการเยี่ยมเยียนนำพัฒนาท้องถิ่นของพระธรรมทูต/นักเทศน์ มีค่าเฉลี่ยเท่ากับ ๓.๓๙ ส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐานเท่ากับ ๑.๐๙ และรายข้อที่อยู่ในเกณฑ์พอใช้ต่ำสุด ได้แก่ มีการส่งเสริมกิจกรรมการเผยแผ่ของพระธรรมทูตทั้งในประเทศและต่างประเทศมีค่าเฉลี่ยเท่ากับ ๓.๓๑ ส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐานเท่ากับ ๑.๐๗ ตามลำดับ

ตารางที่ ๔.๖ ค่าเฉลี่ย (\bar{X}) และส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐาน (S.D) ตามความคิดเห็น สภาพการบริหาร การเผยแผ่พระพุทธศาสนาของคณะสงฆ์ กรุงเทพมหานคร ด้านหน่วยอบรมประชาชนประจำตำบล (อ.บ.ต.)

สภาพการบริหารการเผยแผ่พระพุทธศาสนาของคณะสงฆ์ กรุงเทพมหานคร ด้านหน่วยอบรมประชาชนประจำตำบล (อ.บ.ต.)	n = กลุ่มตัวอย่าง ๒๘๕ รูป			
	ระดับความคิดเห็นของพระภิกษุ			
	\bar{X}	S.D	ระดับ	อันดับที่
๑. มีการส่งเสริมการพัฒนาท้องถิ่นระดับตำบลลงสู่หมู่บ้าน	๓.๕๕	๑.๑๔	ดี	๑
๒. มีบทบาทและเป็นแกนนำในการส่งเสริมกิจกรรมของวัด	๓.๔๙	๐.๙๘	พอใช้	๒
๓. มีการพัฒนางานร่วมกันกับท้องถิ่นหรือชุมชน	๓.๔๘	๑.๐๓	พอใช้	๓
๔. ส่งเสริมกิจกรรมของหน่วยอบรมประชาชนประจำ ตำบล/หมู่บ้าน	๓.๓๕	๒.๐๓	พอใช้	๕
๕. มีส่วนร่วมในกิจกรรมของหน่วยอบรมประชาชนประจำ ตำบล	๓.๔๔	๑.๑๐	พอใช้	๔
ภาพรวม	๓.๔๖	๑.๒๕	พอใช้	

จากตารางที่ ๔.๖ พบว่า ความคิดเห็นของพระภิกษุต่อสภาพการบริหารการเผยแผ่พระพุทธศาสนาของคณะสงฆ์ ด้านหน่วยอบรมประชาชนประจำตำบล (อ.บ.ต.) อยู่ในระดับพอใช้ มีค่าเฉลี่ยเท่ากับ ๓.๔๖ ส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐานเท่ากับ ๑.๒๕ เมื่อพิจารณาเป็นรายข้ออยู่ในระดับดี ได้แก่ มีการส่งเสริมการพัฒนาท้องถิ่นระดับตำบลลงสู่หมู่บ้าน มีค่าเฉลี่ยเท่ากับ ๓.๕๕ ส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐานเท่ากับ ๑.๑๔ รายข้ออยู่ในระดับพอใช้ ได้แก่ มีบทบาทและเป็นแกนนำในการส่งเสริมกิจกรรมของวัด มีค่าเฉลี่ยเท่ากับ ๓.๔๙ ส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐานเท่ากับ ๐.๙๘ อยู่ในเกณฑ์ระดับพอใช้ อันดับ ๓ มีการพัฒนางานร่วมกันกับท้องถิ่นหรือชุมชน มีค่าเฉลี่ยเท่ากับ ๓.๔๘ ส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐานเท่ากับ ๑.๐๓ อยู่ในเกณฑ์ระดับพอใช้ อันดับ ๔ มีส่วนร่วมในกิจกรรมของหน่วยอบรมประชาชนประจำตำบล มีค่าเฉลี่ยเท่ากับ ๓.๔๔ ส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐานเท่ากับ ๑.๑๐ และอยู่ในระดับพอใช้ต่ำสุด ได้แก่ ส่งเสริมกิจกรรมของหน่วยอบรมประชาชนประจำตำบล/หมู่บ้าน มีค่าเฉลี่ยเท่ากับ ๓.๓๕ ส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐานเท่ากับ ๒.๐๓ ตามลำดับ

ตารางที่ ๔.๗ ค่าเฉลี่ย (\bar{X}) และส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐาน (S.D) ตามความคิดเห็น สภาพการบริหาร การเผยแผ่พระพุทธศาสนาของคณะสงฆ์ กรุงเทพมหานคร ด้านงานอบรมจริยธรรมนักเรียน ข้าราชการ

สภาพการบริหารการเผยแผ่พระพุทธศาสนาของคณะ สงฆ์ กรุงเทพมหานคร ด้านงานอบรมจริยธรรมนักเรียน ข้าราชการ	n = กลุ่มตัวอย่าง ๒๘๕ รูป ระดับความคิดเห็นของพระภิกษุ			
	\bar{X}	S.D	ระดับ	อันดับที่
๑. มีการจัดโครงการอบรมจริยธรรมนักเรียนข้าราชการ	๓.๔๘	๑.๐๕	พอใช้	๒
๒. ส่งเสริมกิจกรรมอบรมจริยธรรมนักเรียนข้าราชการ	๓.๕๒	๑.๐๗	ดี	๑
๓. ส่งเสริมการน้อมนำหลักพุทธธรรมไปปฏิบัติในการ ดำเนินชีวิตประจำวัน	๓.๔๘	๐.๙๔	พอใช้	๒
๔. พัฒนางานอบรมจริยธรรมนักเรียนข้าราชการร่วมกับ หน่วยงานต้นสังกัด	๓.๔๒	๑.๐๙	พอใช้	๓
๕. มีส่วนร่วมในการบริหารกิจกรรมอบรมจริยธรรม นักเรียนข้าราชการ	๓.๓๘	๑.๐๑	พอใช้	๔
ภาพรวม	๓.๔๕	๑.๐๓	พอใช้	

จากตารางที่ ๔.๗ พบว่า ความคิดเห็นของพระภิกษุต่อสภาพการบริหารการเผยแผ่พระพุทธศาสนาของคณะสงฆ์ ด้านงานอบรมจริยธรรมนักเรียนข้าราชการ โดยภาพรวมอยู่ในระดับพอใช้ มีค่าเฉลี่ยเท่ากับ ๓.๔๕ ส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐานเท่ากับ ๑.๐๓ เมื่อพิจารณาเป็น รายข้อทุกข้ออยู่ในระดับดี ได้แก่ ส่งเสริมกิจกรรมอบรมจริยธรรมนักเรียนข้าราชการ มีค่าเฉลี่ยเท่ากับ ๓.๕๒ ส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐานเท่ากับ ๑.๐๗ รอลงมาอยู่ในระดับพอใช้ ได้แก่ มีการจัดโครงการอบรมจริยธรรมนักเรียนข้าราชการ มีค่าเฉลี่ยเท่ากับ ๓.๔๘ ส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐานเท่ากับ ๑.๐๕ ส่งเสริมการน้อมนำหลักพุทธธรรมไปปฏิบัติในการดำเนินชีวิตประจำวัน มีค่าเฉลี่ยเท่ากับ ๓.๔๘ ส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐานเท่ากับ ๐.๙๔ พัฒนางานอบรมจริยธรรมนักเรียนข้าราชการร่วมกับหน่วยงานต้นสังกัด มีค่าเฉลี่ยเท่ากับ ๓.๔๒ ส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐานเท่ากับ ๑.๐๙ และอยู่ในเกณฑ์ระดับต่ำสุด ส่วนร่วมในการบริหารกิจกรรมอบรมจริยธรรมนักเรียนข้าราชการ มีค่าเฉลี่ยเท่ากับ ๓.๓๘ ส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐานเท่ากับ ๑.๐๑ ตามลำดับ

ตารางที่ ๔.๘ ค่าเฉลี่ย (\bar{X}) และส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐาน (S.D) ตามความคิดเห็น สภาพการบริหาร การเผยแผ่พระพุทธศาสนาของคณะสงฆ์ กรุงเทพมหานคร ด้านการบรรพชาสามเณรภาคฤดูร้อน

สภาพการบริหารการเผยแผ่พระพุทธศาสนาของคณะสงฆ์ กรุงเทพมหานคร ด้านการบรรพชาสามเณรภาคฤดูร้อน	n = กลุ่มตัวอย่าง ๒๘๕ รูป			
	ระดับความคิดเห็นของพระภิกษุ			
	\bar{X}	S.D	ระดับ	อันดับที่
๑. มีการส่งเสริมการบรรพชาสามเณรภาคฤดูร้อน	๓.๗๘	๑.๐๒	ดี	๑
๒. มีการส่งเสริมการบรรพชาสามเณรภาคฤดูร้อนอย่างต่อเนื่อง	๓.๖๙	๑.๐๓	ดี	๒
๓. มีการประชาชนสัมพันธ์การบรรพชาสามเณรภาคฤดูร้อนอย่างต่อเนื่องทุกปี	๓.๖๗	๑.๐๗	ดี	๓
๔. มีการจัดบุคลากรเข้าร่วมกิจกรรมบรรพชาสามเณรภาคฤดูร้อนตามภาระงานและหน้าที่	๓.๕๕	๐.๙๖	ดี	๕
๕. มีส่วนร่วมในกิจกรรมการบรรพชาสามเณรภาคฤดูร้อน	๓.๖๐	๑.๐๓	ดี	๔
ภาพรวม	๓.๖๖	๑.๐๒	ดี	

จากตารางที่ ๔.๘ พบว่า ความคิดเห็นของพระภิกษุต่อสภาพการบริหารการเผยแผ่พระพุทธศาสนาของคณะสงฆ์ ด้านการบรรพชาสามเณรภาคฤดูร้อน ภาพรวมอยู่ในระดับ ดี มีค่าเฉลี่ยเท่ากับ ๓.๖๖ ส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐานเท่ากับ ๑.๐๒ เมื่อพิจารณาเป็นรายข้อทุกข้ออยู่ในเกณฑ์ระดับดี โดยเรียงตามลำดับจากมากไปหาน้อย ได้แก่ มีการส่งเสริมการบรรพชาสามเณรภาคฤดูร้อน มีค่าเฉลี่ยเท่ากับ ๓.๗๘ ส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐานเท่ากับ ๑.๐๒ รองลงมาได้แก่ มีการส่งเสริมการบรรพชาสามเณรภาคฤดูร้อนอย่างต่อเนื่อง มีค่าเฉลี่ยเท่ากับ ๓.๖๙ ส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐานเท่ากับ ๑.๐๓ มีการประชาชนสัมพันธ์การบรรพชาสามเณรภาคฤดูร้อนอย่างต่อเนื่องทุกปี มีค่าเฉลี่ยเท่ากับ ๓.๖๗ ส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐานเท่ากับ ๑.๐๗ มีส่วนร่วมในกิจกรรมการบรรพชาสามเณรภาคฤดูร้อน มีค่าเฉลี่ยเท่ากับ ๓.๖๐ ส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐานเท่ากับ ๑.๐๓ อยู่ในเกณฑ์ระดับต่ำสุด ได้แก่ มีการจัดบุคลากรเข้าร่วมกิจกรรมบรรพชาสามเณรภาคฤดูร้อนตามภาระงานและหน้าที่ มีค่าเฉลี่ยเท่ากับ ๓.๕๕ ส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐานเท่ากับ ๐.๙๖ ลำดับ

ตารางที่ ๔.๙ ค่าเฉลี่ย(\bar{X}) และส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐาน (S.D) ตามความคิดเห็น สภาพการบริหารการเผยแผ่พระพุทธศาสนาของคณะสงฆ์ กรุงเทพมหานคร ด้านการส่งเสริมหน่วยสงเคราะห์พุทธมามกาและผู้เยาว์/เยาวชน

สภาพการบริหารการเผยแผ่พระพุทธศาสนาของคณะ สงฆ์ กรุงเทพมหานคร ด้านการส่งเสริมหน่วย สงเคราะห์พุทธมามกาและผู้เยาว์/เยาวชน	n = กลุ่มตัวอย่าง ๒๘๕ รูป			
	ระดับความคิดเห็นของพระภิกษุ			
	\bar{X}	S.D	ระดับ	อันดับที่
๑. ส่งเสริมหน่วยสงเคราะห์พุทธมามกาและผู้เยาว์/ เยาวชน	๓.๓๘	๑.๐๖	พอใช้	๔
๒. มีการอบรมด้านความรู้ ความประพฤติและจิตใจ	๓.๔๘	๑.๑๐	พอใช้	๒
๓. มีการฝึกอบรมสั่งสอนและบริหารงานทั่วไป	๓.๓๒	๐.๙๘	พอใช้	๕
๔. จัดงบประมาณสนับสนุนหน่วยสงเคราะห์พุทธมาม กาและผู้เยาว์/เยาวชน	๓.๕๐	๑.๑๐	พอใช้	๑
๕. มีการสอนด้วยจิตเมตตา ปรารถนาให้ผู้ฟังได้รับ ประโยชน์จากการสอนอย่างแท้จริง	๓.๔๑	๑.๐๓	พอใช้	๓
ภาพรวม	๓.๔๒	๑.๐๕	พอใช้	

จากตารางที่ ๔.๙ พบว่า ความคิดเห็นของพระภิกษุต่อสภาพการบริหารการเผยแผ่พระพุทธศาสนาของคณะสงฆ์ ด้านการส่งเสริมหน่วยสงเคราะห์พุทธมามกาและผู้เยาว์/เยาวชน ภาพรวมอยู่ในระดับพอใช้ มีค่าเฉลี่ยเท่ากับ ๓.๔๒ ส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐานเท่ากับ ๑.๐๕ เมื่อพิจารณาเป็นรายข้อทุกข้ออยู่ในเกณฑ์ระดับพอใช้ โดยเรียงตามลำดับจากมากไปหาน้อย ได้แก่ จัดงบประมาณสนับสนุนหน่วยสงเคราะห์พุทธมามกาและผู้เยาว์/เยาวชน มีค่าเฉลี่ยเท่ากับ ๓.๕๐ ส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐานเท่ากับ ๑.๑๐ รองลงมาได้แก่ มีการอบรมด้านความรู้ ความประพฤติและจิตใจ มีค่าเฉลี่ยเท่ากับ ๓.๔๘ ส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐานเท่ากับ ๑.๑๐ มีการสอนด้วยจิตเมตตา ปรารถนาให้ผู้ฟังได้รับประโยชน์จากการสอนอย่างแท้จริง มีค่าเฉลี่ยเท่ากับ ๓.๔๑ ส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐานเท่ากับ ๑.๐๓ อยู่ในเกณฑ์ระดับ พอใช้ อันดับ ๔ ส่งเสริมหน่วยสงเคราะห์พุทธมามกาและผู้เยาว์/เยาวชน มีค่าเฉลี่ยเท่ากับ ๓.๓๘ ส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐานเท่ากับ ๑.๐๖ และรายข้ออยู่ในระดับต่ำสุด มีการฝึกอบรมสั่งสอนและบริหารงานทั่วไป มีค่าเฉลี่ยเท่ากับ ๓.๓๒ ส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐานเท่ากับ ๐.๙๘ ตามลำดับ

ตารางที่ ๔.๑๐ ค่าเฉลี่ย(\bar{X}) และส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐาน (S.D) ตามความคิดเห็น สภาพการบริหาร การเผยแพร่พระพุทธศาสนาของคณะสงฆ์ กรุงเทพมหานคร ด้านการเผยแพร่ทางสื่อสารมวลชน

สภาพการบริหารการเผยแพร่พระพุทธศาสนาของคณะ สงฆ์ กรุงเทพมหานคร ด้านการเผยแพร่ทาง สื่อสารมวลชน	n = กลุ่มตัวอย่าง ๒๘๕ รูป			
	ระดับความคิดเห็นของพระภิกษุ			
	\bar{X}	S.D	ระดับ	อันดับที่
๑. มีการส่งเสริมการเผยแพร่ทางวิทยุ โทรทัศน์ วารสาร นิตยสารเผยแพร่ธรรม	๓.๔๐	๑.๓๐	พอใช้	๑
๒. มีการส่งเสริมโครงการอุทยานการศึกษาการจัดสวน สมุนไพรในวัด โครงการลานวัดลานใจลานกีฬา	๓.๒๑	๑.๑๖	พอใช้	๔
๓. มีการจัดงบประมาณสนับสนุนการเผยแพร่ทาง สื่อสารมวลชน	๓.๒๘	๑.๒๒	พอใช้	๒
๔. ส่งเสริมการเผยแพร่ทางสื่อสารมวลชนทั้งในและ ต่างประเทศ	๓.๑๗	๑.๑๙	พอใช้	๕
๕. มีส่วนร่วมในการเผยแพร่ทางสื่อสารมวลชนอย่าง ต่อเนื่อง	๓.๒๓	๑.๒๙	พอใช้	๓
ภาพรวม	๓.๒๖	๑.๒๓	พอใช้	

จากตารางที่ ๔.๑๐ พบว่า ความคิดเห็นของพระภิกษุต่อสภาพการบริหารการเผยแพร่พระพุทธศาสนาของคณะสงฆ์ ด้านการเผยแพร่ทางสื่อสารมวลชน ภาพรวมอยู่ในระดับพอใช้ มีค่าเฉลี่ยเท่ากับ ๓.๒๖ ส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐานเท่ากับ ๑.๒๓ เมื่อพิจารณาเป็นรายข้อทุกข้ออยู่ในระดับพอใช้ โดยเรียงตามลำดับจากมากไปหาน้อย ได้แก่ มีการส่งเสริมการเผยแพร่ทางวิทยุ โทรทัศน์ วารสาร นิตยสารเผยแพร่ธรรม มีค่าเฉลี่ยเท่ากับ ๓.๔๐ ส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐานเท่ากับ ๑.๓๐ รองลงมาได้แก่ มีการจัดงบประมาณสนับสนุนการเผยแพร่ทางสื่อสารมวลชน มีค่าเฉลี่ยเท่ากับ ๓.๒๘ ส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐานเท่ากับ ๑.๒๒ มีส่วนร่วมในการเผยแพร่ทางสื่อสารมวลชนอย่างต่อเนื่อง มีค่าเฉลี่ยเท่ากับ ๓.๒๓ ส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐานเท่ากับ ๑.๒๙ มีการส่งเสริมโครงการอุทยานการศึกษา การจัดสวนสมุนไพรในวัด โครงการลานวัดลานใจลานกีฬา มีค่าเฉลี่ยเท่ากับ ๓.๒๑ ส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐานเท่ากับ ๑.๑๖ อยู่ในเกณฑ์ระดับต่ำสุด ได้แก่ ส่งเสริมการเผยแพร่ทางสื่อสารมวลชนทั้งในและต่างประเทศ มีค่าเฉลี่ยเท่ากับ ๓.๑๗ ส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐานเท่ากับ ๑.๑๙ ตามลำดับ

๔.๒ ผลการศึกษาแนวทางการพัฒนาการเผยแผ่พระพุทธศาสนาของคณะสงฆ์ กรุงเทพมหานคร จากการศึกษาเอกสารและสัมภาษณ์

๔.๒.๑ แนวทางการพัฒนาการเผยแผ่พระพุทธศาสนาของคณะสงฆ์ กรุงเทพมหานครผลจากการศึกษาเอกสาร

๑. งานพระธรรมทูต/นักเทศน์ เป็นการจัดพระสงฆ์ผู้สมัครบำเพ็ญประโยชน์แก่พระศาสนา ออกไปจาริกเผยแผ่หลักธรรมแก่ประชาชนทั่วประเทศ เป็นงานที่นำพุทธบริษัทและประชาชนทั่วไปให้เกิดความคิดถึงคุณค่าของธรรมะและความจำเป็นที่จะต้องปฏิบัติธรรมะ สามารถนำธรรมะไปใช้ในชีวิตประจำวันได้อย่างถูกวิธีและถูกต้อง รวมทั้งสามารถใช้ธรรมะแก้ปัญหาต่างๆในด้านเศรษฐกิจ สังคมการปกครองและสิ่งแวดล้อม งาน พระธรรมทูต เป็นงานพัฒนาทรัพยากรบุคคล และเป็นงานที่เป็นรากฐานแห่งความมั่นคงของประเทศชาติ แนวการปฏิบัติงานของพระธรรมทูต ได้แก่ การเทศน์ การบรรยายการสนทนาธรรมิกถา นำฝึกสมาธิ นำเป็นพุทธมามกะ เยี่ยมเยียน นำพัฒนาท้องถิ่น สาธิตและนำจัดกิจกรรม

๒. หน่วยอบรมประชาชนประจำตำบล (อ.บ.ต.) ได้แก่ การจัดกิจกรรมของคณะสงฆ์ไทยตามระเบียบมหาเถรสมาคม ว่าด้วยการตั้งหน่วยอบรมประชาชนประจำตำบล พ.ศ. ๒๕๑๘ มีความมุ่งหมายที่จะพัฒนาท้องถิ่นระดับตำบลลงสู่หมู่บ้าน โดยให้พระสงฆ์ในชนบทมีบทบาทและเป็นแกนนำในการส่งเสริมวัดให้เป็นศูนย์กลางการพัฒนาท้องถิ่นให้เกิดประโยชน์ต่อชุมชนนั้น

๓. งานอบรมจริยธรรมนักเรียนข้าราชการ เป็นการจัดกิจกรรมให้นักเรียน ข้าราชการ และประชาชน ผู้เข้ารับการอบรมมีทัศนคติที่ดีต่อสถาบันพระพุทธศาสนา สามารถปฏิบัติตนตามหน้าที่ของชาวพุทธได้อย่างถูกต้องเหมาะสม และน้อมนำพระพุทธศาสนาไปประพฤติปฏิบัติในการดำเนินชีวิตประจำเพื่อพัฒนาตนเองและสังคม

๔. การบรรพชาสามเณรภาคฤดูร้อน เป็นการจัดบรรพชาเยาวชนชายอายุตั้งแต่ ๑๐ ปี เพื่อใช้เวลาว่างให้เกิดประโยชน์ในการศึกษาธรรมในช่วงปิดฤดูร้อนประมาณเดือนเมษายน โดยโครงการดังกล่าวจะมีการจัดขึ้นในหลายวัดเพื่อปลูกฝัง ความรักชาติ ศาสนา พระมหากษัตริย์ และความสามัคคี ในหมู่เยาวชน ให้มีจิตสาธารณะ, ใฝ่สันติ, และมีที่พึ่งอย่างแท้จริงในตนเองหล่อหลอมเด็กและเยาวชนทั้งภาคทฤษฎีและภาคปฏิบัติ ให้เป็นคนดีมีพฤติกรรมที่พึงประสงค์จนติดเป็นนิสัย ปรับพฤติกรรมเด็กและเยาวชนไทยให้เข้าสู่วิถีชีวิตที่ดีงาม โดยการสร้างสิ่งแวดล้อมใหม่สร้างภูมิคุ้มกันให้เด็กและเยาวชนไทยรู้เท่าทันต่อการเปลี่ยนแปลงของสังคมพหุวัฒนธรรม ตระหนักรู้ในคุณค่าของประเพณี วัฒนธรรมไทยและสามารถนำไปใช้ได้อย่างภาคภูมิใจ ส่งเสริมสนับสนุน และสร้างความตระหนักรู้ให้กับเด็กและเยาวชนไทย ในคุณค่าของประเพณี วัฒนธรรมไทย วัฒนธรรมชาวพุทธ และสามารถนำหลักธรรมคำสอนทางพระพุทธศาสนา การปฏิบัติตามหลักศีล ๕ ไปใช้ในวิถีชีวิตได้อย่างภาคภูมิใจ

๕. การส่งเสริมหน่วยสงเคราะห์พุทธมามกะผู้เยาว์/เยาวชน เป็นหน่วยสงเคราะห์ที่วัดและประชาชนจัดให้มีขึ้นในวัด ในหมู่บ้านเพื่อฝึกอบรมด้านความรู้ ความประพฤติและจิตใจ โดยมีพระสงฆ์ทำหน้าที่ฝึกอบรมสั่งสอน และบริหารงานทั่วไปของหน่วยสงเคราะห์พุทธมามกะผู้เยาว์เรียกพุทธมามกาจารย์ แบ่งเป็น ๓ คณะ คือ คณะประถมพุทธมามกะ ได้แก่ เด็กอายุ ๗-๑๐ ขวบ คณะมัธยมพุทธมามกะ ได้แก่ เด็กอายุ ๑๑-๑๕ ขวบ คณะอุดมพุทธมามกะ ได้แก่ เด็กอายุ ๑๖-๑๘ ปี

๖. การเผยแพร่ทางสื่อสารมวลชน เป็นการดำเนินการโดยเผยแพร่ทางวิทยุ โทรทัศน์ วารสารนิตยสารเผยแพร่ธรรมและการเผยแพร่ในต่างประเทศ อาจมีการตั้งวัดในต่างประเทศ โดยการเผยแพร่หลักพุทธศาสนาควรมีการผลิตสื่อหลากหลายให้ทันสมัย พร้อมทั้งส่งเสริมการเทศน์ด้วยภาษาที่เข้าใจง่าย ผลิตรายการวิทยุ โทรทัศน์ เทปเสียง และวีดิทัศน์ เพื่อใช้ในการเผยแพร่พระพุทธรูปศาสนาให้ เป็นไปอย่างต่อเนื่องดำเนินการให้นักเรียน นักศึกษา ประชาชนได้รับการศึกษาหลักสูตรธรรมศึกษา ให้ทั่วถึงทุกท้องที่ ผลิตและพัฒนาสื่อการเผยแพร่หลักธรรมคำสอนของพระพุทธรูปศาสนาโดยเน้นการใช้ เทคโนโลยีที่ทันสมัยเช่น สื่อวิทยุ โทรทัศน์ สิ่งพิมพ์ จัดทำสื่อ หรือจัดทำคอมพิวเตอร์ รวมทั้งการ สื่อสารประชาสัมพันธ์ในทุกรูปแบบเพื่อให้ประชาชนตื่นตัว

๔.๒.๒ แนวทางการพัฒนาการเผยแพร่พระพุทธรูปศาสนาของคณะสงฆ์ กรุงเทพมหานคร ผลจากการสัมภาษณ์พระสังฆาธิการ จำนวน ๕ รูป

๑. งานพระธรรมทูต/นักเทศน์

งานพระธรรมทูต/นักเทศน์เป็นงานการเผยแพร่พระพุทธรูปศาสนาของพระสงฆ์โดยมีวิธีปฏิบัติ มีการบรรยายถึงลักษณะของการเทศน์ ว่ามีแบบอย่างอย่างไร การเทศน์นั้นมืองค์ประกอบแบบไหน ให้มีการฝึกอบรมถึงการเทศน์ มีการฝึกการบรรยายช่วงเย็นหลังการทำวัตรแล้ว ทุกวัน เพื่อให้เกิดความไม่ประมาท สอนในการใช้ไหวพริบปฏิญาณขององค์เทศน์^๑ โดยวิธีปฏิบัติ มีการส่งเสริมการบรรยายธรรมะบางช่วงเวลาในระหว่างเข้าพรรษา มีการตักบาตรในช่วงเช้า มีการนำเจริญพุทธมนต์ในช่วงเช้าเวลา ๙.๐๐-๙.๓๐ น. ช่วงต่อไปมีการเทศนาในหลักธรรมเพื่อให้ประชาชนผู้มาฟังธรรมได้นำไปใช้ในชีวิตประจำวัน หลังจากนั้นพระสงฆ์เจริญพุทธมนต์ อนุโมทนาภาวนาให้กับประชาชนผู้มาทำกิจกรรม การนำพาพระเทศน์ไปสู่ท้องถิ่น ในการสงเคราะห์แก่วัดต่างจังหวัด ถิ่นธูร์กันดาร ตามโรงเรียนต่าง ๆ และชุมชนมีการนำเครื่องอุปโภคบริโภคมอบเพื่อให้เป็นขวัญและกำลังใจในการทำมาหากินในที่ทุรกันดาร^๒

๒. หน่วยอบรมประชาชนประจำตำบล (อ.บ.ต.)

พระสังฆาธิการระดับเจ้าอาวาส รองเจ้าอาวาส และผู้ช่วยเจ้าอาวาสได้มีการส่งเสริมการพัฒนาท้องถิ่นระดับตำบลลงสู่หมู่บ้าน มีบทบาทและเป็นแกนนำในการส่งเสริมกิจกรรมของวัด พัฒนางานร่วมกันกับท้องถิ่นหรือชุมชน ส่งเสริมกิจกรรมของหน่วยอบรมประชาชนประจำตำบลเป็นการทำหน้าที่พระสงฆ์ในการช่วยเหลือสังคมอย่างต่อเนื่อง^๓ มีการพัฒนาร่วมกันกับสภาวัฒนธรรม โดยมีทางพระครูวรกิจจาทร เป็นประธาน พระครูสารกิจไพศาลเป็นรองประธาน การส่งเสริมตามปัญหาของแต่ละช่วงเวลา โดยการส่งเสริมการอบรมต่อประชาชนผู้มาทำบุญตามโอกาส โดยการมีการนำสวดมนต์ ในวันสำคัญทางพระพุทธศาสนา โดยเริ่มจากการรักษาศีล แล้วมีการตักบาตรช่วงเช้า มีการแสดงพระธรรมเทศนา มีการนำเวียนเทียนโดยการระลึกถึงพระพุทธรูป พระธรรม พระสงฆ์ เป็นสรณะแล้วมีการนำปฏิบัติ การเดินจงกรม นั่งสมาธิในผู้สนใจ ในวันสำคัญต่าง ๆ อาทิเช่น วัน

^๑ สัมภาษณ์ พระครูวิธานกิจจาทร, เจ้าอาวาสวัดมหาบุศย์, วันศุกร์ ที่ ๙ พฤศจิกายน ๒๕๖๑.

^๒ สัมภาษณ์ พระครูสารกิจไพศาล เจ้าคณะแขวงสวนหลวง ผู้ช่วยเจ้าอาวาสวัดยางพระอารามหลวง, วันเสาร์ที่ ๑๐ พฤศจิกายน ๒๕๖๑.

^๓ สัมภาษณ์ พระราชสิทธิสุนทร (สมพงษ์ กิตติสาร) เจ้าอาวาสวัดคลองเตยใน เจ้าคณะเขตคลองเตย - วัฒนา วันเสาร์ที่ ๑๐ พฤศจิกายน ๒๕๖๑.

สงกรานต์ วันเข้าพรรษา วันออกพรรษา และวันสำคัญทางพระพุทธศาสนา มีการอุทฺทมนผู้ยากไร้ มีการอนุเคราะห์ต่อศพผู้ยากไร้โดยการสงเคราะห์การฃาปนกิจสงเคราะห์ต่อผู้ยากไร้เป็นการช่วยเหลือชุมชน สังคมที่อยู่ใกล้วัด อาศัยซึ่งกันและกัน^๔

๓. งานอบรมจริยธรรมนักเรียนข้าราชการ

มีการอบรมจริยธรรมนักเรียนและข้าราชการโดยมีหน่วยงานราชการมาขอติดต่อกับสถานที่ในการอบรม นิมนต์พระที่วัดอบรมจริยธรรมให้แก่ักเรียนอย่างต่อเนื่อง อาทิเช่น การนั่งสมาธิ การสวดสรภัญญะ การเข้าค่ายคุณธรรมที่วัดอย่างน้อยปีละ ๑ ครั้ง มีการนิมนต์พระสงฆ์จากที่วัดไปสอนศีลธรรมต่างๆ ในโรงเรียนอย่างต่อเนื่อง ซึ่งถือได้ว่าได้รับกระแสตอบรับที่ดี^๕ มีการอบรมในช่วงวันเข้าพรรษากับทางหน่วยราชการและสถานศึกษา มีการประสานงานกับทางสำนักงานเขตและทางโรงเรียนต่างๆ ส่งเสริมการน้อมนำหลักพุทธธรรมไปปฏิบัติในการดำเนินชีวิตประจำวัน พัฒนางานอบรมจริยธรรมนักเรียนข้าราชการร่วมกับหน่วยงานต้นสังกัดมีส่วนร่วมในการบริหารกิจกรรมอบรมจริยธรรมนักเรียนข้าราชการ โดยพระที่วัดมีการจัดค่ายคุณธรรมอย่างต่อเนื่องให้แก่โรงเรียนของวัด^๖

๔. การบรรพชาสามเณรภาคฤดูร้อน

การบรรพชาสามเณรภาคฤดูร้อนมีภาระกิจที่เด่นคือ การบรรพชาสามเณรภาคฤดูร้อนที่เป็นประเพณีปฏิบัติเป็นประจำทุกปีของพระสงฆ์ในแต่ละวัดทั้งนี้เป็นการอบรมเยาวชนให้คนดี วิธีการปฏิบัติการเผยแผ่พระพุทธศาสนาในการบรรพชาสามเณรภาคฤดูร้อนโดยมีกำหนดรับสมัคร การบรรพชา จัดหลักสูตรอบรมโดยมีระยะเวลาอย่างน้อย ๑๕ วัน มีการประเมินการฝึกอบรมอย่างต่อเนื่อง^๗ มีการส่งเสริมการบรรพชาสามเณรภาคฤดูร้อนอย่างต่อเนื่อง ประชาชนสัมพันธ์การบรรพชาสามเณรภาคฤดูร้อนอย่างต่อเนื่องทุกปี จัดการประชุมสัมพันธ์ ทางการศึกษา ประชาสัมพันธ์ตามส่วนต่าง ๆ มีการประกาศตามสถานีวิชยุกระจายเสียง แนวทางการส่งเสริม มีการส่งเสริม มีการฝึกอบรม มีงบการบริหารโดยทั่วไป ทั้งทางหน่วยราชการ ทางชุมชน โรงเรียน และวัด มีการจัดบุคลากรเข้าร่วมกิจกรรมบรรพชาสามเณรภาคฤดูร้อนตามภาระงานและหน้าที่^๘

๕. การส่งเสริมหน่วยสงเคราะห์พุทธมามาเกผู้เยาว์/เยาวชน

การส่งเสริมหน่วยสงเคราะห์พุทธมามาเกผู้เยาว์/เยาวชนมีการจัดสรรงบประมาณในการสงเคราะห์หลานประการ อาทิ เช่น การสงเคราะห์แก่ผู้ยากไร้ โดยการเข้าเยี่ยมเยียน การถามสารทุกข์ ดุสภาพสิ่งแวดล้อมบริเวณบ้านหรือในชุมชนที่อยู่อาศัย มีการสร้างสภาพแวดล้อม ช่วยดู

^๔ สัมภาษณ์ พระพิศาลธรรมานุสิฐ เจ้าอาวาสวัดสะพาน, วันจันทร์ ที่ ๑๒ พฤศจิกายน ๒๕๖๑

^๕ สัมภาษณ์ พระราชพัฒนโสภณ (หลวงพ่อนเณร ญาณวินโย) เจ้าอาวาสวัดทุ่งเศรษฐี, วันจันทร์ ที่ ๑๒ พฤศจิกายน ๒๕๖๑.

^๖ สัมภาษณ์ พระราชสิทธิสุนทร (สมพงษ์ กิตติสาร) เจ้าอาวาสวัดคลองเตยใน เจ้าคณะเขตคลองเตย - วัฒนา วันเสาร์ที่ ๑๐ พฤศจิกายน ๒๕๖๑.

^๗ สัมภาษณ์ พระครูวิธานกิจจาทร, เจ้าอาวาสวัดมหาบุศย์, วันศุกร์ ที่ ๙ พฤศจิกายน ๒๕๖๑.

^๘ สัมภาษณ์ พระครูสารกิจไพศาล เจ้าคณะแขวงสวนหลวง ผู้ช่วยเจ้าอาวาสวัดยางพระอารามหลวง, วันเสาร์ที่ ๑๐ พฤศจิกายน ๒๕๖๑.

ซ่อมแซมในส่วนที่สึกหลอ เพื่อบำรุงสภาพจิตใจ^{๙๙} พระสังฆาธิการโดยเฉพาะเจ้าอาวาสจะต้องทำหน้าที่ตามพระราชบัญญัติคณะสงฆ์ โดยมีการจัดสรรงบประมาณ โดยการนำพาในรูปแบบการสงเคราะห์ เช่น การฉาบปูนกิจสงเคราะห์ การเยี่ยมเยียนผู้ป่วยในชุมชน ช่วยผู้ประสบภัยทางธรรมชาติ และการช่วยเหลือบ้านหรือชุมชนถูกไฟไหม้ โดยการให้ด้วยเมตตา มีการฝึกอบรมบุคลากรในการนำพาพุทธมามะกะ ทางด้านร่างกายและจิตใจ เพื่อให้เกิดความเมตตาในเพื่อนมนุษย์ด้วยกัน^{๑๐}

๖. การเผยแผ่ทางสื่อสารมวลชน

การเผยแผ่พุทธศาสนาพระสังฆาธิการได้มีการบริหารการเผยแผ่ด้วยการส่งเสริมการเผยแผ่ทางวิทยุ โทรทัศน์ วารสาร นิตยสารเผยแผ่ธรรม มีการออกรายการทางสถานีวิทยุ โทรทัศน์และทางสื่ออินเทอร์เน็ต ทางสื่อ DDTV มีพระบางรูปได้เทศนาผ่าน Facebook ผ่านไลน์ซึ่งเป็นการไลน์สด ทำให้ได้รับกระแสตอบรับในการเผยแผ่พุทธศาสนาที่ดีขึ้น^{๑๑} พระสังฆาธิการในวัดที่มีชื่อเสียงหรือวัดที่มีทุนทรัพย์มากได้จัดสถานีวิทยุ ตลอดถึงได้ส่งเสริมการเผยแผ่พุทธศาสนาด้วยการจัดพิมพ์หนังสือ พิมพ์แผ่นพับธรรมะ ตลอดถึงมีห้องบันทึกเสียง ห้องบันทึกเทปโทรทัศน์ทำให้การเผยแผ่พุทธศาสนาเป็นการเผยแผ่เชิงรุก แต่ก็ยังมีการเทศนาให้ญาติ โยมได้ฟังในวันธรรมะสวนะทำให้มีพุทธศาสนิกชนเกิดความเลื่อมใสและเป็นการจรรโลงพุทธศาสนาให้คนสังคมได้นำไปปฏิบัติในชีวิตประจำวันได้^{๑๒}

จากการสอบถาม ศึกษาเอกสาร และสัมภาษณ์ผู้ทรงคุณวุฒิผู้วิจัยสามารถนำมาวิเคราะห์แนวทางการพัฒนาการเผยแผ่พระพุทธานุภาพของคณะสงฆ์ กรุงเทพมหานครได้ตารางที่ ๔.๑๑ ดังนี้

^{๙๙} สัมภาษณ์ พระครูวิธานกิจจาทร, เจ้าอาวาสวัดมหาบุศย์, วันศุกร์ ที่ ๙ พฤศจิกายน ๒๕๖๑.

^{๑๐} สัมภาษณ์ พระครูสารกิจไพศาล เจ้าคณะแขวงสวนหลวง ผู้ช่วยเจ้าอาวาสวัดยางพระอารามหลวง, วันเสาร์ที่ ๑๐ พฤศจิกายน ๒๕๖๑.

^{๑๑} สัมภาษณ์ พระราชสิทธิสุนทร (สมพงษ์ กิตติสารโร) เจ้าอาวาสวัดคลองเตยใน เจ้าคณะเขตคลองเตย - วัฒนา วันเสาร์ที่ ๑๐ พฤศจิกายน ๒๕๖๑.

^{๑๒} สัมภาษณ์ พระราชพัฒนโสภณ (หลวงพ่อเณร ญาณวินโย) เจ้าอาวาสวัดทุ่งเศรษฐี, วันจันทร์ ที่ ๑๒ พฤศจิกายน ๒๕๖๑.

ตารางที่ ๔.๑๑ วิเคราะห์แนวทางการพัฒนาการเผยแผ่พระพุทธศาสนาของคณะสงฆ์ กรุงเทพมหานคร ทั้ง ๖ ด้าน

แนวทางการพัฒนาการเผยแผ่พระพุทธศาสนาของคณะสงฆ์ กรุงเทพมหานคร ทั้ง ๖ ด้าน	สอบถาม	ศึกษาเอกสาร	สัมภาษณ์	ผู้วิจัยสรุป
๑. งานพระธรรมทูต/นักเทศน์	๑) มีการส่งเสริมนำฝึกสมาธิ นำเป็นพุทธมามากะ ๒) มีการส่งเสริมการเทศน์ของพระธรรมทูต/นักเทศน์ ๓) มีการส่งเสริมการบรรยายธรรมของพระทูต/นักเทศน์	๑) จัดพระสงฆ์ผู้สมัครบำเพ็ญประโยชน์แก่พระศาสนา ๒) พัฒนาทรัพยากรบุคคล ๓) เทศน์ การบรรยายการสนทนาธรรมมีกถา ๔) นำฝึกสมาธิ นำเป็นพุทธมามากะ ๕) นำพัฒนาท้องถิ่น สาธิตและนำจัดกิจกรรม	๑) ฝึกอบรมถึงการเทศน์ การฝึกการบรรยาย ๒) มีการบรรยายธรรมะบางช่วงเวลาในระหว่างเข้าพรรษา ๓) การนำพาพระเทศน์ไปสู่ท้องถิ่น ในการสงเคราะห์แก่วัดต่างจังหวัด ๔) นำเครื่องอุปโภคบริโภคมอบให้เป็นประชาชนขวัญและกำลังใจในการทำมาหา	๑) มีการส่งเสริมนำฝึกสมาธิ นำเป็นพุทธมามากะ ๒) มีการส่งเสริมการเทศน์ของพระธรรมทูต/นักเทศน์ ๓) มีการส่งเสริมการบรรยายธรรมของพระทูต/นักเทศน์ ๔) พัฒนาทรัพยากรบุคคล ๕) นำฝึกสมาธิ นำเป็นพุทธมามากะ ๖) นำพัฒนาท้องถิ่น สาธิตและนำจัดกิจกรรม ๗) นำเครื่องอุปโภคบริโภคมอบให้เป็นประชาชนขวัญและกำลังใจในการทำมาหา
๒. หน่วยอบรมประชาชนประจำตำบล (อ.บ.ต.)	๑) มีการส่งเสริมการพัฒนาท้องถิ่นระดับตำบลลงสู่หมู่บ้าน ๒) มีบทบาทและเป็นแกนนำในการส่งเสริมกิจกรรมของวัด ๓) มีการพัฒนางานร่วมกันกับท้องถิ่นหรือชุมชน	๑) พัฒนาท้องถิ่นระดับตำบลลงสู่หมู่บ้าน ๒) มีบทบาทและเป็นแกนนำในการส่งเสริมวัดให้เป็นศูนย์กลาง	๑) มีบทบาทและเป็นแกนนำในการส่งเสริมกิจกรรมของวัด พัฒนางานร่วมกันกับท้องถิ่นหรือชุมชน ๒) ส่งเสริมการอบรมต่อประชาชนผู้มาทำบุญตาม	๑) มีการส่งเสริมการพัฒนาท้องถิ่นระดับตำบลลงสู่หมู่บ้าน ๒) มีบทบาทและเป็นแกนนำในการส่งเสริมกิจกรรมของวัด ๓) มีการพัฒนางานร่วมกันกับท้องถิ่นหรือชุมชน

			โอกาส โดยการมีการนำสวดมนต์ ในวันสำคัญทางพระพุทธศาสนา ๓) มีการอุดหนุนผู้ยากไร้ มีการอนุเคราะห์ต่อศพผู้ยากไร้โดยการสงเคราะห์การฌาปนกิจสงเคราะห์ต่อผู้ยากไร้	๔) มีบทบาทและเป็นแกนนำในการส่งเสริมวัดให้เป็นศูนย์กลาง ๕) มีบทบาทและเป็นแกนนำในการส่งเสริมกิจกรรมของวัดร่วมกันกับท้องถิ่นหรือชุมชน ๖) ส่งเสริมการอบรมต่อประชาชนผู้มาทำบุญตามโอกาส ๗) มีการอุดหนุนผู้ยากไร้ มีการอนุเคราะห์ต่อศพผู้ยากไร้โดยการสงเคราะห์การฌาปนกิจสงเคราะห์ต่อผู้ยากไร้
๓. งานอบรมจริยธรรมนักเรียนข้าราชการ	๑) ส่งเสริมกิจกรรมอบรมจริยธรรมนักเรียนข้าราชการ ๒) มีการจัดโครงการอบรมจริยธรรมนักเรียนข้าราชการ ๓) ส่งเสริมการน้อมนำหลักพุทธธรรมไปปฏิบัติในการดำเนินชีวิตประจำวัน	๑) จัดกิจกรรมให้นักเรียนข้าราชการและประชาชน ผู้เข้ารับการอบรมมีทัศนคติที่ดีต่อสถาบันพระพุทธศาสนา ๒) นำพานักเรียนปฏิบัติสมาธิในวันสำคัญทางพุทธศาสนา	๑) นิมนต์พระภิกษุสงฆ์อบรมจริยธรรมให้แก่นักเรียนอย่างต่อเนื่อง ๒) มีการอบรมในช่วงวันเข้าพรรษา กับทางหน่วยราชการและสถานศึกษา ๓) พัฒนางานอบรมจริยธรรมนักเรียนข้าราชการร่วมกับหน่วยงานต้นสังกัด	๑) ส่งเสริมกิจกรรมอบรมจริยธรรมนักเรียนข้าราชการ ๒) มีการจัดโครงการอบรมจริยธรรมนักเรียนข้าราชการ ๓) ส่งเสริมการน้อมนำหลักพุทธธรรมไปปฏิบัติในการดำเนินชีวิตประจำวัน ๔) นำพานักเรียนปฏิบัติสมาธิในวันสำคัญทางพุทธศาสนา ๕) นิมนต์พระภิกษุสงฆ์อบรมจริยธรรมให้แก่นักเรียนอย่างต่อเนื่อง ๖) จัดอบรมในช่วงวันเข้าพรรษา กับทางหน่วย

				ราชการและสถานศึกษา
๔. การบรรพชาสามเณรภาคฤดูร้อน	<p>๑) มีการส่งเสริมการบรรพชาสามเณรภาคฤดูร้อน</p> <p>๒) มีการส่งเสริมการบรรพชาสามเณรภาคฤดูร้อนอย่างต่อเนื่อง</p> <p>๓) มีการประชาชนสัมพันธ์การบรรพชาสามเณรภาคฤดูร้อนอย่างต่อเนื่องทุกปี</p>	<p>๑) จัดบรรพชาเยาวชนชายอายุตั้งแต่ ๑๐ ปี เพื่อใช้เวลาว่างในการศึกษาธรรมในช่วงปิดฤดูร้อน</p> <p>๒) เพื่อปลูกฝัง ความรักชาติ ศาสนา พระมหากษัตริย์ และความสามัคคี ในหมู่เยาวชน</p> <p>๓) ส่งเสริมสนับสนุนทั้งด้านงบประมาณ สถานที่ สติปัญญา ในการจัดโครงการ</p>	<p>๑) มีกำหนดรับสมัครการบรรพชา จัดหลักสูตรอบรม</p> <p>๒) มีการส่งเสริมการบรรพชาสามเณรภาคฤดูร้อนอย่างต่อเนื่อง</p> <p>๓) ประชาชนสัมพันธ์การบรรพชาสามเณรภาคฤดูร้อนอย่างต่อเนื่องทุกปี</p> <p>๔) จัดบุคลากรเข้าร่วมกิจกรรมบรรพชาสามเณรภาคฤดูร้อนตามภาระงานและหน้าที่</p>	<p>๑) มีการส่งเสริมการบรรพชาสามเณรภาคฤดูร้อนอย่างต่อเนื่อง</p> <p>๒) ประชาชนสัมพันธ์การบรรพชาสามเณรภาคฤดูร้อนอย่างต่อเนื่องทุกปี</p> <p>๓) ส่งเสริมสนับสนุนทั้งด้านงบประมาณ สถานที่ สติปัญญา ในการจัดโครงการ</p> <p>๔) จัดบุคลากรเข้าร่วมกิจกรรมบรรพชาสามเณรภาคฤดูร้อนตามภาระงานและหน้าที่</p>
๕. การส่งเสริมหน่วยสงเคราะห์พุทธมามกาะผู้เยาว์/เยาวชน	<p>๑) จัดงบประมาณสนับสนุนหน่วยสงเคราะห์พุทธมามกาะผู้เยาว์/เยาวชน</p> <p>๒) มีการอบรมด้านความรู้ ความประพฤติและจิตใจ</p> <p>๓) มีการสอนด้วยจิตเมตตาปรารถนาให้ผู้ฟังได้รับประโยชน์จากการสอนอย่างแท้จริง</p>	<p>๑) ฝึกอบรมด้านความรู้ ความประพฤติและจิตใจแก่เยาวชน</p> <p>๒) ร่วมมือกับชุมชนจัดหน่วยสงเคราะห์เด็กและเยาวชน</p>	<p>๑) จัดสรรงบประมาณในการสงเคราะห์หลายประการ เช่น การสงเคราะห์แก่ผู้ยากไร้ โดยการเข้าเยี่ยมเยียน</p> <p>๒) มีการฝึกอบรมบุคลากรในการนำพาพุทธมามกาะทางด้านร่างกายและจิตใจ</p>	<p>๑) จัดงบประมาณสนับสนุนหน่วยสงเคราะห์พุทธมามกาะผู้เยาว์/เยาวชน</p> <p>๒) มีการอบรมด้านความรู้ ความประพฤติและจิตใจ</p> <p>๓) มีการสอนด้วยจิตเมตตาปรารถนาให้ผู้ฟังได้รับประโยชน์จากการสอนอย่างแท้จริง</p> <p>๔) ร่วมมือกับชุมชนจัดหน่วยสงเคราะห์เด็กและเยาวชน</p>
๖. การเผยแพร่ทางสื่อสารมวลชน	<p>๑) มีการส่งเสริมการเผยแพร่ทางวิทยุ โทรทัศน์ วารสาร</p>	<p>๑) ควร มี การ ผลิ ต สื่ อ หลากหลายให้ทันสมัย พร้อม</p>	<p>๑) ส่งเสริมการเผยแพร่ทางวิทยุ โทรทัศน์ วารสาร นิตยสารเผยแพร่</p>	<p>๑) มีการส่งเสริมการเผยแพร่ทางวิทยุ โทรทัศน์ วารสาร</p>

	<p>นิตยสารเผยแพร่ธรรม</p> <p>๒) มีการจัดงบประมาณสนับสนุนการเผยแพร่ทางสื่อสารมวลชน</p> <p>๓) มีส่วนร่วมในการเผยแพร่ทางสื่อสารมวลชนอย่างต่อเนื่อง</p>	<p>ทั้งส่งเสริมการเทศน์ด้วยภาษาที่เข้าใจง่าย</p> <p>๒) ผลิตรายการวิทยุ โทรทัศน์ เทปเสียง และวีดิทัศน์ เพื่อใช้ในการเผยแพร่พระพุทธศาสนา</p> <p>๓) ดำเนินการให้นักเรียนนักศึกษา ประชาชนได้รับการศึกษาหลักสูตรธรรมศึกษา</p> <p>๔) เน้นการใช้เทคโนโลยีที่ทันสมัยเช่น สื่อวิทยุ โทรทัศน์ สิ่งพิมพ์ จัดทำสื่อ หรือจัดหาคอมพิวเตอร์</p> <p>๕) ประชาสัมพันธ์ในทุกรูปแบบ เพื่อให้ประชาชนตื่นตัว</p>	<p>เผยแพร่ธรรม</p> <p>๒) เทศนาผ่าน Facebook ผ่านไลน์ซึ่งเป็นการไลน์สด</p> <p>๓) จัดพิมพ์หนังสือ พิมพ์แผ่นพับธรรมะ ตลอดถึงมีห้องบันทึกเสียง ห้องบันทึกเทปโทรทัศน์</p> <p>๔) เทศนาให้ญาติ โยมได้ฟังในวันธรรมะสวนะ</p>	<p>นิตยสารเผยแพร่ธรรม</p> <p>๒) มีการจัดงบประมาณสนับสนุนการเผยแพร่ทางสื่อสารมวลชน</p> <p>๓) มีส่วนร่วมในการเผยแพร่ทางสื่อสารมวลชนอย่างต่อเนื่อง</p> <p>๔) ควรมีการผลิตสื่อหลากหลายให้ทันสมัย พร้อมทั้งส่งเสริมการเทศน์ด้วยภาษาที่เข้าใจง่าย</p> <p>๕) ดำเนินการให้นักเรียนนักศึกษา ประชาชนได้รับการศึกษาหลักสูตรธรรมศึกษา</p> <p>๖) ประชาสัมพันธ์ในทุกรูปแบบ เพื่อให้ประชาชนตื่นตัว</p> <p>๗) จัดพิมพ์หนังสือ พิมพ์แผ่นพับธรรมะ ตลอดถึงมีห้องบันทึกเสียง ห้องบันทึกเทปโทรทัศน์</p> <p>๘) เทศนาให้ญาติ โยมได้ฟังในวันธรรมะสวนะ</p>
--	---	--	---	---

๔.๓ เสนอแนวทางการพัฒนาพระพุทธศาสนาของคณะสงฆ์ กรุงเทพมหานคร

จากการศึกษาเอกสาร สอบถาม และสัมภาษณ์ผู้ทรงคุณวุฒิทั้ง ๕ รูป ผู้วิจัยเสนอเสนอแนวทางการพัฒนาพระพุทธศาสนาของคณะสงฆ์ กรุงเทพมหานคร ทั้ง ๖ ด้าน ดังนี้

๑. งานพระธรรมทูต/นักเทศน์ ได้แก่

- ๑) มีการส่งเสริมนำฝึกสมาธิ นำเป็นพุทธมามกะ
- ๒) มีการส่งเสริมการเทศน์ของพระธรรมทูต/นักเทศน์
- ๓) มีการส่งเสริมการบรรยายธรรมของพระทูต/นักเทศน์
- ๔) พัฒนาทรัพยากรบุคคล
- ๕) นำฝึกสมาธิ นำเป็นพุทธมามกะ
- ๖) นำพัฒนาท้องถิ่น สาธิตและนำจัดกิจกรรม
- ๗) นำเครื่องอุปโภคบริโภคมอบให้เป็นประชาชนขวัญและกำลังใจในการทำมาหา

๒. หน่วยอบรมประชาชนประจำตำบล (อ.บ.ต.) ได้แก่

- ๑) มีการส่งเสริมการพัฒนาท้องถิ่นระดับตำบลลงสู่หมู่บ้าน
 - ๒) มีบทบาทและเป็นแกนนำในการส่งเสริมกิจกรรมของวัด
 - ๓) มีการพัฒนางานร่วมกันกับท้องถิ่นหรือชุมชน
 - ๔) มีบทบาทและเป็นแกนนำในการส่งเสริมวัดให้เป็นศูนย์กลาง
 - ๕) มีบทบาทและเป็นแกนนำในการส่งเสริมกิจกรรมของวัดร่วมกันกับท้องถิ่นหรือชุมชน
- ๖) ส่งเสริมการอบรมต่อประชาชนผู้มาทำบุญตามโอกาส
- ๗) มีการอุดหนุนผู้ยากไร้ มีการอนุเคราะห์ต่อศพผู้ยากไร้โดยการสงเคราะห์การฃาปนกิจสงเคราะห์ต่อผู้ยากไร้

๓. งานอบรมจริยธรรมนักเรียนข้าราชการ ได้แก่

- ๑) ส่งเสริมกิจกรรมอบรมจริยธรรมนักเรียนข้าราชการ
- ๒) มีการจัดโครงการอบรมจริยธรรมนักเรียนข้าราชการ
- ๓) ส่งเสริมการน้อมนำหลักพุทธธรรมไปปฏิบัติในการดำเนินชีวิตประจำวัน
- ๔) นำพานักเรียนปฏิบัติสมาธิในวันสำคัญทางพุทธศาสนา
- ๕) นิมนต์พระภิกษุสงฆ์อบรมจริยธรรมให้แก่เด็กเรียนอย่างต่อเนื่อง
- ๖) จัดอบรมในช่วงวันเข้าพรรษากับทางหน่วยราชการและสถานศึกษา

๔. การบรรพชาสามเณรภาคฤดูร้อน ได้แก่

- ๑) มีการส่งเสริมการบรรพชาสามเณรภาคฤดูร้อนอย่างต่อเนื่อง
- ๒) ประชาชนสัมพันธ์การบรรพชาสามเณรภาคฤดูร้อนอย่างต่อเนื่องทุกปี
- ๓) ส่งเสริมสนับสนุนทั้งด้านงบประมาณ สถานที่ สติปัญญาในการจัดโครงการ
- ๔) จัดบุคลากรเข้าร่วมกิจกรรมบรรพชาสามเณรภาคฤดูร้อนตามภาระงานและ

๕. การส่งเสริมหน่วยสงเคราะห์พุทธมามาเกผู้เยาว์/เยาวชน ได้แก่

- ๑) จัดงบประมาณสนับสนุนหน่วยสงเคราะห์พุทธมามาเกผู้เยาว์/เยาวชน
- ๒) มีการอบรมด้านความรู้ ความประพฤติและจิตใจ
- ๓) มีการสอนด้วยจิตเมตตา บรรณาณาให้ผู้ฟังได้รับประโยชน์จากการสอนอย่างแท้จริง
- ๔) ร่วมมือกับชุมชนจัดหน่วยสงเคราะห์เด็กและเยาวชน

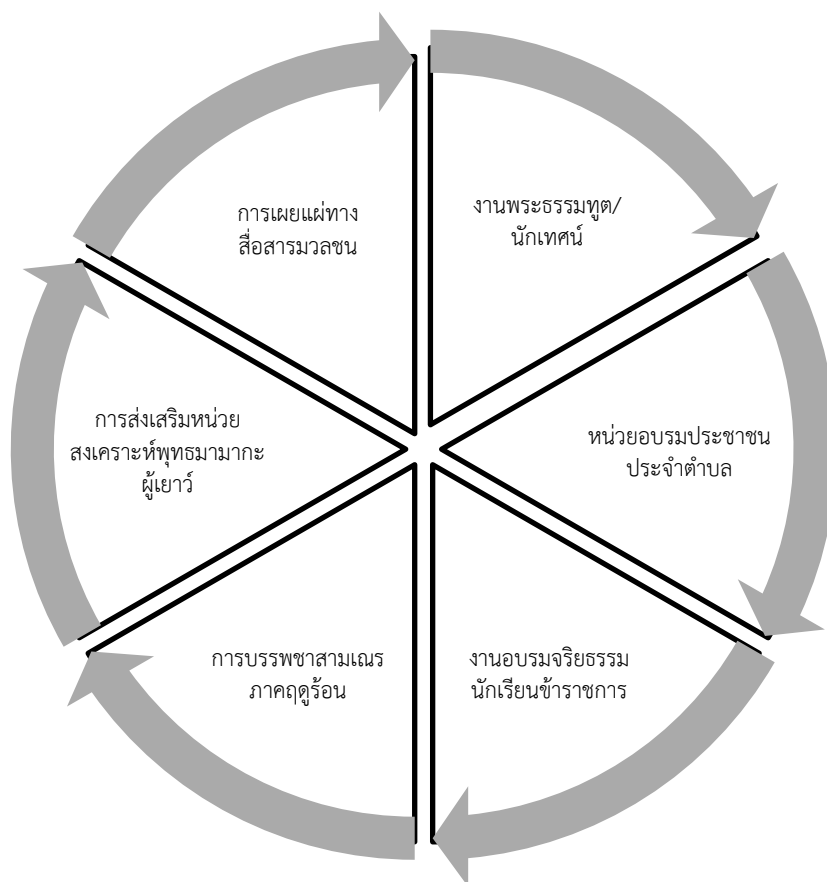
๖. การเผยแพร่ทางสื่อสารมวลชน ได้แก่

- ๑) มีการส่งเสริมการเผยแพร่ทางวิทยุ โทรทัศน์ วารสาร นิตยสารเผยแพร่ธรรม
- ๒) มีการจัดงบประมาณสนับสนุนการเผยแพร่ทางสื่อสารมวลชน
- ๓) มีส่วนร่วมในการเผยแพร่ทางสื่อสารมวลชนอย่างต่อเนื่อง
- ๔) ควรมีการผลิตสื่อหลากหลายให้ทันสมัย พร้อมทั้งส่งเสริมการเทศน์ด้วยภาษาที่เข้าใจง่าย
- ๕) ดำเนินการให้นักเรียน นักศึกษา ประชาชนได้รับการศึกษาหลักสูตรธรรมศึกษา
- ๖) ประชาสัมพันธ์ในทุกรูปแบบเพื่อให้ประชาชนตื่นตัว
- ๗) จัดพิมพ์หนังสือ พิมพ์แผ่นพับธรรมะ ตลอดจนมีห้องบันทึกเสียง ห้องบันทึกเทป
- ๘) เทศนาให้ญาติ โยมได้ฟังในวันธรรมะสวนะ

โทรทัศน์

๔.๔ องค์ความรู้จากการวิจัย

จากการศึกษา การบริหารการเผยแพร่พระพุทธศาสนาของคณะสงฆ์ กรุงเทพมหานคร โดยมีวัตถุประสงค์ของการวิจัย ๑) เพื่อศึกษาสภาพการบริหารการเผยแพร่พระพุทธศาสนาของคณะสงฆ์ กรุงเทพมหานคร ๒) เพื่อศึกษาแนวทางการพัฒนาการเผยแพร่พระพุทธศาสนาของคณะสงฆ์ กรุงเทพมหานคร ๓) เพื่อเสนอแนวทางการพัฒนาพระพุทธศาสนาของคณะสงฆ์ กรุงเทพมหานคร สามารถนำมาสรุปเป็นองค์ความรู้จากการวิจัย ดังภาพที่ ๔.๑ ดังนี้



ภาพที่ ๔.๑ องค์กรความรู้จากการวิจัย
 การบริหารการเผยแผ่พระพุทธศาสนาของคณะสงฆ์ กรุงเทพมหานคร
 ที่มา : พระศิริชัย อภิชาติ (โรจน์จรัสกุล)

คำอธิบายสัญลักษณ์

แผนภาพที่ ๔.๑ แสดงองค์กรความรู้ที่ได้จากการวิจัยเรื่อง “การบริหารการเผยแผ่พระพุทธศาสนาของคณะสงฆ์ กรุงเทพมหานคร” ซึ่งอธิบายในรายละเอียด ดังนี้

การบริหารการเผยแผ่พระพุทธศาสนาของคณะสงฆ์ กรุงเทพมหานครจะต้องประกอบด้วยการบริหารการเผยแผ่พระพุทธศาสนาทั้ง ๖ ด้าน ได้แก่

๑. งานพระธรรมทูต/นักเทศน์ ได้แก่ ส่งเสริมนำฝึกสมาธิ นำเป็นพุทธมามกะ ส่งเสริมการเทศน์ของพระธรรมทูต/นักเทศน์ พัฒนาทรัพยากรบุคคล นำฝึกสมาธิ นำเป็นพุทธมามกะ นำพัฒนาท้องถิ่น สาธิตและนำจัดกิจกรรม นำเครื่องอุปโภคบริโภคมอบให้เป็นประชาชนขวัญและกำลังใจในการทำมาหา

๒. หน่วยอบรมประชาชนประจำตำบล (อ.บ.ต.) ได้แก่ ส่งเสริมการพัฒนาท้องถิ่นระดับตำบลลงสู่หมู่บ้าน เป็นแกนนำในการส่งเสริมกิจกรรมของวัด มีการพัฒนางานร่วมกันกับท้องถิ่นหรือชุมชน ส่งเสริมวัดให้เป็นศูนย์กลาง ส่งเสริมกิจกรรมของวัดร่วมกันกับท้องถิ่นหรือชุมชน อบรมต่อ

ประชาชนผู้มาทำบุญตามโอกาส อุทิศบุญผู้ยากไร้ มีการอนุเคราะห์ต่อศพผู้ยากไร้โดยการสงเคราะห์ การฃาปนกิจสงเคราะห์ต่อผู้ยากไร้

๓. งานอบรมจริยธรรมนักเรียนข้าราชการ ได้แก่ ส่งเสริมกิจกรรมอบรมจริยธรรมนักเรียนข้าราชการ จัดโครงการอบรมจริยธรรมนักเรียนข้าราชการ นำหลักพุทธธรรมไปปฏิบัติในการดำเนินชีวิตประจำวัน พานักเรียนปฏิบัติสมาธิในวันสำคัญทางพุทธศาสนา นิมนต์พระภิกษุสงฆ์อบรมจริยธรรมให้แก่นักเรียนอย่างต่อเนื่อง จัดอบรมในช่วงวันเข้าพรรษาที่ทางหน่วยราชการและสถานศึกษา

๔. การบรรพชาสามเณรภาคฤดูร้อน ได้แก่ มีการส่งเสริมการบรรพชาสามเณรภาคฤดูร้อนอย่างต่อเนื่อง ประชาชนสัมพันธ์การบรรพชาสามเณรภาคฤดูร้อนอย่างต่อเนื่องทุกปี ส่งเสริมสนับสนุนทั้งด้านงบประมาณ สถานที่ สติปัญญาในการจัดโครงการ จัดบุคลากรเข้าร่วมกิจกรรมบรรพชาสามเณรภาคฤดูร้อนตามภาระงานและหน้าที่

๕. การส่งเสริมหน่วยสงเคราะห์พุทธมามาเกะผู้เยาว์/เยาวชน ได้แก่ จัดงบประมาณสนับสนุนหน่วยสงเคราะห์พุทธมามาเกะผู้เยาว์/เยาวชน มีการอบรมด้านความรู้ ความประพฤติและจิตใจ สอนด้วยจิตเมตตา ปรารถนาให้ผู้ฟังได้รับประโยชน์จากการสอนอย่างแท้จริง ร่วมมือกับชุมชนจัดหน่วยสงเคราะห์เด็กและเยาวชน

๖. การเผยแผ่ทางสื่อสารมวลชน ได้แก่ ส่งเสริมการเผยแผ่ทางวิทยุ โทรทัศน์ วารสาร นิตยสารเผยแผ่ธรรม จัดงบประมาณสนับสนุนการเผยแผ่ทางสื่อสารมวลชน มีส่วนร่วมในการเผยแผ่ทางสื่อสารมวลชนอย่างต่อเนื่อง ผลิตสื่อหลากหลายให้ทันสมัย พร้อมทั้งส่งเสริมการเทศน์ด้วยภาษาที่เข้าใจง่าย ให้นักเรียน นักศึกษา ประชาชนได้รับการศึกษาหลักสูตรธรรมศึกษา ประชาสัมพันธ์ในทุกรูปแบบเพื่อให้ประชาชนตื่นตัว จัดพิมพ์หนังสือ พิมพ์แผ่นพับธรรมะ ตลอดจนมีห้องบันทึกเสียง ห้องบันทึกเทปโทรทัศน์ และเทศนาให้ญาติ โยมได้ฟังในวันธรรมะสวนะ

บทที่ ๕

สรุป อภิปรายผล และข้อเสนอแนะ

การวิจัยครั้งนี้การบริหารการเผยแผ่พระพุทธศาสนาของคณะสงฆ์ กรุงเทพมหานคร เป็นการวิจัยแบบผสมวิธี (Mixed Methodology Research) มีวัตถุประสงค์ ๑) เพื่อศึกษาสภาพการบริหารการเผยแผ่พระพุทธศาสนาของคณะสงฆ์ กรุงเทพมหานคร ๒) เพื่อศึกษาแนวทางการพัฒนาการเผยแผ่พระพุทธศาสนาของคณะสงฆ์ กรุงเทพมหานคร ๓) เพื่อเสนอแนวทางการพัฒนาพระพุทธศาสนาของคณะสงฆ์ กรุงเทพมหานคร โดยมีการสรุป อภิปรายผล และข้อเสนอแนะ ดังนี้

๕.๑ สรุปผลการวิจัย

๕.๑.๑ ข้อมูลพื้นฐานทั่วไปของผู้ตอบแบบสอบถาม

ผลการวิจัยพบว่า พระภิกษุสงฆ์ส่วนใหญ่ เป็นเจ้าอาวาส จำนวน ๒๒ รูป คิดเป็นร้อยละ ๗.๗๒ เป็นรองเจ้าอาวาส จำนวน ๒๐ รูป คิดเป็นร้อยละ ๗.๐๒ เป็นผู้ช่วยเจ้าอาวาส จำนวน ๔๐ รูป คิดเป็นร้อยละ ๑๔.๐๓ เป็นพระลูกวัด จำนวน ๒๐๓ รูป คิดเป็นร้อยละ ๗๑.๒๓ มี พรรษาช่วง ๕-๑๐ พรรษา จำนวน ๙๔ รูป คิดเป็นร้อยละ ๓๒.๙๘ มีพรรษาช่วง ๑๑-๒๐ พรรษา จำนวน ๑๔๖ คน คิดเป็นร้อยละ ๕๑.๒๓ มีพรรษาช่วง ๒๑ พรรษาขึ้นไป จำนวน ๔๕ คน คิดเป็นร้อยละ ๑๕.๗๙ มีประสบการณ์การเผยแผ่ ๕-๑๐ ปี จำนวน ๙๔ รูป คิดเป็นร้อยละ ๓๒.๙๘ มีประสบการณ์การเผยแผ่ ๑๑-๑๕ ปี จำนวน ๑๔๖ คน คิดเป็นร้อยละ ๕๑.๒๓ มีประสบการณ์การเผยแผ่ ๑๖ ปีขึ้นไป จำนวน ๔๕ คน คิดเป็นร้อยละ ๑๕.๗๙

สภาพการบริหารการเผยแผ่พระพุทธศาสนาของคณะสงฆ์ กรุงเทพมหานคร สรุปทุกด้านโดยภาพรวมมีความคิดเห็น อยู่ในระดับมาก ได้แก่ การบรรพชาสามเณรภาคฤดูร้อน รองลงมาได้แก่ งานพระธรรมทูต/นักเทศน์ หน่วยอบรมประชาชนประจำตำบล (อ.บ.ต.) งานอบรมจริยธรรมนักเรียนข้าราชการ การส่งเสริมหน่วยสงเคราะห์พุทธมามกะผู้เยาว์/เยาวชน และการเผยแผ่ทางสื่อสารมวลชน ตามลำดับสามารถสรุปในแต่ละด้าน ดังนี้

๑) **ด้านงานพระธรรมทูต/นักเทศน์** พระภิกษุสงฆ์มีความคิดเห็นอยู่ในระดับดี มีค่าเฉลี่ยเรียงลำดับจากมากไปหาน้อย ๓ อันดับ ได้แก่ มีการส่งเสริมนำฝึกสมาธิ นำเป็นพุทธมามกะ มีการส่งเสริมการเทศน์ของพระธรรมทูต/นักเทศน์ มีการส่งเสริมการบรรยายธรรมของพระทูต/นักเทศน์ และรายชื่อที่อยู่ในเกณฑ์ต่ำสุด ได้แก่ มีการส่งเสริมกิจกรรมการเผยแผ่ของพระธรรมทูตทั้งในประเทศและต่างประเทศ

๒) **ด้านหน่วยอบรมประชาชนประจำตำบล (อ.บ.ต.)** พระภิกษุสงฆ์มีความคิดเห็นอยู่ในระดับพอใช้ เรียงลำดับจากมากไปหาน้อย ๓ อันดับ ได้แก่ มีการส่งเสริมการพัฒนาท้องถิ่นระดับตำบลลงสู่หมู่บ้าน มีบทบาทและเป็นแกนนำในการส่งเสริมกิจกรรมของวัด มีการพัฒนางานร่วมกัน

กับท้องถิ่นหรือชุมชน และข้อที่อยู่ในระดับต่ำสุด ได้แก่ ส่งเสริมกิจกรรมของหน่วยอบรมประชาชนประจำตำบล/หมู่บ้าน

๓) **ด้านงานอบรมจริยธรรมนักเรียนข้าราชการ** พระภิกษุสงฆ์มีความคิดเห็นอยู่ในระดับพอใช้ เรียงลำดับจากมากไปหาน้อย ๓ อันดับ ได้แก่ ส่งเสริมกิจกรรมอบรมจริยธรรมนักเรียนข้าราชการ มีการจัดโครงการอบรมจริยธรรมนักเรียนข้าราชการ ส่งเสริมการน้อมนำหลักพุทธธรรมไปปฏิบัติในการดำเนินชีวิตประจำวัน และข้อที่อยู่ในระดับต่ำสุด ได้แก่ มีส่วนร่วมในการบริหารกิจกรรมอบรมจริยธรรมนักเรียนข้าราชการ

๔) **ด้านการบรรพชาสามเณรภาคฤดูร้อน** พระภิกษุสงฆ์มีความคิดเห็นอยู่ในระดับดี เรียงลำดับจากมากไปหาน้อย ๓ อันดับ ได้แก่ มีการส่งเสริมการบรรพชาสามเณรภาคฤดูร้อน มีการส่งเสริมการบรรพชาสามเณรภาคฤดูร้อนอย่างต่อเนื่อง มีการประชาชนสัมพันธ์การบรรพชาสามเณรภาคฤดูร้อนอย่างต่อเนื่องทุกปี และข้อที่อยู่ในระดับต่ำสุด ได้แก่ มีการจัดบุคลากรเข้าร่วมกิจกรรมบรรพชาสามเณรภาคฤดูร้อนตามภาระงานและหน้าที่

๕) **ด้านการส่งเสริมหน่วยสงเคราะห์พุทธมามาเกผู้เยาว์/เยาวชน** พระภิกษุสงฆ์มีความคิดเห็นอยู่ในระดับพอใช้ เรียงลำดับจากมากไปหาน้อย ๓ อันดับ ได้แก่ จัดงบประมาณสนับสนุนหน่วยสงเคราะห์พุทธมามาเกผู้เยาว์/เยาวชน มีการอบรมด้านความรู้ ความประพฤติและจิตใจ มีการสอนด้วยจิตเมตตา ปรารถนาให้ผู้ฟังได้รับประโยชน์จากการสอนอย่างแท้จริง และข้อที่อยู่ในระดับต่ำสุด ได้แก่ มีการฝึกอบรมสั่งสอนและบริหารงานทั่วไป

๖) **ด้านการเผยแพร่ทางสื่อสารมวลชน** พระภิกษุสงฆ์มีความคิดเห็นอยู่ในระดับพอใช้ เรียงลำดับจากมากไปหาน้อย ๓ อันดับ ได้แก่ มีการส่งเสริมการเผยแพร่ทางวิทยุ โทรทัศน์ วารสาร นิตยสารเผยแพร่ธรรม มีการจัดงบประมาณสนับสนุนการเผยแพร่ทางสื่อสารมวลชน มีส่วนร่วมในการเผยแพร่ทางสื่อสารมวลชนอย่างต่อเนื่อง และข้อที่อยู่ในระดับต่ำสุด ได้แก่ ส่งเสริมการเผยแพร่ทางสื่อสารมวลชนทั้งในและต่างประเทศ

๕.๑.๓ แนวทางการพัฒนาการเผยแพร่พระพุทธศาสนาของคณะสงฆ์กรุงเทพมหานครทั้ง ๖ ด้าน ได้แก่

๑) **ด้านงานพระธรรมทูต/นักเทศน์** ได้แก่ ฝึกอบรมถึงการเทศน์ การฝึกการบรรยาย มีการบรรยายธรรมะบางช่วงเวลาในระหว่างเข้าพรรษา การนำพาพระเทศน์ไปสู่ท้องถิ่น ในการสงเคราะห์แก่วัดต่างจังหวัด นำเครื่องอุปโภคบริโภคมอบให้เป็นประชาชนขวัญและกำลังใจในการทำมาหา

๒) **ด้านหน่วยอบรมประชาชนประจำตำบล (อ.บ.ต.)** ได้แก่ มีบทบาทและเป็นแกนนำในการส่งเสริมกิจกรรมของวัดพัฒนางานร่วมกับท้องถิ่นหรือชุมชน ส่งเสริมการอบรมต่อประชาชนผู้มาทำบุญตามโอกาส โดยการมีการนำสวดมนต์ ในวันสำคัญทางพระพุทธศาสนา มีการอุดหนุนผู้ยากไร้ มีการอนุเคราะห์ต่อศพผู้ยากไร้โดยการสงเคราะห์การฌาปนกิจสงเคราะห์ต่อผู้ยากไร้

๓) **ด้านงานอบรมจริยธรรมนักเรียนข้าราชการ** ได้แก่ นิมนต์พระภิกษุสงฆ์อบรมจริยธรรมให้แก่นักเรียนอย่างต่อเนื่อง มีการอบรมในช่วงวันเข้าพรรษากับทางหน่วยราชการและสถานศึกษา พัฒนางานอบรมจริยธรรมนักเรียนข้าราชการร่วมกับหน่วยงานต้นสังกัด

๔) **ด้านการบรรพชาสามเณรภาคฤดูร้อน** ได้แก่ มีกำหนดรับสมัครการบรรพชา จัดหลักสูตรอบรม มีการส่งเสริมการบรรพชาสามเณรภาคฤดูร้อนอย่างต่อเนื่อง ประชาชนสัมพันธ์การบรรพชาสามเณรภาคฤดูร้อนอย่างต่อเนื่องทุกปี จัดบุคลากรเข้าร่วมกิจกรรมบรรพชาสามเณรภาคฤดูร้อนตามภาระงานและหน้าที่

๕) **ด้านการส่งเสริมหน่วยสงเคราะห์พุทธมามกะผู้เยาว์/เยาวชน** ได้แก่ จัดสรรงบประมาณในการสงเคราะห์หลายประการ เช่น การสงเคราะห์แก่ผู้ยากไร้ โดยการเข้าเยี่ยมเยียน มีการฝึกอบรมบุคลากรในการนำพาพุทธมามกะ ทางด้านร่างกายและจิตใจ

๖) **ด้านการเผยแพร่ทางสื่อสารมวลชน** ได้แก่ ส่งเสริมการเผยแพร่ทางวิทยุ โทรทัศน์ วารสาร นิตยสารเผยแพร่ธรรม เทศนาผ่าน Facebook ผ่านไลน์ซึ่งเป็นการไลน์สด จัดพิมพ์หนังสือ พิมพ์แผ่นพับธรรมะ ตลอดจนมีห้องบันทึกเสียง ห้องบันทึกเทปโทรทัศน์ เทศนาให้ญาติ โยมได้ฟังในวันธรรมะสวนะ

๕.๑.๔ เสนอแนวทางการพัฒนาพระพุทธศาสนาของคณะสงฆ์ กรุงเทพมหานคร

๑. งานพระธรรมทูต/นักเทศน์ ได้แก่

- ๑) มีการส่งเสริมนำฝึกสมาธิ นำเป็นพุทธมามกะ
- ๒) มีการส่งเสริมการเทศน์ของพระธรรมทูต/นักเทศน์
- ๓) มีการส่งเสริมการบรรยายธรรมของพระทูต/นักเทศน์
- ๔) พัฒนาทรัพยากรบุคคล
- ๕) นำฝึกสมาธิ นำเป็นพุทธมามกะ
- ๖) นำพัฒนาท้องถิ่น สาธิตและนำจัดกิจกรรม
- ๗) นำเครื่องอุปโภคบริโภคมอบให้เป็นประชาชนขวัญและกำลังใจในการทำมาหา

๒. หน่วยอบรมประชาชนประจำตำบล (อ.บ.ต.) ได้แก่

- ๑) มีการส่งเสริมการพัฒนาท้องถิ่นระดับตำบลลงสู่หมู่บ้าน
- ๒) มีบทบาทและเป็นแกนนำในการส่งเสริมกิจกรรมของวัด
- ๓) มีการพัฒนางานร่วมกันกับท้องถิ่นหรือชุมชน
- ๔) มีบทบาทและเป็นแกนนำในการส่งเสริมวัดให้เป็นศูนย์กลาง
- ๕) มีบทบาทและเป็นแกนนำในการส่งเสริมกิจกรรมของวัดร่วมกันกับท้องถิ่นหรือ

ชุมชน

- ๖) ส่งเสริมการอบรมต่อประชาชนผู้มาทำบุญตามโอกาส
- ๗) มีการอุดหนุนผู้ยากไร้ มีการอนุเคราะห์ต่อศพผู้ยากไร้โดยการสงเคราะห์การฌาปนกิจสงเคราะห์ต่อผู้ยากไร้

๓. งานอบรมจริยธรรมนักเรียนข้าราชการ ได้แก่

- ๑) ส่งเสริมกิจกรรมอบรมจริยธรรมนักเรียนข้าราชการ
- ๒) มีการจัดโครงการอบรมจริยธรรมนักเรียนข้าราชการ
- ๓) ส่งเสริมการน้อมนำหลักพุทธธรรมไปปฏิบัติในการดำเนินชีวิตประจำวัน
- ๔) นำพานักเรียนปฏิบัติสมาธิในวันสำคัญทางพุทธศาสนา

- ๕) นิมนต์พระภิกษุสงฆ์อบรมจริยธรรมให้แก่ักเรียนอย่างต่อเนื่อง
- ๖) จัดอบรมในช่วงวันเข้าพรรษากับทางหน่วยราชการและสถานศึกษา

๔. การบรรพชาสามเณรภาคฤดูร้อน ได้แก่

- ๑) มีการส่งเสริมการบรรพชาสามเณรภาคฤดูร้อนอย่างต่อเนื่อง
- ๒) ประชาชนสัมพันธ์การบรรพชาสามเณรภาคฤดูร้อนอย่างต่อเนื่องทุกปี
- ๓) ส่งเสริมสนับสนุนทั้งด้านงบประมาณ สถานที่ สติปัญญาในการจัดโครงการ
- ๔) จัดบุคลากรเข้าร่วมกิจกรรมบรรพชาสามเณรภาคฤดูร้อนตามภาระงานและ

หน้าที่

๕. การส่งเสริมหน่วยสงเคราะห์พุทธมามาเกผู้เยาว์/เยาวชน ได้แก่

- ๑) จัดงบประมาณสนับสนุนหน่วยสงเคราะห์พุทธมามาเกผู้เยาว์/เยาวชน
- ๒) มีการอบรมด้านความรู้ ความประพฤติและจิตใจ
- ๓) มีการสอนด้วยจิตเมตตา प्रารณนาให้ผู้ฟังได้รับประโยชน์จากการสอนอย่าง

แท้จริง

- ๔) ร่วมมือกับชุมชนจัดหน่วยสงเคราะห์เด็กและเยาวชน

๖. การเผยแพร่ทางสื่อสารมวลชน ได้แก่

- ๑) มีการส่งเสริมการเผยแพร่ทางวิทยุ โทรทัศน์ วารสาร นิตยสารเผยแพร่ธรรม
- ๒) มีการจัดงบประมาณสนับสนุนการเผยแพร่ทางสื่อสารมวลชน
- ๓) มีส่วนร่วมในการเผยแพร่ทางสื่อสารมวลชนอย่างต่อเนื่อง
- ๔) ควรมีการผลิตสื่อหลากหลายให้ทันสมัย พร้อมทั้งส่งเสริมการเทศน์ด้วยภาษาที่

เข้าใจง่าย

- ๕) ดำเนินการให้นักเรียน นักศึกษา ประชาชนได้รับการศึกษาหลักสูตรธรรมศึกษา
- ๖) ประชาสัมพันธ์ในทุกรูปแบบเพื่อให้ประชาชนตื่นตัว
- ๗) จัดพิมพ์หนังสือ พิมพ์แผ่นพับธรรมะ ตลอดจนมีห้องบันทึกเสียง ห้องบันทึกเทป

โทรทัศน์

- ๘) เทศนาให้ญาติ โยมได้ฟังในวันธรรมะสวนะ

๕.๒ อภิปรายผลการวิจัย

จากการวิจัยเรื่อง “ การบริหารการเผยแพร่พระพุทธศาสนาของคณะสงฆ์ กรุงเทพมหานคร ” สามารถนำมาอภิปรายผล ได้ดังนี้

๕.๒.๑ สภาพการบริหารการเผยแพร่พระพุทธศาสนาของคณะสงฆ์ กรุงเทพมหานคร
สรุปทุกด้านโดยภาพรวมมีความคิดเห็น อยู่ในระดับมาก ได้แก่ การบรรพชาสามเณรภาคฤดูร้อน รองลงมาได้แก่ งานพระธรรมทูต/นักเทศน์ หน่วยอบรมประชาชนประจำตำบล (อ.บ.ต.) งานอบรมจริยธรรมนักเรียนข้าราชการ การส่งเสริมหน่วยสงเคราะห์พุทธมามาเกผู้เยาว์/เยาวชน และการเผยแพร่ทางสื่อสารมวลชน ตามลำดับสามารถสรุปในแต่ละด้าน ดังนี้

๑) **ด้านงานพระธรรมทูต/นักเทศน์** พระภิกษุสงฆ์มีความคิดเห็นอยู่ในระดับดี มีค่าเฉลี่ยเรียงลำดับจากมากไปหาน้อย ๓ อันดับ ได้แก่ มีการส่งเสริมนำฝึกสมาธิ นำเป็นพุทธมามาเก มีการ

ส่งเสริมการเทศน์ของพระธรรมทูต/นักเทศน์ มีการส่งเสริมการบรรยายธรรมของพระทูต/นักเทศน์ และรายชื่อที่อยู่ในเกณฑ์ต่ำสุด ได้แก่ มีการส่งเสริมกิจกรรมการเผยแพร่ของพระธรรมทูตทั้งในประเทศ และต่างประเทศ

๒) **ด้านหน่วยอบรมประชาชนประจำตำบล (อ.บ.ต.)** พระภิกษุสงฆ์มีความคิดเห็นอยู่ในระดับพอใช้ เรียงลำดับจากมากไปหาน้อย ๓ อันดับ ได้แก่ มีการส่งเสริมการพัฒนาท้องถิ่นระดับตำบลลงสู่หมู่บ้าน มีบทบาทและเป็นแกนนำในการส่งเสริมกิจกรรมของวัด มีการพัฒนางานร่วมกับท้องถิ่นหรือชุมชน และชื่อที่อยู่ในระดับต่ำสุด ได้แก่ ส่งเสริมกิจกรรมของหน่วยอบรมประชาชนประจำตำบล/หมู่บ้าน

๓) **ด้านงานอบรมจริยธรรมนักเรียนข้าราชการ** พระภิกษุสงฆ์มีความคิดเห็นอยู่ในระดับพอใช้ เรียงลำดับจากมากไปหาน้อย ๓ อันดับ ได้แก่ ส่งเสริมกิจกรรมอบรมจริยธรรมนักเรียนข้าราชการ มีการจัดโครงการอบรมจริยธรรมนักเรียนข้าราชการ ส่งเสริมการน้อมนำหลักพุทธธรรมไปปฏิบัติในการดำเนินชีวิตประจำวัน และชื่อที่อยู่ในระดับต่ำสุด ได้แก่ มีส่วนร่วมในการบริหารกิจกรรมอบรมจริยธรรมนักเรียนข้าราชการ

๔) **ด้านการบรรพชาสามเณรภาคฤดูร้อน** พระภิกษุสงฆ์มีความคิดเห็นอยู่ในระดับดี เรียงลำดับจากมากไปหาน้อย ๓ อันดับ ได้แก่ มีการส่งเสริมการบรรพชาสามเณรภาคฤดูร้อน มีการส่งเสริมการบรรพชาสามเณรภาคฤดูร้อนอย่างต่อเนื่อง มีการประชาชนสัมพันธ์การบรรพชาสามเณรภาคฤดูร้อนอย่างต่อเนื่องทุกปี และชื่อที่อยู่ในระดับต่ำสุด ได้แก่ มีการจัดบุคลากรเข้าร่วมกิจกรรมบรรพชาสามเณรภาคฤดูร้อนตามภาระงานและหน้าที่

๕) **ด้านการส่งเสริมหน่วยสงเคราะห์พุทธมามาเกผู้เยาว์/เยาวชน** พระภิกษุสงฆ์มีความคิดเห็นอยู่ในระดับพอใช้ เรียงลำดับจากมากไปหาน้อย ๓ อันดับ ได้แก่ จัดงบประมาณสนับสนุนหน่วยสงเคราะห์พุทธมามาเกผู้เยาว์/เยาวชน มีการอบรมด้านความรู้ ความประพฤติและจิตใจ มีการสอนด้วยจิตเมตตา ปรารถนาให้ผู้ฟังได้รับประโยชน์จากการสอนอย่างแท้จริง และชื่อที่อยู่ในระดับต่ำสุด ได้แก่ มีการฝึกอบรมสั่งสอนและบริหารงานทั่วไป

๖) **ด้านการเผยแพร่ทางสื่อสารมวลชน** พระภิกษุสงฆ์มีความคิดเห็นอยู่ในระดับพอใช้ เรียงลำดับจากมากไปหาน้อย ๓ อันดับ ได้แก่ มีการส่งเสริมการเผยแพร่ทางวิทยุ โทรทัศน์ วารสาร นิตยสารเผยแพร่ธรรม มีการจัดงบประมาณสนับสนุนการเผยแพร่ทางสื่อสารมวลชน มีส่วนร่วมในการเผยแพร่ทางสื่อสารมวลชนอย่างต่อเนื่อง และชื่อที่อยู่ในระดับต่ำสุด ได้แก่ ส่งเสริมการเผยแพร่ทางสื่อสารมวลชนทั้งในและต่างประเทศ จากผลการวิจัยสภาพการบริหารการเผยแพร่พระพุทธานุภาพของคณะสงฆ์ กรุงเทพมหานคร ภาพรวมมีความคิดเห็น อยู่ในระดับมาก ได้แก่ การบรรพชาสามเณรภาคฤดูร้อน รองลงมาได้แก่ งานพระธรรมทูต/นักเทศน์ หน่วยอบรมประชาชนประจำตำบล (อ.บ.ต.) งานอบรมจริยธรรมนักเรียนข้าราชการ การส่งเสริมหน่วยสงเคราะห์พุทธมามาเกผู้เยาว์/เยาวชน และการเผยแพร่ทางสื่อสารมวลชน มีความสอดคล้องกับงานวิจัยของ **พระครูอุทัยกิจจารักษ์**

(สุรางค์ สุจินโณ) ได้ศึกษาวิจัยเรื่อง “รูปแบบการบริหารจัดการการเผยแผ่พระพุทธศาสนาขององค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น ภาค ๒” พบว่า^๑

๑. พระสงฆ์ไม่ทันโลก ไม่เข้าใจกระบวนการเปลี่ยนแปลงของสังคมและปัญหาอันสลับซับซ้อนของสังคมแล้ว เมื่อไปเทศน์หรือบรรยายให้นักเรียน นักศึกษาหรือปัญญาชนฟัง จะทำให้เขาเหล่านั้นมองพระสงฆ์ว่า ไม่มีการพัฒนา ทำให้ไม่สามารถแก้ปัญหาของชาวบ้านได้และเป็นเหตุให้เขาหันไปพึ่งผู้อื่น ทั้งที่บทบาทของพระสงฆ์ในอดีตซึ่งทำหน้าที่เป็นที่ปรึกษาของชาวบ้านในเมื่อเขามีปัญหาชีวิต

๒. ความเป็นอยู่ของพระสงฆ์ที่เคยเรียบง่ายได้เปลี่ยนไป เครื่องอำนวยความสะดวกที่เป็นผลผลิตทางเทคโนโลยีและวิทยาศาสตร์สมัยใหม่มากขึ้น เช่น ไฟฟ้า วิทยุ โทรทัศน์ โทรศัพท์ รถยนต์ เครื่องปรับอากาศ เป็นต้น ได้เข้ามาเกี่ยวข้องกับพระสงฆ์ พระสงฆ์ต้องปรับตัวเข้ากับสภาพของสังคมมากขึ้น ทำให้ประชาชนที่ไม่เข้าใจถึงความจำเป็นของพระสงฆ์ที่ต้องเข้าไปเกี่ยวข้องกับสิ่งเหล่านี้พลอยเสื่อมศรัทธาไป

๓. ความสับสนกับหลักธรรม ผู้เผยแผ่ไม่แม่นยำให้หลักธรรมและเข้าใจไม่ลึกซึ้งพอ ทำให้ผู้เรียนรู้เกิดความสับสนและไขว้เขว กลายเป็นการลดทอนศรัทธาที่มีแต่เดิมและเกิดความสับสนไขว้เขวในหลักธรรมว่า แท้จริงนั้น หลักธรรมคำสอนที่ถูกต้องคืออะไร

๔. สถาบันสงฆ์ไม่มีบุคลากรพอเพียง ที่จะเผยแผ่ได้อย่างถูกต้องและถ่องแท้ โดยเนื้อแท้ก็หมายความว่า ไม่มีบุคลากรที่มีความรู้ความเข้าใจในหลักพระพุทธศาสนาอย่างถูกต้องถ่องแท้ เป็นปัญหาในการเผยแผ่ ทำให้พุทธศาสนิกชนเกิดความสับสน สำคัญผิดและเข้าใจคลาดเคลื่อนไปจากความเป็นจริงตามหลักพระพุทธศาสนา และยังพบว่าได้สอดคล้องกับงานวิจัยของ **บัญชายุทธ นาคมุจลินท์** ศึกษาเรื่อง “วิเคราะห์การบริหารองค์กรในการเผยแผ่พระพุทธ ศาสนาของศูนย์การเผยแผ่พระพุทธศาสนาประจำจังหวัดอุทัยธานี” พบว่า^๒

๑. ระเบียบมหาเถรสมาคมว่าด้วยการเผยแผ่พระพุทธศาสนาพ.ศ. ๒๕๕๐ กำหนดให้มีศูนย์การเผยแผ่พระพุทธศาสนาแห่งชาติและศูนย์การเผยแผ่พระพุทธศาสนาประจำจังหวัด เป็นองค์กรที่บูรณาการกับสำนักงานพระพุทธศาสนาแห่งชาติและสำนักงานพระพุทธศาสนาจังหวัดคอยให้การช่วยเหลือสนับสนุนการดำเนินการ

๒. โครงสร้างการบริหารงานศูนย์การเผยแผ่พระพุทธศาสนาแห่งชาติและศูนย์การเผยแผ่พระพุทธศาสนาประจำจังหวัดมีลักษณะเด่นชัด มีผู้บริหาร กรรมการเลขานุการ มีคณะกรรมการทั้งฝ่ายบรรพชิตและคฤหัสถ์ อีกทั้งมีส่วนราชการเข้ามาช่วยเหลืออีกหลายฝ่ายทั้งทางตรงและทางอ้อม

^๑ พระครูอุทัยกิจจารักษ์ (สุรางค์ สุจินโณ) “รูปแบบการบริหารจัดการการเผยแผ่พระพุทธศาสนาขององค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น ภาค ๒”, **พุทธศาสตร์ดุสิตบัณฑิต สาขาการจัดการเชิงพุทธ**, (บัณฑิตวิทยาลัย : มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย, ๒๕๕๗), หน้า ๑๑๓ – ๑๒๐.

^๒ บัญชายุทธ นาคมุจลินท์, **วิเคราะห์การบริหารองค์กรในการเผยแผ่ พระพุทธศาสนาของศูนย์การเผยแผ่พระพุทธศาสนาประจำจังหวัดอุทัยธานี**, **พุทธศาสตร์ดุสิตบัณฑิต (พระพุทธศาสนา)**, (บัณฑิตวิทยาลัย : มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย , ๒๕๕๖), หน้า ๓๙ – ๔๗.

๓. ศูนย์การเผยแผ่พระพุทธศาสนาประจำจังหวัด ได้นำเอาแนวคิดและทฤษฎีการบริหารองค์กรในสมัยของพระพุทธเจ้ามาประยุกต์ใช้ร่วมกับทฤษฎีการบริหารองค์กรสมัยใหม่ เพื่อให้สามารถบริหารองค์กรได้บรรลุตามเป้าหมายที่ตั้งไว้

๔. หน่วยงานหรือองค์กรที่สนับสนุน ส่งเสริมให้การบริหารศูนย์การเผยแผ่พระพุทธศาสนาให้ดำเนินไปด้วยความเรียบร้อย มีทั้งที่ได้รับการสนับสนุนจากภาครัฐและทางคณะสงฆ์ คือ สำนักงานพระพุทธศาสนาแห่งชาติ สำนักงานพระพุทธศาสนาจังหวัดและทางฝ่ายคณะสงฆ์ก็มีมหาเถรสมาคม วัด ศาสนสถานและพระภิกษุสามเณรที่มีความรู้ความเชี่ยวชาญได้รับการพัฒนาให้การสนับสนุนในรูปแบบที่หลากหลาย

๕. ศูนย์การเผยแผ่พระพุทธศาสนาแห่งชาติและศูนย์การเผยแผ่พระพุทธศาสนาประจำจังหวัด มีกรอบนโยบายของทางภาครัฐให้การส่งเสริมสนับสนุนเพื่อให้การดำเนินการเผยแผ่หลักธรรมทางศาสนาไปสู่ประชาชนอย่างชัดเจน

๖. การเผยแผ่พระพุทธศาสนา มีระเบียบ กฎหมายรองรับส่งเสริมสนับสนุนโดยได้กำหนดไว้ในนโยบายรัฐและกำหนดให้มีหน่วยงานทางราชการให้การสนองงานและงบประมาณอุดหนุนชัดเจน

๕.๒.๒ แนวทางการพัฒนาการเผยแผ่พระพุทธศาสนาของคณะสงฆ์ กรุงเทพมหานครทั้ง ๖ ด้าน ได้แก่

๑) **ด้านงานพระธรรมทูต/นักเทศน์ ได้แก่** ฝึกอบรมถึงการเทศน์ การฝึกการบรรยาย มีการบรรยายธรรมะบางช่วงเวลาในระหว่างเข้าพรรษา การนำพาพระเทศน์ไปสู่ท้องถิ่น ในการสงเคราะห์แก่วัดต่างจังหวัด นำเครื่องอุปโภคบริโภคมอบให้เป็นประชาชนขวัญและกำลังใจในการทำมาหา

๒) **ด้านหน่วยอบรมประชาชนประจำตำบล (อ.บ.ต.) ได้แก่** มีบทบาทและเป็นแกนนำในการส่งเสริมกิจกรรมของวัดพัฒนางานร่วมกันกับท้องถิ่นหรือชุมชน ส่งเสริมการอบรมต่อประชาชนผู้มาทำบุญตามโอกาส โดยการมีการนำสวดมนต์ ในวันสำคัญทางพระพุทธศาสนา มีการอุดหนุนผู้ยากไร้ มีการอนุเคราะห์ต่อศพผู้ยากไร้โดยการสงเคราะห์การฃาปนกิจสงเคราะห์ต่อผู้ยากไร้

๓) **ด้านงานอบรมจริยธรรมนักเรียนข้าราชการ ได้แก่** นิมนต์พระภิกษุสงฆ์อบรมจริยธรรมให้แก่ักเรียนอย่างต่อเนื่อง มีการอบรมในช่วงวันเข้าพรรษากับทางหน่วยราชการและสถานศึกษา พัฒนางานอบรมจริยธรรมนักเรียนข้าราชการร่วมกับหน่วยงานต้นสังกัด

๔) **ด้านการบรรพชาสามเณรภาคฤดูร้อน ได้แก่** มีกำหนดรับสมัครการบรรพชา จัดหลักสูตรอบรม มีการส่งเสริมการบรรพชาสามเณรภาคฤดูร้อนอย่างต่อเนื่อง ประชาชนสัมพันธ์การบรรพชาสามเณรภาคฤดูร้อนอย่างต่อเนื่องทุกปี จัดบุคลากรเข้าร่วมกิจกรรมบรรพชาสามเณรภาคฤดูร้อนตามภาระงานและหน้าที่

๕) **ด้านการส่งเสริมหน่วยสงเคราะห์พุทธมามกะผู้เยาว์/เยาวชน ได้แก่** จัดสรรงบประมาณในการสงเคราะห์หลายประการ เช่น การสงเคราะห์แก่ผู้ยากไร้ โดยการเข้าเยี่ยมเยียน มีการฝึกอบรมบุคลากรในการนำพาพุทธมามกะ ทางด้านร่างกายและจิตใจ

๖) **ด้านการเผยแผ่ทางสื่อสารมวลชน ได้แก่** ส่งเสริมการเผยแผ่ทางวิทยุ โทรทัศน์ วารสาร นิตยสารเผยแผ่ธรรม เทศนาผ่าน Facebook ผ่านไลน์ซึ่งเป็นการไลน์สด จัดพิมพ์หนังสือ

พิมพ์แผ่นพัชระมระ ตลอดถึงมีห้องบันทึกเสียง ห้องบันทึกเทปโทรทัศน์ เทคนาให้ญาติ โยมได้ฟังในวันธรรมะสวนะ โดยผลการวิจัย แนวทางการพัฒนาการเผยแผ่พระพุทธศาสนาของคณะสงฆ์กรุงเทพมหานครทั้ง ๖ ด้านมีความสอดคล้องกับงานวิจัยของ พระครูภัทรธรรมคุณ (อำนาจ อติภโท) ได้ศึกษาวิจัยเรื่อง “กลยุทธ์การบริหารจัดการเผยแผ่พระพุทธศาสนาของสถานีวิฑุพระพุทธศาสนาในสังคมไทย” พบว่า^๓

๑. สภาพปัญหาด้านรูปแบบเผยแผ่พระพุทธศาสนาทางสถานีวิฑุกระจายเสียงด้านบุคคลผู้เผยแผ่ที่เด่นชัด ผู้เผยแผ่พระพุทธศาสนาขาดการฝึกอบรมด้านวาทศิลป์และศาสตร์แห่งความรู้ด้านพระพุทธศาสนา ขาดปฏิภาณไหวพริบ ประสบการณ์น้อยในการจัดรายการ

ด้านสื่อที่เผยแผ่ สื่อที่ใช้ในการเผยแผ่ ไม่เหมาะสมกับกลุ่มเป้าหมายของผู้ฟัง ขีดจำกัดระยะทางและกำลังสื่อ รวมทั้งการบกพร่องของคลื่นวิทยุ การนำเสนอสื่อการเผยแผ่พระพุทธศาสนายังใช้รูปแบบการสื่อสารทางเดียว

ด้านเนื้อหาที่เผยแผ่ หลักธรรมในการเผยแผ่ไม่ให้ลึกซึ้งมาก ยังเน้นการทำบุญให้ทาน ก่อสร้างถาวรวัตถุ

ด้านกระบวนการเผยแผ่พระพุทธศาสนา ขาดความสนใจจากชาวพุทธ เพราะ TV มีคนเข้าถึงมากขึ้น ยุทธศาสตร์การพัฒนาสถานีวิฑุในด้านการเผยแผ่ยังไม่มีการบูรณาการจากทุกภาคส่วนเข้ามามีส่วนร่วมและขาดงบประมาณที่จะนำมาสนับสนุนรายการ

๒. การพัฒนารูปแบบการจัดการเผยแผ่พระพุทธศาสนาทางสถานีวิฑุพระพุทธศาสนา

๑) ด้านบุคคลผู้เผยแผ่ ควรยึดหลักการ ๓ อุดมการณ์ ๔ และวิธีการ ๖ ที่พระพุทธเจ้าแสดงในวันมาฆบูชา และต้องพัฒนาบุคลากรที่เผยแผ่ให้มีมากขึ้น

๒) ด้านเนื้อหา ควรใช้หลักธรรม ยกนิทานประกอบ อุปมาและอุปมัย

๓) ด้านเทคนิคการพูดแสดงธรรม ควรใช้สำนวนภาษา, คำคม คำกลอน สุภาษิต และเพลงธรรมประกอบ

๔) รูปแบบการจัดการเผยแผ่พระพุทธศาสนาในสังคมไทย ควรใช้การบรรยาย, การสนทนา การถาม และเชิญผู้ทรงคุณวุฒิมาสนทนาธรรมะตามสถานีวิฑุด้วย

๕) ด้านการพัฒนามีการวางแผนการเผยแผ่พระพุทธศาสนาทางสถานีวิฑุกระจายเสียง ได้แก่ ต้องศึกษาวิจัยตามต้องการมีแผนงาน (ผังรายการ) รายสัปดาห์ รายเดือน รายปี เพื่อเป็นข้อมูล การบริหารจัดการรายการ

๖) การพัฒนามีการกำหนดขั้นตอนในการเผยแผ่พระพุทธศาสนาทางสถานีวิฑุกระจายเสียง ต้องกำหนดกลุ่มเป้าหมาย จัดผังรายการ วัด บุคลากรประชาสัมพันธ์รายการ และดำเนินการจัดรายการ และมีการวางแผนงานมอบหมายงานผู้รับผิดชอบในงานและติดตามงาน

๗) ด้านการพัฒนามีการติดตามการเผยแผ่พระพุทธศาสนาทางสถานีวิฑุกระจายเสียง ควรมีกิจกรรมการตอบปัญหาธรรมะ การสำรวจความเห็นของผู้ฟังเพื่อเป็นข้อมูลในการดำเนินงานให้สนองความต้องการ ความสนใจของผู้ฟัง

^๓ พระครูภัทรธรรมคุณ (อำนาจ อติภโท) “กลยุทธ์การบริหารจัดการเผยแผ่พระพุทธศาสนาของสถานีวิฑุพระพุทธศาสนาในสังคมไทย”, พุทธศาสตร์คุณภิรมิตติ สาขาพุทธบริหารการศึกษา, (บัณฑิตวิทยาลัย : มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย, ๒๕๕๙).

๘) ด้านการพัฒนาการพัฒนาด้านผู้ฟังการเผยแผ่พระพุทธศาสนาทางสถานีวิทยุกระจายเสียง ได้แก่ ผู้เผยแผ่ค่านึงอยู่เสมอว่าผู้ฟังเปรียบเหมือนบัวสีเหล่า และให้ความรู้พื้นฐานด้านธรรมะ ฟังแล้วเข้าใจง่าย น่าสนใจ อยากศึกษา เพื่อสร้างศรัทธาแก่ผู้ฟัง

๓. กลยุทธ์การบริหารจัดการเผยแผ่พระพุทธศาสนาของสถานีวิทยุพระพุทธศาสนาในสังคมไทย พบว่า

๑) กลยุทธ์การบริหารจัดการเผยแผ่พระพุทธศาสนาด้านพัฒนาผู้เผยแผ่ การเผยแผ่พระพุทธศาสนาของสถานีวิทยุพระพุทธศาสนาในสังคมไทยต้องพัฒนาผู้เผยแผ่ให้มีความรู้มีความสามารถ มีทักษะ และประสบการณ์ในการเผยแผ่เพื่อให้สามารถสื่อสาร เผยแผ่ธรรมให้ผู้ฟังเข้าใจ สามารถนำไปปฏิบัติได้

๒) กลยุทธ์การบริหารจัดการเผยแผ่พระพุทธศาสนาด้านสื่อ สื่อมีความสำคัญเป็นตัวเชื่อมโยงการเผยแผ่ของผู้เผยแผ่ไปสู่ผู้ฟังทำให้เกิดประโยชน์สูงสุดในการฟังหลักธรรมทางพระพุทธศาสนาผ่านสถานีวิทยุ

๓) กลยุทธ์การบริหารจัดการเผยแผ่พระพุทธศาสนาด้านกระบวนการเผยแผ่เป็นการบริหารจัดการเผยแผ่ด้านเครือข่ายโดยการสร้างเครือข่ายการเผยแผ่และสร้างเครือข่ายผู้ฟังโดยอาศัยความร่วมมือของหน่วยงานที่เกี่ยวข้องบ้านและโรงเรียนร่วมมือกัน

๕.๒.๓ เสนอแนวทางการพัฒนาพระพุทธศาสนาของคณะสงฆ์ กรุงเทพมหานคร

๑. งานพระธรรมทูต/นักเทศน์ ได้แก่

- ๑) มีการส่งเสริมนำฝึกสมาธิ นำเป็นพุทธมามกะ
- ๒) มีการส่งเสริมการเทศน์ของพระธรรมทูต/นักเทศน์
- ๓) มีการส่งเสริมการบรรยายธรรมของพระทูต/นักเทศน์
- ๔) พัฒนาทรัพยากรบุคคล
- ๕) นำฝึกสมาธิ นำเป็นพุทธมามกะ
- ๖) นำพัฒนาท้องถิ่น สาธิตและนำจัดกิจกรรม
- ๗) นำเครื่องอุปโภคบริโภคมอบให้เป็นประชาชนขวัญและกำลังใจในการทำมาหา

๒. หน่วยอบรมประชาชนประจำตำบล (อ.บ.ต.) ได้แก่

- ๑) มีการส่งเสริมการพัฒนาท้องถิ่นระดับตำบลลงสู่หมู่บ้าน
- ๒) มีบทบาทและเป็นแกนนำในการส่งเสริมกิจกรรมของวัด
- ๓) มีการพัฒนางานร่วมกันกับท้องถิ่นหรือชุมชน
- ๔) มีบทบาทและเป็นแกนนำในการส่งเสริมวัดให้เป็นศูนย์กลาง
- ๕) มีบทบาทและเป็นแกนนำในการส่งเสริมกิจกรรมของวัดร่วมกับท้องถิ่นหรือชุมชน

ชุมชน

- ๖) ส่งเสริมการอบรมต่อประชาชนผู้มาทำบุญตามโอกาส
- ๗) มีการอุดหนุนผู้ยากไร้ มีการอนุเคราะห์ต่อศพผู้ยากไร้โดยการสงเคราะห์การฌาปนกิจสงเคราะห์ต่อผู้ยากไร้

๓. งานอบรมจริยธรรมนักเรียนข้าราชการ ได้แก่

- ๑) ส่งเสริมกิจกรรมอบรมจริยธรรมนักเรียนข้าราชการ

- ๒) มีการจัดโครงการอบรมจริยธรรมนักเรียนข้าราชการ
- ๓) ส่งเสริมการน้อมนำหลักพุทธธรรมไปปฏิบัติในการดำเนินชีวิตประจำวัน
- ๔) นำพานักเรียนปฏิบัติสมาธิในวันสำคัญทางพุทธศาสนา
- ๕) นิมนต์พระภิกษุสงฆ์อบรมจริยธรรมให้แก่ักเรียนอย่างต่อเนื่อง
- ๖) จัดอบรมในช่วงวันเข้าพรรษากับทางหน่วยราชการและสถานศึกษา

๔. การบรรพชาสามเณรภาคฤดูร้อน ได้แก่

- ๑) มีการส่งเสริมการบรรพชาสามเณรภาคฤดูร้อนอย่างต่อเนื่อง
- ๒) ประชาชนสัมพันธ์การบรรพชาสามเณรภาคฤดูร้อนอย่างต่อเนื่องทุกปี
- ๓) ส่งเสริมสนับสนุนทั้งด้านงบประมาณ สถานที่ สติปัญญาในการจัดโครงการ
- ๔) จัดบุคลากรเข้าร่วมกิจกรรมบรรพชาสามเณรภาคฤดูร้อนตามภาระงานและ

หน้าที่

๕. การส่งเสริมหน่วยสงเคราะห์พุทธมามาเกผู้เยาว์/เยาวชน ได้แก่

- ๑) จัดงบประมาณสนับสนุนหน่วยสงเคราะห์พุทธมามาเกผู้เยาว์/เยาวชน
- ๒) มีการอบรมด้านความรู้ ความประพฤติและจิตใจ
- ๓) มีการสอนด้วยจิตเมตตา प्रารณนาให้ผู้ฟังได้รับประโยชน์จากการสอนอย่าง

แท้จริง

- ๔) ร่วมมือกับชุมชนจัดหน่วยสงเคราะห์เด็กและเยาวชน

๖. การเผยแพร่ทางสื่อสารมวลชน ได้แก่

- ๑) มีการส่งเสริมการเผยแพร่ทางวิทยุ โทรทัศน์ วารสาร นิตยสารเผยแพร่ธรรม
 - ๒) มีการจัดงบประมาณสนับสนุนการเผยแพร่ทางสื่อสารมวลชน
 - ๓) มีส่วนร่วมในการเผยแพร่ทางสื่อสารมวลชนอย่างต่อเนื่อง
 - ๔) ควรมีการผลิตสื่อหลากหลายให้ทันสมัย พร้อมทั้งส่งเสริมการเทศน์ด้วยภาษาที่
- เข้าใจง่าย
- ๕) ดำเนินการให้นักเรียน นักศึกษา ประชาชนได้รับการศึกษาหลักสูตรธรรมศึกษา
 - ๖) ประชาสัมพันธ์ในทุกรูปแบบเพื่อให้ประชาชนตื่นตัว
 - ๗) จัดพิมพ์หนังสือ พิมพ์แผ่นพับธรรมะ ตลอดจนมีห้องบันทึกเสียง ห้องบันทึกเทป

โทรทัศน์

- ๘) เทศนาให้ญาติ โยมได้ฟังในวันธรรมะสวนะ

โดยการเสนอแนวทางการพัฒนาพระพุทธศาสนาของคณะสงฆ์ กรุงเทพมหานคร ทั้ง ๖ ด้านในเบื้องต้นมีความสอดคล้องกับงานวิจัยของ พระครูศรีสิทธิการ (สมใจ ธมฺมเวที) ได้วิจัยเรื่อง “รูปแบบการบริหารการเผยแพร่พระพุทธศาสนาในยุคโลกาภิวัตน์ของคณะสงฆ์จังหวัดนนทบุรี” พบว่า^๔

^๔ พระครูศรีสิทธิการ (สมใจ ธมฺมเวที), “รูปแบบการบริหารการเผยแพร่พระพุทธศาสนาในยุคโลกาภิวัตน์ของคณะสงฆ์จังหวัดนนทบุรี”, (พระนครศรีอยุธยา : มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย, ๒๕๕๘). หน้า (ก) - (ข)

๑. ปัญหาอุปสรรคการบริหารการเผยแผ่พระพุทธศาสนา ได้แก่ (๑) บุคลากรมีขั้นตอนการทำงานไม่เป็นทีมงาน ขาดภาวะผู้นำในการทำงานเพื่อเผยแผ่ การทำงานมีอยู่ในวงจำกัด ส่งผลให้การทำงานไม่ประสบความสำเร็จ (๒) ขาดงบประมาณในการบริหารทั้งบุคลากรและการใช้จ่ายซื้อวัสดุอุปกรณ์เครื่องใช้ภายในสำนักงานเพื่อส่งเสริมการเผยแผ่ในยุคโลกาภิวัตน์ (๓) ขาดวัสดุอุปกรณ์เพื่อส่งเสริมการเผยแผ่ทั้งเชิงรุกและเชิงรับ ทั้งเครื่องคอมพิวเตอร์ อินเทอร์เน็ต วิทยุ โทรศัพท์มือถือ สิ่งพิมพ์ไม่มี (๔) การจัดการเพื่อส่งเสริมการเผยแผ่ของคณะสงฆ์ในจังหวัดนนทบุรีไม่สอดคล้องกับสภาพสังคม เศรษฐกิจ การเมืองการปกครองที่เปลี่ยนแปลงในยุคโลกาภิวัตน์ ส่งผลให้ประชาชนไม่เกิดศรัทธาเลื่อมใสในการดำเนินการเท่าที่ควร

๒. หลักพุทธธรรม แนวคิด และทฤษฎีที่เกี่ยวข้องกับการบริหารการเผยแผ่พระพุทธศาสนา คือ ผู้บริหารสามารถประยุกต์ใช้ตามหลักพุทธลีลาการสอนของพระพุทธเจ้าที่ทรงปฏิบัติมานั่นก็คือการสั่งสอนอนุสาสนีปาฏิหาริย์ส่งเสริมให้เกิดแรงบันดาลใจประกอบด้วยสันตสนา คำสอนทำให้เกิดความเข้าใจชัดเจน สมาทปนา คำสอนทำให้เกิดความตั้งใจสมาทานปฏิบัติตาม สมุตเตชชา คำสอนทำให้เกิดความมองอาจกล้าหาญ สัมปหังสนา คำสอนทำให้จิตใจเกิดความร่าเริงแจ่มใส สำหรับทฤษฎีการจัดการเพื่อการบริหารการเผยแผ่ ได้แก่ การวางแผน การจัดองค์การการบังคับบัญชาสั่งการ การประสานงาน และการควบคุม นอกจากนี้ สำหรับทฤษฎีเพื่อการสื่อสาร ประกอบด้วยผู้ส่งสาร สาร ช่องทาง และผู้รับสาร

๓. การบริหารการเผยแผ่พระพุทธศาสนาในยุคโลกาภิวัตน์ของคณะสงฆ์จังหวัดนนทบุรี ได้แก่ (๑) การวางแผน พระสังฆาธิการต้องจัดบุคลากรที่มีความรู้ความถนัด ติดตามผลงาน รายงานผล นำเสนอผลงาน ให้ความรู้ ให้ความเข้าใจ ความชัดเจน การบริหารทรัพยากรของวัดอย่างมั่นคงปลอดภัยจากภัยอันตรายทั้งปวง (๒) การจัดองค์การ พระสังฆาธิการปฏิบัติตามโครงสร้างแบบบูรณาการ ส่งเสริมวัดให้เป็นสำนักเรียน สำนักปฏิบัติธรรม เป็นศูนย์กลางการอำนวยความสะดวกแก่สังคม เป็นแหล่งข้อมูลด้านศิลปวัฒนธรรมประจำท้องถิ่น ส่งเสริมให้พระภิกษุ สามเณร ตั้งอยู่ในศีลาจารวัตร อังคตงาม สอดคล้องตามกฎระเบียบวินัย ตลอดทั้งญาติโยมได้ศึกษาค้นถุระและวิปัสสนาธุระ (๓) การสั่งการ พระสังฆาธิการ กำกับดูแลการจัดการศาสนสมบัติของวัดให้เป็นไปด้วยกฎระเบียบปกครองบรรพชิตและคฤหัสถ์ให้ปฏิบัติตามกฎระเบียบ อบรมสั่งสอนพระธรรมวินัยแก่บรรพชิตและคฤหัสถ์ ส่งเสริมการเผยแผ่พระพุทธศาสนาให้ประชาชนในท้องถิ่น (๔) การประสานงาน พระสังฆาธิการมีหน้าที่อำนวยความสะดวกแก่สังคม ทั้งสงเคราะห์ อนุเคราะห์ สนับสนุนศาสนกิจทั้งปวงให้เป็นไปอย่างถูกต้อง จัดประชุมสัมมนาเชิงวิชาการแก่บุคลากรอย่างน้อยปีละ ๓ ครั้ง เมื่อเป็นเช่นนั้นบุคลากรที่ได้เรียนเรียนรู้หลักการปฏิบัติที่ถูกต้องแล้ว ก็สามารถมาช่วยเหลือแบ่งเบาภาระการงานได้ ส่งเสริมพิธีกรรมแบบเรียบง่ายตามจารีตประเพณีท้องถิ่น ตลอดทั้งปรับปรุงขั้นตอนพิธีการให้เข้ากับยุคโลกาภิวัตน์ (๕) การควบคุม พระสังฆาธิการ กำกับดูแลการบริหารการเผยแผ่พระพุทธศาสนาต้องมีความเสียสละความสุขส่วนตัวเพื่อประโยชน์แก่สังคม ส่งเสริมให้บุคลากรทุกฝ่ายทำหน้าที่ถูกต้องตามกฎระเบียบ ด้วยการติดตามดูแลบุคลากร ทุนทรัพย์ วัสดุอุปกรณ์ ข้อมูลการสื่อสาร รวมทั้งมีการบูรณาการบริหารทั้งการวางแผน การจัดองค์การ การสั่งการ และการประสานงาน ให้อยู่ในกรอบกฎระเบียบ พระธรรมวินัย ส่งเสริมการปฏิบัติสมถกรรมฐานและวิปัสสนากรรมฐาน และยังพบว่า สอดคล้องกับงานวิจัยของ **ชาร์ลส์ บี.จอห์น** (Charles B. Jones) ประวัติศาสตร์ของการเผยแผ่

พระพุทธศาสนาไต้หวัน ก็คือ ประวัติศาสตร์ไต้หวัน มันเป็นเสมือนเส้นขนานที่เดินควบคู่กันมาตลอด เริ่มแต่ยุคสมัยฮอลแลนด์, สเปน เป็นช่วงตอนแห่งการผสมปนเป เคลื่อนกลาดไปด้วยพหุเทวนิยม ยังไม่อาจปรากฏความพิเศษของพระพุทธศาสนาจนเข้าถึงยุคสมัยหมิงเจิ้ง เมื่อชาวฮั่นจำนวนมาก จากตอนใต้ของจีนอพยพเข้าสู่เกาะไต้หวัน ก็เป็นสีสันแบบพระพุทธศาสนาของ ชาวหมินหนัน (ฮกเกี้ยน) พระพุทธศาสนาได้เผยแพร่เข้าสู่ไต้หวันหลายศตวรรษมาแล้ว โดยผู้อพยพชาวจีนรุ่นแรก แต่พระพุทธศาสนาที่เผยแพร่ในไต้หวันปัจจุบัน มาจากประเทศจีนหลังสงครามโลกครั้งที่สอง โดย ภิกษุชาวจีนกลางหรือคณะสงฆ์จีนที่อพยพมาพร้อมกับกองทัพก๊กมินตั๋ง (KMT)^๕

๕.๓ ข้อเสนอแนะ

การวิจัยเรื่อง การบริหารการเผยแผ่พระพุทธศาสนาของคณะสงฆ์ กรุงเทพมหานคร มีข้อเสนอแนะดังต่อไปนี้

๕.๓.๑ ข้อเสนอแนะเชิงนโยบาย

- ๑) หน่วยงานที่เกี่ยวข้องกับการบริหารการเผยแผ่พระพุทธศาสนาของคณะสงฆ์ กรุงเทพมหานครควรส่งเสริมกิจการการเผยแผ่พระพุทธศาสนาให้หลากหลายช่องทาง
- ๒) หน่วยงานที่เกี่ยวข้องควรส่งเสริมการส่งเสริมกิจกรรมการเผยแผ่ของพระธรรมทูตทั้งในประเทศและต่างประเทศ
- ๓) สำนักงานพระพุทธศาสนาแห่งชาติควรส่งเสริมกิจกรรมของหน่วยอบรมประชาชนประจำตำบล/หมู่บ้าน
- ๔) หน่วยงานที่เกี่ยวข้องควรส่งเสริมการมีส่วนร่วมในการบริหารกิจกรรมอบรมจริยธรรมนักเรียนข้าราชการระหว่าง บ้าน วัด และหน่วยงานราชการ

๕.๓.๒ ข้อเสนอแนะในการปฏิบัติการ

- ๑) พระสังฆาธิการควรมีการส่งเสริมกิจกรรมการเผยแผ่ของพระธรรมทูตทั้งในประเทศและต่างประเทศ
- ๒) พระสังฆาธิการควรมีส่วนร่วมในกิจกรรมของหน่วยอบรมประชาชนประจำตำบล
- ๑) ประชาชนใช้หลักความพอประมาณเพื่อการพัฒนาตนเอง พัฒนากลุ่ม/โรงเรียน/และสังคมโดยรวม
- ๔) พระสังฆาธิการควรมีส่วนร่วมในการบริหารกิจกรรมอบรมจริยธรรมนักเรียนข้าราชการ
- ๕) ควรจัดบุคลากรเข้าร่วมกิจกรรมบรรพชาสามเณรภาคฤดูร้อนตามภาระงานและหน้าที่
- ๖) ส่งเสริมการฝึกอบรมสั่งสอนและบริหารงานทั่วไปแก่หน่วยส่งเสริมพุทธมามกะ
- ๓) พระสังฆาธิการควรส่งเสริมการเผยแผ่ทางสื่อสารมวลชนทั้งในและต่างประเทศ

^๕ชาร์ลส์.บี.จอห์น (Charles B. Jones). "Buddhism in Taiwan : A Historical Survey". PhD. Dissertaaation. (University of Virginia. 1996). p. 201.

๕.๓.๓ ข้อเสนอแนะในการวิจัยครั้งต่อไป

- ๑) ควรมีการศึกษากระบวนการเผยแพร่พระพุทธศาสนาของคณะสงฆ์ กรุงเทพมหานคร
- ๒) ควรมีการศึกษารูปแบบการบริหารการเผยแพร่พระพุทธศาสนาของคณะสงฆ์ กรุงเทพมหานคร
- ๓) ควรมีการศึกษาองค์ประกอบและตัวบ่งชี้การเผยแพร่พระพุทธศาสนาของคณะสงฆ์ ในประเทศไทย

บรรณานุกรม

๑. ภาษาไทย

(๑) หนังสือ :

กมล ฉายาวัดชน, **บริหารคนและงานด้วยวิธีการของพระพุทธเจ้า ฉบับปรับปรุง**. กรุงเทพมหานคร : สำนักพิมพ์ เก็ท ไอเดีย ภูมิใจเสนอ. ๒๕๕๔.

กระทรวงศึกษาธิการ สำนักวิชาการและมาตรฐานการศึกษา. **แนวทางการจัดการเรียนรู้ ตามหลักสูตรแกนกลางการศึกษาขั้นพื้นฐาน พุทธศักราช ๒๕๕๑**. กรุงเทพมหานคร : โรงพิมพ์ชุมนุมสหกรณ์การเกษตรแห่งประเทศไทยจำกัด. ๒๕๕๒.

_____ . “พระราชบัญญัติการศึกษาแห่งชาติพ.ศ. ๒๕๔๒และที่แก้ไขเพิ่มเติมฉบับที่๒พ.ศ. ๒๕๔๕และฉบับที่๓พ.ศ. ๒๕๕๓พร้อมกฎกระทรวงที่เกี่ยวข้องและพระราชบัญญัติการศึกษาภาคบังคับพ.ศ. ๒๕๔๕”. กรุงเทพฯ : โรงพิมพ์องค์การรับส่งสินค้าและพัสดุภัณฑ์ร.ส.พ.พ.ศ.๒๕๔๖.

กীরติ ยศยิ่งยง. **การวางแผนการพัฒนาทรัพยากรมนุษย์เชิงกลยุทธ์**. พิมพ์ครั้งที่ ๒. กรุงเทพมหานคร : มิสเตอร์ก๊อปปี ประเทศไทย จำกัด. ๒๕๔๙.

เกรียงศักดิ์ เจริญวงศ์ศักดิ์ อ่างในทิสนา แชมมณี. **ศาสตร์การสอนองค์ความรู้เพื่อการจัดการกระบวนการเรียนรู้ที่มีประสิทธิภาพ**.

จรูญ โกมลบุญย์. **จิตวิทยาพื้นฐานของการศึกษา**. เอกสารประกอบการบรรยายวิชาศึกษา ๕๐๓. ม.ป.ป. บัณฑิตวิทยาลัย มหาวิทยาลัยศรีนครินทรวิโรฒ. ๒๕๒๘.

จ่านง นานองตุม. “การนำหลักธรรมาภิบาลไปใช้ในการบริหารของผู้อำนวยการสถานศึกษาตามความคิดเห็นของข้าราชการครูในสถานศึกษาสังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาของแก่นเขต ๔”.

จ่านงค์ ทองประเสริฐ ศ.. **ประมวลการสอนกิจกรรมของโรงเรียนพุทธศาสนาวันอาทิตย์**. กรุงเทพมหานคร : จุฬาลงกรณ์ราชวิทยาลัย. ๒๕๐๒.

ฉวีวรรณสุวรรณภาและคณะ. “ความพึงพอใจของนิสิตต่อการจัดการเรียนการสอน-หลักสูตรประกาศนียบัตรวิชาชีพครู”. **รายงานการวิจัย.บัณฑิตมหาวิทยาลัย** : มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณ์ราชวิทยาลัยวิทยาเขตแพร่. ๒๕๔๗.

ญาณสังวร. สมเด็จพระ. **หลักพุทธศาสนา**. ครั้งที่๖. กรุงเทพมหานคร : โรงพิมพ์มหาจุฬาราชวิทยาลัย. ๒๕๒๒.

ทิสนา แชมมณี. **ศาสตร์การสอนองค์ความรู้เพื่อการจัดการกระบวนการเรียนรู้ที่มีประสิทธิภาพ**. พิมพ์ครั้งที่ ๑๒. กรุงเทพมหานคร : บริษัทด้านสุทธาการพิมพ์ จำกัด. ๒๕๕๓.

บุญชม ศรีสะอาด. **การวิจัยเบื้องต้น**. พิมพ์ครั้งที่ ๕. กรุงเทพมหานคร : ชมรมเด็ก. ๒๕๓๕.

ปิ่น มุทุกันต์. **มงคลชีวิต ภาค ๒**. กรุงเทพมหานคร : โรงพิมพ์มหาจุฬาราชวิทยาลัย. ๒๕๓๕.

พ.สุวรรณ. **โพชฌงค์ พุทธคาถาต่ออายุ**. กรุงเทพมหานคร : สร้อยทอง. ๒๕๔๑.

พรพิมล พรพีระชนม์. **การจัดการกระบวนการเรียนรู้**. สงขลา : เหมการพิมพ์สงขลา. ๒๕๕๐.

- พรพิมล พรพีระชนม์.ดร.การจักระบวนการเรียนรู้. สงขลา :เทมการพิมพ์สงขลา. ๒๕๕๐.
- พระกวีวรรณ. วิชาศาสนา.กรุงเทพมหานคร : มหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย. ๒๕๐๒.
- พระไตรปิฎกฉบับภาษาบาลีเล่มที่ ๒ ฉบับสยามรัฐ. จัดพิมพ์ขึ้นเมื่อปี พ.ศ. ๒๕๒๓.
- พระเทพดิลก ระเบียบ ฐิตญาโณ. อธิบายหลักธรรมตามหมวดจากนวโกวาท. กรุงเทพมหานคร : โรงพิมพ์ธรรมสภา. ๒๕๔๘.
- พระเทพวิสุทธิญาณ. อธิบายธรรมวิภาค ปริเฉทที่ ๑. พิมพ์ครั้งที่ ๕. กรุงเทพมหานคร : โรงพิมพ์มหา มกุฏราชวิทยาลัย. ๒๕๓๘.
- พระธรรมโกศาจารย์(ประยูร ธมฺมจิตฺโต). “ธรรมในใจของนักบริหารไฮโซ” ไทยรัฐ.๒๐ มิถุนายน ๒๕๕๑.
- พระธรรมปิฎก (ป.อ. ปยุตฺโต).กระบวนกรเรียนรู้เพื่อการพัฒนาคนสู่ประชาธิปไตย. กรุงเทพมหานคร : สำนักพิมพ์มูลนิธิพุทธธรรม. ๒๕๔๓.
- _____ .การเพิ่มประสิทธิภาพในการทำงาน. กรุงเทพมหานคร : ธรรมสภา. ๒๕๔๐.
- _____ .พุทธธรรม ฉบับปรับปรุงและขยายความ. พิมพ์ครั้งที่ ๙ กรุงเทพมหานคร : โรงพิมพ์ มหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย. ๒๕๔๓. หน้า ๘๔๒.
- _____ . จะพัฒนาคนกันได้อย่างไร.กรุงเทพมหานคร : โรงพิมพ์บริษัทสหธรรมิก. ๒๕๒๙.
- _____ .พจนานุกรมพุทธศาสตร์ฉบับประมวลธรรม. พิมพ์ครั้งที่ ๑๐.กรุงเทพมหานคร : บริษัท เอส. อาร์. พรินติ้งแมสโปรดักส์จำกัด.๒๕๔๘.
- พระมหาณรงค์ศักดิ์ ฐิตญาโณ.พระอภิธรรมปิฎก ๑. กรุงเทพมหานคร : โรงพิมพ์มหาจุฬาลงกรณ ราชวิทยาลัย. ๒๕๔๖.
- พระราชวรมนี ป.อ. ปยุตฺตฺโต.ทางสายกลางของการศึกษาไทย.กรุงเทพมหานคร: อมรินทร์ พริน ต์ติ้งกรุ๊ป.๒๕๓๐.
- พจน์ ศรีทองนาก. “การศึกษาความสัมพันธ์ระหว่างอิทธิบาท ๔ กับขันติ-โสรจจะ เพื่อเป็นแนวทางใน การค้นหาบุคลิกภาพธรรมาธิปไตย”. ปริญญานิพนธ์กศ.ม.. มหาวิทยาลัยศรีนครินทรวิ โรฒ ประสานมิตร. ๒๕๑๘.
- พุทธทาสภิกขุ.การงานที่เป็นสุข. กรุงเทพมหานคร : ธรรมสภา. ๒๕๓๗.
- พุทธทาสภิกขุ.โพธิปักขิยธรรม. กรุงเทพมหานคร : โรงพิมพ์ธรรมสภา. ๒๕๔๒.
- พุทธทาสภิกขุ.สุญญตา. กรุงเทพมหานคร : โรงพิมพ์ธรรม. ๒๕๑๘.
- มหาวิทยาลัยสุโขทัยธรรมมาธิราช.การบริหารงานบุคคลในโรงเรียน. นนทบุรี : โรงพิมพ์ มหาวิทยาลัยสุโขทัยธรรมมาธิราช. ๒๕๔๐.
- มาลี จุฑา. การประยุกต์จิตวิทยาเพื่อการเรียนรู้. กรุงเทพมหานคร : ห้างหุ้นส่วนจำกัด ทิพย์วิสุทธิ. ๒๕๔๔.
- รังสรรค์ บุชยะมา.ผศ. การจัดการการเรียนรู้.กรุงเทพมหานคร: มหาวิทยาลัยราชภัฏธนบุรี. ๒๕๕๐.
- ราชบัณฑิตยสถาน. พจนานุกรม ฉบับบัณฑิตยสถาน. กรุงเทพมหานคร : อักษรเจริญทัศน์. ๒๕๒๕.
- วิชัยตันศิริ.อุดมการณ์ทางการศึกษาทฤษฎีและภาคปฏิบัติ.พิมพ์ครั้งที่ ๒.กรุงเทพมหานคร : สำนักพิมพ์แห่งจุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย.๒๕๕๐.

ศรีเรือน แก้วกังวาล.ดร. **จิตวิทยาพัฒนาการชีวิตทุกช่วงวัย**. พิมพ์ครั้งที่ ๗. กรุงเทพมหานคร: สำนักพิมพ์มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์. ๒๕๔๐.

ศิริบุรณ์ สายโกสุม.รศ.ดร..**จิตวิทยาการศึกษา**. พิมพ์ครั้งที่ ๓.กรุงเทพมหานคร : สำนักพิมพ์มหาวิทยาลัยรามคำแหง. ๒๕๔๒.

ศึกษาธิการจังหวัดภูเก็ต. สำนักงาน.**พระบรมราโชวาท**. ในเอกสารประกอบการประชุมปฏิบัติการโครงการเรียนรู้ตามรอยพระยุคลบาท. ภูเก็ต : สำนักงานศึกษาธิการจังหวัดภูเก็ต. ๒๕๔๒.

สนอง วรอุไร. **ทำชีวิตให้ได้ดีและมีสุข**. พิมพ์ครั้งที่ ๑๐. กรุงเทพมหานคร:สำนักพิมพ์อมรินทร์. ๒๕๕๐.

สมเด็จพระเจ้าอยู่หัวภูมิพลอดุลยเดช. พระบาท.**พระมหาชนก**. กรุงเทพมหานคร :โรงพิมพ์บริษัทอมรินทร์พรินต์ติ้งแอนด์พับลิชชิ่ง. ๒๕๔๒.

สมพร เทพสิทธิ์า.**พุทธศาสนาชีวิตประจำวัน**.กรุงเทพมหานคร : โอเดียนสโตร์. ๒๕๑๓.

สุจิตรา อ่อนค้อม.**ศาสนาเปรียบเทียบ**. พิมพ์ครั้งที่ ๖. กรุงเทพมหานคร : โรงพิมพ์สหธรรมิก. ๒๕๔๒.

สุจิตรา อ่อนค้อม. **ศาสนาเปรียบเทียบ**. พิมพ์ครั้งที่๖. กรุงเทพมหานคร : โรงพิมพ์สหธรรมิก. ๒๕๔๒.

สุชีพ ปุญญานุภาพ. **คุณลักษณะพิเศษแห่งพระศาสนา**. พิมพ์ครั้งที่ ๒. กรุงเทพมหานคร : โรงพิมพ์มหามกุฏราชวิทยาลัย. ๒๕๔๑.

สุวิทย์ มูลคำและอรทัย มูลคำ อ้างใน อารมณ์ ใจเที่ยง.**หลักการสอน ฉบับปรับปรุง**. พิมพ์ครั้งที่ ๓. กรุงเทพมหานคร: โอ.เอส.พรินต์ติ้งเฮาส์. ๒๕๔๖.

อัครเมธี สิริวรรณท์. **เปิดโอกาสชีวิตให้ได้รับสิ่งอันเป็นมงคล**. กรุงเทพมหานคร : สำนักพิมพ์อุทยานความรู้. ๒๕๕๐.

อำนาจ แสงสว่าง.**จิตวิทยาอุตสาหกรรม**. พิมพ์ครั้งที่ ๓. กรุงเทพมหานคร : บริษัทอักษรพิพัฒน์. ๒๕๔๔.

๒ วิทยานิพนธ์:

บุญมี บุญเอี่ยม. “ศึกษาการนำอิทธิบาท ๔ ไปใช้ในการทำงานของพนักงานศูนย์ควบคุมการบินภูเก็ต บริษัท วิทยุการบินแห่งประเทศไทยจำกัด”. **ปริญญาการศึกษามหาบัณฑิต** วิชาเอกการบริหารการศึกษาบัณฑิตวิทยาลัย : มหาวิทยาลัยทักษิณ. ๒๕๔๔.

บุญเลิศ จีรภัทร์. คณะครุศาสตร์ มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย. “การปลูกฝังคุณธรรมจริยธรรมผู้เรียน โดยผ่านกระบวนการเรียนการสอน ธรรมศึกษาชั้นตรี-โท-เอก ในสถานศึกษา”. **งานวิจัยได้รับทุนอุดหนุนการวิจัยประจำปี พ.ศ. ๒๕๔๙**. กรมการศาสนา กระทรวงวัฒนธรรม ปีงบประมาณ ๒๕๔๙.

บุพนา จิमानัง. “การประเมินประสิทธิภาพการสอนของพระสอนศีลธรรมในสถานศึกษาเขตปกครองคณะสงฆ์ภาค ๙”. **รายงานการวิจัย**. โครงการพระสอนศีลธรรมในโรงเรียนคณะสงฆ์ภาค ๙ : มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย. ๒๕๕๑.

- ปรีย์วัลย์ขุนสังข์. “การบริหารงานวิชาการของสถานศึกษาขั้นพื้นฐานสังกัดเทศบาลจังหวัดนนทบุรี”.
วิทยานิพนธ์ครุศาสตรมหาบัณฑิต สาขาการบริหารการศึกษา. บัณฑิตวิทยาลัย : มหาวิทยาลัยราชภัฏสวนสุนันทา. ๒๕๕๐.
- พระธนภัทร จันทโก. “การบริหารงานวิชาการของโรงเรียนกาญจนาภิเษกวิทยาลัย นครปฐม”.
วิทยานิพนธ์ปริญญาพุทธศาสตรมหาบัณฑิต สาขาวิชาการบริหารการศึกษา. บัณฑิตวิทยาลัย : มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย. ๒๕๕๓.
- พระมหาธีระพันธ์ อธิปัญญา. “การศึกษาคุณลักษณะอันพึงประสงค์ของพระสอนศีลธรรมในสถานศึกษา กรุงเทพมหานคร”. **วิทยานิพนธ์ พุทธศาสตรมหาบัณฑิต**. บัณฑิตวิทยาลัย : มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย. ๒๕๕๓.
- พระมหาศิเวเสณ ญาณเมธี . “ศึกษาการใช้สิทธิบาท ๔ ของผู้บริหารสถานศึกษาและครูที่ส่งผลต่อความสำเร็จในการบริหารโรงเรียน สำนักงานเขตพื้นที่ การศึกษากรุงเทพมหานคร เขต ๑”. **วิทยานิพนธ์พุทธศาสตรมหาบัณฑิต** สาขาวิชา การบริหารการศึกษา. บัณฑิตวิทยาลัย : มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย. ๒๕๕๒.
- พระเสกสรร สุขชาติ. “แรงจูงใจในการบริหารงานวิชาการของผู้บริหารโรงเรียนสังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษากรุงเทพมหานคร เขต ๑”. **วิทยานิพนธ์พุทธศาสตรมหาบัณฑิต** สาขาวิชาการบริหารการศึกษา. บัณฑิตวิทยาลัย : มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย. ๒๕๕๒.
- พัชรภาพ วีรสัทธี. “ความสัมพันธ์ระหว่างองค์ประกอบห้าประการของบุคลิกภาพและความสามารถในการเผชิญปัญหาและอุปสรรคตามหลักอิทธิบาท ๔ ของเจ้าหน้าที่ ที่ปฏิบัติงานอยู่ในสำนักงานประกันสังคม”. **วิทยานิพนธ์วิทยาศาสตร์มหาบัณฑิต** จิตวิทยาอุตสาหกรรมและองค์กร. บัณฑิตวิทยาลัย : มหาวิทยาลัยรามคำแหง. ๒๕๕๖.
- พัชรภาพ วีรสัทธี. “ความสัมพันธ์ระหว่างองค์ประกอบห้าประการของบุคลิกภาพและความสามารถในการเผชิญปัญหาและอุปสรรคตามหลักอิทธิบาท ๔ ของเจ้าหน้าที่ที่ปฏิบัติงานอยู่ในสำนักงานประกันสังคม”. ๒๕๕๒
- วิชญาภา เมธีวรฉัตร. การวิจัยเรื่องการพัฒนาทรัพยากรมนุษย์ตามหลักอิทธิบาท ๔ :กรณีศึกษาโรงเรียนศรีวังคีวิทยา จังหวัดนครสวรรค์. **ปริญญาานิพนธ์ พุทธศาสตรมหาบัณฑิต รัฐประศาสนศาสตร์**. บัณฑิตวิทยาลัย มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณวิทยาลัย. ๒๕๕๔.
- เสกสันต์บุญยะ. “ได้ทำการศึกษารวบรวมเรื่องการใช้สิทธิบาท๔ในการบริหารงานบุคคลของผู้บริหารโรงเรียนพระปริยัติธรรมขนาดเล็กแผนกสามัญศึกษาสังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาเชียงใหม่เขต๔”. **วิทยานิพนธ์ ครุศาสตรมหาบัณฑิต** สาขาการบริหารการศึกษา. บัณฑิตวิทยาลัย : มหาวิทยาลัยราชภัฏเชียงใหม่. ๒๕๕๙.

๓ เว็บไซต์:

<https://th.wikipedia.org/wiki/>. {๒๗ มีนาคม ๒๕๕๙}.

<https://th.wikipedia.org/wiki/>. {๒๗ มีนาคม ๒๕๕๙}.

<https://th.wikipedia.org/wiki/รายชื่อโรงเรียนในจังหวัดพระนครศรีอยุธยา>. ออนไลน์ วันที่ ๗ เมษายน ๒๕๕๙.

๓ ภาษาอังกฤษ :

Armstrong. Armstrong. D. S.. 1997. The Effect of Student Team Achievement Divisions Cooperative Learning Technique on Upper Secondary Social Studies Student's Academic Achievement and Attitude Towards Social Studies Class Block Scheduling. Twelfth grade. High School Students. **Dissertation Abstracts International**.

Chester. N.M. **An Introduction to School Administration : Selected Reading**. New York : Mcmillan Company. 1996.

Cronbach. Lee J. **Essentials of psychological testing**. 4th ed.. New York : Harper & Row. 1971.

Desautel. R.A. "Administrative Role Perceptions of North Dakota Elementary School Principals as Related to Selected Dimension of Administrative Function". **Dissertation Abstracts International**. 1978.

Likert. Rensis. "The Method of Constructing and Attitude Scale". in Reading in Attitude Theory and Measurement. Fishbein. Martin. Ed. New York : Wiley & Son. 1967.

Maslow. A.H. **Motivation and Personality**. New York : Herper and Brothers. 1954.

Mattox. Mattox . D. D.. 1987 : 6061-A . Study of In-Service Needs of Illinois Public School Elementary

Mccathy. W.M. "The Role of The Secondary School Principal in New Jersey". **Dissertation Abstracts International**. 1976.

McDonald. J.V. **Understanding human behavior**. New York : CBS College Publishing. 1959.

Minudin. O.B.. 1987. The Role of the Secondary School Principal in Satan. Malaysia. **Dissertation Abstracts International**. 477 : 2403-A ; January.

Smith. Robert Timothy. "Characterics of Effective School System in Georgia". **Dissertation Abstracts International**. 1991. January.

Waston and Gasser. **Psychology As the behavior Views it**. New York : McGraw-Hill. 1964

ภาคผนวก

ภาคผนวก ก
แบบสอบถามเพื่อการวิจัย

แบบสอบถามเพื่อการวิจัย

เรื่อง

สภาพการบริหารการเผยแผ่พระพุทธศาสนาของคณะสงฆ์ กรุงเทพมหานคร

คำชี้แจง แบบสอบถาม

แบบสอบถามเพื่อการวิจัยฉบับนี้จัดทำขึ้น โดยมีวัตถุประสงค์ เพื่อศึกษาสภาพการบริหารการเผยแผ่พระพุทธศาสนาของคณะสงฆ์ กรุงเทพมหานคร ซึ่งผลการวิจัยครั้งนี้จะเป็นประโยชน์อย่างยิ่ง สำหรับ ข้อมูลและแนวทาง สำหรับผู้วิจัย เพื่อใช้ในการบริหารการเผยแผ่พระพุทธศาสนาของคณะสงฆ์ กรุงเทพมหานครให้เกิดประโยชน์และมีประสิทธิภาพมากยิ่งขึ้น ข้อมูลที่ได้จะแปลผลการวิจัยในภาพรวมผู้วิจัยจะเก็บข้อมูลรายฉบับนี้เป็นความลับและใช้ประโยชน์เฉพาะการวิจัยนี้เท่านั้น ไม่มีผลกระทบใดๆ ต่อท่านหรือหน่วยงานของท่านแต่ประการใด

แบบสอบถามแบ่งออกเป็น ๒ ตอนดังนี้

ตอนที่ ๑ เป็นแบบสอบถามเกี่ยวกับข้อมูลทั่วไปของผู้ตอบแบบสอบถาม

ตอนที่ ๒ เป็นแบบสอบถามเกี่ยวกับความคิดเห็นของพระสงฆ์ต่อสภาพการบริหารการเผยแผ่พระพุทธศาสนาของคณะสงฆ์ กรุงเทพมหานคร

หวังเป็นอย่างยิ่งว่าจะได้รับการอนุเคราะห์ความเมตตาจากพระสังฆาธิการ และพระภิกษุในกรุงเทพมหานคร ในการตอบแบบสอบถามครั้งนี้เป็นอย่างดี และขอขอบคุณมา ณ โอกาส นี้

พระศิริชัย อภิชาติ (โรจน์จรัสกุล)

นิสิตหลักสูตรพุทธศาสตรมหาบัณฑิต สาขาวิชาพุทธบริหารการศึกษา
ภาควิชาบริหารการศึกษา คณะครุศาสตร์ มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย

ตอนที่ ๑ : คำชี้แจง ให้ทำเครื่องหมาย ✓ ลงใน หน้าข้อความตามสภาพที่เป็นจริงผู้ตอบแบบสอบถาม

๑. ตำแหน่งพระสังฆาธิการ

- เจ้าอาวาส รองเจ้าอาวาส
 ผู้ช่วยเจ้าอาวาส พระลูกวัด

๒. จำนวนพรรษา

- ๕-๑๐ พรรษา
 ๑๑-๒๐ พรรษา
 ๒๑ พรรษาขึ้นไป

๓. ประสบการณ์การเผยแผ่

- ๕-๑๐ ปี
 ๑๑-๑๕ ปี
 ๑๖ ปีขึ้นไป

ตอนที่ ๒ แบบสอบถามเกี่ยวกับการบริหารการเผยแผ่พระพุทธศาสนาของคณะสงฆ์ กรุงเทพมหานคร

ข้อ	สภาพการบริหารการเผยแผ่พระพุทธศาสนาของคณะสงฆ์ กรุงเทพมหานคร	ระดับการปฏิบัติตน				
		๕	๔	๓	๒	๑
๑. งานพระธรรมทูต/นักเทศน์						
๑.	มีการส่งเสริมการเทศน์ของพระธรรมทูต/นักเทศน์					
๒.	มีการส่งเสริมการบรรยายธรรมของพระทูต/นักเทศน์					
๓.	มีการส่งเสริมนำฝึกสมาธิ นำเป็นพุทธมามกะ					
๔.	มีการนำการเยี่ยมเยียนนำพัฒนาท้องถิ่นของพระธรรมทูต/นักเทศน์					
๕.	มีการส่งเสริมกิจกรรมการเผยแผ่ของพระธรรมทูตทั้งในประเทศและต่างประเทศ					
๒. หน่วยอบรมประชาชนประจำตำบล (อ.บ.ต.)						
๑.	มีการส่งเสริมการพัฒนาท้องถิ่นระดับตำบลลงสู่หมู่บ้าน					
๒.	มีบทบาทและเป็นแกนนำในการส่งเสริมกิจกรรมของวัด					
๓.	มีการพัฒนางานร่วมกันกับท้องถิ่นหรือชุมชน					
๔.	ส่งเสริมกิจกรรมของหน่วยอบรมประชาชนประจำตำบล/หมู่บ้าน					
๕.	มีส่วนร่วมในกิจกรรมของหน่วยอบรมประชาชนประจำตำบล					
๓. งานอบรมจริยธรรมนักเรียนข้าราชการ						
๑.	มีการจัดโครงการอบรมจริยธรรมนักเรียนข้าราชการ					
๒.	ส่งเสริมกิจกรรมอบรมจริยธรรมนักเรียนข้าราชการ					

๓.	ส่งเสริมการน้อมนำหลักพุทธธรรมไปปฏิบัติในการดำเนินชีวิตประจำวัน					
๔.	พัฒนางานอบรมจริยธรรมนักเรียนข้าราชการร่วมกับหน่วยงานต้นสังกัด					
๕.	มีส่วนร่วมในการบริหารกิจกรรมอบรมจริยธรรมนักเรียนข้าราชการ					
ข้อ	สภาพการบริหารการเผยแผ่พระพุทธศาสนาของคณะสงฆ์ กรุงเทพมหานคร	ระดับการปฏิบัติตน				
		๕	๔	๓	๒	๑
๔. การบรรพชาสามเณรภาคฤดูร้อน						
๑.	มีการส่งเสริมการบรรพชาสามเณรภาคฤดูร้อน					
๒.	มีการจัดการบรรพชาสามเณรภาคฤดูร้อนอย่างต่อเนื่อง					
๓.	มีการประชาสัมพันธ์การบรรพชาสามเณรภาคฤดูร้อนอย่างต่อเนื่องทุกปี					
๔.	มีการจัดบุคลากรเข้าร่วมกิจกรรมบรรพชาสามเณรภาคฤดูร้อนตามภาระงานและหน้าที่					
๕.	มีส่วนร่วมในกิจกรรมการบรรพชาสามเณรภาคฤดูร้อน					
๕. การส่งเสริมหน่วยสงเคราะห์พุทธมามาเกผู้เยาว์/เยาวชน						
๑.	ส่งเสริมหน่วยสงเคราะห์พุทธมามาเกผู้เยาว์/เยาวชน					
๒.	มีการอบรมด้านความรู้ ความประพฤติและจิตใจ					
๓.	มีการฝึกอบรมสั่งสอนและบริหารงานทั่วไป					
๔.	จัดงบประมาณสนับสนุนหน่วยสงเคราะห์พุทธมามาเกผู้เยาว์/เยาวชน					
๕.	มีการสอนด้วยจิตเมตตา ปรารถนาให้ผู้ฟังได้รับประโยชน์จากการสอนอย่างแท้จริง					
๖. การเผยแผ่ทางสื่อสารมวลชน						
๑	มีการส่งเสริมการเผยแผ่ทางวิทยุ โทรทัศน์ วารสาร นิตยสารเผยแผ่ธรรม					
๒	มีการส่งเสริมโครงการอุทยานการศึกษา การจัดสวนสมุนไพรในวัด โครงการลานวัดลานใจลานกีฬา					
๓	มีการจัดงบประมาณสนับสนุนการเผยแผ่ทางสื่อสารมวลชน					
๔	ส่งเสริมการเผยแผ่ทางสื่อสารมวลชนทั้งในและต่างประเทศ					
๕	มีส่วนร่วมในการเผยแผ่ทางสื่อสารมวลชนอย่างต่อเนื่อง					

ภาคผนวก ข
แบบสัมภาษณ์เพื่อการวิจัย

แบบสัมภาษณ์เพื่อการวิจัย เรื่อง

แนวทางการพัฒนาการเผยแพร่พระพุทธศาสนาของคณะสงฆ์ กรุงเทพมหานคร

คำชี้แจง แบบสัมภาษณ์

ส่วนที่ ๑ ข้อมูลทั่วไป

ชื่อ - ฉายา/นามสกุล

ตำแหน่ง

วัน/เดือน/ปี ให้สัมภาษณ์

วิธีการสัมภาษณ์

บันทึกเสียง จัดบันทึกตามคำสัมภาษณ์

ส่วนที่ ๒ ข้อคำถามเกี่ยวกับแนวทางการพัฒนาการเผยแพร่พระพุทธศาสนาของคณะสงฆ์ กรุงเทพมหานคร ทั้ง ๖ ด้าน

๑.	ด้านงานพระธรรมทูต/นักเทศน์ท่านมีแนวทางการพัฒนาอย่างไร
๒.	ด้านหน่วยอบรมประชาชนประจำตำบล (อ.บ.ต.) ท่านมีแนวทางการพัฒนาอย่างไร
๓.	ด้านงานอบรมจริยธรรมนักเรียนข้าราชการ ท่านมีแนวทางการพัฒนาอย่างไร
๔.	ด้านการบรรพชาสามเณรภาคฤดูร้อน ท่านมีแนวทางการพัฒนาอย่างไร

๕	ด้านการส่งเสริมหน่วยสงเคราะห์พุทธมามาเกผู้เยาว์/เยาวชน ท่านมีแนวทางการพัฒนาอย่างไร
๖	ด้านการเผยแพร่ทางสื่อสารมวลชน ท่านมีแนวทางการพัฒนาอย่างไร

ภาคผนวก ค

รายชื่อผู้เชี่ยวชาญตรวจแก้ไขเครื่องมือวิจัย

รายชื่อผู้เชี่ยวชาญตรวจแก้ไขเครื่องมือวิจัย

รายชื่อผู้เชี่ยวชาญตรวจแก้ไขเครื่องมือวิจัยเรื่อง การบริหารการเผยแผ่พระพุทธศาสนา
ของคณะสงฆ์ กรุงเทพมหานคร ประกอบด้วย

ชื่อ-ฉาย/นามสกุล

ตำแหน่ง/ทางการบริการ

ภาคผนวก ค

หนังสือเชิญผู้เชี่ยวชาญตรวจแก้ไขเครื่องมือวิจัย

ภาคผนวก ง

ค่าดัชนีความสอดคล้องของแบบสอบถามจากผู้เชี่ยวชาญ (IOC)

ผลการหาค่า (IOC) จากผู้เชี่ยวชาญทั้ง ๕ ท่าน
เรื่อง การบริหารการเผยแผ่พระพุทธศาสนาของคณะสงฆ์ กรุงเทพมหานคร

เกณฑ์การให้คะแนน มีดังนี้

- +๑ = แน่ใจ หมายถึง แบบสอบถามสามารถนำไปวัดได้อย่างแน่นอน
 ๐ = ไม่แน่ใจ หมายถึง ไม่แน่ใจว่าจะวัดได้
 -๑ = ไม่แน่ใจ หมายถึง แบบสอบถามไม่สามารถนำไปวัดได้อย่างแน่นอน

ข้อ	สภาพการบริหารการเผยแผ่ พระพุทธศาสนาของคณะสงฆ์ กรุงเทพมหานคร	ผลการประเมินจากผู้เชี่ยวชาญ ๕ ท่าน						
		๑	๒	๓	๔	๕	ค่า IOC	สรุปผล
๑. งานพระธรรมทูต/นักเทศน์								
๑.	มีการส่งเสริมการเทศน์ของพระธรรมทูต/ นักเทศน์	+๑	+๑	+๑	+๑	+๑	๑.๐๐	ใช้ได้
๒.	มีการส่งเสริมการบรรยายธรรมของพระทูต/ นักเทศน์	+๑	+๑	+๑	+๑	+๑	๑.๐๐	ใช้ได้
๓.	มีการส่งเสริมนำฝึกสมาธิ นำเป็นพุทธมามา กะ	+๑	+๑	+๑	+๑	+๑	๑.๐๐	ใช้ได้
๔.	มีการนำการเยี่ยมเยียนนำพัฒนาท้องถิ่นของ พระธรรมทูต/นักเทศน์	+๑	+๑	+๑	+๑	+๑	๑.๐๐	ใช้ได้
๕.	มีการส่งเสริมกิจกรรมการเผยแผ่ของพระ ธรรมทูตทั้งในประเทศและต่างประเทศ	+๑	+๑	+๑	+๑	+๑	๑.๐๐	ใช้ได้
๒. หน่วยอบรมประชาชนประจำตำบล (อ.บ.ต.)								
๑.	มีการส่งเสริมการพัฒนาท้องถิ่นระดับตำบล ลงสู่หมู่บ้าน	+๑	+๑	+๑	+๑	+๑	๑.๐๐	ใช้ได้
๒.	มีบทบาทและเป็นแกนนำในการส่งเสริม กิจกรรมของวัด	+๑	+๑	+๑	+๑	+๑	๑.๐๐	ใช้ได้

ข้อ	สภาพการบริหารการเผยแผ่ พระพุทธศาสนาของคณะสงฆ์ กรุงเทพมหานคร	ผลการประเมินจากผู้เชี่ยวชาญ ๕ ท่าน						
		๑	๒	๓	๔	๕	ค่า IOC	สรุปผล
๒. หน่วยอบรมประชาชนประจำตำบล (อ.บ.ต.)								
๓.	มีการพัฒนางานร่วมกันกับท้องถิ่นหรือชุมชน	+๑	+๑	+๑	+๑	+๑	๑.๐๐	ใช้ได้
๔.	ส่งเสริมกิจกรรมของหน่วยอบรมประชาชน ประจำตำบล/หมู่บ้าน	+๑	+๑	+๑	+๑	+๑	๑.๐๐	ใช้ได้
๕.	มีส่วนร่วมในกิจกรรมของหน่วยอบรม ประชาชนประจำตำบล	+๑	+๑	+๑	+๑	+๑	๑.๐๐	ใช้ได้
๓. งานอบรมจริยธรรมนักเรียนข้าราชการ								
๑.	มีการจัดโครงการอบรมจริยธรรมนักเรียน ข้าราชการ	+๑	+๑	+๑	+๑	+๑	๑.๐๐	ใช้ได้
๒.	ส่งเสริมกิจกรรมอบรมจริยธรรมนักเรียน ข้าราชการ	+๑	+๑	+๑	+๑	+๑	๑.๐๐	ปรับปรุง ใช้ได้
๓.	ส่งเสริมการน้อมนำหลักพุทธธรรมไปปฏิบัติ ในการดำเนินชีวิตประจำวัน	+๑	+๑	+๑	+๑	+๑	๑.๐๐	ใช้ได้
๔.	พัฒนางานอบรมจริยธรรมนักเรียนข้าราชการ ร่วมกับหน่วยงานต้นสังกัด	+๑	+๑	+๑	+๑	+๑	๑.๐๐	ใช้ได้
๕.	มีส่วนร่วมในการบริหารกิจกรรมอบรม จริยธรรมนักเรียนข้าราชการ	+๑	+๑	+๑	+๑	+๑	๑.๐๐	ใช้ได้
๔. การบรรพชาสามเณรภาคฤดูร้อน								
๑.	มีการส่งเสริมการบรรพชาสามเณรภาคฤดู ร้อน	+๑	+๑	+๑	+๑	+๑	๑.๐๐	ใช้ได้
๒.	มีการจัดการบรรพชาสามเณรภาคฤดูร้อน อย่างต่อเนื่อง	+๑	+๑	+๑	+๑	+๑	๑.๐๐	ใช้ได้
๓.	มีการประชาสัมพันธ์การบรรพชาสามเณร ภาคฤดูร้อนอย่างต่อเนื่องทุกปี	+๑	+๑	+๑	+๑	+๑	๑.๐๐	ใช้ได้
๔.	มีการจัดบุคลากรเข้าร่วมกิจกรรมบรรพชา สามเณรภาคฤดูร้อนตามภาระงานและหน้าที่	+๑	+๑	+๑	+๑	+๑	๑.๐๐	ใช้ได้
๕.	มีส่วนร่วมในกิจกรรมการบรรพชาสามเณร ภาคฤดูร้อน	+๑	+๑	+๑	+๑	+๑	๑.๐๐	ใช้ได้

ข้อ	สภาพการบริหารการเผยแผ่ พระพุทธศาสนาของคณะสงฆ์ กรุงเทพมหานคร	ผลการประเมินจากผู้เชี่ยวชาญ ๕ ท่าน						
		๑	๒	๓	๔	๕	ค่า IOC	สรุปผล
๕. การส่งเสริมหน่วยสงเคราะห์พุทธมามกะผู้เยาว์/เยาวชน								
๑	ส่งเสริมหน่วยสงเคราะห์พุทธมามกะผู้เยาว์/ เยาวชน	+๑	+๑	+๑	+๑	+๑	๑.๐๐	ใช้ได้
๒	มีการอบรมด้านความรู้ ความประพฤติและ จิตใจ	+๑	+๑	+๑	+๑	+๑	๑.๐๐	ใช้ได้
๓	มีการฝึกอบรมสั่งสอนและบริหารงานทั่วไป	+๑	+๑	+๑	+๑	+๑	๑.๐๐	ใช้ได้
๔	จัดงบประมาณสนับสนุนหน่วยสงเคราะห์ พุทธมามกะผู้เยาว์/เยาวชน	+๑	+๑	+๑	+๑	+๑	๑.๐๐	ใช้ได้
๕	มีการสอนด้วยจิตเมตตา ปรารถนาให้ผู้ฟัง ได้รับประโยชน์จากการสอนอย่างแท้จริง	+๑	+๑	+๑	+๑	+๑	๑.๐๐	ใช้ได้
๖. การเผยแผ่ทางสื่อสารมวลชน								
๑.	มีการส่งเสริมการเผยแผ่ทางวิทยุ โทรทัศน์ วารสาร นิตยสารเผยแผ่ธรรม	+๑	+๑	+๑	+๑	+๑	๑.๐๐	ใช้ได้
๒.	มีการส่งเสริมโครงการอุทยานการศึกษา การ จัดสวนสมุนไพรในวัด โครงการลานวัดลานใจ ลานกีฬา	+๑	+๑	+๑	+๑	+๑	๑.๐๐	ใช้ได้
๓.	มีการจัดงบประมาณสนับสนุนการเผยแผ่ทาง สื่อสารมวลชน	+๑	+๑	+๑	+๑	+๑	๑.๐๐	ใช้ได้
๔.	ส่งเสริมการเผยแผ่ทางสื่อสารมวลชนทั้งใน และต่างประเทศ	+๑	+๑	+๑	+๑	+๑	๑.๐๐	ใช้ได้
๕.	มีส่วนร่วมในการเผยแผ่ทางสื่อสารมวลชน อย่างต่อเนื่อง	+๑	+๑	+๑	+๑	+๑	๑.๐๐	ใช้ได้

ภาคผนวก จ

หนังสือขออนุญาตเก็บรวบรวมข้อมูลแบบสอบถามเพื่อการวิจัย

ภาคผนวก ฉ

ค่าความเชื่อมั่น (try Out) ของแบบสอบถามเพื่อการวิจัย

ค่าความเชื่อมั่น (try Out) ของแบบสอบถามเพื่อการวิจัย

ค่าความเชื่อมั่น (Try Out) ของแบบสอบถามเพื่อการวิจัยเรื่อง การบริหารการเผยแพร่พระพุทธรูปศาสนาของคณะสงฆ์ กรุงเทพมหานคร

Scale: ALL VARIABLES Case Processing Summary

		N	%
Cases	Valid	30	100.0
	Excluded ^a	0	.0
	Total	30	100.0

a. Listwise deletion based on all variables in the procedure.

Reliability Statistics

Cronbach's Alpha	N of Items
.90	30

Item-Total Statistics

	Scale Mean if Item Deleted	Scale Variance if Item Deleted	Corrected Item-Total Correlation	Cronbach's Alpha if Item Deleted
a1	103.7667	97.702	.222	.850
a2	104.0667	97.789	.060	.867
a3	103.4667	92.602	.509	.841
a4	103.2000	99.476	.185	.850
a5	103.3000	98.424	.118	.855
b1	103.2667	96.271	.175	.856
b2	103.0000	95.655	.471	.844
b3	102.8667	97.223	.526	.845
b4	103.3333	101.471	-.015	.855
b5	103.2000	91.269	.555	.839
c1	103.4333	97.151	.206	.852
c2	103.5667	88.185	.666	.834
c3	103.2333	91.978	.513	.841

c4	103.4000	98.938	.201	.850
c5	103.1333	95.775	.371	.846

d1	103.3000	89.528	.670	.835
d2	103.3000	95.872	.445	.844
d3	103.6000	92.938	.408	.845
d4	103.6667	90.575	.563	.839
d5	103.3667	92.792	.572	.840
e1	103.3667	87.275	.696	.833
e2	103.1333	89.706	.651	.836
e3	103.4000	93.490	.529	.841
e4	103.2000	92.372	.544	.840
e5	103.4333	91.220	.509	.841

Scale Statistics			
Mean	Variance	Std. Deviation	N of Items
107.6667	101.609	10.08014	30

ประวัติผู้วิจัย



- ชื่อ : พระศิริชัย อภิชาติ (โรจน์จรัสกุล)
- วัน/เดือน/ปี เกิด : ๒๔ มีนาคม พ.ศ. ๒๕๑๗
- สถานที่เกิด : กรุงเทพมหานคร
- การศึกษา : น.ธ. เอก จากสำนักเรียนวัดยาง(พระอารามหลวง)
ปริญญาตรี
วิทยาเขตบาฬีศึกษาพุทธโฆส นครปฐม
- ประสบการณ์การทำงาน : -
- อุปสมบท : ๒๗ มิถุนายน พ.ศ. ๒๕๓๘
- สังกัด : วัดมหาบุศย์ ซอยอ่อนนุช ๗ สุขุมวิท ๗๗ แขวงสวนหลวง
เขตสวนหลวง กรุงเทพมหานคร
- หน้าที่ : ครูสอนพระปริยัติธรรม
- ปีที่เข้าศึกษา : มิถุนายน ๒๕๖๐
- ที่อยู่ปัจจุบัน : วัดมหาบุศย์ ๗๔๗ ซอยอ่อนนุช ๗ สุขุมวิท ๗๗
แขวงสวนหลวง เขตสวนหลวง กรุงเทพมหานคร
โทร ๐๘๖-๗๘๘-๐๖๖๕